

ÚJ ERKÖLCS-JAVÍTÓ INTÉZMÉNYEK.

COM. BARTOLO LONGO ÉS INTÉZETÉNEK NÖVENDEKEI. (AZ ELITÉLTEK FIAI).

1604. *Feljegyzések: a történeti könyvtár leltári nyelve 12/905. é. a.*

charitativus

ÚJ ERKÖLCS-JAVÍTÓ INTÉZMÉNYEK

IRTA

CAMPIANU TÓDOR

NAGYENYED

NAGYENYEDI KÖNYVNYOMDA ÉS PAPIRÁRUGYÁR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.

1905

COMMENDATORE BARTOLO LONGO ÜGYVÉD,
A NAGY OLASZ EMBERBARÁT ÉS TÁRSADALMÁR
MŰVEI ÉS ADATAI ALAPJÁN.

NAGYSÁGOS

URAI URAY LÁSZLÓ

KIR. ORSZ. FEGYINTÉZETI IGAZGATÓ
ÚRNAK

TISZTELETE ÉS ELISMERÉSE JELÉÜL

AJÁNLJA

A SZERZŐ.

egirtam e könyvet azon célból, hogy a hivatottaknak figyelmét az elítéltek gyermekei száanalomra méltó sorsára tereljem, s ajánlottam Önnek, Nagyságos Igazgató Úr, mert éveken át szerzett tapasztalataim által meggyőződtem arról, hogy a nehéz hivatásával egybekötött kötelességek teljesítésében és tetteiben szíve nemes érzelmeinek mindig nagy része van.

Nagyenyed, 1905. május havában.

Campianu Tódor.

I. RÉSZ.

Bevezetés.

A TÖRVÉNY ÁRVÁI.

Ma, a midőn a műveltség sugarai még az együgyü pásztor kunyhójába is behatoltak; a midőn a társadalom által alapított intézményeknél a humanitás vétetett alapul, mint a kereszténység alaptanainak természetes kifolyása: semmi kétség sem fér ahhoz, hogy a modern igazságszolgáltatás keretén belül ugy a humanitás és a szeretet, mint a műveltségi haladás áldásos következményei nem hagyhatók figyelmen kívül, mert az igazságszolgáltatásnak is lépést kell tartania azon haladással, melyet az emberiség a társadalmi, művelődési és a vallás-erkölcsi téren tesz.

Ha kezünkbe vesszük a büntető törvénykönyvet s azt lapozgatjuk, még ott is megtaláljuk a komoly és szigorú szakaszok közt a humanitás nyomát. Sőt tovább menve s némi figyelmet fordítva a büntető perrendtartásra, teljes lehetetlenség, hogy fel ne kiáltunk mi is azon szigorú ügyészszel, a ki látván, mily széles kört biztosított a törvényhozás a vádlottnak védekezésére, azt kiáltotta: „Hohó, a modern törvényhozás tulzott humanizmusában alapul vette az igazságszolgáltatásban a könyörületet, mintha nem is férfiak, hanem nők kezelnék azt!“ S tényleg nemcsak a büntető eljárás folyamán, hanem a jogerős ítélet végrehajtásának a keretén belül is manapság a

humanizmus teljes érvényre jutott, úgy hogy e tekintetben keveset követelhet még a mai kor szelleme.

Az építészeti művészet oly épületeket teremtett az elítéltek részére, a melyekben ők biztosan őriztetnek és ügyes áttekinthető berendezés által a szigorú felügyelet, fegyelem és rend lehetővé vált, úgy hogy a barbarizmus jelvényei, a láncz, a bilincs, teljesen eltűntek. A hajdani pizok helyébe a legszigorubb tisztaság állt be; a napfény mindenütt behatol, a rendes szellőztetés házszabály, a letartóztatottak fehérneműi és ruhái tiszták, az ágyak megfelelők, rendszeresen fürdenek, orvosi kezelésben hiány nincs, az élelmezés tudományos alapokon van szabályozva, a megkivánt munkát jóakarat mellett a modern rab könnyen teljesítheti; s így az egészségügyi követelmények már nem csak eszményiek, hanem valósággá váltak.

A mint látjuk tehát, az igazságszolgáltatás úgy ítélkezéseiben, mint az ítéletek végrehajtásában még a legborzalmasabb gonosztevő irányában is a humanizmust elvként fogadta el; igen, mert ezt úgy kívánja a felebaráti szeretet, erre kötelezi a mai kor szelleme.

S ha az lett volna czélom, hogy az igazságszolgáltatás emez irányát fejtegessem, csakis dicsérettel kellene illetni a modern igazságszolgáltatást; czélom azonban egészen más irányban vezet, s így még a megérdemelt dicséretet is el kell hallgatni, nehogy később ellentétekbe jöjjünk saját magunkkal. — Mert, ha az igazságszolgáltatás célja csak az volna, hogy miután a gonosztevőre kezét rátette, azt az elkövetett bűncselekmény súlyossága szerint ítélhesse el,

öt a társadalom megrovása szempontjából végképen vagy bizonyos időre biztos őrizet alá tömlöczbe helyeztesse el, a hol a javulásra alkalmat talál: akkor a cél el volna érve, s az igazságszolgáltatás hivatásában a tökéletesség tetőpontján állana.

Ámde az igazságszolgáltatás magasztos célja nem végződik csak az elkövetett bűnért való bűnhődésben, hanem arról is kell gondoskodnia, hogy az egyenes útról eltévedt embert a jó útra visszatérítse, az erkölcsi beteget kellő ápolásba vegye, gyógykezeltesse s őt a társadalomnak lehetőleg megjavultan, egészséges állapotban adja vissza.

Ha nem is lehet azt állítani, hogy a criminalitás egy egészen új csapása az emberiségnek, vagy azt, hogy a modern társadalom züllött erkölcsének új szülöttje lett: mégis annyi bizonyos, hogy manapság oly jelleget vett fel, hogy teljesen alaposak azok a vészkiáltások, melyeket a művelt nemzetek képviselői a különféle nevű Congressusokon hangoztatnak.

Az igazságszolgáltatás gondoskodott arról, hogy a gyilkos, a rabló, a gyújtogató, a tolvaj el legyen látva azzal a mi neki erkölcsi javulása s testi épségének fentartása végett szükséges, de miféle intézkedést tett az igazságszolgáltatás azok érdekében, kik éppen az igazságszolgáltatás intézkedéseiből kifelé és a társadalom érdekei megóvásáért árvákká lettek? Kiket a törvény szigora kenyéradójuktól örökre vagy igen hosszú időre megfosztott? Azoknak a szerencsétleneknek érdekében, kik a társadalom ellenében semmivel sem vétkeztek s kiket a törvény eme intézkedése legsúlyosabban sújtott?

Borzalom és erkölcsi szégyen fogja el az érző

szívü embert azon tudatban, hogy bizony e tekintetben mi sem történt. 19 század mult el a nélkül, hogy azok, a kiket eme kérdés illet, felfogták volna Megváltónk ama tanát: „*Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat*“ s inkább a gonosztevők érdekeit karolták fel, mindenesetre mert tartottak tőlük, mintsem a legcsekélyebb könyörületet tanusították volna eme szerencsétlenek irányában.

Sőt nemcsak hogy nem történt semmi, hanem ellenkezőleg, a társadalom, látva az igazságszolgáltatásnak eme közömbösségét, olyan igazságtalanul fogja fel ezen szerencsétlenek helyzetét, hogy minden komoly bírálat nélkül a megvetésnek teszi ki őket, s velük minden érintkezést megszakít. Az Anthropologia criminale új iskolájának bölcsei pedig megbélyegezik ezen ártatlanokat, mint oly veszedelmes lényeket, a kik a bűn csirájával jöttek a világra, tehát mint *anormális lények*, mint veszedelmes teremtések.

A szegények és árvák részére felállított menhelyek kapui — vagy akármely más emberbaráti intézményé, melyek a természetes árvák részére alapítottak — mindig zárva maradtak az elítéltektől hátramaradt gyermekek részére, mintha az kevésbé fájdalmas, kevésbé szomorú lenne egy gyermekre nézve, ha az atyja és kenyéradója örökre börtönben synylődik, mintha természetes halállal mult volna ki!

De még a javító intézetekbe sem veszik fel az ily szerencsétleneket, mert még nem rendelkeznek azon gyalázatos pátéssal, t. i. *hogy már bűnösök*.

Ez az eljárás semmiképen sem egyezik meg az igazságszolgáltatás magasztos és szent hivatásával; nem, mert a mennyiben egyrészből javítani, építeni

törekszik, más részben — ha bár önkéntelenül — ront és rombol. S ha ezt ténynek vesszük, senki sem tagadhatja azt sem, miszerint ezek a szerencsétlen lények az igazságszolgáltatás áldozatai is; mert az igazságszolgáltatásnak szüleik feletti rendelkezése és velük való nemtörődése tette őket tényleg azzá a mik: *elhagyatott árvákká*.

Valóban, a természetes árvák, vagyis azon gyermekek, kiket szülöiktől a halál megfosztott, szerencsétlen lények s érdemesek minden könyörületre; de a törvény árvái, vagyis azon gyermekek, kiket a törvény intézkedése fosztott meg apjuktól, vagy sok esetben mindkét szülőjüktől: sokkal szerencsétlenebbek s így a könyörületre is érdemesebbek.

Mert, míg a természetes árvák részvétet találnak rokonaiknál, szülők barátjainál vagy földieiknél s így szerencsétlenségükben kellő támogatást és segílyt is nyernek, addig a törvény árvái el vannak taszítva mindenki által ilyen keserű és fájdalmas megjegyzéssel: „*Eredj el innen gyilkos fia, rabló nemzedék stb.*“ Az előbbieket *büszkeséggel* emlegetik boldogult szülőiket, kik, ha életben volnának, nem hagynának hátra semmi kívánni valót, a mi az élet fentartására szükséges, és ezen drága és magasztos emlékezés nyomorukban és nélkülözéseikben erőfeszítő vigasztalás, s egyuttal a nemes lelkek részére jótéteményre való biztatás. Ellenben, az utóbbiak nem emlegethetik az apjuk nevét s sokszor mindkét szülőjüket anélkül, hogy mély és elviselhetetlen szégyen terhét ne érezzék lelkükön; s valóban, ezen emlékeztetés megfosztja őket minden részvétől és ez az *ösztönszerű és önkéntelen megvetésnek a jele*.

Mig az előbbiek menedéket és segílyt találnak a társadalom által rendelkezésükre bocsátott mindenemű bőséges jótéteményben; az utóbbiakat a felebaráti szeretet semmiben sem részesíti, sem a mi a nyomorúságukból való felszabadításukat, sem a mi a biztos romlásból való megmentésüket illeti. Földieik által utálva a szüleik által elkövetett bűncselekmény miatt, ezen árvák rendesen már legzsengőbb ifjúságuktól fogva saját gyenge és kimerült erejükre vannak utalva, minden nevelés és oktatás nélkül, sokszor egy szerencsétlen anyával, *egy élő férj özvegyével*, ki kétszeres fájdalmat kell hogy szenvedjen, látván magát és ártatlan gyermekeit a nyomornak, a közmegvetésnek kitéve. Minek következtében ezen szerencsétlen gyermekeknek, csupán rongyokban, majdnem meztelenül, éhezve s mindenkitől megvetve, sokkal súlyosabb és elviselhetetlen büntetést kell kiállniok mint apjuknak, kinek legalább a mindennapi kenyere megvan s így ezek úgy szólván kénytelenítve vannak magukat a bűn lejtőjére vetni.

Azonban ezen szomoru végzet semmiesetre sem tekinthető az ugynevezett *örökölt gonoszságnak*, ez nem a criminalitás által infectált és beteg szervezet szüleménye, sem az erkölcsileg elfajult nemzedéknek természetes folyománya, hanem igenis, ez a társadalom által igazságtalanul nyomorba taszított embernek szomoru végzete.

Teljesen elhagyatva, védtelenül, a bűn heves kísértéseinek martalékul kitéve, minden oldalról elviselhetetlen nyomor által szorítva: korán lesznek ezek a fiatal teremtések a börtönök lakói, korán hozzá szoknak az állam keserű kenyeréhez s így apjuk

sorsa elmaradhatatlanul hajtja őket bizonyos közöm-
bösséggel a bűn ösvényére.

Tekintetbe véve azt, hogy a criminalitás folyton növekszik, hogy a gonosztevők száma máris félelmet gerjesztő: képzelhető mily nagy lehet azon szerencsétlen gyermekeknek száma, kik a nyomorban való tengődésükben a bűnnek legbiztosabb jelöltjei.

S midőn a társadalom kísérleteket tett, hogy ezen szegények érdekében is tegyen valamit, akkor azonnal felléptek az Anthropologia criminale új iskolájának tudósai, megakadályozván minden ez irányban való törekvést, azon állítással, hogy ezen boldogtalan lények *nevelhetetlenek, javíthatatlanok*, mert a természet őket a bűn csirájával teremtette.

De a nagylelkűség, a nemes szív, melyből az igazi felebaráti szeretet ered, fellépett ezen ingadozó bölcsesség ellen és pedig Com. Bartolo Longo ügyvéd és neje Marianna de Fusco grófnő személyében, kik tapasztalásból akartak maguknak és a világnak meggyőződést szerezni ezen új tudományos nézetek alapossága vagy aaptalansága felől, s e célból Valle di Pompeiben — Nápoly mellett, a régi Pompei romjai tözsomszédságában — nevelő intézetet állítottak fel az elítéltek gyermekei részére, melylyel oly nagyszerű eredményekhez jutottak, hogy ma az egész művelt világ nemcsak csodálja őket nemes munkájukban, hanem erkölcsileg és anyagilag támogatja is.

Ezen emberbaráti, intézmények célja már kezdettől fogva határozott és világos volt. A törvény intézkedéseiből árvákká vált gyermekeket összegyűjteni, nyomorukból, szenvedéseikből felszabadítani, vallásos-erkölcsös nevelésben részesíteni, fiatal koruktól kezdve

munkaszeretetre és a törvényeknek való engedelmes-ségre szoktatni, polgári jogaik, de egyszersmind kötelességeik ismertetésével. Más szóval, oly intézetet állítottak, melyben lelkiismeretes nevelés által tisztességes és szorgalmas polgári élethez szoktassák azon elemeket, kiket gyilkosok, rablók s másféle gonosztevőszülők a legnagyobb nyomorban hagyván, állandóan fenyegető és veszélyeztető sereget képeztek volna a közrend és közbiztonságra nézve.

Az volt az óhajításuk, hogy a *társadalom jótéteményével*, ugyancsak a *társadalom szörnyű igazságtalanságát* jóvátegyék ezen gyermekek iránti részvét által, *kiknek szenvedni kell olyan bűnért, melyben ők nem bűnösök*, s hogy gátot vessenek a folyton növekedő criminalitásnak, odahatottak: hogy ezen igazán bűnből és nyomorból megmentő intézmény jelentékeny lendületet vett fel.

S tényleg, ezen nagylelkű jótevőknek sikerült ezen magasztos intézmény által nemcsak az elítéltek gyermekeit a biztos romlástól megmenteni, hanem ezen gyermekek által apjuk erkölcsi helyreállítására is kedvezően hatni. De sikerült még ezen élőpéldákkal két előítéletet is leküzdeni, és pedig:

1. a *társadalom előítéletét*, mely szerint ezen ártatlan gyermekek nem mint a bűnös szülők *áldozatai*, hanem mint azoknak *örökösei* tekintettek; és

2. a *tudomány előítéletét*, mely javithatatlanoknak, nevelhetetleneknek nyilvánította őket s így oda dobta a biztos romlásnak minden kísérletezés nélkül.

Sőt sikerült továbbá a közfigyelmet nemcsak Olaszországban, hanem az egész művelt világban ezen igazságtalanul megvetettekre terelni s részükre

A »VALLE DI POMPEI«-I MENEDÉKHÁZAK.

KISKUN M
190
KISKUN

hathatós, áldásos és népszerű rokonszenvet gerjeszteni; — a kegyetlen elöítéletek a művelt világban oszlani kezdettek, sőt az ugynevezett Pozitivisták iskolája is kezdi ezen gyermekekben nem *csak* a veszélyes elemeket látni.

E nagyfontosságú siker készített engem is e sorok írására, hogy azon nemeslelkű alkotást nemzetemmel megismertessem, szivemből óhajtván: bárha minden — magát műveltnek tartó — nemzetnél ezen valóban nemes és nagylelkűségről tanuskodó intézmény utánzásra találna.

II. RÉSZ.

A legujabbi erkölcs-javító és emberbaráti
intézmények.

VALLE DI POMPEI.

Azon elbűvölően gyönyörű völgyben, mely a Vezuvtól délre nyulik, fekszik Valle di Pompei, a környöret és a jótékonyság ujonnan felépült városa. És nem nagyon régen még — 1860—1870. körül — ez a vidék a borzalom és a rémület helye volt, hol a hirneves Pilone rablóbandájával teljes biztonságban találta magát, a legborzalmasabb rémtetteket elkövetve. De azután is, mikor ezt a szörnyeteget megölték, e mindig zölden maradó völgy a rablók fészke volt, kik a környéket folyton veszélyben és félelemben tartották. Ennélfogva nem is csoda, ha ezen vidéknek, mely természeti szépségei miatt egy kis paradicsomnak nevezhető, csekély lakossága a világtól teljesen elkülönítve és elhagyatva, a legnagyobb nyomorban és a mi a polgári kötelességeket vagy a vallási ismereteket illeti: teljes tudatlanságban volt.

1872-ben történt, hogy Bartolo Longo ügyvéd ezen vidékre jött nyaralni s megvolt lepve, midőn látta, hogy ez a nép még a legkezdetlegesebb vallási ismeretekben sem jártas. Sokan voltak azok közül, kik életükben soha a templom küszöbét át nem lépték, sőt olyanok is voltak, kik még keresztet vetni sem tudtak, daczára annak, hogy katholikus keresztényeknek nevezték magukat.

Ez a gondviselés által, a nyomorban sanyalódó emberiség segélyezésére, kiszemelt nemeslelkű férfi, a nolai püspök egyetértésével nemcsak hogy oltárt emelt Valle di Pompeiben, melyen a szegény keresztény hivek áldozzanak, hanem oly templomot épített, mely 18 évi fennállása után a legmagasabb kitüntetésben részesült, „Basilica pontificalis“ vagyis pápai székesegyházi elnevezést nyervén. Ezen nagyszerű templom nemcsak Olaszországnak, hanem az egész keresztényvilágnak zarándoklási helyül szolgál s a pompeji jótékony intézményeknek a jövedelmi és fentartó forrásuk lett.

Ezen templom nagyszerűségének kiemelése céljából csak annyit említek e helyt, hogy csupán homlokzata, mely 1901-ben készült el, 1.300.000 Lirába került s hogy mily nagy lehet az évi zarándoklók száma: kitűnik azon körülményből, hogy a vasutak igazgatósága évente 500.000 Lirát szed be a pompeji állomáson eladott jegyekért. De ez csak a tizedrészét képezi azon látogatóknak, kik Valle di Pompeiben évente megfordulnak, mert $\frac{9}{10}$ -ed része rendesen kocsin szokta ezt az utat megtenni Nápoly, Salerno vagy Castellammare-ből, a vidék gyönyörű volta miatt.

Mily nagy átalakulást mutat ezen történeti hely tájképe annak, a ki szomorú történetét ismeri! Mily nagy különbség van a régi pogány műveltség és a mai civilizáció közt! Egykor Valle di Pompeitől nem messze, úgy szólván alig pár lépésnyire a mai jótétemények helyétől, egy egész nép mosolygó szemmel nézte más ember nyomoruságát, sőt vérszomjában gyönyörködést talált azon borzalmas látványosságokban, midőn a vadállatok darabokra szaggatták

szét a szegény rabszolgákat, kiket a gazdagok az arenáról ledobattak, és minél borzalmasabbak voltak e látványosságok, annál élénkebb volt a taps, a kéjes megelégedés jele.*

Mig ma, ugyanazon a helyen, ugyanazon nép unokái templomot állítottak fel, de nem azon czélból, hogy abban más ember fájdalommain és szerencsétlenségén gyönyörködjenek, hanem azért, hogy segítséget nyújtván azoknak, kik azt igénylik : a jó erkölcs útjára tereljék mind azokat a lényeket, kiket a sors és szülőik szerencsétlensége a nyomorba kergetett.

* BÁRÓ A. de Claye a »Moniteur Universel« főszerkesztője és a párisi L'Eclair du Midi« főmunkatársa, meglátogatván Pompeit a Romában tartott sajtócongressus alkalmával »A Naples« című cikkében következő benyomásokat emeli ki a többiek közül :

— Au premier rang, je tiens à citer la magnifique église du Rosario à Valle di Pompei. Ou y vénère une image de la Madone. Les miracles sont nombreux : le pèlerinage est fréquenté par la population de ces régions napolitaines où la foi catholique, plus bruyante, qu'ailleurs en ses manifestations, est toujours vivace et agissante. D'innombrables ex-votos décorent les murs du splendide Sanctuaire. Ou y donne des auditions du musique sacrée, qui sont justement réputées.

A côté, M. l'avocat Bartolo Longo, le fondateur de Valle di Pompei, a établi une vaste fundation où sont recueillis les enfants de forçat. Ces pauvres abandonnés y reçoivent une éducation religieuse ; ils y sont l'objet des soins les plus paternels.

Quel contraste avec la Pompéi voisine ! Dans celle-ci, on reconnaît les traces d'une civilisation raffinée, mais essentiellement païenne. Dans ces villas lumineusement ornées, à côté de maîtres qui ne demandaient à la vie que des jouissances de nombreux esclaves, à qui la qualité d'hommes était refusée en droit comme en fait, traînaient une existence de bêtes de somme. La moitié au moins de l'humanité était asservie à l'autre moitié. Près d'ici se trouvaient les étangs, où un gourmet célèbre nourrissait d'esclaves le lamproies réservées à sa table.

Il a fallu le christianisme pour proclamer les notions de la liberté et de la fraternité humaines, pour affranchir les esclaves, pour libérer les consciences. Entre les souvenirs de cette antiquité dure aux humbles, impitoyable pour les faibles et cette fondation créée en vue d'enfants de forçats, le contraste est d'un singulière éloquence. Il reinfirme toute une apologie du Christianisme.

Eclair du Midi« Dimanche le 15 Avril 1899.

B)

AZ ELHAGYATOTT LEÁNYKÁK MENEDÉKHÁZA.

Com. Bartolo Longo és neje Marianne de Fusco grófnő alapot tévén le az ujonnan felépitendő városnak ezen remek templom felállításával, azt óhajtották még, hogy a kereszténység eme nagyszerű emlékének közvetlen szomszédságában a szeretet is képviselve legyen. Hogy a kereszténység tanai a XIX. század végén ne csak tanokként legyenek hirdetve, hanem tettekként is megörökítve legyenek: felállítottak a templom mellett egy menedékházat, melybe 4—6 éves koru leánykák fogadtatnak fel, kik teljesen elhagyatva, úgy az édes és boldogító anyai csókot, mint a figyelő és gondozó szülői szemet nélkülözvén: az utcákra kerülnek, a hol aztán ki vannak téve mindennemű veszélynek és a teljes romlásnak.

Mivel azonban a jelentkező árvák száma oly nagy volt, hogy az ujonnan épült árvaházat minden pillanatban ostromolták: Francesco Campagna senator 20.000 Lirát bocsátott rendelkezésre Bartolo Longonak a menedékház kibővítésére. De már 1891. évben az árvák száma annyira szaporodott, hogy nemcsak az árvák részére szánt helyeket, de még a pompeji kis gyermekek részére felállított kisdédóvók

helyiségeit is leánykákkal foglaltatták el. Új épületekről, új helyiségekről kellett tehát gondoskodni.

Ez alkalommal, miután az intézet folyton népesedett: elővigyázati szempontból felépíttetett egy külön kórházépület is, mint elengedhetlen szükségesége minden emberi közösségnek. Azonban beteg leánykák nem voltak, hanem igenis, naponta érkeztek nagyszámban a felvételi kérvények egészséges leánykáktól, kik nyomorban és éhségben tengődtek s kik szívszaggató szavakkal kérelmezték befogadásukat; minek az lett a következménye, hogy azóta mai napig évente új meg új épületeket kellett emelni, úgy hogy ezen jótékony intézményre máig több mint 17 millió Lira költetett el.

Ha az ember ezen magasztos czélu intézetbe lép, azonnal elfogja a könnyörület nemes érzelme. Ott, azon áldott ház nagy és gyönyörű kertjében hajlékot és pártfogást talált az ártatlanság; — ott, a lombos fák által árnyékolt széles utakon, egy egész sereg kicsike szórakozik, hol játékokkal elfoglalva, hol csoportokban vagy kezeiknél fogva ide-oda vezetve, kört vagy hosszú sort képezve: oly látványosság ez, mely még a legkeményebb szívű embert is mélyen meghatja.

A nagy Dante Alghieri, a midőn az ő magasztos és isteni énekeit írta: nem láthatta másképpen az angyalok seregét, a mely annyi gyönyörrel és boldogsággal árasztja el a mennyországot.

És ha belépünk a vallás szentélyébe, azon nagyszerű templomba, mely ama szomoru emlékezetű helyen az Isten magasztalására és dicsőítésére emeltetett; midőn ezer meg ezer zarándok imádságai

közt édesen hangzó és átható éneket hallunk, mely csupa ilyen szerencsétlen leánykák énekkarából hullámzik a chorból lefelé: akkor szívünket az öröm és a vigasztalás érzülete fogja el, — akkor úgy tűnik fel nekünk, mintha a Megváltó szobra, mely az oltár előtt áldásra készen áll, megelevenednék és áldásával szentesitené ezen intézményt, mely az Ő tanainak szellemén, a felebaráti szereteten alapszik.

Valóban csak akkor vagyunk képesek megismerni ezen intézmény nagyszerű és magasztos voltát, ha látjuk azt, hogy mennyi szerencsétlen gyermek talál itt menedéket; itt találván meg ők a hiányzó szülői szeretetet és gondozást is!

A leánykák árvaháza egy három emeletes épület. széles és világos folyosókkal, számos és nagy termekkel, melyek mind világosak és a nap sugarai által áthatók, mert az olasz folyton azt tartja szem előtt, hogy: *dove non va il sole, va il dottore*, vagyis a hova be nem süt a nap: oda bejár az orvos. Az egyik emeletről a másikra széles márványlépcsők vezetnek és egyáltalában a márvány bőségesen van felhasználva mindazon helyiségekre, hol az egészségügy a legnagyobb és legszorgosabb tisztaságot követeli.

A földszinten vannak a munkatermek, melyekben készíttetnek az ily nagy intézeteknél szükséges sokféle fehérneműk, továbbá itt hajtják össze a száz még százezer példányban megjelenő sajtótermékeket, melyek ezen intézetnek második jövedelmi forrását képezik. Itt látható egy roppant nagy terjedelmű konyha, melyből több száz gyermek, úgy szólván mint a Gondviseléstől, kapja mindennapi eledelét. Van még

a földszint helységeiben kis kápolna is, melynek ol-tára előtt szünetlenül találhatók kis csoportokban le-térdelt leánykák, kik áhitattal imádkoznak azon isme-retlen jótevőikért, kik nagylelkű adományaik által őket az éhség és nyomorból kiszabadították.

A többi emeletek nagy termekből állnak, melyek-ben szép rendben és sorban vannak felállítva a tiszta és fehér ágyak, melyeket ha az ember meglát, azon-nal eszébe juttatják ezen kis lények lelki tisztaságát, kik itt találnak kellemes és csendes nyugalmat, vala-mint azon jótétemények fontosságát, melyek tiszta emberbaráti szeretetből erednek. Mert ez a modern humanizmus emlékműve, nemcsak egészben véve, hanem minden egyes alkotó része egy jótéteményre emlékeztet, minden egyes terem emlékezetünkbe hozza azon nemes szívek nagy számát, kik filléreik-vel egy ily nagyszerű intézményt létesítettek. Ennek elismeréseül reggelenként és esténként ezen árva leány-kák ártatlan szíve — kiknek könnyei itt eltűntek — az Istenhez fordul és minden piczi ajakról őszinte és forró imádság hangzik el jótevőjükért.

Ezen szegény leánykák árvaháza a nemes szívek-től eredő segélyéből tartatik fenn; óltalma és haj-léka alá fogadja az árva leánykákat, különösen 3—6 éveseket, kik segélyezésre szorulnak, *tekintet nélkül nemzetiségükre vagy származásukra.*

Csodálatos dolog azonban, hogy ezen intézet, mely fennállása óta majdnem ezer gyermeket mentett meg a nyomortól: teljesen saját erejére utalva, sem az államtól, sem más hatóságoktól segélyt nem kap s mégis nemcsak hogy fentartja magát, de folyton gyarapodik, s ma már a 17 millió Lírát is meg-

haladja az az összeg, mely ezen intézményekre van befektetve. És ha azt a kérdést tesszük fel magunknak, hogy mily módon lehetséges ilyesmi? — magától következik a felelet; mely felelet biztosítéka annak, hogy a kereszténység aaptanaiba felvett humanitás és szeretet még nincsen megtámadva a mai anarchizmus s a modern vallástalanság áramlatától.

A világ minden részéből érkeznek naponta az adományok, mintha egy sereg angyal folyton biztatná a nemeslelkű embereket, hogy tegyenek valamit, akármily keveset is, a szegény és árva gyermekek érdekében. S ezen emberbaráti kegyességből eredő segélyezések még egyetlen egy napon sem maradtak el, hanem mindig bőségesen érkeznek!

Akkor, midőn Bartalo Longo ügyvéd és nemes neje ezt az árvaházat alapították, czélul tűzték ki maguknak, hogy az ily szerencsétlen lényeket itt felfogadva és felnevelve, tisztességes szobaleányokat és szolgálati személyzetet adjanak a társadalomnak, a helyett hogy az utczákon elhagyva a biztos romlás áldozatai és a társadalom terhére legyenek. Az eredmény azonban egész másként jelentkezett, sokkal nemesebb és sokkal szerencsésebben talált megoldást a sorsuk feletti kérdés, mert tisztességes és jómódu családok jönnek ide, s maguknak ezen árvaházból nem szolgálkat, hanem a nekük hiányzó gyermekeket vesznek örökbe. Ilyképen ezen árvaházból rövid időn belül több mint 200 leányka került ki mint örökbe-fogadott gyermek.

Ime miként változtat át a felebaráti szeretet annyi szerencsétlen lényt szerencsés emberré; miképen lesznek azokból a társadalom által teljesen elha-

gyott szegény gyermekekből annyi meg annyi család boldogságának és szép reményeinek tárgyai.

* * *

Menjünk azonban tovább s tekintsünk egy keveset ezen árvák történetébe, mely oly különböző a mi a fájdalmat és a szenvedést illeti. Az egyik leányka szomorú története egészen különbözik a másiktól, az egyik szívszaggatóbb a másikénál s valóságos csoda, hogyan képesek ily gyenge teremtések annyi fájdalmat, annyi nyomort meggyőzni.

A kicsikék, kik itt lesznek felfogadva, hasonlítanak ugyan egymáshoz a mi egészségük, szófogadásuk és gyermeki pajkosságukat illeti; de mennyire különböznek egymástól a mi származásukat és a mi szomorúságukat illeti! Vannak köztük olyanok, kik hegyes vidékről vagy a síkságról jöttek ide, de vannak azonban olyanok is, kik népesebb és élénk városból, úgy szintén békés és csendes falvakból erednek. Az egyik tiszt és valamikor gazdag szülőtől származik, kinek rokonait nem ritkán a legmagasabb politikai és társadalmi körökben találjuk; a másiknak szülői a börtön falai mögött synylődnek; ennél fogva, az egyik valaha minden kényelemben és a legkellemesebb reményekben ringatta magát, míg a másiknak az utcza volt a lakása, a koldulás a kenyere.

Látva ezen árvákat szerényen, szeliden, teljesen egészségben és gyermekies jókedvben, nem vagyunk képesek elhinni, hogy ugyanazon teremtések rövid idő előtt oly nagy fájdalmakat szenvedtek. De a jóakarát és az igazi szeretet, melyet itt találtak, az a humá-

nus gondozás melyben részesülnek: eltávolították gyermekes arczukról a szenvedések nyomait, (mert akár-hogyan is vesszük a dolgot, ők nem mások, mint egy szerencsétlen lényekből összeállított gyűjtemény, kiknek fájdalmaikat és szenvedéseit a humanizmus és a kegyesség által nyújtott segélyek csillapítottak le).

Vessünk egy futólagos pillantást ezen szerencsétlen lényekre. Az egyik leány összes hozzátartozóival együtt házuk romjai alá került, a hol mindnyájan halva maradtak s ő csak csodaképpen maradt életben mint 6 éves árva, azon korban, mikor semmit sem képes magáért tenni s mindenét másoktól kell hogy kapja.

Találni fogunk egy leánykát, kinek anyja szerencsétlenségből lángokba kerülván, halva maradt. Egy borzalmas szerencsétlenség ez, melyet azonban még egy borzalmasabb követett. Ugyanis a családapa, ki nyugodt léptekkel tért hazafelé mezei munkájából s jókedvben lépett be lakásába, azon reményben, hogy övéi mint mindennap, tárt karokkal fogják fogadni, — megáll, beszélő tehetségét elvesziti, midőn látja kedves és hű feleségét a földön feküdni mint holt testet. A szerencsétlen hosszasan nézett egy szót sem szólva, egy jelt sem adva, mintha egyszerre kövé vált volna: azután térdei lerogynak s földre terül neje mellett, szive megrepedt, fájdalmában meghalt.

Ily módon lett egy 4 éves kis leányka a nyomor martaléka; egy leányka, ki egy nappal előbb szülőinek öröme volt, ki még azt sem tudta, hogy az ő szeme előtt történtek mily fájdalmasan s mily nehezen érintik őt . . .

S így majdnem minden ezen intézetben felvett leánykának megvan a maga szomorú története. Azonban, hogy teljesen felfoghatóvá tegyem azon szenvedéseket, melyeket ezen gyengéd teremtéseknek kellett elviselni, a míg ide kerültek, elő fogom sorolni egy párnak életrajzát, úgy a mint Com. Bartolo Longo ügyvéd úr — mint ezen intézet alapítója — szíves volt rendelkezésemre bocsájtani.

Erminia és Ermelinda.

Egy óra már elmúlt volt, mióta a nap lement 1888. évi szeptember hó 7-én, Boldogasszony születése előestéjén.

Azon estén a nápolyi lakosság nagy pompával ünnepli meg a régi és történeti nevezetességű ünnepélyt, az ugynevezett „Festa di Piedigrottá“-t.

Abban az időben kezdett gyülekezni a nép a mellékutczákból özönve a Via Toledó-utczában; népdalokat inkább kiabálva mint énekelve.

Via Toledónak egyik legsufoltabb része az ugynevezett „Largo della Carita“ volt, a mai „Piazza Poerio“. Itt mindenféle kocsikat, mindenféle árusítókat lehetett találni, kik kiáltásaikkal folyton izgatottságban tartották az embert, nehogy valamely veszélynek tegye ki magát.

Ezen piacz közepén két kis leányka állott azon estén, egészen egyedül, kipirult arczczal és szemük tele könnyekkel.

A zajos sokaság között kezdetben senkinek sem tűntek fel a kicsikék, de nemsokára magukra vonták némelyeknek a figyelmét, azután többeknek,

mig végre rövid idő alatt egy egész sereg kíváncsi ember vette őket körül; — mert Nápolyban a kíváncsiság oly ragályos betegség, mely villámgyorsasággal ragad meg mindenkit. Most mindnyájan arra tolakodtak kérdezvén, hogy miért sirnak azok a leánykák, ki hagyta őket ott s miért? azonban ezen kérdésekre senki sem tudott feleletet adni.

A leánykák majd az egyik, majd a másik kíváncsinak a szemébe néztek tágranyilt és mozdulatlan szemekkel.

Egy rendőr is oda szaladt, hiszen neki kellett első sorban tudnia, hogy miképen áll a dolog.

Kezénél fogva a nagyobbikat jól megnézte, meggyőződést akarván magának szerezni arról, hogy nem látta-e ezen leánykát már valahol.

A leányka sápadt, de kerek és nagyon fehér arczu, urias kinézésű volt; nagy és tiszta szemeiből a fájdalom és a keserűség kifejezését lehetett kiolvasni, a melynek egy ily zsenge lény előtt teljesen ismeretlennek kellene lenni. A leányka alig lehetett 10 éves.

A másik a kisebbik, nagyon gyöngéd kinézésű, hosszukás, fehér-viaszos színű arczczal birt s alig lehetett 5 éves.

Mindkettőjük tiszta és nem rongyos ruhába volt felöltözve, szépen fésült hajjal, arczuk, kezeik és ingecskejük tiszta volt.

— Ki vagy te? kérdezte a rendőr a nagyobbikat.

A leányka felemelte szemeit s előbb mereven megnézte a rendőrt, azután a körülállókat s végre lesütötte fejét és hallgatott.

— Beszélj valamit, — szólitotta ismét a rendőr,

MÁRIA ÉS JOZEFINA.

ÁRVA LEÁNYKÁK.

karjacsckájánál fogván. — Elveszítetted talán a beszélő tehetségedet?

A leányka azonban hallgatott, szemeit mereven a földre irányozva.

A rendőr, ki egy tisztességes ember volt, kezébe vette a leányka kis kezét, s haját simogatva mondá:

— Mondjad kicsikém, hogy hívnak?

A szegényke vonakodott felelni. Végre azonban mély és reszkető hangon mondá:

— Erminia.

Hát a másikat?

— Ermelinda.

— S mit csináltok ti itt? Mit fog mondani édes anyátok, ha látni fog, hogy ti nem tértek vissza?

Erminia felemelte szemeit s nem nézett többé azon sajátságos módon mint eddig, hanem összehuzott szemöldökökkel és leeresztett ajakkal; mintha eszébe jutott volna azon pillanatban egy régi szomorú álom.

Annál a kérdésnél, mely édes anyjára emlékeztette, egy pillanatra szótalánul maradt, azután keserves sirásra fakadt és nehéz sóhajtasok és zokogások között, alig bírta mondani, hogy:

— Az én ... anyám ... az én ... anyám ... meghalt! ...

— Óh, szegény leánykák! hangzott egyszerre minden oldalról; mindenki arra törekedve, hogy kezét a kicsikék fejére vagy vállára tegye és simogassák.

— És nincsen nektek házatok?

— Elkergettek.

— Ki kergetett el?

— A néni.

— A néni? — Csodálkozva kérdezték: — hogy lehetséges olyasmi?

— De . . . a mama . . . nincs többé . . . ismétlé most a kisebbik.

A szegény leányka aztán a rendőr hosszabb kérésére elmondotta, hogy anyjuk rövid idő előtt meghalt; hogy nénijük, anyjuk testvére, magához vette volt őket, de neki szintén volt három gyermeke s ő is szegény, mert férje meghalt; s nem lévén az napon mit enni, sem neki sem gyermekeinek: elkergette őket hazulról azzal, hogy menjenek és keressenek maguknak ennivalót.

— Hát az apád hol van?

— Elment.

— Hová?

Erminia erre a kérdésre nem felelt többé.

A körülállók mélyen meghatva simogatni és vigasztalni kezdték:

— Velünk fogtok jönni, kedves leánykák, mondá egy másik városi rendőr, ki időközben érkezett oda, hogy lássa mit jelent az a csoportosulás.

Elkisérték a kicsikéket a rendőrségre.

Itt azonban nem volt kicsi a felügyelő tisztviselő meglepetése, midőn a leánykákat maga előtt látta. Nem tudta hamarjában, hogy mit csináljon, mert ruházatuk és egész kinézésük bizonyíték volt arra, hogy a gyermekek nem közönséges származásúak, — tehát semmi esetre sem hagyhatók a rendőrök felügyelete alatt más napig. Elővett tehát egy Lirát s azt oda adván egy szegény polgár-asszonynak, felkérte, hogy vigyázzon a leánykákra azon éjjelen.

Marano lelkész közbenjárásával — habár a ház-

szabályok ellenére is, mert az egyik 10 év körül volt, — felvettük őket az intézetbe, hiszen semmi esetre sem maradhattak a rendőrségen, a hol annyi-féle népség fordul meg naponta.

Erminia egy hallgató természetű leányka volt s nem tanusított semmiféle munkára legcsekélyebb hajlamot sem. Mindenre kedvetlen volt, mert a fájdalom és a szenvedés, melyeket azzal a gyenge szervezettel viselnie kellett, mély és eltörölhetetlen nyomokat hagytak hátra.

Az intézetben való belépésük után pár hónapra, Erminia panaszolni kezdte, hogy egyik lába fáj; mely fájdalom később oly nagy lett, hogy szegényke sem éjjel, sem nappal nyugodni nem volt képes.

Mindent igénybe vettek, hogy segítsenek rajta, de hiába, mert csak egy reménységük volt az orvosoknak: az operáció. E célra Nápolyba vitetett, hol Romano és Morisani híres tanárok által két ízben lett megoperálva, mely alkalommal a legnagyobb fájdalmakkal kellett küzdenie. S mikor jobban érezte magát, mikor mindenki azt hitte, hogy javulóban van, visszahoztuk a kis testvéréhez.

De úgy látszik, hogy a betegség már vérét is inficziálta volt, mert rövid idő múlva újból kénytelenítve volt ágyba feküdni, melyet azután három év és hat hónapig többé el sem hagyhatott.

A szegény Erminia, hosszadalmas és kínos szenvedések után kedves Ermelinda testvérét a keresztényi szeretet gondozására bízva, elköltözött mint egy ártatlan angyal már régóta óhajtott édes anyjához.

Eltekintve minden más nélkülözésektől melyeket

szenvednie kellett, mi lett volna ezen szerencsétlen teremtésből, ha Nápoly utczáin maradt volna? Ki gondozta volna nagy fájdalmaiban?

Ez oly kérdés, melyre csak borzalommal lehetne választ adni.

Mária Michela M. . .

Ez a szerencsétlen lény is alkalmat nyújtott annak bebizonyítására, hogy hogyan tűnik el egészen azon *szomorú előítélet*, mely az elítéltek gyermekeitől minden könyörületet, minden segílyt megtagadni akar.

Mária atyjának volt egy adóssága nagynénijénél és mert nem fizetett, a nagynéni arra szánta magát, hogy követelésének behajtására a bíróság közbelépését veszi igénybe.

M.... tudván, hogy nagynénije a bírósághoz menve, egy bizonyos utat kell megtegyen s azt is, hogy magával viszi az általa aláírt adóslevelet is, utjába állott oly szavakkal, melyek semmiesetre sem váltak volna becsületére, s azon reményben, hogy a dolog homályban fog maradni: megölte. Azonban bűnös cselekedete rövid idő múlva napfényre került s érte élethossziglan tartó fegyházbüntetéssel kellett lakolnia.

A hitvese a legnagyobb nyomorban és szükségben maradt három apró gyermekével, ki most teljes joggal tekintheti magát özvegynek — bár nem az!

S minthogy azon embertelen bűncselekmény az egész falut rémületbe hozta s a bűnös védelmére mit sem lehetett enyhítő körülményül felhozni, a közbotránkozás nem csak reá hárult, hanem a mint faluhelyen gyakran történik: a szegény hátramaradot-

takra is; úgy, hogy mindenki hideg közömbösséggel, sőt lehet mondani, bizonyos megvetéssel viseltetett családjá irányában, miáltal nagyon igazságtalanul, mindennemű segélyezést nélkülöztek.

A szerencsétlen nő Valle di Pompei felé irányítá reményét, esedezve, hogy vegyék fel itt első szülöttjét, Francesco nevű fiát. Az elkeseredett nő fiát azonnal felvettük az elitéltek gyermekei nevelő intézetébe, annyival is inkább, mert nyomoruságos helyzetéről tökéletesen meg voltunk győződve. S ebben nem is csalatkoztunk, mert a szegény asszony alig egy pár hónap múlva reá elkeseredésében és nyomorában — talán éhezve is — meghalt.

A két árva gyermeket, kik még nála voltak, nagyanyjuk — egyedüli rokon, a ki még jó szemmel tekintett ezen szerencsétlen családra — fogadta fel. De a szerencsétlenség soha sem jön egymagában, azért ez is a sok évek súlya alatt, még ezen szerencsétlenség által is sujtva, rövid idő múlva meghalt.

A községi tanács elhatározta akkor, hogy a legkisebb fiút, Antoniust, a község költségére egy dajkának adja át; a leányka érdekében pedig tegyen a bíró kellő lépéseket ezen árvaházba való felfogadása iránt. Éppen azon időtájban volt egy pár üres hely, s így annyival is inkább nagy készséggel fogadtuk fel, mert mi magunk is örültünk annak, hogy a két testvér itt találja fel egymást, mert hiszen bátyja: Francesco itt volt már.

A kis Mária rövid idő alatt megnyerte tanítónőinek rokonszenvét s társainak szeretetét. Az egész lény nem volt más mint *jóakarat, engedelmesség és szelidség*, tehát egy élő példa volt arra nézve, hogy

az *erény* és a *gonoszság* nem oly sajátságok, melyeket úgy lehetne örökölni, mint például a *vagyont*.

Időközben eljött Gallipolisból Valle di Pompeibe két jómódu házastárs azon óhajjal, hogy fogadjanak fel innen egy nekik hiányzó, de forróan óhajtott kis leánykát. Kivánták azonban határozottan, hogy a leányka, a mennyire csak lehetséges, legyen fiatal, mert nagyon szerették volna, hogy a leánykának semminemű emlékei ne maradjanak a multról, s így egészen oda adhassa magát az ő szeretetüknek. Előbbük vezettek tehát 8—10 kiválasztott leánykát a legfiatalabbak közül. Volt köztük mindenféle képű, szöke, barna, selyemhaju, göndörhaju; egyszóval, ha az ember csak reájuk tekintett, azonnal elfogta a részvét és rokonszenv érzete.

De a nő, a ki most választani jött, úgy látszik, hogy fejében egy előre meghatározott, megformulált ideális képpel jöhetett, mert az elővezetett leánykák közül egysem látszott az ő kívánsága szerintinek. Nézte őket, ment az egyiktől a másikhoz, de közöttük egy sem volt olyan a milyent ő keresett.

A jó nő úgy látszott önmagával sem volt megelégedve azért, mert nem tudott egyet választani; mi azonban félni kezdtünk, hogy egy leánykánk elveszítette most a jó alkalmat egy jómódu családba jutni.

— Ezek a legkisebbek, mondtuk mi utoljára, volna ugyan még egy, de azt hisszük, hogy azt nem fogja senki felfogadni . . .

— S miért nem? kérde a nő kíváncsisággal.

— Miért? Mert anyja ugyan meghalt, de az apja . . . még él.

— Mindenesetre, hogy akkor — kezdte a nő — ha apja még él, nem árva. És ki is volna az, a ki elhatározná magát arra, hogy egy gyermeket felfogadjon, élő szülőinek beleegyezése nélkül?

— Az ugy van; de . . . az ő apja épen úgy tekinthető, mintha meg is halt volna; ő nem fogja soha gyermekét visszakövetelni. Sőt ellenkezőleg, nagyon hálás lenne s folyton imádkoznék azokért, kik gyermekével, az ő vérével azt teszik, a mit ő a büne miatt soha többé nem tehet . . .

A házastársak hosszasan és némán nézték egymást, teljesen meglepődven ezen rejtélyes dolog halatára, a mit ők sehogy sem tudtak maguknak megmagyarázni, hogy mit jelentsen . . .

— Igen, — kezdtem én, hogy kiszabadítsam őket nyugtalanságukból; — ezt a leánykát azért nem mutatuk meg, mert azt hittük, hogy úgy sem fogják azt felfogadni. Mert az apja rablás és gyilkosságért életfogytig tartó fegyházra ítéltetett el.

A nő egy ideig gondolatokba merült, aztán mondá:

— Engedjék meg, kérem, hogy lássam.

Férje beleegyezett.

A leánykát elővezettük s akkor egy teljesen hihetetlennek látszó dolog történt. A mint a *törvény árvája* megjelent az ajtóban, a mi nőnk azt hitte, hogy a megjelent leánykában feltalálta az ő annyira óhajtott gyermekét. Kitért karokkal elébe szaladt, kebléhez szoritotta és elárasztotta őt csókokkal. És a kis leányka, távol attól, hogy visszahuzza magát, mint a hogyan az ilykoru gyermekek tenni szokták, kezeivel megölelé és arcz-arczhoz simulva viszonzta a kapott csókokat.

Lélegzetét mindenki visszafojtotta és a szemekben könnyek ragyogtak.

— Megtaláltam leánykámát! kiáltá örömmel a nő. — Ugy-e én vagyok a te anyád? — kérde a kis leánykát.

— Igen, igen, felelé a kicsike, mialatt arczát a nő nyaka mögött, gyermekiesen elrejtette.

És ha az egymáshoz való pillanatnyi ragaszkodásuk csodálkozásba is ejtett, azt hittük azonban, hogy az lankadni fog, mihelyt be fog következni az, a minek történni kellett. Előadtam nekik szóról-szóra azt a bűncselekményt, mely ennek a családnak boldogságát örökre tönkre tette; de a nő, a ki a gyermeket még mindig karján tartotta, folyton nézegette és folyton csókolgatta.

Azután az ítéletet akartam felolvastatni, de férje megjegyzé:

— Teljesen szükségtelen dolog! Ki lesz képes az anyját gyermekétől többé elválasztani?

— Csak egyet szeretnék még tudni — mondá a féltékenynyé vált nő — és pedig azt, hogy nem forog-e fenn arra veszély, hogy valaki elvegye tőlem ezt a leányt valaha?

Előmutattam neki azt a papírt, mely a fegyház igazgatóságától megjött volt. Azon vastagon nyomott betűkkel lehetett a következőket olvasni: „Szabadulásának ideje“: — melyek után írott betűkkel olvashatóan egyetlen egy szó állott: — „*soha*“.

Ebben az egy szóban rejlett egy embernek az élete; ebben az egy szóban volt összefoglalva egy rabnak szenvedése! S az borzasztó lehet, mikor valakinek a szive, a szeme nem nézhet semmiféle

remény-csillag után, — legyen az akármily messze is, hogy még egyszer kiléphessen a világba?! . . .

Soha? Nem! Valamikor ő is ki fog szabadulni s pedig akkor, mikor a börtön vasas kapui kinyílnak egy fakoporsó előtt, hogy annak a holttestét vigyék ki, kit a törvény az élők sorából már régóta kitörölt. Ez a borzalmas gondolat minden rabnak a fájdalma, ez a letartóztatottak *rémülete*.

A nő sirt, a kis Mária pedig készségesen törölte szemeit, mit is tudta ő, hogy kinek a sorsát illetik ezek a könnyek . . .

S midőn a hivatalba mentünk az örökbefogadási okmány kiállítása végett, semmiképpen sem engedte le a nő leánykáját a karjából, — arra kapacitálni nem lehetett. Midőn végre az összes papirok rendben voltak, az anyja a templomba kívánt menni; a hol gyermekével az oltár előtt letérdelt, a Mindenható áldását kérve ezen most kötött *szereteti ügyletre*.

Igy lett Mária Michela M. . . . — a humanitás és a szeretet közvetítésével — egy jómódu gallipolisi családnak a leánya.

Mária és Jozefina.

Egy Nápoly melletti faluban, Piscinolában, naponta sötét éjjel is lehetett két kis szegény leánykát látni; rongyosak de szépek voltak és nagyon hasonlítottak egymáshoz, mintha egyszerre jöttek volna a világra. S tényleg ikrek voltak.

Együtt jártak, hogy szerezzenek maguknak egy falat kenyeret, mert nem volt egyetlen egy rokonuk sem, ki róluk gondoskodott volna, s legtöbb éjjelre

nem lévén szállásuk, a szegény leánykák a szabad ég alatt aludtak.

Hozzánk csak 1900. évi július hó 10-én érkezett a hír ezen szerencsétlen leánykákról és pedig V. V. bárónő értesítése folytán. Egy névjegyen röviden felkért, hogy fogadjuk fel ezeket a leánykákat, mert teljesen árvák. De még mielőtt válaszoltunk volna, avagy intézkedtünk volna, hogy legalább az egyiket fogadhassuk fel, V. bárónő már személyesen jelent meg, kérve a leánykák sürgős felvételét.

Könnyező szemekkel és meghiúsult hangon előadta a leánykák szomorú történetét. Egy egyszerű történet, melyet egy pár szóba lehet foglalni, de azért nagyon is fájdalmas.

Apjukkal — mert anyjuk már meghalt volt — éltek nagyon szerény életmódot. Azonban egy súlyos csapás egyszerre oda dobta őket a legnagyobb nyomorba.

Rövid idő előtt 1899. évi december havában elveszítették apjukat is. Egy egész sereg hitelező ostromolta házukat, mindentől megfosztván őket a mi még volt s rövid idő alatt ki lettek téve az utcára, mert házukat eladták, rokonuk vagy barátjuk pedig nem volt, mert szegénységben és nyomorban olyast nem is igen lehet képzelni.

— Hat hónapja már, — mondá a bárónő, — hogy ez a két szerencsétlen lény ezt a keserves életet folytatja s nem élnek másból, mint abból a száraz falat kenyérből, melyet a könyörület nyújt nekik és az éjjeleket vagy szénapadlásokon, vagy a szabad ég alatt töltik. Mi lesz ezen gyermekeknek a vége? Vagy éhen fognak halni, vagy megnyílik előttük egy gyalázatos út, mely végleges romlásukhoz vezet . . .

Ezen szavaknál nőm, nem bírván tovább hallgatni, félbe szakította a bárónőt és mondá teljesen elhatározva:

— Küldje ide, kérem, mind a kettőt, mi fel fogadjuk.

Az napon, mikor a két testvér megérkezett nagyon el voltunk foglalva a földszinti termekben. A két leányka belépett a terembe szép csendesén, egyik a másikat a kezénél tartva s letelepedtek a nagyterem egyik üres sarkában, egymást folyton kezüknél tartván, kis fejüket pedig egyik a másikéra támasztván.

Ilyképpen, csendesén, hallgatva várták a sorsuk feletti intézkedést.

Oly csendesén léptek be és foglalták el helyüket az őket bekísérővel, hogy senki sem vette észre, addig, a míg nem lett szembetűnő az a gyönyörű kép, melyet a terem ama sarkában alkottak.

— Oh, mily kedvesek! kiáltottak mindnyájan, mikor észrevették.

De ugyanakkor azt is tudtuk mindnyájan, hogy ezek a piczikék nem fognak sokáig nálunk maradni, mert az bizonyos volt, hogy nemsokára új szülökre fognak akadni.

Az árvaházbeli leánykák egy formális ünnepélyt rendeztek az ujonnan érkezetteknek; és ők, — jók, előzékenyek, illedelmesek lévén, érdemeseknek mutatták magukat az irántuk tanusított jóakaratra és szeretetre.

Jókedvűek és mindig mosolygók; ugy az iskolában, mint a játéknál mindig az elsők voltak. Öröm volt őket mindig egymáshoz fogózkodva látni s soha, de soha egymástól semmi szín alatt el nem váltak,

mintha testükben egy sziv dobogott volna. És ki is gondolt volna arra, hogy egy napon mégis szét kell őket választani?!

És a szétválasztás napja nagyon gyorsan érkezett. Mária M. . . . úrnő M. . . .-ból eljött azon célból, hogy magának egy leánykát keressen, a kit örökbe akart fogadni. A választás gyorsan történt, mert a kis Mária azonnal szemébe ötlött.

1900. december 16-ika volt. Első pillanatban úgy vélte mindenki, hogy kegyetlenség volna a két testvért szétválasztani, de az ők érdekük, jövőjük feletti aggodalmunk kényszerített ebbe beleegyezni. Mert csak nehezen lehetett volna oly családra akadni, mely hajlandó lett volna mind a két leánykát örökbe fogadni. És ha már az egyik el van helyezve, a másikat is könnyebben lehet elhelyezni. Ennélfogva beleegyeztünk.

Ez a szétválasztás szívszaggató volt. A két leányka egymásnak a nyakába borult, csókolództak, nézték egymást és sirtak. S végre a szétválasztás csak úgy volt lehetséges, hogy az új anya leánykáját, Máriát ölébe vette és kebléhez szorítva, — mintha elrabolta volna, vele a teremből kirohant.

De négy hónap múlva Jozefina is megtalálta az anyját, mert egy jómódu gyermektelen család M. . . .-ból ő reá vetette szemét és 1901. május hó 4-én el is vitte.

Lehet-e ennél jobban gondoskodni a szegényekről? Vajjon nem ez-e az igazi keresztényi szeretet? . . .

Filomena S

Egy alig hat éves leányka, a kinek ezen zsenge korban valóságos mártiromságot kellett elszenvednie addig, a míg ide nem került, a figyelembe nem vett ártatlanság menedékházába. „Martyriá“-nak nevezték el társai, és nem minden alap nélkül; mert ha többféle körülmények — s pláne a legkeservesebbek — ezen ártatlan leányka gyermeki életrajzából örök titokként ezen intézet levéltárában eltemetve maradnak is, mégis, a mint látni fogjuk, ez a melléknév joggal megillette szegény Filomenát.

Alatri mezőségén meghalt egy napon egy mezei munkás, legnagyobb nyomorban hagyván hátra nejét és három apró gyermekét, mert hiszen mindnyájan abból éltek, a mit ő kezeivel naponta keresett. S ha városokban még lehetséges az, hogy egy nő saját munkásságával annyit kereshet, hogy magát és gyermekeit a mindennapi kenyérrel elláthassa, az teljes lehetetlenség a mezőségen, mert a mezei munka durvább s egy gyenge nő annyi erőt kifejteni nem képes, s egy nő férfisegély nélkül nem tarthatja fenn családját saját munkaerejével, legyen akármily szorgalmas is. Kénytelenítve volt tehát a szegény nő, ha folytatni akarta a már megkezdett mezei munkálkodást, magának férjet keresni, s miután még fiatal, becsületes és szorgalmas nő volt, nem sokára talált egy földmivelőt.

De nem minden aggodalom nélkül határozta el magát a szegény özvegy asszony a második férjhezmenetelre, azonban ezen aggodalmát eloszlatta azon tudat, hogy csak ily módon juthatnak szegény gyer-

mekei egy más gondviselőhöz. Sajnos azonban, hogy éppen e tekintetben érte őket a legnagyobb csalódás.

Az az ember, kit ő most férjeül és gyermekei apjául választott, olyan embernek látszott, mint a többi földmivelők; senki sem tudott róla addig egy rossz szót sem; szorgalmas és jó embernek tartották. Azonban ez az ember rövid idő múlva nagyon is megváltozott; mert vagy jól tudta azelőtt gyenge oldalát takargatni, hogy senki által sem volt észlelhető; vagy más okokból most egyszerre megváltoztatta természetét; de akárhogy is volt, annyi bizonyos, hogy ő utolsó időben annak a családnak, melynek atyja és gondozója kellett volna, hogy legyen: *kinzója és réme lett*. Részeges, szenvedélyes kártyás létére, nem sokára elveszítette teljesen a munkakedvét; a multságok, éjjelezések és tobzódások voltak az ő kedvelt teendői. S a mi még rettentőbb volt, minél jobban belesülyedt ezen szenvedélyekbe, annyival állatiasabb és kegyetlenebb lett a szegény asszony és gyermekei irányában.

Minden könyörület nélkül verte meg nejét, a ki nem volt képes azt a pénzösszeget folytonosan előteremteni, melyre neki szüksége volt; s a bortól felhevülve annyira ütötte, hogy sokszor a szegény alig hogy ki nem lehelte a lelkét. És az nem is volt elég neki, hogy a földre terítette a szerencsétlen vérző asszonyt, hanem hogy mélyebben sértse anyai szívét, nekirohant azoknak a kis gyermekeknek, kik már koruknál fogva sem bántalmazhatták őt.

Azokat a szenvedéseket és fájdalmakat, melyeket ezeknek a gyermekeknek türniök kellett, hüen leírni: képtelenség. Házukat az egész környék borzalommal

tekintette, azonban senki sem mert ezen zsarnok és áldozatai közé lépni, csak midőn az asszonyon ejtett sérülések oly természetűek voltak, hogy azokat elrejteni vagy elhallgatni nem lehetett, lépett közbe a hatóság, és letartóztatván, cselekedeteiért kérdőre vonta. De a tömlöczből még dühösebben s még kegyetlenebbül jött ki: s miután a hatóság többször volt kénytelen közbelépni, ez a szörnyeteg oly barbár tetteket követett el ezen szerencsétlen lényekkel, milyeneket még a vadak között sem türtek volna el. Így aztán egy év és pár hónap múlva a szegény asszony a sok szenvedés által egészen tönkre téve az ágyba feküdt, s miután nem volt ki gondozza, rövid idő múlva kiszorult. Mily rettenetesek lehettek ezen szerencsétlen nő utolsó perczei, ha gyermekeinek sorsára gondolt? Vajjon a gazdagok, a kik családdal birnak s szeretik is gyermekeiket, gondolnak-e ily nagy nyomorra?...

Holt teste ugyszólván még meg sem hült egészen, midőn a legnagyobbik leánykáját, Filomenát, a szörnyeteg oly embertelenül bántalmazta, hogy a hatóságnak kellett közbelépni s öt hat havi fogházra itélni.

Az örvöngő, — szidalmak közt ment jól megérdemelt büntetését kiállani, — folyton fenyegetődött, hogy ha majd kiszabadul, elbánik ő azzal, a kiért most szenvednie kell!

Szerencsére azonban Filomena és kisebb testvérei koruknál fogva nem voltak abban a helyzetben, hogy megérthessék eme fenyegetéseket, sem azt nem voltak képesek belátni, hogy egyszerre mily nagy nyomorba jutottak. Ellenkezőleg, midőn mostoha apjukat letartóztatták, azonnal elhagyták azt a házat, melyben annyit könnyeztek s a szabad ég alá kerültek, a hol

legalább nem kellett többé szenvedniök zsarnokuk bántalmazásától.

A három árva gyermek most — nem lévén egyetlen egy rokonuk sem — teljesen elhagyatva maradt. Ők azonban kiszabadulván kinzójuk körmei közül, örömtelten jártak most ide s tova a nyílt mezőn. Egész napon át szaladgáltak maguknak valami enni valót keresve, s nem láttak abban semmiféle veszélyt, hogy a tél közeledett s hogy a mezei birtokosok tanyájukat elhagyni készültek. Így éltek minden gond nélkül, gyermekies nembánomságban, mit sem törődve a hűvös széllel vagy a sűrű esőzéssel, ők most boldogok voltak, mert nem érezték közelükben bántalmazójukat.

Esténként egy csoportban összegyűlve egy sövény alatt, hol a tövisek sűrűk voltak keresték éjjeli hajlékukat. A mikor pedig az ég teljesen derült volt, akkor egy-egy útszéli sánczban száraz levelekből vagy ha közelben találhattak a mezőn kevés szalmát, ágyat vetettek maguknak s azon feküdtek, míg elaludtak, s egy-egy pillantást vetettek az ég boltozatára az ezer meg ezer csillag felé. A ragyogó, csillagos ég, a szép derült éj vajjon miféle gondolatokat ébreszthetett az elhagyatottakban? . . .

A kisebbik leányka kis ujjával az égre muto-gatoit, hol az egyik, hol a másik csillag felé s valódi gyermekies csacsogással mondá:

— Ni, ni, oda ment el a mama . . . Onnan fog ő holnap vagy holnapután eljönni . . . vagy később . . . De nemsokára eljön s hoz nekünk sok mindenféle szép dolgot . . .

MARGHERITTA.

FILOMENA.

ÁRVA LEÁNYKÁK.

A kis fiu pedig, hallván az anyát emliteni, siró hangon kezdé:

— Gyerünk a mamához, hol van ő? s ezen szavakat annyiszor ismételte, mig végül — arczával Filomena hóna alá bújva — mindig lassabban és csendesebben lamentálva az anyjáról: elaludt, ugy, a mint a gyermekek a saját maguk éneke közben elaludni szoktak.

Filomena azonban, a ki akkortájbán a hatodik telet látta, mint a két kisebb testvérének gondozója oda vetette tekintetét ama csillag felé, melyre kis testvérkéjének ujja irányítva volt, s mintha mérni akarta volna szemével azt a távolságot, magában gondolta: vajjon nem lehetne-e holnap oda menni?... Aztán magában mondá:

— Talán most már eljön; hiszen nagy szükségben vagyunk . . .

S igaz szülői gondoskodással, — milyent a leánykák már a legzsengébb koruktól fogva tanusítani szoktak, s mely őket oly kedvesekké teszi — mondá:

— A mi ruhánk még megjárja, de mit fog a kis fiunk csinálni, ha a mama nem jön? . . .

Szeretett volna a csillagokban olvasni s meggyőződni arról, hogy vajjon beszélnek-e ők egymással és hogy mozognak-e? de valami reszketés, melyet jobb oldalán érzett, hol kis öcscse aludt, s egy másik reszketés baloldalán, hol kisebbik leánytestvére aludt: eszébe juttatták anyai kötelességeit; ő, a ki maga is másoknak segélyére szorult, maga mellé szorítgatta őket, karjaival átölelve. Az egyiknek lehellete megmelegítette a másikat s így aludva arról álmodoztak, hogy édes anyjuk oltalma alatt alusznak.

Ezen szomorú, de magasztos pillanatban a Gondviselés, a ki örökös szemével mindenkinek a sorsát figyelemmel követi, fekete és vastag betűvel fog egy tételt bejegyezni azoknak a terhére, kik bőségesen táplálva, selyem és puha ágyakban hevernek, ismerve ily nagy nyomort, ily meg nem érdemelt szenvedést, közömbösséggel tekintenek rá s teljes nyugalommal alusznak, mit sem törődve másnak nyomorával.

Igaz, hogy látva a három gyermeket elrongyosodva, piszkos arcczal, rendetlen hajjal, megfélemlített szemekkel, folyton kutató tekintettel vajjon nem látják-e már anyjukat eljönni — könnyörületet ébresztettek azokban kik őket észrevették, meg-megsimogatták őket és valami ennivalóval is megajándékozták.

Egy napon azonban egy pásztorkutya reájuk támadt és Filomenát, a ki a két kis testvére előtt állott, hogy őket megvédelmezze, össze-vissza marcangolta.

Ez aztán alkalmat adott arra, hogy a hatóság a két kisebb gyermeket egy menedékházban helyezte el, Filomenát pedig mi fogadtuk fel.

Hogy mily szomorú állapotban érkezett meg a leányka, azt hiszen leírni teljes képtelenség, s ha lehetséges volna, szígyenére válnék az emberiségnek. A Gondviselés azonban gondoskodik minden emberről; Filomena alig volt egy pár hónapig az árvaházban és már is talált új szülőkre, az Isten, a kit ő oly forróan imádott, megküldötte neki a várva várt édes anyát. Egy jómódu és tisztességes nápolyi gyermektelen család adoptálta őt gyermekének s így a meg nem érdemelt szenvedéseieért igazságosan részesült kárpótlásban.

Mária 3 . . .

1899. évi január hó 8-ika a délolaszországi körülményekhez képest — nagyon hűvös nap volt, olyannyira, hogy még a házból kimenni sem volt tanácsos, még kevésbbé pedig útra kelni. S ime e reggelen megérkezik egy árva leányka, valamivel fiatalabb 6 évesnél, kinek érdekében már hónapok előtt folyamodtak.

Az árvaház hárszabályaiban elő van írva, hogy oly leányka a ki nem teljesen egészséges, az intézetbe nem vehető fel; és a most megérkezettben nem lehetett volna mást látni mint egy járó holttestet, sápadt sovány arczczal, a hidegtől teljesen átfázva, valamely korosabb személynek ruhadarabjával a hátán: borzasztó benyomást tett reánk.

De szegényke korához képest kifejlett értelemmel bírt s ezen körülmény csak még fájdalmasabbá tette volna a felvétel megtagadását. Lehetetlen volt a gyermeket ily nagy útra újból rákényszeríteni. Azonnal előhivattunk egy orvost azon reményben, hogy az nem talál olyan betegséget, a miért a felvételt meg kellene tagadni.

Reményünk beteljesedett, mert az orvos mondá:

— Hiszen ennek a szegény leánykának nincs más betegsége mint az: éhség! Pár napig jól kell táplálni s teljesen helyre fog jönni . . .

E szavak hallatára a kicsikének szemei tele lettek könnyekkel. Öröme nagy lehetett, mert sirni kezdett, és következtetni lehetett, hogy mit kellett szenvednie. Azonnal felvételre. Az intézet főgondnoka pedig külön gondozásra ajánlotta a kicsikét mindad-

dig, míg magához nem tér. Alig telt azonban pár hét és ide érkezett Vico Equense-ből egy házaspár azon szándékkal, hogy vigyenek maguknak innen egy általuk olyannyira óhajtott gyermeket. Azonnal több kis leányka vezettetett eléjük, s mily nagy volt meglepetésünk, midőn láttuk, hogy a nő egyenesen neki rohan Máriának, átöleli s örömmel fordul férjéhez mondva:

— Ime, megtaláltam az én leányomat!...

S mintha a kis gyermekben egy drága kincset találtak volna, úgy vették körül s folyton simogatva s csókolva távoztak el, minket is a legnagyobb foku elérzékenyülésben hagyva hátra.

Margheritta R

Ez a leányka boldogul élt számos tagu, de sorsával teljesen megelégedett családjá kebelében. Az atyja, az anyja és még egy bátyja, a ki már a 20-ik évet túlhaladta volt, mindent a mit munkásságuk által szereztek, arra költötték, hogy a kicsinyek semmiben se szenvedjenek hiányt, úgy hogy ezen család Nápolyban ugyszólván mintaképül szolgált. Egy napon — ő reájok örökre szomorú nap volt ez — asztalukon egy tál gomba volt feltálalva. A ritka és jól elkészített ételt jó étvágygyal fogyasztották el; mindegyik minél többször akart hozzá jutni, s különösen az idősebbek. De este felé az atya, az anyja és a bátya a legborzasztóbb görcsök és fájdalmak között kiszenvedtek.

Tehát egy pillanat alatt a kis Margheritta elvesztette mindazokat, kik róla gondoskodhattak volna,

kik megóvták volna mindazon akadályok ellen, melyekkel az embernek ezen életben szembeszállania kell; és elveszítette őket éppen azon korban, mikor legnagyobb szüksége volt rájuk. S ugyan mi lett volna a sorsa e szép kis leánykának, ha ezen szomorú és fájdalmas pillanatban részére nem lettek volna nyitva ezen árvaház ajtai?

* * *

Mindez eklatáns példa arra nézve, hogy mily nagy fontossággal birnak ezen intézetek mindazon szerencsétlen gyermekek részére, kiket a sors szeszélye oly kegyetlenül a nyomorba vagy pedig a teljes romlásba kergetett.

S így tovább folytatva egy hosszú sor, egyik a másiknál szomorubb történet tárul elénk ezen kis teremtesek életrajzában. És ha mindezeket tekintetbe vesszük, világos lesz előttünk, mily nagy jótétemény a szenvedő és nyomorkodó ifjuság részére ezen új intézmény; hány szerencsétlen leányka lett ezáltal megmentve a biztos romlástól?! Mert ezen leányárvaház, mely 1887. évi május 8-án lett felállítva, minden évben fogadott fel 20—30 leánykát a városok piaczei és rejtélyes utcáiról, a mezőkről, az éhségtől és a nyomortól szabadítván meg őket. Itt találták őket meg a bőséges étellemezés, a puha meleg ág, a gondozó és humánus bánásmód által annak a gondozásnak a helyettesítését, a melyben részesek lettek volna, hogy ha szülők életben maradnak. Itt találtak őket biztos menhelyet a sok veszély és kísértések ellen, melyeknek mai napon a szegény gyermekek ki vannak téve.

És ha még azt is számba vesszük, hogy ezen szegény leánykák nemcsak hogy itt találtak a biztos és felettük örökös hajlékot, hanem majdnem a legnagyobb része jó módu családokban fogadott gyermekként helyeztetett el: *ezen tettek oly természetűek, hogy bővebb magyarázatot nem igényelnek.*

Ezen árvaházban a szerencsétlen ifjuság feltalálja azt a segílyt és vigasztalást, melyet hiába kerestek volna máshol, mert nem találtak volna. A szegény leánykáknak itt ujonnan alkalom nyújtatik, hogy részesüljenek a gyermekek ama boldogságában, t. i. hogy ajkaikról a boldogító *anyám, apám* szót hangoztathassák. Mert mily szomorú és fájdalmas állapot az, mikor egy kis gyermek nem mondhatja senkinek sem *mamám, sem tatám* . . .

c)

AZ ELITÉLTEK FIAI NEVELŐ-INTÉZETE.

A Valle di Pompei vasuti állomása közelében, Via Sacra utcán több új épület látható, melyek között van néhány jelentékenyebb építmény is. Ezen utóbbiak Commendatore Bartolo Longo ügyvéd nevelő-intézete, melyben azon fiugyermekek lesznek felvéve, kik az elitéltek után árván maradtak.

Kétségkívül, hogy ezen gyermekek képezik a legszerencsétlenebb osztályt az árva és elhagyatva maradt ifjuság között. Ezen gyermekek szorosan véve a szó értelmében nem árvák, minek következtében nem is részesülhetnek az árvák részére felállított filantropikus intézmények jótéteményeiben, nem fogadhatók fel az árvaházakba, daczára annak, hogy ők sokkal szerencsétlenebb helyzetben vannak, mint a természetes árvák, mert a szülők által elkövetett bűncselekmény iránti borzalom befolyása alatt, a társadalom bizonyos megvető magatartást tanusít irántuk, a tudomány pedig nyíltan a „*bűnbe szülöttek*“ vagy pláne „*született bűnösök*“ bélyegét nyomta homlokukra. Legtöbb esetben egy anyával hátrahagyva, ki sokkal szerencsétlenebb mint ők, mert habár nem is özvegy, mégis sokkal rosszabb helyzetben van az özvegynél, a ki róluk gondoskodni nem tud s így felnőnek

minden gondozás nélkül, szülői rossz példájával mindig szemük előtt, a körülmények által kénytelenítve minden szégyenérzéstől levetkezve, korán jutnak a bűn lejtőjére, a honnan azután — korábban vagy később — biztos és teljes romlásba jutnak.

Ezen gyermekeket összegyűjteni, mielőtt a gonoszság ismeretéhez juthattak volna, vallásos nevelésben részesíteni, kit-kit hajlama szerint mesterségre tanítani, képesekké tenni a munkaszeretetre, a törvényt ismerni és tiszteletben tartani, polgári jogokat és kötelességeket sérthetetlen szentségként tekinteni: ez oly tett, melyről bátran állíthatjuk, hogy igazi keresztényi szeretetből ered. Mert az a gyermek, a ki apjának rossz példája következtében könnyen hajlik a bűnösség útjára, mely őt biztosan oda juttatja a hol az apja sinylődik, a jó nevelés által szelid báránykává alakíttatik át, szereti a munkát s így szerencsétlen anyjának segítő támassza, a társadalom javára pedig hasznos elem válik belőle. Sőt ezen, az erények útjára vezető nevelés nemcsak a maguk, hanem egész családjuk előnyére van, mert a szerencsétlen anya nincs többé kénytelenítve akár mily uton nyomoruságos gyermekének a mindennapi kenyerét keresni, hanem ellenkezőleg, jól nevelt fiu ahhoz szoktatva, hogy mindenkor óvatos és figyelmes legyen, korán kezdi szerencsétlen anyját saját erejéből és munkásságával segíteni, esetleg fentartani. Testvérei a jó példával szemük előtt őt utánozni iparkodnak, sőt apjuk, ki a börtön falai között nehéz — de különben megérdemelt büntetését szenved — szenvedéseiben megkönnyebbülve, megszégyenítve érzi magát azon társadalommal szemben, melyet ő oly könnyelműen

mélyen sértett, látva most miként bánik az az ő szerencsétlenjeivel; s az az ember, a ki egyszer tetteiért elpirulni képes s azokért magát szégyelni kezdi, azon pontra jutott, melyről könnyen terelhető az erkölcsös élet útjára.

S így ezen szerencsétlen gyermekekből, jókorán a nyomortól megmentve és felnevelve, jó munkáselemek lesznek a társadalom előnyére és nem a hátrányára; s a mi a legfontosabb: családjuk kebelében — melyben az erkölcsös élet annyira megrendítve lett — a jó erkölcs apostolai lesznek; ellenben elhagyatottságukban belőlük semmi esetre sem lehetett volna más, mint az, a mi apjukból lett — ha nem több . . .

Egy szomoru hézagot betölteni, mely a különböző társadalmi jótékonyági intézmények között létezett s fenti programot alkalmazásba venni: ez volt Commendatore Bartolo Longo ügyvéd és nejének Marianna de Fusco grófnő célja és óhaja akkor, midőn Valle di Pompeiben saját birtokaikon az elitéltek gyermekei részére ezen nevelő intézetet felállították.

1891. évi május havában Bartolo Longo ügyvéd egy felhívást bocsátott ki a világ nemeslelkű embereihez intézve, támogatást kért ezen új intézmény létesítéséhez. Ez a fájdalomnak segítséget hívó hangja volt — az elitéltektől hátramaradt szerencsétlen gyermekek érdekében.

S ezen jótéteményre hívó hang nemcsak elhangzott, hanem meg is találta rá a kívánt visszhangot. A gazdag mint a szegény, a nemes mint az egyszerű földmives, a politikus, a tisztviselő, a katona, egyszóval mindenki, a kiben a nemes érzésnek csak egy szikrája létezett, segítségére

jött Bartolo Longonak, hogy nagy tervét megvalósíthassa.

Ime, mit mond Bartolo Longo ügyvéd ő maga ezen szerencsétlen lények érdekében tett felhívása eredményéről.

„Akkor, midőn az első felhívás tétetett meg az elhagyatott ifjuság legszerencsétlenebb osztálya érdekében, valóságos forrongás támadt a tudományos férfiak, a jogászok, a publiczisták között, egy izgatás, melynek eredménye a szerencsétlen gyermekek javára és érdekében kellett hogy sikerüljön — a mint sikerült is.“ —

„S míg a tudomány emberei kételkedtek, míg az írók félelmüket fejezték ki s míg a tapasztalat emberei lassacskán fejüket csóválták: az egész világból eredő ezer meg ezer nemes szív segélye oly nagy arányt vett, hogy minden nehézség nélkül képes voltam tervemet megvalósítani. Így Valle di Pompei egy kikötővé változott át, melyben a szerencsétlenségnek és az élet különböző viharainak kitett ártatlan gyermekek oltalmat, szenvedéseikben enyhítést találnak.“

„1892. évi május hó 29-ike volt. E napon az intézet alapkövetétele ünnepeltetett, annak az intézetnek, a mely oly árva gyermekek befogadására volt alapítandó, a kiknek szülői életben voltak, de részükre holtaknak tekinthetők, s egyuttal ezen a napon az első fiu is felfogadtatott, a ki ilyképen quasi az erkölcsi alapköve volt e nemes intézménynek.“

„Egy nagyon kiváló férfiakból álló társaság, bírák, kriminalisták, magas hivatalnokok, egyetemi tanárok, legnevezetesebb hirlapok képviselői vettek körül ez alkalommal, mint azt az embert, kinek

eszméje volt legelőször azon szerencsétlen gyermekek sorsáról gondoskodni, kiket eddig a társadalom oly könnyelműen engedett át a nyomornak, és a társadalom figyelmét azon kötelességére vonni, melyre őt a vallás alapelvei is kötelezik.“

„Azon magasztos és emlékezetre méltó pillanatban, nem gyenge erőmre számítva, hanem a nemes szívek végtelen szeretetében bizva, a jelenlevőkhöz legbiztosabb meggyőződéssel szóltam:

„— Látják, kérem, ezen zsenge árva leánykák seregét, kik oly áhitattal éneklik most a szeretet szózatát a legujabb szereteti intézményért? *Ők százan.* Öt éve annak csak, hogy ezen árvaház nem létezett s csak öt éve hogy létezik s már 100 oly szerencsétlen lényt mentett meg, kik minden kétség nélkül csakis a teljes romlásnak lettek volna áldozatai. De jól van: az isteni gondviselés segélyezésében, az Önök és a művelt világ szeretetében bizva, kijelentem, hogy most fogadom fel az első árva fiut, hogy öt év múlva 100-at legyen képes bemutatni.“

„De nem telt el öt év s óhajtásom — az ég és a nemes szívű emberek rendkívüli segélyezésével — megvalósult, mert 1897. évi május havában, mikor ezen intézet alapításának ötödik évfordulója ünnepeltetett, a felfogadott fiuk száma jóval felülmulta a százat s így ily kedvező körülmények között Valle di Pompei-ben *egy teljesen új szereteti intézmény* létesült, melynek eddig párja nem volt sem a művelt francziák és németeknél, sem a gazdag angoloknál, — sem a vallásos osztrákok vagy a hatalmas oroszoknál.“

Kevés adat és kevés szám elég arra nézve,

hogy meggyőződhattunk ezen új intézmény gyors és haladó lépéseiről, miket tökéletesbitésére tesz, különben ez a célja és az óhajta is mindazoknak, kik alapították és a kik fentartják. S ha tudjuk azt, hogy ezen új intézményért Bartolo Longo és neje Marianna de Fusco grófnő részint sajátjukból, legnagyobb részben azonban adakozásokból összegyűjtött összeg több mint 17 millió Lirát (korona) tesz ki a mai napig: akkor könnyen következtetjük azt, hogy mennyi szereteli ösztönt, *mennyi állhatatosságot tanusítanak ezen számok a nemes érzelmekben!* . . . Ezen számok ugyan hallgatóan de tagadhatatlanul bizonyítják, hogy a felebaráti szeretet, távol attól, hogy kimerült volna, évről évre növekedett úgy, hogy bőségesen ellátva mindennel a folyton növekedő családot, egyuttal bátorságot gerjesztett azokban, kik merészek voltak annak idején segítségért esedezni. Ezek a számok teljesen láthatóan mutatják, mennyi fájdalmat enyhítettek, mily nagy éhségből és nyomorból szabadította meg a nagyszámu ártatlan gyermekeket.

És ezért a száz meg száz gyermek, kiknek arczáról a fájdalom könnyei teljesen elszáradtak, forró imákat rebegnek ártatlan ajkaikról; szemeik most is könnyeznek, de öröm és hálakönnyeket azokért, kik segítségükre siettek. Ezen gyermekek, kik azon veszélynek voltak kitéve, hogy betyárok, tolvajok, rablók legyenek, a jó nevelés által melyben itt részesülnek arra lesznek előkészítve, hogy becsületes, szorgalmas és hasznos polgárokká váljanak. És végül ezen gyermekek, kiket a világ szeretete a szenvedésktől elvont és ellátja mindennel, míg egyrésről egy magasztos bizonyítékát képezik ezen szeretetnek,

másrészről őszinte és forró imádságuk által azok részére, kik jótéteményeikkel segítik, megszerzik *Annak* a könyörületességét és kegyelmét, *Ki* a kis gyermekeket olyannyira szerette a míg a földön tartózkodott. Mert azok a szelid és átható pillantások, melyeket ezen gyermekek térdelve vagy az oltár előtt állva az ég felé irányítanak, csakis az ég áldását szerezhetik meg azoknak, kik nem engedik feledésbe merülni Krisztus Urunk ama tanát: „*Szeresd felebarátodat!*“

Ez azon vendégszerető ház, melyben száz meg száz gyermek hajlékot kap, nevelésben részesül és mindennel el van látva, a mi az élet fentartására és a jó nevelésre szükséges.

Van itt egy egész sorozat nagyterem, 40—50 méter hosszúságban, háló és lakószobáknak használva, vannak aztán még nagyobb termek műhelyeknek és tantermeknek. Vannak külön-külön szabó, czipész, asztalos, esztergályos műhelyek; könyvnyomda és könyvkötészeti munkatermek, végül egy nagy fegyver és tornaterem, valamint egy nagy imaterem is, mind a legnagyobb rendben és tisztaságban tartva, nagy ablakokkal ellátva, melyeken keresztül bőséges napvilágot nyernek.

Nem kevésbé figyelemre méltó a roppant nagy étterem, melynek hosszában 2 nagy márványasztal van elhelyezve, valamint a nagy üstökkel ellátott intézeti konyha.

A ki ebbe a nagy étterembe belép és véletlenül látja a gyermekeket sajátságos jó étvágygyal enni s visszagondol arra, hogy mennyi éhséget kellett ezeknek szenvedniök míg ide kerültek, könnyen

szerezhet magának meggyőződést a szeretet hatalmas elővigyázatáról s azon nagy szolgálatokról, melyeket az a nyomorban tengődőknek tesz.

Ily gyönyörű eredmények után, melyeket ezen új intézmény alapítója elért, nem nehéz megérteni azt a nagy örömet és elégtételt melyben részesült, látva miként az őt körülvevő népes család napról-napra nagyobbodik, s melynek tagjai mind a romlás útjáról tereltettek ide; látva magát száz meg száz oly lénytől körülvéve, kik mindnyájan a legnagyobb nyomor és szenvedésektől szabadultak meg, egy végzetes és szégyenletes jövőtől megmentve, hol szeretettel, hol komolysággal egy munkás és tisztességes életmódhoz lettek szoktatva. Azonban szive azonnal nagy fájdalommal telik el, midőn arra gondol, hogy ezen gyermekeknek ezer meg ezer oly társa van, kik bizony még a legnagyobb nyomorban, az éhség kinjaiban szenvednek. Mert a szem gyönyört talál, látván ezen gyermekeket oly vidáman és egészségesen, oly tisztán és életteltjesen, hanem a fájdalom elfojtja ezen örömeérzést azonnal, mihelyt arra gondolunk, hogy bizony ezek csak képviselői azoknak a gyermekeknek, kiket a sors oly szívtelenül és fájdalmasan sujtott. Nagy azoknak az érdeme, kik ezen intézmény létesítéséhez filiáreikkel hozzájárultak és fentartásához járulnak, mert az által egyrésről az ártatlanul szenvedő gyermekeket a nyomorból megszabadították, másrésről pedig megmentették a társadalmat ugyanannyi gonosztevénytől — mert hiszen belőlük más nem is lehetett volna, — mi által egy egész sereg új tisztességes és szorgalmas polgárt és jó keresztényt neveltek.

Ime általánosságban az eredmény, melyet Bartolo

Longo ügyvéd új intézetével ért el. De nemcsak ő örvend azon elégtételnek, melyet ezen nagyszerű eredmény szerzett, hanem azok is, kik ezen intézet fentartására segélyeikkel hozzájárultak; mert ez utóbbiaknak meg van az a vigasztalásuk, hogy annyi gyermek erénye és ártatlansága felett örködnek, és meg van az a megbecsülhetetlen lelki megnyugvásuk, hogy ezen tettükkel hozzájárultak azon szülők szenvedéseinek enyhítéséhez, a kik most tudomást szereznek arról, hogy gyermekeiket a társadalom megmentette abból a nyomorból és megvetésből, melyben éppen ők mint szülők oly könnyelműen belekergették volt.

De lássuk csak a szeretet ezen új intézményének történetét tudományos szempontból is.

Akkor, a midőn Bartolo Longo ügyvéd bátorságot vett magának az egész világhoz fordulni és felkérni arra, hogy támogassák őt ezen új nevelő-intézet létesítésében s midőn ezen szerény hang a kellő visszhangra talált a nemes érzelmű szivekben: úgy tűnt fel, mintha az a visszhang elismerte volna az ily fajta intézményeknek szükségességét, hogy megszüntettessék annyi meg nem érdemelt szenvedés és fájdalom. De ugyanezen alkalommal a modern tudományos férfiak, félve ezen új intézmény eredményétől, mely intézmény elméletükkel teljesen ellentétben állott, mely inkább elméleti fogalmakon mint a tapasztalás adatain alapszik, szembeszálltak vele. A híres Lombroso tanár kezdetben „utopiának“, eszményi álmoknak nevezte ezen kísérletet, azt irván a *„Le piu recenti scoperte ed applicazioni dell' antropologia criminale“* című művében, hogy az ugynevezett „Neveldek“ a milyent most Bartolo Longo felállítani akar, már

régebben meg voltak kísérelve Amerikában és Angliában, de azok az óhajtott eredmény nélkül maradtak. Annál inkább eredménytelenül fog most maradni ezen Pompeji kísérletezés, mert ez nem is alapszik a modern „*Antropologia Criminale*“ tudományos ismeretein.

A Positivisták iskolája szerint az elitáltak gyermekei nevelhetetlenek, mert ők „született bűnösök“. Ez volt eddig a tudomány nézete. Sőt nem elégedtek meg csak ezen kinyilatkoztatással, hanem még tovább mentek. S nem hogy kezdték volna Bartolo Longo ügyvéd elveit illő tudományos módon megostromolni, szembeszállni vele az ők elveik szerint, nem, hanem szembeszálltak vele azon *érzés* nevében, melytől Bartolo Longo áthatva volt akkor, midőn ezen új intézményre gondolt: *a szeretet nevében*.

Azt mondták: Egy külön nevelő-intézetet felállítani csupán az elitáltak gyermekei részére annyit jelent, mint őket nyíltan a *társadalmi megvetésnek* kitenni, őket egy lelkiismeretlen jótétemény nevében a szegénynek oda dobni, anyagi helyzetüket megmenteni erkölcsi életük rovására, nekük lakást és élelmet felajánlani a legkegyetlenebb kárpótlással: „*a megbecsületlenítéssel*“.

— Nem, — így folytatták, — ha egy szereteti cselekedetet akartok tenni s ezen gyermekeket segílyezni, akkor minden feltűnés nélkül vezessétek be, úgy szólván kéz alatt, a tisztességes és becsületes szülők gyermekei közé a különböző nevelő-intézetekbe; kikerülvén azt, hogy szülöik bűnösségének emlékezete sötét árnyékként kísérje őket, hogy minden alkalommal megvetőleg, ujjal mutassanak rájuk: *Ime a gonosztevők gyermekei!*

AZ ELITÉLTEK FIAI.

Látszik azonban, hogy ezen ellenvéleményüeknek, daczára annak, hogy magas műveltségüek és becsületes szándékuk van, nincsen igazi *fogalmuk* a szeretetről, azon keresztényi szeretetről, melyet az Evangelium tanít. Náluk a szeretet nem más, mint egy szimpátikus érzés, mely jótékonyági tettekre is ösztönzi az embert. Ezen hideg, nem tökéletes érzéstől igaz, hogy nem lehet azt várni, a mit várhatni az igazi keresztényi szeretettől. Az igazi keresztényi szeretet az *emberi testvériség magasztos és őszintén igaz kinyilatkoztatásában* foglaltatik, mely a természetes hasonlatosság, a végleges rendeltetés és az emberek között létező szabadságon alapul. A szabadelvű keresztényi elvek nem elégszenek meg azzal, hogy e szerencsétlen gyermekek, mintegy kéz alatt szabadittassanak meg szenvedéseiktől, hanem azt kívánják a világnak bebizonyítani, hogy az összes emberek testvérek, mert mindnyájan egy és ugyanazon szabad szellemi természettel birnak, mely jóra kell hogy nevelve legyen, s mely a személyi felelősség alapját képezi cselekedeteik felett. S miután Bartolo Longo egy oly intézetet állított fel, melynek elvei az Evangelium tanain alapulnak, nem fogadhatta el a tudomány férfainak fenti tanácsát, hanem új intézetének alapításával arra törekedett és célzott, hogy oszlassa el azt a gyűlöletet és azt a megvetést, mely oly kárhóztatóan osztja az emberiséget többféle osztályokra.

Igaz, hogy a tudomány érzéketlen marad s kell is hogy maradjon az érzelmek szenvedélyes hangjaival szemben, mégis ezen tudományos férfiak évek mulva a Valle di Pompei intézetéből meritett statisztikai adatokból, tényleges tapasztalatok után, nézeteiket

teljesen megváltoztatták. Ugyanaz a híres Lombroso, ki kezdetben rendithetlenül fentartotta azt a nézetét, hogy a bűnben születtek teljesen nevelhetetlenek, most megengedi azt, hogy igen, *vannak köztük nevelhetők is*. És így, miután a bűnben született gyermekek nevelési kísérletezése többé nem „*eszményi álom*“ s hogy a Positivisták iskolája se maradjon teljesen szégyenben, azt állítják most, hogy a Bartolo Longo nevelési rendszere *hiányos*, még nem egészen tökéletes, mert nem alapszik a modern *Antropologia Criminale*-nak ismeretén.

Lehet *hiányos* még az az intézmény, mely olyan sok jót hozott létre, — de tökéletesbiteni valamit, a mi már létezik, sokkal könnyebb dolog, mint valamit teljes ujonnan feltalálni. Az a nyilatkozat azonban, melyet Lombroso úr úgy látszik egy meggondolatlan perczen tett, t. i. hogy ily „*Neveldek*“ már voltak Amerikában és Angliában, de eredménytelenek maradtak, tehát kár többé olyanokra időt és a sok pénzt vesztegetni — semmi esetre sem válhatik dicséretére s csak azt tanusítja, hogy neki *teljesen téves fogalma van az olaszok találékony zsenialitása felől*.

De ezen új nevelő-intézet rövid története világosan és tényekkel bizonyítja azt, hogy alapítójának reményei nemcsak hogy megvalósíthatóknak bizonyultak, hanem oly nagyszerű eredménynyel koronáztattak meg, hogy ma az egész művelt világ egy újabbi csodaszámba menő eseménynek tekinti azt! Mert az igazi keresztényi szeretet jótéteményeiben nem enged meg semmiféle tudományos értekezést, semmiféle nézeteltéréseket. Legyenek az emberek akármily vallásuak, akármily állásuak vagy akár-

mily politikai felfogásuak, össze kell jönniök ott: hol arról van szó, *hogy felebarátjaikon segíteni kell!*

Ezt a mezőt munkálni, hogy valaha jó termést is hozzon: választotta magának Bartolo Longo akkor, midőn Valle di Pompeiben ezen új szereteti intézményét létesítette. Ő bizonyára jól tudta azt, hogy: „*Az igazságszolgáltatás szétválaszt bennünket a büntől, a szeretet pedig újra egyesít Megváltónk oltára előtt.*“

Ezen új nevelő-intézet alig 12 évi fennállása óta elért eredményeivel képes volt nemcsak tudományos ellenfeleit legyőzni, hanem eloszlatta teljesen a társadalomnak azt a félelmes és igazságtalan előítéletét, mely ezen szegény lényeket oly fájdalmas és szálnalmas állapotban tartotta.

Most egy egész sereg tisztességes polgár, jeles mesteremberek és kiváló művészek jönnek Valle di Pompeibe, ezen segítőzésre méltó lényekkel rokoni viszonyba lépni, őket felfogadott gyermekükként családjukba vinni, nevelni s az elvesztett szülői szeretetben részesíteni. Ez azonban nem elég arra, hogy teljesen felfoghatóan legyen ecsetelve ezen intézmény győzelme. A következő tény azonban befogja bizonyítani azt, miként a szeretet teljes győzelmet aratott a hamis társadalmi előítélet felett.

Említve volt az, hogy a tudomány férfiai azt ajánlották ezen intézet alapításakor, hogy ne gyűjtesse össze egy fedél alá az elítéltek gyermekei, nehogy ez által kegyetlen módon legyenek kitéve a közmegevetésnek, hanem csusztassák be őket észrevétlenül, úgyszólván kéz alatt a becsületes szülöktől eredő gyermekek közé, hogy ily módon elkerülhető legyen a

társadalmi előítélet is. De mit láttunk? Nem az elítéltek gyermekei mennek a becsületes szülöktől eredő gyermekek közé, hanem éppen ellenkezőleg: a becsületes szülöktől eredő gyermekek jönnek most évenként Valle di Pompeibe, Bartolo Longo nevelő intézetébe, hogy itt az elítéltek gyermekeivel közösen részesüljenek vallási életüknek legmagasztosabb cselekedetében: *az első áldozásban*.

Minden év október havának harmadik vasárnapján tartatik meg az első áldozás a Valle di Pompei világhírűvé vált Szent Mária templomában.

Ezen vallási cselekedetet, az olasz szokás szerint, legkevesebb egy heti szellemi előkészülés kell hogy megelőzze, mely célra a legjobb és legmagasabb állású családok gyermekei jönnek Bartolo Longo nevelő-intézetébe, hogy az elítéltek gyermekeivel együtt a kellő vallási előkészületekben részesüljenek. Ezen idő alatt ők itt szabad lakást és étellemezést nyernek, sőt a leggondozottabb ellátásban részesülnek. S ime most az elítéltek gyermekei, kiket az egész világ nemeslelkű adakozása tart fenn, elismerésül vendégszeretetet tanusítanak a társadalom összes osztályainak gyermekeivel szemben.

Ezen hét nap alatt eloszlik közülök minden osztálykülönbség — barátkozni kezdenek egymással, gyermekies őszinte és ártatlan szívében a baráti szeretet honosul meg s így egy eszményi családot képeznek, melynek alapja: *a szeretet*.

Oly szülők, kik csak nehezen küldték volna gyermekeiket állásukhoz hasonló családokba, attól tartva, nehogy egy ildomtalan szó által, egy kétértelmű frázissal, vagy egy kevésbé épületes példával ártatlan-

ságuk megzavartassék: *most hét egymásután követő napra küldik őket a gonosztevők gyermekei közé.*

S ezen gyermekek között vannak törvényszéki bírák, ügyészek, esküdtek, ügyvédek, orvosok és tanárok gyermekei, tehát a társadalom ama képviselőinek, kik annak idején kérlelhetlenül tették vaskezüket azon gyermekek szülőire, kikkel most saját gyermekeik barátságot kötnek.

Tessék, kell-e nagyobb és világosabb bizonyíték arra nézve, hogy ezen családok nem látják többé az elítéltek gyermekeiben az erkölcsös élet fonákságát (anomaliát), a társadalmi elzüllés csiráját, nem látják többé bennök *a bűnösség kiválasztottjait*, — hanem igenis, elismerik azt, hogy ezek is éppen oly gyermekek, mint az ő gyermekeik, kiket azonban a sors vagy a végzet szeszélye kegyetlenül a nyomorba kergetett.

A bíró fia vallásos életének legfontosabb napjaiban ide jön megbarátkozni az elítélt gonosztevő fiával?!...

Minden józan gondolkozó ember, kell hogy beismerje, miszerint ezen ténykedésben egy egész új *szereteti* győzelem nyilvánul. Ez nem más mint az evangéliumi szeretetből eredő testvériesülés, mely minden faj- és osztálygyűlöletet és antagonizmust megsemmisít és büszkén lép át a hajdani igazságtalan és rosszakaratu előítéletek romjain, az egész emberiséget minden különbség nélkül a béke és szeretet megkedvelésére ösztönzi.

Ez oly cselekedet, mely teljes joggal *egy újabbi forradalomnak* nevezhető, de ez egy békéthozó és békét hirdető forradalom: *a felebaráti szeretet szent forradalma.*

D)

A FOGSÁGBAN SZÜLETETT GYERMEKEK MENEDÉKHÁZA.

Az eddig felemlitettek után az ember azt hinné, hogy nem létezhetnek nagyobb és igazságtalanabb nyomorúságok mint azok, melyek ezen szereteti intézmények által enyhítést nyertek; úgy tűnt fel nekünk, mintha nem lehetnének nehezebb és mélyebb fájdalmak mint azok, a melyek elkerülhetetlen következményei a birói ítéletnek, — habár a törvényhozó akarata ellenére, — s mely fájdalmak ezen intézmények által némi enyhítést, sőt gyógyulást nyertek.

Igenis, úgy fogja gondolni mindenki, a ki halomásból ismeri ezen szenvedéseket. De csak a fájdalmas tapasztalat fogja velünk megismertetni a szegyen amaz örvényét, melybe a *szerencsétlenség* az embert beletaszítja, a fájdalom és kinok amaz örvényét, melybe az ember belekerül a törvény által reá kimért büntetés végrehajtási ideje alatt.

Itt, ezen szomorú helyeken, hol a gonoszság összes félelmes jelenségeivel szemünk elé tárul, hol a fájdalom az összes nyomorúság tüneteivel jelentkezik, semmiféleképen sem lehetséges amaz

elkülönítési munkálat, melyet a gondolkozók „*általánosítás*“-nak neveznek.

Azt akarom mondani, hogy a letartóztatottak nyomoruságait esetről-esetre, külön-külön kell tanulmányozni, mert messze attól, hogy közös vonásu jelenséget mutatnának fel, mi által osztályozhatók volnának, egy borzalmas *crescendót* tárnak szemeink elé. Azt hittük, hogy az említett intézmények létesítése által, és pedig az elhagyatott leánykák menedékháza és az elítéltek gyermekei nevelő-intézete felállítással egy gyógyíthatatlan fájdalom némi enyhítést nyert: s ime, ugyanazon szenvedések helyiségeiben, ugyanazon szerencsétlenek seregében, ugyanazon sötét és borzalmas falak között, a többi fájdalom mellett egy sokkal nagyobb terjedelmű fájdalmat fedezünk fel, mely eddig szemeink előtt teljesen ismeretlen volt, csupán azért, mert az magába volt visszafojtva, saját könnyeiből élt, saját kétségbeeséséből táplálkozott.

Ugy tünt fel nekünk, hogy a fenti intézmények által az elítéltek némileg vigasztalva lettek, hogy az emberiség szeretete és humanizmusa, bizonyos lelki nyugalmat szerzett ezen kétségbeesetteknek; s ime a szenvedő szülők mély és fájdalmas sóhajtása egy egészen új világot tárt fel, tele eddig ismeretlen szenvedésekkel.

Idézek az igazságszolgáltatás köréből egy oly intézkedést, mely — legalább általánosságban úgy tartják, hogy — a humanizmus elvein alapul.

„A terhes állapotban levő elítélt nők nem szállíthatók a börtönökbe vagy fegyházakba a szülés előtt. És azon esetben, ha egy ily nő már a

börtönben vagy fegyházban volna, azonnal visszaszállítandó a törvényszéki fogházba. A csecsemő szoptatási ideje alatt s míg a gyermek a második életévét el nem éri, az elítélt nő a törvényszéki fogházban marad. Ha a gyermek a 2. életévét elérte, anyjától elvétetik és az elítélt nő a börtönbe illetve fegyházba szállíttatik.“

Első pillanatban éppen úgy tűnik fel nekünk is, mint a törvényhozónak, hogy ezen intézkedés a legmértányosabb intencziókat foglalja magában; azt hisszük, hogy ily módon teljes érvényre jutott az anyai jog gyermeke irányában, valamint a gyermeké anyja iránt.

De mondom, csak első pillanatra, mert nem szükséges sokáig gondolkozni azon, hogy észre ne vegyük, miként ugyanazon ponttal, ugyanazon intézkedés által, melylyel az *anyai jog teljes érvényrejutását célozták*, egyszersmint a *halálos csapást is kimérték*.

Senki sem meri elszakítani az ártatlan teremtetést az anyai szeretettől még akkor, a midőn még ismerni és szeretni nem kezdte; senki sem vesz magának bátorságot arra, hogy az ujonnan születettet akkor vegyék el anyjának kebeléről, mikor az még nem képes az elválás fájdalmát teljesen érezni: nem, hanem az elválasztás akkor történik, a midőn az anya gyermekében azt az erőt fedezte fel, mely neki nehéz és súlyos büntetésének kiállásában segítséget nyújt; akkor a midőn a kisgyermek szeretetével anyját elhalmozta. Ily esetben, mikor ezen felebbezhetlen intézkedés lesz végrehajtva, a börtönmester, vagy az őrporszólvá átváltozva érzi magát; szíve teljesen áthatva, tekintete könnyekben uszva, hangja nem parancsoló

többé, keze reszket, ő maga megborzasd azon munkától, melyet teljesítenie kell. Mert abban a pillanatban nem a gonosztevő az, a ki könyörög, a ki sir, jajgat vagy átkozódik, hanem *az anya*; nem *az elítélt gyermeke* az, a ki anyjának szoknyájába kapaszkodik és fájdalmasan sirni kezd, hanem *az ártatlan*. Az ember természete fellobban ily erőszakoskodás láttára: a gyermeket az anya karjaiból kiszakítani, megfosztani őt egyedüli vigasztalásától, mely még az élethez fűzte; látva a gyermeket, a ki szivszaggató sikoltással iparkodik magát a törvény szolgájának a karjaiból kiszabadítani, esdő tekintetét anyjára szegezve...

Lehet, hogy ez egy *kegyeleti cselekedet*, egy jótétemény, melyet a társadalom eme szerencsétlenekkel szemben akar tanusítani, kiket még *anyai* voltuk sem ment meg a bűn súlyos következményeitől. De ha ez így van, akkor miért nem terjeszkedik ki ezen jóindulatu engedmény más megbukott női személyekre is, kik kórházakba mennek gyermeket szülni? Itt is beáll a gyermeknek az anyától való elválasztása, de mily egészen más módon?!

Alig hogy világra jön a kicsike és már is elválasztják az anyjától és viszik a menedékházba. Az anya látta magzatját, de nem hallott mást mint egy kis nyögést, sikoltást és azzal vége mindennek. Az a fájdalmas érzés, mely idővel növekedett és rajta erőt vett volna és amely által szenvedései megkétszereződtek volna, ezen rögtöni eltávolítás által teljesen el lett kerülve.

Azonban az intézkedés olyan, tehát végre kell hajtani úgy, a mint az előírva van.

A gyermek eltávolíttatik az anyától. Ez az intéz-

kedés nem könnyítés sem jótétemény, hanem ellenkezőleg: a törvény által kimért büntetésnek — habár akaratlanul is — szigorú súlyosbitása. Egy büntetés, mely szigorúságban felülmulja a büntetőtörvénykönyv által kimért büntetést. S ha ez így van, akkor miért nem indokolja a bíró ítéletét, mikor azt egy ily szerencsétlen nőnek felolvassa a következőképpen:

— Te most a törvény igazságos szigora alá jutottál, tehát büntetve leszel, szigorúan büntetve. De te nemsokára szülni fogsz. Jól van, tudd meg, hogy ez a körülmény — mely más nőkre nézve legnagyobb, legédesebb boldogságnak a kutforrása: ugyanez a körülmény arra fog szolgálni, hogy sokszorosítsa határtalan módon kinjaidat, — hogy ez által fogalmad legyen már itt a földön a pokolról, melyet tetteiddel megérdemeltél!

Tekintsétek csak meg egy ily letartóztatott nő életét azon két év alatt, melyben gyermekét neveli, táplálja s mikor azokat az érzelmeket fogjátok felfedezni, melyek egy ily keblet betöltenek, igazat fogtok adni nehézteléseimnek s velem együtt méltatlankodni fogtok ezen roppant nagy igazságtalanság felett.

Mert azon pillanattól fogva, mihelyt a letartóztatott nőnek gyermeke született, zárkáját egy nagy fény árasztja el világossággal. Az ártatlanság, az égi ártatlanság belépett a *bűnösség fészke*be. Az anya teljesen hivatásának engedi át magát, csakis kicsikéjének az ápolásával foglalkozik, egész lénye és léte a kis teremtsébe összpontosul: arra törekszik, hogy a börtön borzalmát kedvessé változtassa át és ez sikerül is. Mert mely helyiség volna az, habár a föld

fenekén is, mely kellemetlen benyomást tenne az emberre, a hol nem hallatszik más, mint egy kis angyalnak kedves gyűgyögése, egy szerető anyának a dédelgetése?

E két oly különböző lénynek — melyek egy és ugyanazon nélkülözésekkel vannak körülvéve — az élete, a társadalma és az egész világa a tömlöcz négy fala közé van bezárva. Az anya egészen a gyermeké: a gyermek egészen anyjáié. Itt nem léteznek a családi örömök. A kicsike nem ismer, nem szeret, nem kíván mást mint az anyját: az anya nem gondol, nem emlékezik többé semmire a világon, csakis a kis szerencsétlenre. Az a két sziv egybehangzóan dobog, egy öröm, egy boldogság, egy kín, egy szenvedés hatja át őket.

Itt is előfordulnak a gyermeki élet fontos eseményei, melyeket a szabad emberek *elfoglaltságuk* miatt sokszor csak futólag élveznek, vagy sokszor figyelmen kívül hagynak, daczára annak, hogy ezek az ember családi életének legnagyobb gyönyörét képezik. Ámde, ha dadogja a kicsike az első szót, vagy megmutatja piczi szájacskájában az első fogát, vagy pedig az anyja által támogatva, felbátorítva az első lépést kísérlatezi: senki sincs, ki ezen földi örömök felett ne gyönyörködhessen. Az anya, *a mi tény,* mosolyog, midőn gyermekét kebléhez szorítva a szemébe néz s a selymes haját simogatja: de ezen mosolygás sokkal többbe kerül amaz elszomorodott szivnek, mint akármely sirás.

Az anya, akármily bűnös is legyen, nem szűnik meg soha anyja lenni: ő szeretne örülni magzatjának egészsége és fejlődése felett, de nem bir. Megkísérli

még azt is, hogy ne szeresse azt a gyermeket, a ki hus az ő husából, a ki véréből táplálkozik, — de nem bírja. A gyermek az utolsó láncszem, mely őt még a társadalmi élethez fűzi. És, fájdalom, ő azzal végzi, hogy még jobban szereti, hiszen a kicsike az ő bűncselekményének igazi áldozata. Részére nem fognak e világon szülői kecssegtetések és örömök létezni; részére ezen földi világ útja, melyet minden anya gyermekének csak boldogsággal, virágokkal hintve szeretne látni, nem fog más lenni, mint egy tövisekkel telt út, szomorúság, megvetés és szégyen, mig végre a bűn magához vonza mint oly áldozatot, mely neki volt szánva már születése napjától.

S ily gondolatokba merülve, a szerencsétlen anya szive vérzik és akarata ellenére is oda adja magát egészen kis gyermekének. A kicsike pedig nő egy szerencsétlen anyának szeretete, kényeztetése és fájdalmas könnyeiben fürödve; mely könnyek nem képesek amaz vérző sziv mély fájdalmát lecsillapítani.

A szerencsétlen anya számlálja azokat a napokat, melyek még megvannak neki engedve, hogy ölében tarthassa egyedüli örömét s saját élete árán szeretné a perczeket egy pár pillanattal meghosszabbítani, melyek oly gyorsan futnak, hogy soha többé vissza ne térjenek. Ily alkalommal *kétségbeesett szeretettel* nézi kis báránycájának az arcát s szoros-san a keblére vonja s mosolygás, kedves tekintet, a legszebb édes szavak: késszurások ama sebzett és végtelenül elszomorkodott szivnek. Az annyira szomoru multja, jelen büntetése és egész jövő élete egy ily letartóztatott anyának abban a kis lényben van összpontosulva, mely végzetképpen eltávolíttatik tőle;

abban a lényben van eszményítve saját jövője; egy jövő, melynek nem szabad más alakot felvenni mint az: a végtelen szenvedését.

Ezalatt az elválasztás napja közeledik fokozatos gyorsasággal. Azon nap hajnala az ily anyának ugyanaz, a mi egy halálra ítéltre nézve az ítélet végrehajtás napjának a hajnala.

Mindezek nem élénk illúziók szüleményei, hanem fájdalom, tapasztalatból nyert adatok. Csak annyit akarok még említeni, hogy ilyen elválasztás után sok anya elmezavaros lesz, mások szerencsésebbek, mert meghalnak, legnagyobb része pedig búskomor lesz, míg végre elpusztul. Sőt még borzasztóbb dolgok fordulnak elő. Vannak oly anyák, kik nem bírják bevárni azt az időt, hogy gyermekeiktől elválasszassanak, módot keresnek és alattomosan megölik lassankint a gyermeket, hogy inkább holtnak tudják, mint sem élve a nyomornak kitéve.

* * *

De tekintsük most azt a részt is, melyről sem a törvény, sem a társadalom intézkedést nem tesz.

Mi lesz abból a gyermekből, mely ily szomorú körülmények között jött a világra?

A mint fennebb láttuk, az állam megtett mindent a mit szükségesnek talált: *sorsára bizza!*

Azonban vizsgáljuk csak közelebbről a dolgot s azonnal látni fogjuk, hogy az elítélt nők legnagyobb számát oly szerencsétlenek képezik, kik saját férjeik által lettek a bűnre csábítva, tehát mint bűnrészesek, vagy mint tettestársak férjeikkel

együtt, lettek elítélve ; vagy olyanokból — s ezek még szerencsétlenebbek, — kik vak szenvedélyektől üzve élettársukat megölték vagy megölelték. Első esetben a család tönkre van téve : házuk örökre bezáratott, mert mind a két bűnös házastárs a börtönbe került ; utolsó esetben pedig a férj halva, a nő legtöbbször esetben életfogytig bezárva ; ki visel gondot most gyermekükre ?

Mit csinál ily esetben az a kis gyermek a 7-ik 8-ik életéig ? Ki fogja őt karjain elaltatni ? Ki fogja sirását megérteni ? Ki fog neki ételt-italt nyújtani ? Ki fogja megérteni az ő akaratát, az ő beszédét ? Az ily gyermeknek leghűbb társai a fájó szenvedés, az elviselhetetlen nélkülözés és a nyomor lesznek.

Ő sohasem fogja elfelejteni, mily módon szakította ki egyszer a törvény embere anyjának karjaiból, az ő szíve már a legzsengőbb korától fogva meg lett mértelendezve a gyűlölet és bosszúvágy mérgével s ezen méreg mindinkább elfogja őt távolítani a jó útról ; mert ő nem lesz képes azt a társadalmat szeretni, a mely őt oly fájdalmasan és kiméretlenül megsebezte, daczára hogy ő teljesen ártatlan.

S vajjon mily módszerrel lehetne mégis ezen sebet gyógyítani ?

Erre megint Commendatore Bartolo Longo ügyvéd taníttat meg benünket, az általa Valle di Pompeiben alapított harmadik nevelő intézet által, mely a „fogságban“ született gyermekek részére lett felállítva.

Ezen nevelő-intézet által az elítéltek gyermekei részére felállított intézmények teljes tökéletességre jutottak.

Felemlitem itt egy néhány szerencsétlen gyermek

kis, de fájdalmas életrajzát, melyből látható lesz ezen intézetek szükséges volta, valamint megmérhetetlen fontossága, mert ez által helyreállítatik némileg a nagy társadalmi igazságtalanság és idővel az emberi közösség meg lesz óva biztos és elkeseredett ellenségektől, kik másképen az „anarchiának“ legbiztosabb jelöltjei.

Vincenzino N.....

Ezen gyermek atyja egy szorgalmas napszámos volt Generosa (Szicília) községből. Egy napon a mezőre ment s miután megette azt a kenyeret, melyet neje tarisnyájába tett, egyszerre görcsök fogták el s olyan rosszul lett, hogy munkás társai egy számárra felültették s haza szállítani akarták, de a szegény útközben meghalt.

A bonczolás alkalmával megállapították az „arzenicum“ méreg. A nejét letartóztatták; s a bűnösséget tagadni nem lehetett: 30 évi fegyházra ítélték el. Vizsgálati fogsága alatt gyermeke született, a kis Vincenzino.

Most kezdődik a szerencsétlen nő részére a legkínosabb élet, melyet csak képzelni lehet. Ő jól tudta, hogy majd akkor a midőn gyermeke, melyet könnyeiben fürösztött, 2 éves lesz, tőle minden könnyörület nélkül elvétetik, s legnagyobb borzalommal gondolt annak jövőjére, kit ő saját kezével tett árvává: képzelhetjük, hogy mily borzalommal számította a hónapokat, a heteket és napokat, melyek a fájdalmas elválás napjától még elválasztották.

Ezek oly szomorú momentumok, melyek a börtön falai között előfordulnak s melyek a legszomorúbb végzetű tragédiákat idézik elő.

Ezek azok a pillanatok, melyekben a szerencsétlen nők közül, kik akármily bűnösök is, mégis anyák lévén, fájdalmában sokszor az egyik meghal, a másik megőrül vagy lelki egyensúlyát elveszítve saját gyermekének a gyilkosa lesz.

Igy a kis Vincenzino anyja is határtalan fájdalmában

biztosan megőrült volna, ha a szeretet-testvérek, kik Olaszországban ily helyeken szolgálatokat teljesítenek, nem léptek volna közbe és a kis fiút nem szállították volna Valle di Pompeibe.

A kis Vincenzio a menedékházba érkezte után nemsokára tele étellel és jó kedvvel, igazi vulkanikus vérű Szicilianus lett. Van neki azonban egy bizonyos tekintete és járási módja, mely lehetetlenné teszi azt, hogy az a ki látja, meg ne ölelje. S mind a mellett, hogy még ily kicsi, megvannak nála is a szomorúság pillanatai. Midőn némelykor maga körül néz s nem veszi észre többé a börtön siri csendességét, melylyel ugylátszik szokva volt, fel és le járkál mint egy öreg ember, szemei könnyekben usznak s mintha keresni iparkodnék azt az arcot, melyet annyira szeretett s mely után annyira vágyódik; de miután nem találja, mintegy félelemmel borul a legelső személy karjaiba. Ily alkalommal ha véletlenségből lát közletről vagy távolról egy nőt, karjait azonnal arra nyújtja és gyermekies hangon teszi ama szivszaggató kiáltást:

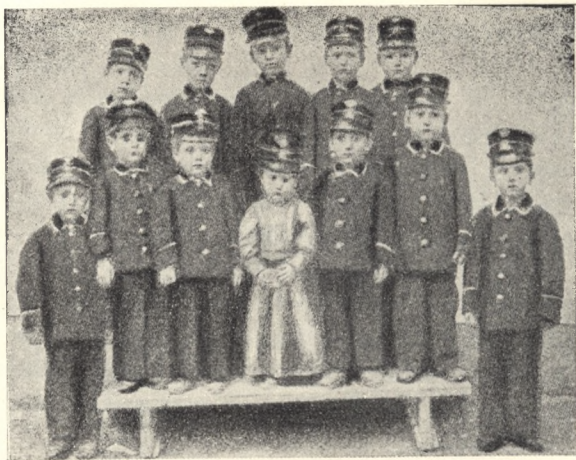
— Mama, mama, édes mama!

Kétségkívül, hogy nagy a meghatottság, melyet az ily kiáltás előidéz; de nem kevésbé biztos az is, hogy az ily gyermek-fájdalom idővel eltűnik, és hogy a törvény által a sorsára bizott gyermek itt biztos, gondozó neveléshez jutott.

Az elítéltek gyermekei részére felállított intézmények fentartói és segélyezői mindenesetre kell hogy érezzék szivükben a legkellemesebb érzéseket. Igen, ezek oly érzések, melyeket jogosan tekinthetünk úgy, mint a jó és nemes cselekedetekért járó jutalmakat. S ezen érzelmekből következtethetjük, hogy mily nagy lesz az öröme mindazon nemeslelkűeknek, kik a szerencsétlenek támogatásában mindenkor részt vesznek akkor, a midőn majd a végítélet napján az igazságos bíróval fognak szembe állani.

Umberto M.....

Ez a gyermek kevés idő múlva Vincenzino után jött a menedékházba; ketten játszanak, tréfálnak, mert testvérek

A FOGSÁGBAN SZÜLÖTTEK.

szenvedéseikben. Itt szüksége van az egyiknek a másikra, s mikor együtt vannak, nem zavarja őket semmiféle fájdalmas visszaemlékezés.

Umberto sem valamivel boldogabb barátjánál, Vincenzinónál. Ime szüleinek az esete.

Consilina mezőségén egy fiatal asszony az anyjával házuk küszöbén megtámadtak és kövekkel dobáltak egy ártatlan embert csupán csak azért, mert az nem járt el kedvük szerint. S míg a szerencsétlen perpatvarban állott a két felbosszantott nővel, az egyik nő férje és a másiknak atyja a baltához nyult és egy csapással földre terítették.

Egy ily borzalmas látványtól távolról sem megijedve, a két furia még inkább neki rohant a szerencsétlen áldozatnak, a ki vérében eszméletlenül a földön fekvve, magát védeni nem tudta, úgy, hogy pár percz alatt az ütlegeik miatt kiszenvedett.

De az ártatlanul kiontott vér bosszút követelt s ime hogy be is következett. A fiatal asszony szüleivel együtt le lett tartóztatva és elítéltetett. Ő azonban oly állapotban került a fogházba, mely mindenkiben szánalmat gerjesztett. Nemsokára anyja lett egy szerencsétlen gyermeknek: egy kétszeresen oly szerencsétlen lénynek mint ő, mert az anyján kívül, *habár az is bűnös és elítélt*, más szülőt nem is ismerhetett.

Umberto születésével megkezdődött az anya részére egy sokkal súlyosabb büntetés, mint akármely más letartóztatott nőé. Ő ugyan a bűnössége tudatából erőt meritett arra, hogy büntetését kiállja, de nem birta sehogy sem felfogni azt, hogy ugyanaz a büntetés — sőt sokkal hosszabb — érje az ő ártatlan gyermekét is . . .

Ily módon nőtt a kis Umberto oly fájdalmak és nélkülözések között, melyeneket a börtön hoz magával.

A menedékházba érkezve, nem birt egyhamar leszokni azokról a szokásokról, melyeket a börtön falai között tanult meg.

Midőn az első napok vadságán tul volt, az egyik nevelője szokása szerint akart vele beszélni. Ilyenkor ő nagy óvatossággal, a mely máskülömben ily zsenge koruaknál még teljesen ismeretlen, körülnézett; s ha egy oly tanut vélt látni, a kinek

jelenléte — nézete szerint — szükségtelen volt, hallgatott és nem mozdult helyéről. De ha egyedül látta magát, lábujj-hegyen ment az ajtóig, ott elővigyázattal figyelt, hogy vajjon nem hall valami neszt, s csak akkor ha biztos volt, miszerint senki sem fogja őt zavarni, neki rohant a nevelőnek kitárt karokkal . . .

Oh, minden bizonynyal így szoktatta volt szerencsétlen anyja a börtön mély csendjében, hol nap-nap után ily módon telt el.

Szerencsétlen anyja! megérdemelt büntetésed terhe alatt vedd alá magadat a keresztényi megnyugvásnak *s kérj bocsánatot az Istentől!* Szenvedéseid nehéz napjai már elmúltak. A te kis Umbertód egészséges és nyugodt. Semmiféle gond ne zavarja gyötört lelked nyugalma! Ő jó, szorgalmas, szerény és kedves: rövid idő múlva egy becsületes munkás lesz belőle.

Francesco F.....

Ez a gyermek is nehéz bűnöknek az áldozata. Szülői örült pénzvágtyból meggyilkoltak egy szerzetes barátot, hogy a megtakarított s nála levő csekély pénzösszegetől megfosszák. De súlyosan lettek megbüntetve. A kis fiu atyja nem állhatta ki ezen súlyos büntetést, mert bűnbánatjában meghalt, az anyja pedig az előirt 2 év letelte után a fegyházba szállíttatott, életfogytig tartó bűnhődésre.

A fiu ezen menedékházba lett szállítva, de a legszármasabb állapotban; kevés idő múlva egészsége helyreállott s ma egyike a legkedvesebb gyermekeknek.

* * *

Ezek a szeretet legujabb intézményei, melyeket Com. Bartolo Longo ügyvéd Valle di Pompeiben a gyermekek legszerencsétlenebb osztálya részére létesített.

Sok életrajz és családi történetet lehetne ezen szerencsétlen gyermekek rövid de szomorú életéből

kivenni, de szükségtelen, mert majdnem egyformák. Egy nagy szerencsétlenség, egy súlyos de igazságos büntetés, legtöbb esetben egy-két vagy több ártatlan gyermek egyszerre irgalmatlanul odataszittatik a legnagyobb nyomorba, anélkül, hogy valaki sorsukkal törődne.

Ezen gyermekek élete soha sem ismert volna mosolyt, nem ismert volna derűt, hanem csupán borús napokat; ők csak ezen földi élet viharos napjaiban lettek volna részesek, ha a világ szeretete nem nyújt nekik segédkezést ezen újabbi intézmények létesítésével.

Itt talált békét és vigasztalást annyi kis ártatlan lény, kik a legigazságtalanabb módon lettek áldozataivá oly bűncselekménynek, melyekben ők teljesen ártatlanok: innen merítették naponta, sőt minden órában, minden perczen a lelki vigasztalás azon elszomordott szíveknek, kik bűnösségük révén a börtön borzalmában sinlődnék.

Ezen új intézmény által tényleges alkalmazásba jött ama mindennapi keresztényi imának a paszusa: *„és bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsájtunk az ellenünk vétőknek“*, mert a társadalom az által, hogy ezen gonosztevők gyermekeit segíyezi, tanuságot tesz arról, hogy nem gyűlöli azokat a kik oly mélyen sértették, hanem segíti őket abban, hogy büntetésük terhét könnyebben viselhessék, a társadalom nem tekinti őket többé gonosztevőknek, hanem szenvedőknek. S mint az ellenhatás eredménye: a gonosztevő megszégyenítve, bűnének súlyosságát beismerve, kezdi a társadalmat más szempontból megismerni, kezdi megbecsülni, tisztelni és sze-

retni, ezek pedig ama javulásnak a jelei, melyet a törvény is czéloz és elérni óhajt.

Ezek oly intézmények, melyek úgy az állam, mint a társadalom érdekeit előmozdítják s egyszerűsmind a vallás legkimagaslóbb szeretet-cselekedetei.

III. RÉSZ.

Comm. Bartolo Longo elvei és nevelési
rendszere.

AZ ELITÉLTEK GYERMEKEI NEVELÉSÉRE ALKALMAZOTT RENDSZER.

Az elítéltek gyermekei részére felállított ezen új intézmény oly szeretetből ered, milyen eddig az elhagyatott és a társadalom által magától eltaszított osztály részére nem létezett; — és ezen szeretet nem elégedett meg csak azzal, hogy segítségül siesen számtalan gyermeknek a nyomorból való megszabadítására, hanem kitűzött magának egy sokkal nemesebb czélt: *ezen gyermekeknek a nevelését is.*

Ezen intézet már kezdettől fogva „nevelő-intézetnek“ neveztetett, tehát elnevezésében foglalta már programját is: mely nemcsak abban áll, hogy a társadalmat arra figyelmezteti, miszerint ezen igazságtalanul elhagyatott gyermekek irányában is érdeklődjék, hanem abban is, hogy neveltesse azokat a gyermekeket, kiket a közvélemény nevelhetetleneknek s minden nemesebb érzés iránt elfogadhatatlanoknak tartott, biztosítván ezáltal számukra egy erkölcsös jövőt, tisztességes polgárokhoz méltót.

Bartolo Longo ügyvéd eszméje nem volt csak egy *társadalmi kívánság*, mely most alkalmazásba vétetett, hanem az *egy neveléstani* (paedagogiai) *kivá-*

nalom is volt, hogy ez által egy újabbi tapasztalást nyerjenek a nevelésben.

A Pozitivisták tudománya mindjárt kezdetben elfogultságában kijelentette, miszerint egy nagyon nehéz munkával kísérletezik, sőt teljes lehetetlenségnek is mondták, mivel elméletük szerint: *a deliquens (gonosztevő) gyermeke természettől fogva nevelhetetlen.* De Bartolo Longo keresztényi és humánus elveire helyezte reményét, nyugodtan és jókedvűen várta művének eredményét s a mint látni fogjuk: *a munka és a harcz közben a szív érzése és szándéka győztes lett a tudomány előítéletei felett.*

Ma alig tizenkét évi tapasztalat után, kevés kivétellel — mely kivételek mindenütt a világon léteztek és létezni fognak — lehet állítani, hogy általánosságban véve az elítéltek gyermekeiben épp oly nemes érzéseket találhatunk, mint akármely más jó szülőtől eredő gyermekben is.

A tapasztalat most tényekkel bizonyította be azt, hogy a leggonoszabb bűnös gyermeke is nevelhető, daczára annak, hogy vannak bennök némely *psychologiai szabályellenességek*, melyek azonban nem az örökölt vérnek tulajdoníthatók, hanem igenis, *a különös születési és nevelési állapotnak* s mely ennél fogva *egy speciális nevelési rendszert* is követel.

De lássuk csak, melyek azok a *psychologiai szabályellenességek*, melyeket ezen gyermekeknél észlelhetünk.

Az elítélt gyermeke midőn ezen nevelő-intézetbe jön, rendesen mint mogorva, bizalmatlan, önző és mint bosszuálló kerül, s különösen akkor, ha azt a kort érte el, melyben már képes magáról és társa-

dalmi állapotáról fogalmat — ha zavarost is — alkotni.

Ezen lelki állapot könnyen magyarázható, ha tekintetbe vétetik azon életmód, a melyben ezek a gyermekek éltek addig, míg ezen intézetbe kerültek. Ők, úgy szólván, nem csak hogy megvettettek, hanem félig-meddig az emberiség tőlük félelemmel riad vissza: tehát nemcsak hogy a mindennapi kenyerüktől vannak megfosztva, hanem egy oly szívtől is, ki képes volna ezen szomorú állapotukat megismerni, egy jóakaró szótól, melylyel nevelni-javítani lehetne, egy segélyt-nyújtó kéztől, a mely őket czirógatná és szenvedéseikben erősitené, vigasztalná.

Magukra hagyva, ház, lakás, család nélkül, semmiféle jövő nélkül, teljesen a kóborlásnak és csavargásnak átengedve, hozzá még az a körülmény is, hogy szemük előtt folyton az a szomorú benyomás lebeg, melyet leirhatatlan módon a szülői bűnös példa lelkükbe belevéselt: a társadalomra nézve ezen szerencsétlen gyermekek egy csapást, egy veszélyt képeznek, mert ők teljesen zavaros felfogással birnak a társadalom iránti kötelességekről s folyton hadilábon érzik magukat vele, agyukban korán kezd fejlődni a megvetés csirája, a tisztesség iránti közömbösség, a társadalom iránti gyűlölet és bosszuvágy.

Ily szomorú állapotban kerülnek ők ezen intézetbe, tehát első sorban arra irányittatik a főgond, hogy kedélyállaputok megváltoztassék. S így, midőn ide szomoruan, szenvedőn, mogorván, ugyszólván teljesen elvadulva érkeznek, látván, hogy folyton mosolygó arczczal, kedveskedő szavakkal szólítva, jóakaratu és szeretetteljes bánásmódban részesülnek, nem sokára

meggyőződnek arról, hogy léteznek még a világon oly emberek is, kik fájdalmukban megértik őket, könnyörületet éreznek irányukban és segédkezet nyujtanak megmentésükre.

Ezen gyermekek a nevelő intézetben nemcsak hajlékot találnak, hanem itt találják meg a boldogító családi életet, melyet ők oly korán elveszítettek volt.

Ezen nevelő-intézetben ama szomorú magányosságot — melybe szerencsétlenül belekerültek volt — egy társas életmóddal cserélik fel, egy jó erkölcsű testülettel: *egy felfogadó* (adoptáló) *családot képezve*.

Az a szerencsétlen gyermek, mely oly kérlelhetlen módon a törvény intézkedése folytán árvává vált, s a világtól úgyszólván teljesen elkülönítve, a legnagyobb nélkülözéseknek van oda dobva: látván magát e társadalom által szeretettel, jóindulattal felkarolva, száz még száz hasonló sorsú gyermekkel körülvéve, azonnal megszeli és elfelejti teljesen azt a fájdalmat, melyet oly igazságtalanul szenvednie kellett.

Ha azonban ezen szegény gyermekek más jótékonyági intézetekbe fogadtatnának fel, bizonyos, hogy a gyermekek közt oly gyakran előforduló kisebb veszekedéseikben azt kiáltanák nekik: *Eredj innen te gyilkos fia, te rabló fia, te tolvaj nemzedék stb. stb.* Ezen szavak bántón érintenék szívük leggyengédebb érzését: *a családjuk iránti szeretetet, a személyi tisztesség érzetét*; ezen sértő szavak szívüket mélyen és fájdalmasan megsebeznek, mint egy mérges hegyű tör, s csak arra adna alkalmat, hogy embertársaik ellen a gyűlöletet, az irigységet és a veszedelmes bosszuvágyat nagyobb mértékben táplálják.

Többször és több alkalommal tárgyalatott ama kérdés, hogy miképen lehetne legczélszerűbben ezen gyermekeket nevelni; legutóljára az 1900. évi brüsszeli nemzetközi börtönügyi kongresszus is foglalkozott ezen fontos kérdéssel. Bartolo Longo ügyvéd felelt eme kérdésre egy Memorandummal, melyben saját tapasztalataira alapított elveit ismerteti, azokat nagyon fontos és alapos indokolással ellátva.

Ő azon nézetben van, hogy az elítéltek gyermekei okvetlenül *külön nevelő-intézetekben és egy különös neveléstani rendszer mellett* neveltessenek. Egyik legfontosabb indok erre nézve az, hogy ezen szegény gyermekek, ha más nevelő-intézetekbe kerülnének, soha sem barátkoznának a többi gyermekekkel s ez természetes kifolyása ama szomorú és különös helyzetüknek, a melybe őket a szülői bűn juttatta. Egy részről ők mindig bizalmatlanul tekintetnének társaik által, másrésztől ők éreznék magukat alacsonyabb állapotban, alsóbbrendűségben, mely általuk ki nem érdemeltetett; egy szégyenletes alsóbbrendűségben, mely lelkükben csak irigységet, bosszút és gyűlöletet volna képes gerjeszteni; tehát ily körülmények közt, nemes érzéseket nevelni és felébreszteni ily gyermekekben teljes képtelenség volna.

De talán azt lehetne mondani, hogy a nevelő birja rá az ily gyermekeket arra, hogy származásukat titkolják el? ! Ez azonban mindenek előtt meggyalázná a gyermeket saját öntudata előtt, s mélyen megsértené a náluk fejlődésben lévő személyi tisztesség iránti érzetet.

De egy ily nevelési rendszernek alapja nem is volna más, mint az ámitás, a hazudozás, a mi

pedig úgy a gyermekre mint a nevelőre nézve csak kárhozatos lenne. Mert a nevelő rágalmakra, hazudozásokra — s nem őszinteségre — biztatva növendékeit, korán elveszítené minden tekintélyét. S a mi az elítélt gyermekeket illeti, ki ily intézetbe kerülne, alig hogy megkezdene társadalmi életét gyermektársai között, máris kénytelenítve látná magát cselhez, csalárd-sághoz fordulni, koholmányokat szönni, hazugsággal élni; az pedig köztudomásu dolog, hogy az az ember, aki koholmányok és hazudozásokhoz zsenge fiatal-ságától fogva hozzá szokik, soha erényekre nem képes, soha erős, szilárd jellemmel nem bír.

Sőt ez a rendszer, egy folytatólagos megbecstelenítés lenne a gyermek szive irányában, mert ő *őszönszerűleg szereti apját*, legyen az akármily nagy bűnös; ennél-fogva, ha ő iskolatársai előtt soha nevét említeni nem tudná, hanem azt mindig mint egy titkot elrej-tené: kénytelenítve volna *egy jó, természetes erkölcsi törekvés ellen* folytonosan küzdeni, melyet máskülön-ben a neveléstan van hivatva a gyermekben fejlesz-teni s nem elfojtani.

Ily föltételek alatt a gyermek még levelezésben sem állhatna apjával, pedig ez a levelezés csak fokozza egyrésről a gyermekben a *családja iránti szeretetet*, másrésről pedig hathatós eszközül szolgálna az apja *rehabilitációjára*, a mint ez tényleg ezen intézet-ben több esetben megtörtént s a mint később látni fogjuk.

Bartolo Longo nevelési rendszerének egyik főczélja az, *hogy a gyermekből kiirtsa azt a meggyőződést*, mintha ő a társadalomban egy megvetett, eltaszított, elzüllött lény volna, azt a szomorú meggyőződést,

mely kiszámíthatlan következményű lehet ; s helyébe a szeretetet, a jóindulat csiráját felébreszteni és ápolni : a jötevők iránti szeretetet és elismerést, az embertársai iránti *őszinte és érdektelen jóindulatot*.

Ilyképen egy békés és üdvös munka teljesítettik, mozdíttatik elő a béke és a nyugalom, a társadalom és *egy számos tagu megvetett osztály között*, mely természetes ellenhatásul folytonosan ellenséges állapotot képezett, tele gyűlölettel, bosszuvágygyal és bűncselekményekkel.

Az azonban nem tagadható, hogy ezen gyermekekben mindig megmarad egy zavaros érzés az anormális helyzetükről, melyben tényleg vannak ; ők a korral fejlődve látni vagy feltételezni kezdik azt, hogy a szülői bűnösség egy szégyenletes foltot vagy árnyékot vetett jövőjükre nézve, mely ezáltal veszélyeztetve volna.

Ez a körülmény azonban legkevésbé se nyugtalanítsa a lelkiismeretes nevelőt, neki nem szabad haragudni azon, hogy ezen érzés legyőzte a nevelés türelmes és szeretetteljes munkálkodását ; ellenkezőleg, annak örüljön, hogy egy új működési tér nyílt meg előtte. Mert, a míg egyrésről ezen gyermekeknek folyton ismételni kell, *hogy ők kötelesek szülőiket folyton szeretni, irányukban mindig szeretettel és részvétellel lenni*, mert erre tanít benünket a természet joga, és isten törvényei ; másrésről szemök elé tartatik nekik, *hogy egy szorgalmas, tisztességes és munkás életmód által lehet és kell, hogy rehabilitálhassák családjuk megrendített becsületét*. Ez az eszme egy hatalmas billentyű ezen gyermekekre nézve, kik már képesek felfogni a jó nevelésnek jelentőségét. Családjukról való gondol-

kozás fentartja és jóra inti őket. S míg a társadalom általi megvetés és eltasztás kényszeríti őket feltétlenül — bosszúból is — a bűnlejtőre jutni, addig a Bartolo Longo ügyvéd által megkezdett nevelési rendszer őket a munkásság, tisztesség és vallásosság, tehát az erények útjára vezeti.

Bartolo Longo ügyvéd alapelve, hogy:

„Minden gyermek, akármely osztályhoz tartozik, jó és rossz törekvésekkel jön a világra. A nevelés képez belőle jót az által, hogy ápolja az erények csiráját s egyuttal elgyengíti a rosszság csirájának az erejét“, mely elvből a következő következtetést vonja:

„Ennélfogva, ha minden gyermek nevelhető, magától következik az, hogy az elítélt gyermeke, a legrosszabb szülő gyermeke is lehet jó, munkás és tisztességes, mint akármely más gyermek.“

És hogy ezen alapelv, melyet Bartolo Longo ügyvéd a Pozitivisták tanai ellenére nevelési rendszerében vezérfonalul vett fel magának, érvényre is jutott, világosan bebizonyítja ezen intézmény nagyszerű eredménye.

Ezen eredmény egy valóságos diadal, egy általános győzelem. Nem egy iskolának a győzelme, vagy egy rendszeré, egy társadalmi osztályé vagy párté, sem egy nemzeté, nem: *ez az összes művelt társadalom győzelme, ez a műveltségből eredő szeretet és humanizmus gyümölcse.*

Ez a jónak a rossz feletti győzelme, az erénynek a bűn felett, a szeretetnek az önzés felett; ez a haladás legnagyobb diadala, melyet a modern műveltség aratott.

A következőkben helyt engedek Comm. Bartolo

Longo ügyvéd szavainak, melyeket az elitéltek gyermekei részére felállított nevelő-intézet évfordulója ünnep napján tartott nagyszabásu tudományos beszédjéből vettem.

B)

A SZÜLETETT BÜNÖSÖKNEK KIMONDOTT
GYERMEKEK NEVELHETÉSE.

Az elítéltek gyermekei részére felállított nevelőintézet rövid idő alatt nagy eredményeket ért el. Nem fogok beszélni az egyhangu elismerések és üdvözlésekről, melyek a világ minden részéről érkeznek, — mert az egész világ figyelemmel kíséri ezen intézmény gyors haladását és készséggel dicséri az elért nagy sikert; — nem fogok beszélni az egész világ hozzájárulásáról, mellyel lehetőségessé tette ezt a nagy munkát, melyet a tudomány férfiai *megvalósíthatatlannak* mondtak volt. Nem fogok beszélni sem azon nagy érdeklődésről, melyet a különféle nemzetbeli államférfiak, egyházfejek, jogászok és tudományos férfiak ezen új intézmény iránt tanusítottak az által, hogy folyton erkölcsileg és anyagiilag támogatták s így létesítését biztosították.

A tapasztalás terén elért sikerről van most szó, egy sikerről, melyet kevesen reméltek oly üdvösnek s oly gyorsnak; *egy kecsegtető erkölcsi eredményről*, mely a ma egyrésről azt fogja bebizonyítani, mily helyesen jártam el akkor, a midőn összes reményeim egy oly nevelési rendszerbe fektettem, melynek alapját a vallás üdvös elvei képezik; másrésről

EXHIBIT

Y. 1000

MAXIMILIÁN.

A KÉT TESTVÉR.

FILECCIO.

ugyanakkor világosságot fog vetni azoknak az állításaira, kik elsőbbséget és nagy jelentőséget adván az *öröklési elméletüknek*, teljes önkényüleg letagadják az emberek minden szabadságát.

S így még egyszer meggyőződhetünk arról is, miképpen ered a tudomány a *vallás kegyeletéből*. Ezen völgy szemtanuja annak, miképen az imádság, jótékony-ság és munkásság által mennyi nyomort lehet enyhíteni. De egyuttal kiviláglott — anélkül, hogy erre gondoltunk volna — a tények folyamányaként ezen intézmény igazi szükségessége, melynek főczélja az: hogy nyomorból és végromlásból megmentse a társadalom által igazságtalanul megvetett *embertársait*.

Vegyünk néhány példát.

Maximilián F.....

Szivem dobog örömében midőn jelenteni képes vagyok, hogy ama kis csapat törvény-árva, melyet most egy éve bemutattam teljes őszinteséggel, eredeti romlottságuk és nyomorukban, most teljesen megváltozott.

Akkor megemlitettem volt, hogy a tudomány a 15 gyermek közül hatnak egy nagyon szomorú jövőt jósolt, mert azon szerencsétlenek valamelyes koponyai vagy arcki rendellenességet mutattak, melyek szerintük a bűnösség végzetes előjelei. A *tizenöt* közül *hatan* voltak a legszerencsétlenebbek, kiket a természet az elzüllés czimerével látott el: ezen szerencsétlenek a bűnösség végzetes hajlamaival születtek. Nem titkoltam el akkor, a midőn ezen gyermekeknek saját-ságait elősoroltam, egyetlen egy rossz cselekedetet sem, nem pedig azért, hogy meggyőződést szerezhessenek arról, vajjon tényleg úgy van-e, a mint a tudomány férfiai következtetik és állítják, vagy a mint a tapasztalat, a hit, a remény és az akarat tényekkel tanúsítja?

Szerencsés voltam elérni azt, amiről különben sem kételkedtem. Maximiliánban szívének nemes érzelmei, eszesége és pontossága, valamint egész lénye bitzositék volt reám nézve, hogy azok nem vezethetnek másra, mint jó eredményekre. De ha lettek volna elrejtve benne oly hajlamok is, melyeket az ismert nevelési eszközökkel meggyőzni nem lehetett volna, nyugodt voltam, mert oly *titkos eszközzel* is rendelkeztem, mely a Pozitivisták, Materialisták és Realisták előtt teljesen ismeretlen volt; egy oly felülmúlhatatlan eszközzel, melylyel erkölcsiségre lehet terelni *még a született gonoszokat* is. Ismertetni fogom ezen titkos eszközt, mert másoknak is hasznossá válhat.

Maradjunk azonban kis időre Maximilián gyermekies képe előtt, a ki oly nagy gondot, fejtörést okozott a Psychiatereknek.

Maximilián, ki a tolvaj szellemével született, daczára annak, hogy egy visszaeső gyilkosnak gyermeke, daczára, hogy *trigonocephalus* és kevés *hydrocephalus*, daczára, hogy mindazon jellegekkel birt, melyeket a Criminalisták és a Psychiaterek a cleptomániának tulajdonítanak: egy idő óta a legjobb gyermek lett, egy kedves fiú, kit példaként lehet venni más fiatalok részére.

Ő egy év óta nem lop többé, megtékezte azt a szenvedélyt, hogy kívánja azt, a mi nem az övé; s semmi a világon nem volna képes őt most arra bírni, hogy kezét tegye valamire, a mi másé.

Erre példánk van.

Ünnepnapokon és jutalmak kiosztásánál Maximiliánnak az a feladata, hogy társainak mogyorót osztogasson — mogyorót, melyet a gyermekek annyira szeretnek, — s teljesíti ezen kötelességét a feljebbvalóitól nyert utasítás értelmében, oly nagy pontossággal és önzetlenséggel, hogy társai nem is akarnak más kiosztót mint őt. Az a gyermek, a ki most száz meg száz mogyorót kezel, szobámból hoz még ha szükséges, vagy vissza viszi a mi megmarad, a nélkül, hogy ujjai közül csak egyet is csusztatna zsebébe; ugyanaz, a ki egy időben a konyhából az étterembe való érkezési időköz-

ben eltüntetni képes volt egy egész tál csuszát *tányérral együtt!*

Ő, ki a szakácsnak és az élelmezőnek a *mumusa* volt, most a legjobb barátjuk lett; viszi társainak az ételeket — mikor reá kerül a sor — a nélkül, hogy azokat érintené. Ő, ki éjjelenként felkelt s társainak az ozsona-maradványait eltulajdonította, a ki az éléskamarát rendesen megdézsmálta, a nélkül hogy megcsipték volna, most reá van bízva a kézi éléskamara kulcsa.

Hogy teljesen megállapítható legyen a benne előállott változás, meg lelt bízva a könyvnyomda igazgatója által egy nem kevésbé nehéz osztogatással s pedig minden hét végével.

Említettem volt, hogy Maximiliánunk különösen pénzre vágyódott. A 20 filléres érem, melyet lopott és a zsoltáros könyv lapjai közé csusztatott, nehogy rajta csipjék, derűtséget okozott, de midőn már egy lírás darabot egy elektrikus mellényzsebéből ügyesen kilopott és egy másik tolvajtársának elrejtés végett átadott, az már mindnyájunkat mély gondolkozásba ejtett! S ime most a pénznek nincs többé vonzereje ő reá nézve. Minden szombaton, a fizetések alkalmával, az igazgató maga mellé veszi, s ő komolyan, mint egy öreg tapasztalt könyvelő, előtte egy rakás arany és ezüst pénzzel ott ül az asztalnál, s a mint az igazgató neki diktálja, olvassa mindenkinek a fizetését büszkén és teljes nyugalommal.

Olvassa és osztogatja a pénzt oly figyelemmel és tapintattal, mint az, a ki a sajátjából adja; szorgalma pedig oly nagy, hogy eddig a legkisebb gondatlanságot vagy hibát sem lehetett neki szemére vetni.

Tehát teljes változás állott itt elő; itt az új intézmény elveinek a győzelme, melynek ő lesz az élő példája, a disze. Mert az, a ki ezt a gyermeket egy év előtt s most látja, azonnal meggyőződik arról hogy itt egy nagy változás állott elő. Mozdulatai, tekintete, arcvonásai, szóval egész lényében megváltozott, úgy, hogy az ember azt hiszi, hogy szive nemeségét, éles elméjét és ügyességét az arczából is kiolvashatja.

Említek itt egy esetet, mely nemeslelkűségét és jósgát tanusítja.

A szabad órákban gyermekeimnek teljes szabadságot engedek, hogy játszanak a mit akarnak, s rendesen ily alkalommal öröme telik az embernek őket figyelemmel kísérni s a sok gyermeki pajkosságot látni.

Én magam választottam egy pár ily gyermekjátékot, mely mulatságos, de egyuttal a nevelésre nézve is hasznos. Egy napon kugliztak. Maximiliánnak e napon kedvezett a szerencse; úgy dobott célra, hogy öröm volt nézni, s a mint a mogyorókra játszottak, nem sokára zsebei tele voltak, de egyszersmint lehetett némelyiket látni, hogy szemeiben a könnyek jelentkeztek.

Ez pedig elég volt arra, hogy Maximilián tele marokkal oda lépjen s társainak kedveskedve, mondja:

— *Tartsd, ezeket én adom, de gyere és játszál!*

Előre megmondottam volt. Daczára, hogy a Frenologisták arról biztosítottak engemet, hogy ezen fiu egy *született tolvaj*, már csakis a jó szive elég biztosíték volt nekem arra nézve, hogy én vele sikert fogok aratni.

S nem is lehetett volna másképpen. Hogy is veszhetett volna el egy oly gyermek, kit a Gondviselés arra szemelt ki, „*hogy megbukott édes apjának a megtérítője legyen!*“ Egy fiu, kinek az apja, — az a szerencsétlen visszaeső gyilkos, ki halállal küzdve, a börtön kórházából oly levelet irt neki, mely könyeket hullatott a legkeményebb szivü ferfi szeméből is, — s vajjon ezen szavak nem *a lelkiismeret és az apai kötelesség ihletje voltak-e?*

Az a kérdés merül fel most, hogy milyképen sikerült nekem ezt a gyermeket ily tökéletesen átváltoztatni?

— *A szeretettel!* De akkor, midőn ezt a szót: *szeretet* kimondom, nem azt értem a mit némely tudatlan értelmezni szokott: *alamizsnaként*; nem, mert a szeretet alatt azt a tökéletes szeretetet, azt az isteni gyöngédséget kell érteni, mely az Istentől ered, az embert áthatja s tőle megint az első forrásba tér vissza. Tehát ezen *szeretettel* voltam én is képes ezt a gyermeket átváltoztatni, ki ha elhagyatottságában marad, biztosan a teljes romlásba jutott volna.

Midőn egy napon intézetünket dr. Nicola Paganisi lovag

— híres orvos és jó barátunk — meglátogatta, megtekintette Maximilián koponyáját, fejét és egész testét, azon időben azonban, midőn ő a javulásnak még a legkisebb jelét sem adta volt.

— Csináljatok Maximiliánból nyomdászt — mondta nekem sugva — s osszátok be őt a szedők közzé. A betűszedéssel, oly gyermekeknél melyeknél észrevesszük, hogy nyugtalan elméjük, nagy eredményeket lehet elérni a nevelésben, mert a gyermek azonnal kezdi figyelemmel kísérni az írások tartalmát és értelmét s így megfékezi a kárthozó és erkölcsrontó képzeletnek fejlődését, melyek különösen a zsenge fiataloknál oly sokszor szenvedélylyé válnak, s melyek erkölcsi romlásuknak a forrása.

Követtem ezen öreg és tapasztalt barátomnak a tanácsát s tényleg sikerült a remélt eredményt elérni; mert, Maximilián nemcsak hogy ügyes és szorgalmas szedő lett, de egyidejűleg egy komoly, szerény és kedves fiu.

Gusztáv F.....

Maximiliánnal együtt öcscse, Gusztáv, is nagylépéseket tett a haladás és a tökéletesedés terén. Teljesen lemondott ama kiálthatatlan fásultságról, most kedvvel dolgozik és boldog, ha jó magaviselete által megkapja az engedélyt arra, hogy a templomban az oltár elé térdeljen s boldogult szülőiért imádkozhasson.

Figyelemre méltó és fontos eset ezen gyermek átváltozása; kinek neveltetése a bátyjáéval bizonyos összefüggésben áll.

A többi fogyatkozások között, melyek ezen két testvér neveltetésében észleltettek, legnagyobb gondot adott a *testvéri vádaskodás*. Boldog volt az egyik, ha a másik terhére valamit felhozni tudott.

Ma azonban a két testvér egymásnak jót akarnak, védik egymást, köztük most egyetértés létezik, mely nagyon ritkán, még a legjobb nevelésben részesült gyermekeknél sem található.

De azért ez a gyermek sok gondra adott okot. Mert egyik perczben egy rossz tulajdonságot letett, hogy a másikban egy másikat vegyen fel, úgy hogy nevelői, mint mi mindnyájan, kik körülvettük, tehetetlenül a legnagyobb rémültségben voltunk.

Igy számtalan próbálgatások s némely büntetések alkalmazása után azt a szokást vette fel, hogy minden csekélységért *keservesen sirni kezdett*, de mind a mellett megmaradt a régi rossz és engedetlen gyermek, *érzéketlen úgy a kitüntetések hatása, mint a büntetések szigora iránt.*

Egy vasárnapon, midőn hol egyik hol másik társánál alkalmatlankodott földre terítvén őket, egy felügyelő által figyelmeztetve, rendre lett utasítva. Ő azonban egyet lépve, mellével katonásan imponálva, kezeit ökölbe szorította s fenyegetőleg mondá:

— Ha én oly nagy volnék mint Ön, régóta a földön heverne!

S most mit gondolnak, hogy még mindig az a pajkos gyermek? Nem. Gusztáv többé nem engedetlen, most egy jó, szelid és szorgalmas fiu. Némelykor igaz, hogy hibázik még — hiszen még oly fiatal — de ilyenkor azonnal fellépnek nála a lelkiismeret gyötrelmei, fejét lesüti s nincs az a hatalom a világon, mely képes volna őt ilykor arra bírni, hogy fejét emelje fel s nézzen az embernek a szemébe. Jele annak, hogy szégyenli magát, s ott a hol a szégyen mutatkozik, ott a javulás biztos jele; ott nem lehet szó arról, hogy *ne lehessen nevelni.*

Fileccio S....

Fileccio, egy sziczipiai kalóz és egy szerencsétlen nápolyi leány gyermeke, a tudomány által kérlelhetlenül gonoszságra s így börtönre íteltetett.

A koponyája (itt a tudomány kifejezéseit használok fel) *brachicefalus stenocrotofiával* s bal *plagocephaliával* egyesítve; kevésbé még az *assimetria frontialis* és a *tuberculum darwiniani*-t is bírja. Egy szóval mindazokat a jeleket mutatta fel,

melyeket a tudomány a született gonoszszágnak tulajdonít; mindazokat a tulajdonságokat, melyeket a *végzetes örökölt bűnösségnek*, az elzüllés *czimerének* neveznek.

S mégis a kis Fileccióból a legszelidebb, legkedvesebb s a legjobb szívű gyermek lett, kit csak képzelni lehet.

A szerencsétlen! A legnagyobb nyomorban és fájdalom-ban születve, az anyjától megfosztva éppen akkor, midőn legnagyobb szükség lett volna reá, nagyon gyenge egészségi állapotban, éhezve, teljesen elhanyagolva érkezett intézetünkbe. Így az ő egészsége több gondot adott nekem mint magaviselete, de most látván, hogy egészsége helyreállt, teljesen megnyugodtam és elhatároztam, hogy belőle egy *gazdász* nevelek fel.

A mezők csendessége és nyugodtsága, a nap jótevő sugarai, mindig friss levegő, a folytonos mozgás gyenge testalkatát megerősíti és az elrejtett betegséget testéből kiűzi.

S mindezen gondozásainkért, melyeket egészsége körül kellett teljesítenünk, ő most viszonzásul jólelkűsége, szelidsége, szorgalma és engedelmessége által bőven megjutalmaz.

Ime egy példát emlitek.

Egy vasárnapon, miután az összes gyermekek és több vendég jelenlétében jelentés tétetett nekem az elmúlt heti haladásról, valamint azon öröndetes körülményről, hogy ezen a héten egyetlen egy kihágás vagy szabályellenesség sem történt, a gyermekek visszatértek termeikbe. Én nagyon megelégedve ezen különös jelentéssel, úgy szólván boldog voltam. Egy egész hét telt el, anélkül, hogy e sok különböző jellemű és kedélyű gyermek közt, egyetlen egy hiba fordult volna elő, azon gyermekek közt, kiket a *tudomány* a *jövő rémjeinek* nevezni kegyeskedett. Tehát megérdemelték, hogy meg is jutalmazzam.

Nem akartam, hogy egy ily nevezetes esemény elmuljék anélkül, hogy különös örömmnek és megelégedésemnek a jelét ne adjam, ezen dicséretre méltó magaviseletükért. Meghagytam tehát, hogy a délutáni játékidő alatt egy kosár czukros kalács osztassék szét köztük.

Midőn a kiosztó a kosárral megjelent, a gyermekek

örömükben minden oldalról megrohanták, körülvették, s midőn osztogatni kezdett, hallani lehetett mindenféle tréfa és derűtségben, hol egyiknek, hol másiknak a hangját:

— Az az enyém! adja nekem kérem!

— Nem igaz, mert az az enyém! Te kisebb vagy! — s több ily gyermekies észrevételeket, azonban senki sem vette észre, hogy a kis Fileccio hiányzik.

Kevéssel előbb, a szegény hallotta, hogy az egyik jó barátja nehéz betegen fekszik a kórházban, engedelmet nyervén odament, hogy meglátogassa.

A kórház nem volt éppen nagyon távol azon helytől, hol most a gyermekek a kalácsok feletti örömlármát üttették.

„Kalács“! tényleg vonzóerővel bíró szócska a gyermekekre nézve — száz meg százszor ismételve, jutott a beteg és a látogatója füléig.

A beteg nagy nehezen kinyitotta lázas szemeit s tekintete Fileccióra esett. Ez pedig figyelt s biztosan a kalács izére gondolt, de nem szólt egy szót sem, míg a beteg, kinek száz meg száz kívánságai voltak, kérdé tőle:

— Miért adnak kalácsot? Nem tudod?

— Lehet — mondá Fileccio, — hogy ez a Commendatore ígért jutalma, mert jól viseltük magunkat a mult héten.

— S te nem méssz, vigyázz megeszik a tiéd is!

Fileccio körülnézett. Szívesen szaladt volna ő is résztvenni a közös örömben, de a beteg egyedül volt, mert kevés-sel előbb távozott el az ápoló s reá bízta a betegre való felügyeletet.

— Most te is elméssz és egyedül maradok, — panaszkodott a beteg s behunyta fáradt szemeit.

De a kis Fileccio egy perczig sem habozva elővette a kendőt és törölgetni kezdé a beteg homlokáról az izzadságot, mint egy szerető anya gyermekét, s felelé:

— Ne félj, én nem hagylak el. Én itt maradok míg Cécilio jön . . . Aztán leült ágya mellett és szellőztetni kezdett a beteg feje felett, hogy a gyötrő legyeket elűzhesse.

Mikor Fileccio a kórházból kijött, a kosár már üres volt, a gyermekek hátat fordítottak neki s játszottak vigan.

Ő már értette a dolgot. Elkésett. De azonnal kiverte fejéből a kalács gondolatát s vigan, tele örömmel belevegyült a többiek közé, megnyugodva, hogy egy tettet végzett, habár egy áldozat árán is, egy szereteti cselekedetet.

Ime a vallásos nevelés csodálatos eredményei. Az a gyermek, ki most szívesen megfosztotta magát minden fontolgatás nélkül egy kedvelt falattól, hogy egy barátjának szívesseget tegyen, ugyanaz a gyermek, ki az intézetbe való befogadása első napjaiban falánksága által alkalmat nyújtott egy vig adomához.

Nyugóhelye Ciro társa mellett volt.

Egy napon ezt valahová kihívták, letette kenyerét az ágyra és elment.

Fileccio, habár megette volt a maga részét, jó zsákmánynak tekintvén Ciro falatját, habozás nélkül elvette s megette, úgy hogy mikor Ciro visszajött, kenyerének még a nyomát sem találta.

Ciro erre sirni kezdett, mire Fileccio, kihez kérelemmel fordult volt, hogy adja vissza, mert csak ő vehette el, felelé:

— Bolond! kenyeredet én ettem meg, hanem te vagy az oka, mert itt hagytad őrizetlenül. Tudd meg, hogy ezentul is mindig úgy fogok eljárni, a hánszor itt hagyod kenyeredet.

Mindezekből látható, hogy ki volt ez a fiu és ki most; falánksága a lemondással helyettesített, saját érdektelenítése mások érdekében. De mint minden jótétemény nem maradhat kellő jutalmazás nélkül, úgy Filecciót is észrevette valaki ezen nemes cselekedetében s egy kalács helyett kettőt kapott, mi által azon meggyőződésre akartuk juttatni, hogy: *minden jó tett kétszeres nyereséggel jár.*

C)

AZ ÉN TITKOM.

De miképen volt nekem lehetséges az Anthro-
pologia criminale új iskolájának ismeretei hiányában
ily eredményekhez jutni, melyekhez annyi időn ke-
resztül, sőt még ma sem juthatnak a Pozitivisták?

Lombroso ünnepélyes módon nyilatkozott: „Le
più recenti scoperte ed applicazioni dell' antropologia
criminale“ czimű könyvében, hogy a Valle di Pom-
pei-féle intézmények már megpróbáltattak volt Angliá-
ban és Amerikában, de minden komoly és számba
vehető eredmény nélkül: „annálkevésbé — így foly-
tatja az izraelita tanár — érhetnek el Valle di Pom-
peiben valamelyes eredményt, a hol az új iskola
tanait és haladását teljesen ignorálják, s a hol mind
azok az eszközök hiányoznak, melyek bőségben ren-
delkezésre állottak a gazdag angoloknak és a szor-
galmas amerikaiaknak.“

„Bartolo Longo ügyvéd teljesen képtelen —
mondja egy más tudós, dr. Britto Romano, Lombro-
sót támogatva és megerősítve, — hogy megkülön-
böztethesse a *bűnben született gyermekeket* a tisztességes
szülöktől származó gyermekektől s így soha sem
juthat valamely *tökéletes* eredményhez.“

De hogyan magyarázható most a valódi tény-

állás, a mit én tényleg és valóságban elértem és nyíltan és őszinteséggel a világ elé feltártam, a Pozitivisták iskolájának, legnagyobb kapacitásainak kétségei daczára s a gazdag angolok és szorgalmas amerikaiak által elért eredményeknek éppen ellenkezőjével? vagyis az *elfajult erkölcs jellegével bíró gyermekek nevelhetése*, sőt még több, ezek által: *a visszaeső bűnös szülők javíthatása?*

S vajjon nem csodaszámba menő dolog az, ha ma azon szerencsétlen leánykákból, a kik az utcákról, a szemétdombról emeltettek fel, hogy áldozatul ne essenek a mai erkölcsrontó világ üzelmeinek, s belőlük tisztességes munkásnőket, szobaleányokat vagy szolgálókat nevelhessenek, a helyett, hogy azok lettek volna: ma jómódu családok örömei, felfogadott gyermekei, *kesztyűs kisasszonyok lettek?* S ha azt látjuk, hogy 400 ily leánykából rövid pár év alatt több mint 200 jutott ily szerencsés helyzetbe, Lombroso, dr. Britto Romano, Ferri és társai még gunyszemmel nézhetnek Valle di Pompei új intézményeire?

Ha tudjuk azt, hogy a rémtettekkel terhelt s bűneiket beismerő bűnös szülők gyermekei ezen intézetbe mint rongyos, félig-meddig elvadult állapotban kerültek, s most papi tálárban vallási és erkölcsi szolgálatokat teljesítenek s készülnek teljesíteni annak a társadalomnak, mely nem régóta tőlük borzalommal fordult el?

Valóban, valami titoknak, valami *hatalmas nevelő-eszköznek* kell lenni, mely erőnket képezi s mely a sok különös jótéteménynek a forrása; oly eszköznek, mely a velünk ellenséges indulatu tudósok előtt még

teljesen ismeretlen s melyet a nagy amerikai s mélyen gondolkozó angol nevelők nem alkalmaztak *próba-intézeteikben*.

Melyik ez az eszköz? Miben áll ezen titok? Talán monopóliumot akarok belőle csinálni? — Nem: azon szerencsétlen ifjuság iránt való szeretetből, melyet a társadalom oly igazságtalanul megvetett és magától barbár módon eltaszított — leleplezem, azon reményben, hogy az mások által is alkalmazva, üdvös eredményekhez juthassanak a társadalom előnyére.

D)

A MUNKA ÉS AZ IMÁDSÁG.

A midőn a mult években bemutattam az elitáltak gyermekei első csapatát, azt mondtam volt, hogy a Pozitivisták iskolájának túlzott ama kijelentése, hogy ezen gyermekek összegyűjtése nem lesz más mint egy *vadállatok fészke*. Én azonban védekezésemben nemcsak azt hoztam fel, hogy az ugynevezett *született bűnösök nevelhetők*, hanem kijelentettem ünnepelesen, hogy ebbeli reményeimet nemcsak száraz szavakkal, hanem tényekkel fogom bebizonyítani s könnyű szívvél és tele buzgalommal fogtam a dologhoz. Ugyanazon órában letettük az alapját ezen intézménynek, megjelölván azokat az eszközöket, melyekkel ezen gyermekeket nevelni szándékozunk.

— Két eszköz van, mondtam én, — két nevelő eszközt fogunk alkalmazni, hogy tisztességre, becsületességre tereljük azokat a lényeket, kiket a sors oly könnyelműen a nyomorba kergetett, s ez a két eszköz: *a munka és az imádság*.

De nemsokára, hogy ezt a nyilatkozatot tettem, azon reményben, hogy ezen új intézmény a XIX-ik század végén az olasz kegyelet győzelme leend, „*La Nuova Rasegna*“ című római folyóiratban egy modern tudós hosszú cikkben leirván ezen intézmény viszo-

nyait a büntető jogtudomány és a modern társadalmi criminalológiával szemben, arra a következtetésre jut, hogy:

„Én nem vagyok azon nézetben mint Bartolo Longo ügyvéd. Nem tulajdonítok nagy fontosságot ezen intézetnek, különben is ha komolyan és elfogulatlanul veszem a dolgot, *inkább ártalmasnak*, mint hasznosnak találom.“

Ennélfogva a Pozitivista nemcsak hogy nem ismerte be ezen új intézmény *szükségességét*, hanem azt a *rendre*, a *békére* és a *társadalom nyugalomára hátrányosnak* nevezte.

S hogy bebizonyítsa némileg ezen merész kijelentését, azon szemrehányással kezdte, hogy én nem olvastam a Pozitivisták összes műveit, különösen Lombroso és Ferri-ét; mert ha olvastam volna, akkor azon művek sokkal óvatosabbá, sokkal *meggyőződtebbé* tettek volna a felett, vajjon szükséges-e vagy nem *nevemet oly könnyelműen oda adni és a szeretet pénzét költeni!* (sic!)

Ezen szavak arra czéloztak, hogy a világot arról győzzék meg, mily csekély hasznót vonhat a társadalom ezen új intézmény után.

Az a cikkíró tovább is megy s bizonyítani iparkodik azt, hogy ezen új intézmény a társadalom részére *káros*.

A legtitokzatosabb bizonyítékai közül amiket felhoz: e helyen csak kettőre hivatkozom.

Ime saját szavai:

„Bartolo Longo ügyvéd, mint ezen intézmény alapítója, beszédében felsorolta amaz *eszközöket*, melyeket használni fog a gyermekeknél a gonoszság csirájá-

nak kiirtására, s ezek: *a munka és az imádság*. Tagadhatlan, hogy a munka egy erélyesen működő erő, mely a megkisértés és a henyéléstől eltereli az azokra hajlandókat, s hogy nagyon nemesítően hat a lelkiismeretre; hanem ezen hatás és amaz között, melyet az alapító remél, nagy különbség van.

A munka — folytatja a tudós férfi — elégtelen arra, hogy a pszichikai és szervezeti elfajultság hatását elűzze: hiszen naponta lépik át a börtön küszöbét a munkás osztályból elítélt rabok; a munkatermek-, a gyártelepek-, és a mezőségből jutnak legtöbben a börtön falai közé, anélkül, hogy a munka képes volna meggátolni a lopás szenvedélyét vagy ösztönét, avagy elnyomná a boszuvágyat és vérszomjuságot.

Hiszen folyton dolgoznak a börtönökben, anélkül azonban, hogy a munka valakit szenvedélyeitől kigyógyított, vagy az erkölcsökre javítólag hatott volna; de még arra sem volt képes, hogy megakadályozza a visszaesést, mert a mint meggyőződhattünk, a lopásért bebörtönözött s kiszabadult gonosztevő nemsokára visszakerül a börtönbe, de nem mint tolvaj, hanem mint utonálló vagy leginkább mint rablógyilkos; ennél fogva a börtönből sokkal veszedelmesebb hajlamokkal tért a társadalomba vissza, mint a milyenekkel oda került volt. A munka az elítéltre nézve *szórakoztató*, de nem *javító* eszköz.“

Lássuk csak ezen kijelentések ellenkezőjét is.

Ellenfelünk azt állítja, hogy a munka nem elegendő arra, hogy erkölcs-javítólag hasson az emberre, miután a börtönökben is folyton dolgoznak, sőt ott a munka *kötelesség* s mit érnek el vele: az elítélt állapotának teljes romlását.

Megengedem én, hogy a *munka magában* nem oly eszköz, mellyel nevelni lehetne a született és a visszaeső gonosztevőt. De én *egyesitem* a munkát az imádsággal; sőt a mi több, én felmagasztalom a munkát imádsággá, a legnagyobb olasz tudós, San Tomasso d'Aquino, kijelentése értelmében: „*dolgozni annyit tesz, mint imádkozni.*“

Az én munkám nagyon is nevelően hat, mert ez oly munka, mely egyenértékű az imával, tehát felemeli a lelket az Istenhez.

De itt a gögös Pozitivistá, anélkül, hogy időt engedjen, így folytatja:

„Az imádság nem bir semmiféle befolyással az erkölcsi érzésében megmértelyezett gyermekekre s annál kevésbé a börtönre elitelt gonoszokra.

A mi az imádságot illeti, melyet Bartolo Longo mint második nevelési eszközt igénybe venni akar, én azt hiszem, nem elegendő arra, hogy vele a megtámadt erkölcsi érzelmet meggyőzhesse. Ma már megszűnt az, hogy a keresztény hagyomány befolyással birjon az elromlott lelkekre.“

De azért az író, midőn azt állítja, hogy a keresztény hagyomány nem bir befolyással többé az elromlott lelkekre, egy perczig sem áll meg, hogy eme kijelentését be is bizonyítsa. Ő csak arra iparkodik, hogy bennünket pszichologiai és theologiai érvekkel elláthasson. De ez nem elég arra, hogy állításait bebizonyítottaknak tekinthessük.

„Az ima a gyermekeknek — így folytatja — teljesen *szükségtelen*, sőt *káros.*“

„1. *Szükségtelen*, mert *gépies, mnemonikus.*“

„2. *Káros*, ha nevelési eszközül akarjuk felhasz-

BETÜSZEDŐK.

KÖNYVKÖTŐK.

nálni, nemcsak azért hogy *erélytelen*, hanem mert hiányzik neki az első kelléke: *az önkéntesség*.”

„A gyermekek az imádságra reákényszerítettnek, tehát *erőszakos* és könnyen hipokrizisre szoktat, ennél fogva káros és hiányos egyuttal.”

Ezen értelmezések után ítélve, az ugynevezett pozitivista modern tudomány mezején dolgozó testvéreim és barátaim, úgy látszik nagy tévedésben vannak: ők nem tudják mi az imádság s mi több, nem kísérelték meg soha az imádság vigasztalásait igénybe venni.

De feleljünk egyenesen ezen két állításra.

Az imádság a gyermekeknek szükségtelen, mert gépies, bele van vésve emlékezetükbe, tehát mnemonikus.

Nem akarok theologiai elveket felhasználni, sem pszichikai bölcselkedéseket. A Pozitivisták *tényekhez* szeretnek fordulni, tehát *ténnyel* akarom én is azokat az urakat szolgálni.

Fordulok egy Pozitivistához, ki apa s pedig egyetlen gyermeknek az apja.

Egyszer részt vettem egy családi ünnepélyükön, egy ünnepélyen, mely tele volt örömmel és boldogsággal. S mi adott okot ez ünneplésre? Semmi más, mint hogy az volt az első nap, mikor annyi kin után sikerült a dajkának a kis csecsemőt arra birni, hogy a „tata” szócskát dadogja. S miféle öröm volt az! a gyermeknek megoldódott a nyelve s az első szót szólta, azt a szót, mellyel *joggal lett felvéve az eszes teremtések sorába*.

Ha én megkérdeztem volna azt a Pozitivistát, hogy vajjon az ő egy éves gyermeke megérti-e azt, hogy mit jelent az a „tata” szó? biztosan azt felelte

volna, hogy: *nem*; s ki tudja mennyi fáradságba került a szegény dajkának, míg sikerült a gyermeket arra szoktatni, hogy a „tata“ szót dadogja! s mind a mellett, ő ily családi ünnepélyt rendez!

Ha én megkérdeztem volna azt a boldog apát:

— De miféle boldogság a te mostani boldogságod? Te örülsz annak, hogy kis gyermeked „tatának“ nevez; hiszen nem látod, hogy ez a szó semmi más, mint egy *gépies* hang beleerőszakolva a gyermek agyába a dajka által? Oh, ez a szó teljesen *szükségtelen*, mert *gépies*, *mnemonikus*! Ez oly érzés, mely teljesen ellentétben áll a Pozitivisták tanaival.

A Pozitivista azonban azonnal felelt volna:

— Barátom, te nem vagy atya, tehát nem is vagy képes ítélni. *Az az első szócška*, melyet most gyermekem először kiejt, sokkal drágább és becse-sebb nekem, mint a modern *Anthropologia criminale* összes művei! *Hogy gépies, mnemonikus!* oh, mi közöm ahhoz? igaz, hogy gyermekem nem képes eszével felfogni ezen szócskának nagy jelentőségét, de jönni fog az idő, mikor érteni fogja. S mit érdekel engem az, hogy ő most nem érti a szó jelentőségét, mikor az a kedves hang szivemet úgy érinti, mint egy édes hárfahang, mint egy felfoghatatlan összhang, mely egész belsőmben egy teljesen új és leirhatatlan érzést szült.

Ezt akartam én tőle hallani! és semmi mást.

És ti Pozitivista atyák, képesek vagytok engedni elvetekből a családi ünnepély kedvéért; de nem engeditek meg azt, hogy *az a társadalom által elhagyatott és elvetett gyermek*, — a ki azon vigasztalás nélkül él, hogy valaha földi atyját még viszontláthassa, nem engeditek meg ezen szerencsétlen gyermeknek, a ki

épen úgy van Istentől teremtvé mint a tiétek, hogy tanulja ő is azt az „atya“ szót, melyet naponta ismételve mondana: „Mi atyánk, ki egekben vagy...“?! Kell ehhez még kommentár is?...

Menjünk tovább.

Az a Pozitivista, ki boldog atyja ama gyermeknek, ki nem érti még a „tata“ szócska értelmét, a hányszor hallja a gyermek siró hangját, a „tata“ szócskát dadogni, anélkül hogy számba venné azt, hogy a gyermek nem tudja mit jelent az a szó, melyet ő most dadog, anélkül hogy gondolna arra, hogy ez a *gyermeknek csak gépies cselekedete*, oda szalad a bölcsőhöz csak azért, mert a gyermek sir, „tatá“-t dadog!

Most, ha te Pozitivista *sietsz gyermeked sirására és dadogására*, mily jogon tagadhatod meg az Istennek, a legtökéletesebb atyának, hogy ne siessen segítségül *egy elhagyatott s hibáján kívül megvetett gyermek ártatlan segélykiáltásaira* akkor, midőn ez is, mint a te fiad recitálja azokat a szavakat, melyekre őt betanították: „Mi atyánk, ki egekben vagy“!

Te földi atya, szaladsz gyermekedhez, a ki tatának hiv, ételt adsz neki, betakarod, gondoskodik neveléséről, szóval létéről; de a menyei Atya, a ki Fia által megtanította a világot arra, hogy Őt „Atyá“-nak nevezze, ugyanaz az Isten, ki a földi atyákat gyermekei irányában szerető szívvvel teremtette, ki Ő maga szerkesztette amaz imát, mellyel „Atyának“ nevezteti magát, azt hiszed, hogy nem fog segítségére sietni azoknak a szerencsétlen gyermekeknek, kik nyomorukban, fájdalmukban hozzá folyamodnak?...

De tegyünk ennek a Pozitivistának egy más megjegyzést is, a ki elvonja a gyermekektől az imádságot, mert az gépies, erőszakos betanítás.

Születés napja van egy ily Pozitivistának. Oh, mennyi örömmel és élvezettel hallgatnak mind a három éves gyermekre, hogy mily szépen szavalja azt a gyönyörű költeményt! De az a kis gyermek mit sem tud, mit sem ért abból a költeményből; tehát ez sem más, mint egy szükségtelen dolog, mert *gépies, mnemonikus*, erőszakos betanítás! S ha az, miért akkor annyi öröm a szavaló kis gyermek körül?

A Pozitivista-atyá naponta tart fiának egy kis előadást a római, a görög vagy a hazai történelemből, anélkül, hogy a fiu ismerné vagy felfogná teljesen annak eredeti értelmét.

Oh, hogy örül egy Pozitivista, mikor egy nyilvános előadáson hallja gyermekét, mily szépen recitálja könyv nélkül a hazai történelem egy szép és hosszú paszusát!

S ha ez így van, miért nem engedik a Pozitivisták, hogy a nép szerencsétlen gyermekei is tanuljanak könyv nélkül és recitáljanak az ők hazai történelmükből szép paszusokat?

Krisztus Urunk vérével irt tanai szerint, mindazok, kiket ő életével megváltott: *menyei polgárok*, tehát az elhagyatott és a társadalom által magától eltaszított, nyomorban tengődők is *menyei polgárok*.

És ha ők azok, miért nem szabad nekik az igazi hazájuk történetét megtanulni, mely nem más mint a „Katékizmus?”

S mit tanít ez a katékizmus, hogy a tudósok annyira féltik? Tanítja, hogy minket mindnyájan egy

és ugyanazon Isten teremtet, hogy annak fiai vagyunk, tehát mindnyájan testvérek, hogy van egy Fia az égben mellette, az Ő első szülöttje, a ki az emberiséget rabságából és az örök bünből megszabadította, ki saját vérével pecsételte meg tanai valódiságát és igazságát.

Vajjon, nem nevelő-e az olyan lecke, melyet a gyermekek zsenge korukban ebből a Katékizmusból megtanulnak. De igen. Mert lassan eloszlatja szivükből a földi kincsek iránti vágyat, melyért egy napon bünöket is követhetnek el; visszatarthatja őket a bünbe való eséstől, mert a vallás már jó korán levágta annak gyökerét erkölcsi tanaival. S az ily módon szerzett hitük azt súgja nekik folyton füleikbe: *hogy az ezen életben szenvedettekért jutalomdíj az lesz, hogy a másik világon tele fénynyel s boldogságban örülni fognak az Isten és saját birodalmukban!*

* * *

Feleljünk a másik állításra.

Azt a megjegyzést tették még, hogy az imádság a gyermekeknek hátrányos, erélytelen, mert meg van nekik hagyva, hogy tanulják, tehát erőszakos. S mert hátrányos, *káros is*, mert hiányzik belőle az első kelléke: *az önkéntesség.*

Ez ellen is felhozok egy tényt, melyet egy Pozitivistáknak családi életéből merítettem.

Ha ez az állítás igaz lenne, a Pozitivistáknak tiltani kellene, hogy gyermekeik mikor iskolába mennek vagy onnan haza jönnek, őket *tiszteletük jeléül köszöntsék.* Mert az a „jó reggelt“ vagy „kezét csókolom“ a mit a kis fiu az apjának mond, nem más, mint

egy megparancsolt cselekedet, a mit nekik tanítójuk vagy nevelőnőjük meghagyott. De nem kevésbé követeli a Pozitivista gyermekétől ezt a *tisztelő jelt* a hányszor az hazulról eltávozik vagy valahonnan haza jön. S jaj volna, ha meg nem tenné! Az egész házban lárma lenne, a nagytata, a mama, a dajka, szóval mindazok, kik legtöbbnyire a gyermek körül vannak, ki kapnák a maguk részét, mert úgy mondaná, a gyermek felnőne anélkül, hogy ismerné mi az atyai tekintély.

S ha ilykor egy barátja gunyosan fülébe sugná:

— Ugyan, ugyan! hogy haragudhatsz egy ily badarságért? Azt a mit gyermekedtől követelsz egy teljesen szükségtelen dolog, sőt káros is, *mert erőszakolt dolog*, melynek a főkelléke hiányzik, *az önkéntesség*, s könnyen hipokrizisre szoktat . . . vajjon mit mondana a Pozitivista úr?

— Barátom, — felelné, — te felháborítod egészen családomat. A gyermeknek már zsenge korában kell hozzászoknia ahhoz, hogy apját tisztelje, máskülönben elérve a fiatal kort, könnyen arra készítené apját, hogy elveszett gyermekként sirassa.

Ezt a vallomást vártam én.

Tehát, ha ti követelitek gyermekeitektől, hogy földi apjuk iránt tiszteletet és becsülést tanusítsanak, miféle elbizakodottsággal akarjátok megakadályozni azt, hogy a gyermekek ne adják meg a kellő tiszteletet az Istennek, a mennyei Atyának?

És ha azt mondjátok, hogy ezt nem akadályoztatok, akkor tudnotok kell azt, hogy a teremtménynek tiszteletnyilvánítása Teremtője irányában, az embernek Isten irányában: *az imádság*.

És a mint mondjátok, hogy a gyermeknek zsenge korából kell, hogy hozzászokjék földi apját tisztelni, épp úgy kell az imádsággal is eljárni, melyet a gyermekeknek reczitálniok kell, mennyei Atyjuknak. Az Isten, mint a határtalan Jóság, a legcsekélyebb és a legkisebb tiszteletnyilvánítást is szívesen fogadja mindenkitől. És mikor a gyermek nagy lett és szükségét fogja érezni annak, hogy forduljon azon „Atyához“, a ki őt cserben nem hagyja, ismételni fogja azt az imát, melyet zsenge korában megtanult s azt most önkéntességgel s szeretettel fogja cselekedni! Ez a szeretet annál forróbb lesz, *minél hevesebbek lesznek a szenvedélyek rohamai, melyek ártatlan szívét megtámadással veszélyeztetik.*

Hagyjátok a gyermekeket, ha bünbe születtek is, hogy zsenge koruktól kezdve hozzászokjanak az imádsághoz ; s örömmel fogjátok látni annak jó következményeit.

E)

AZ IMÁDSÁG EREJE ÉS HATÁSA.

Az elítéltek gyermekeinél eddig elért *nevelési eredmények* legnagyobb részben az *imádságnak tulajdoníthatók.*

Oh, mily megfoghatatlan és megmérhetetlen értékkel bír az az imádság, mely a gyermekek ártatlan ajkáról zeng, daczára annak, hogy azok azt teljesen még nem értik!

Mielőtt összevonnám bizonyítékaimat, szükséges egy más hibát legyőzni, mely bizonyos sötétséget terjeszt s mely némelyeknek az eszét elhomályosítja.

Az imádság ereje nem ered csakis az imádkozó intelligenciájától, mert akkor a legműveltebb, a legtudósabb legnagyobb érdemekkel birna az Isten előtt; míg ellenben az együgyü pásztor, a földmivelő, a napszámos, az analfabetista, legyen ő áthatva akár-mily vallásosságtól, mert nem tudja azt úgy megérteni mint a tudós, teljesen elenyészne a Mindenható előtt!

De nem úgy van. Az imádság ereje egy rejtélyes erény folyamánya, mert Krisztus Urunktól ered s melyet a theologusok: *kegyeletnek* neveznek.

Vegyünk egy példát a családi életből.

Egy gyermek, a ki kezében egy arany érmet szorít, abban a hiszemben van, hogy kezében egy

krajczár van, de mikor elkölteni megy a boltba, csak akkor látja, hogy nem egy krajczár, hanem ezer krajczár birtokában volt.

A Pozitivista gyermekének van egy bankcheque a kezében oly nyelven kiállítva, melyet nem ért. Ő csak keveset tud olvasni s még kevesebbet érti a cheque szövegét; de a midőn a banknak előmutatja, azonnal kap érte egy ezer koronát.

Éppen úgy áll a dolog az imával is, az Isten előtt; például, ha akármily hibásan és rosszul ejtené ki a pór nép vagy a gyermek a „*Miatyánkot*“, annak értéke mégis nagy, mert a mennyei „Bankár“ jól megérti azt. Mert Ő maga taníttatta az embereket az imádságra s *akarja*, hogy Őt így nevezzék, sőt *követeli*, hogy az ember első kötelessége az Isten tisztelete legyen: az istentisztelés pedig *imádsággal* nyilváníttatik.

A ki csak valamennyire jártas vallási dolgokban, tudja, hogy az imádság nemcsak egy az Istenhez intézett *kérés*, hanem egyszersmind ama *kötelességteljesítés*, melylyel a teremtmény Teremtőjével szemben tartozik. Ezen kötelességet, ezen tartozást az ember úgy teljesíti Istenével szemben, hogy azt imádságával *kéri*, *dicséri* és *magasztalja*. És midőn a kis gyermek, gyermekies áhitattal a mennyei Atyához egy „*Miatyánkot*“ mond, egészben teljesíti azokat a követelményeket a Teremtővel szemben, mint alattvaló és mint fiu.

Lehet azonban, hogy némely Pozitivista azt fogja mondani:

— Mi sem Istenben, sem az imádság erejében nem hiszünk.

Akkor mi azt feleljük nekik: hogy azon szabadsággal, melylyel ti jogot vesztek magatokat „*ateisták*”-nak nevezni, ugyanazzal a szabadsággal jogot veszünk mi is magunknak, hogy magunkat hü keresztényeknek nyilváníthassuk. Annyival inkább, mert a mi nyilatkozatunk nem egy egyszerü *vélemény* mint a tiétek, hanem egy tényleges igazság, *beteljesedett tények*, melyek az én titkomat képezik s melyeket leleplezni ígértem.

F)

A MUNKA.

Térjünk azonban vissza és feleljünk a Pozitivistáknak, *a munka mint nevelő eszköz dolgában is.*

— De mondják őszintén, vajjon a munka nem hat nevelően a gyermekekre és az elitéltekre?

Mi egészen másképen hiszünk.

Mellőzzük egészen azt, hogy a munka testi gyakorlatokkal egyesítve physikai erőnket fokozza, s különösen a görvélyesek részére a munka testgyakorlatokkal egyesítve gyógyszer; de beszéljünk ez alkalommal általánosságban csak a munkáról.

Mi nem követjük azt, hogy a nevelés csupán az imádságból álljon, hanem *az imádság és a munkából.*

A munka nemesít, az imádság szentesít.

A munka a természet törvényeit teljesíti, melyek egyszersmind Isten törvényei is: „*s verejtékedben fogod kenyeredet megenni!*“

Mind *munka* a mi természetben van s mozgási törvény. Jaj volna, ha ez a munka, ez a mozgás csak rövid időre megszűnne! A víz a mely nem folyik, bűdös, a betegségnek a forrása. Az a föld, mely megmunkálva nem lesz, csak is gatz és töviseket termel. A zárt levegő, mely nem mozog: dohos, kiálhatatlan lesz. A hal, mely a vízben nem mozog, megvan halva. Azok a csillagok, melyek az eget oly

gyönyörűen diszitik fényükkel, egy végzetes törvényt követnek, mely mozgásukat szabályozza.

Tehát minden mozog a mi a világon van, és ebben a mozgásban nem rejlik más, mint: *az élet*.

Ezeket előre bocsátva azt állítjuk, hogy a munka a természet törvényeinek egy követelménye lévén, egy fontos nevelési elemet képez, mely az embert tökéletesíti, mert minden végrehajtott törvény a lét tökéletesítése.

1. A munka fékezi a csavargás ösztönét.

2. Türelemre, engedelemre, a hatóságok iránti tiszteletre tanít.

3. Felszabadítja az embert a rabszolgaságból és az alávalóságtól. *Tényleg szabaddá* teszi az embert. Az az ember, a ki dolgozik, a világot bejárja, helyeket, országokat és világrészeket lát, ismer, teljesen szabad ember: tehát a munka a teljes és tökéletes szabadságnak a forrása.

A munka különben a társadalmi jólétnek a forrása is.

1. Elnyom egy társadalmi szégyenfoltot: *a koldulást*.

2. A munkás embernek a családja tisztességes; ellenben azé, a ki nem dolgozik, az tétlenségben hever, a tétlenség pedig a bűnnek a forrása.

3. A munka a házi gazdaságnak a teremtmője. Az a munkás, a ki tudja mennyi fáradsággal lehet pénzhez jutni, nem fogja azt bűnös élvezetekre költeni, hanem magának és családjának szükségleteire fogja felhasználni.

4. A munka a béke és a családi boldogság forrása. Az az ember, a ki nem dolgozik, rendesen a

korcsmákat szokta látogatni, iszákos lesz, feleségét szóbelileg és tetteleg bántalmazza, sirattatja és kétségbe ejti gyermekeit; s miután a korcsmázásra pénz is kell: lop, rabol és gyilkol.

5. A munka nemesít. Még a régi zsidóknál is a nemesi osztály a kézi munkákat gyakorolta. A Patriarchák a földet munkálták s pásztorkunyhóikkal a Mesopotamiai völgyeket elfődték. A Rabbinusok, a Farizeusok és a nép Bölcsei mind tanultak egy-egy mesterséget, sőt József, Eli fia, Dávid királyi család sarjadéka, nem restelte az ácsmesterséget megtanulni.

De ne menjünk tovább, hanem tekintsük csak a tökéletes ember mintaképét, Jézus Krisztust, a ki mint Isten fia nem a királyi családok körét választotta, hanem egy keleti munkás ember oltalma alatt, egy pásztorkunyhóban született...

De a mi több. *A munka imádsággá emeltetett.* A munka úgy a természet mint az Isteni törvényeknek eleget tesz. És az Isteni törvények betartása nemcsak érdem, hanem egyszersmind imádság is.

Az imádság szívünket Istenhez emeli; az a munkás, a ki dolgozik, szívét az Istenhez emeli, *egyesítvén* az ő munkáját azzal, melyet az *Isten-Ember* véghez vitt, s felajánlja azt mint egy isteni parancs teljesítését, a Ki az embernek a munkát, mint életfentartó eszközt egyrészről, másrészről mint büneiért való elégtételt meghagyta.

Ennélfogva, míg teste itt a földön dolgozik, lelke felemelkedik az égi körökbe és belevegyül az angyalok sokasága közzé, a kik mindenkor készen vannak magasztalásra és Urunk dicsőítésére.

S így az imádság felemeli a munkát annyira, hogy az *istenivé* válik, egyesítvén a saját munkáját az emberré vált Istenével.

Oh, mily nagy vigasztalás a szegényeknek az a tudat, hogy az egek királya egy munkást választott magának atyjának s nem egy földi királyt; s míg a földön tartózkodott, mint munkás tartotta fenn magát, egy munkás ember sötét és szerény műhelyében.

Tehát a munka imádsággá emelve, az érdemek és a tökéletesség forrása.

Az élet tökéletessége abban áll, a mit az emberi ész minden cselekedetében kitüz. Ennélfogva az ember tökéletes lesz, ha dolgozik:

1. mert ezáltal teljesíti azt az isteni törvényt, mely a munkát meghagyja; s az, a ki a törvényt megtartja, tökéletes;

2. mert összehasonlittatja magát az Isten fiával, a Ki munkálkodva élt e földön; s az, a ki magát a tökéletesség mintaképével összehasonlithatja, a tökéletesség magaslatán áll;

3. mert a munka a családi, a nemzeti és a hazai jólét forrása;

4. mert a családi boldogság és békének a forrása.

Tehát következtetem:

A munka nevelési eszköz, ha az imádsággal egyesülve van.

De ez még nem az egész. Az én titkom, mellyel elérhettem a tudósok által *nevelhetetleneknek* kimondott gyermekeknek a *nevelhetését* és a bűnös szülők javítását, nem rejlik csak abban a két elemben, a *munkában és az imádságban*; mert az ajkak imája és a kezek munkálkodását még a zsidók, a törökök s más pogány

népek is üzik; s Lombroso szerint ezen népek, valamint az angolok és az amerikaiak semmire sem mentek vele. Nem, egész más az én titkom, ez egy egész sajátságos titok, mely tényleg nem is az enyém, hanem az igazi klasszikus iskoláé, melyet az emberiség szeretetéért most leleplezek.

MINDEN NEVELÉSI RENDSZERNEK AZ IGAZI ALAPJA: A SZERETET.

Említettem már, hogy a munka és az imádság elengedhetetlen elemei bármily nevelésnek, mely az igazi szeretet értelmében eszközöltetik. De nem említettem eddig, tehát sietek most kijelenteni, hogy az egész nevelési munkálkodásnak az alapja egészen más elem kell legyen, mely hivatva van arra, hogy a két elemet szétszakíthatatlanul összeforrasztja s nekik a szükséges életet adja.

Ez az új elem, mely a nevelés főkélléke: *a szeretet*.

Az a két nevelési és művelődési tényező csak akkor fogja célját érni, s hasznos és tartós hatását fölmutatni, ha sugallva, buzdítva, vezetve, úgy szólván *lelkесítve* van a szeretet által.

De sietek kijelenteni, hogy ez a szeretet, mely a nevelésben oly nagy fontossággal bír, nem az, melyet némelyek gondolhatnak: nem a *könyörület* sem a *jótétemény*, a mint manapság a könyörületet elnevezni szokták. Nem azt jelenti, hogy valaki magát levetkeztesse azért, hogy mást segíthessen, *de még az emberbaráti érzés és humanizmus sem*, a melyek követelik tőlünk, hogy embertársunknak segítséget nyujtsunk.

Valóban ez az a föld, ez az a talaj, a hol a *szeretet* jótéteményként nyilvánul. Itt ömlik a világ

A MUNKA NEMESIT.

jótekonyságainak aránya, s innen vesznek anyagi segélyeket, életet, értelmiséget és erkölcsi tanokat a társadalom legnagyobb szükségben sanyatlódói. Itt a *munka*, a szeretet által nyújtva, megoldja a *szocziálizmus* által felvetett nagy gazdasági problémát; a világ szeretete segélyezi a munkásokat; a legnagyobb nyomorban hátramaradt szerencsétlen árva leánykák a végromlás ellen itt nyernek menhelyet és támogatást; itt a *világ szeretete* által végül megszabadíttatik a bünbeeséstől a legelhagyatottabb ifjuság ama része, a melyet a sors mint a gonosztevők gyermekeit hozott világra.

S mindamellett nem ez a szeretet az, mely alapját képezi egy jól felfogott nevelésnek. A *szeretet* szó, a mint én értelmezem s velem millió más értelmes ember, jogász s az emberiség jótevői, s a mint az egész kereszténység értelmezi, annyit jelent, mint *szeretni*; de nem önmagát szeretni, nem az érdekelt szeretet, nem a földi szeretet, sem az aljas és közönös; hanem a nemes, a tiszta, az istenies szeretet; az a szeretet, mely lakásul a Megváltó szívét bírja, s melynek tüztől az egész világot fellángolva szeretné látni, az a szeretet, mely az Istentől ered és az Istenhez tér vissza s ezen vándorlása alatt a teremtmény szívét áthatja és utját kiszámíthatatlan jótéteményekkel hinti meg.

De térjünk most a tényekhez.

Mondottam, hogy a szeretet, a szó legbővebb értelmében, kell hogy legyen az alapja minden rendszernek, mely biztos és dicséretre méltó eredményekhez jutni iparkodik; s most azt mondom, hogy a *szeretettel* és *szeretetért* vagyunk képesek a gyermeket

felnevelni, még ha javíthatatlan is, vagy a mint némelyek mondják: *született bűnös is*.

Adjátok neki tudtára, hogy szeretitek, mert *szerencsétlen*; hogy felnevelitek csupán csak azért, mert szeretitek, és ő is szeretni fog s szeretetből mindent el fog követni, hogy érdemesnek mutakozzék ama szeretetre és azon fáradozásokra, melyeket érte tanusítottatok. Tényekből győződhetek meg arról, hogy a szeretet felülmulja mind azokat az eszközöket, melyeket eddig a neveléstan és a tudomány ajánlott; s a nevelés terén mint akármily más téren, biztos és végleges győzelmekről biztosít.

Ennélfogva a szeretet nem a tudomány ellensége, hanem ellenkezőleg testvére, miután a tudomány és a szeretet egy és ugyanazon forrásból erednek — mely forrás az Isten.

S midőn én a szeretetet a bűnös szülőktől eredő gyermekek nevelésének alapjául veszem, nem zárom ki a tudomány semmi felfedezését s különösen nem a *neveléstanét*, mely hivatva van arra, hogy az embert kiképezze, hanem csak annyit állítok, hogy akármely nevelésnek az alapja: a *keresztényi szeretet*.

És én nem azért fordultam ez eszközökhöz, mintha megakartam volna magamat kimélni a sok nevelési és újabbi tudományos művek fáradságos tanulmányozásától, vagy, hogy azok talán meg ne ijesszenek az előrelátható eredmény által; nem! mert én soha sem utasítottam vissza a neveléstan tanácsait vagy más rokon tudományokét; sőt soha sem mulasztottam el azt sem, hogy a *tanítók tanítóját* ne kérdeztem volna t. i. a *tapasztalást*, a mely becses felfedezéseivel többet használ az emberiségnek, mint akármely más bölcsesség.

A SZIV NEVELÉSE.

Mondtam, hogy a szerencsétlen gyermekek nevelésének az alapját a szeretet képezi, azon értelemben, a mint az imént fejtegettem.

Ez a szeretet a gyermekben nevelője iránti bizalmat és hitet szül; és ez a hit szülni fogja azt a tiszteletet és hódolatot a hatóságok irányában, mely nélkül rend nem létezhet, el nem képzelhető.

A hires — ipse dixit, — megtalálja boldogító tanainak megvalósítását a keresztényi kegyességre fektetett érzelmek nevelésében.

Ez a szeretet nagyon felemeli *az ember hitét*, a gyermekét nevelője irányában, kit ő második atyjának tekint, s arra készíti őt, hogy a tanító és nevelője személyében Krisztus személyét tisztelje, a szegények és elhagyatottak atyját.

Ime mily szépen lesz beleoltva s mily kellemes összhangzásban lesz összekapcsolva nevelési rendszerünk szerint a phisikai elem az erkölcsi elemmel, az emberi elem az Istenével, az emberi szeretet az Isten szeretetével, a munka az imádsággal.

A szeretet meghagyja a gyermek szívének, hogy:

— *Szeresd nevelődet, mert ő nevelésed közben szeret s mert ő Krisztus személyét képviseli.*

S ugyanaz a szeretet megköveteli a nevelőtől, hogy:

— *Szeresd, tanítsd s mentsd meg a szerencsétlent, a szegényt és elhagyatottat, mert ő is Krisztus Urunk személyét képviseli.*

Ez a szeretet és ez a hit készíteti a gyermeket arra, hogy szeresse a magasságbeli Tanítót, mert arra inti őt, hogy: *légy jó!* — és arra, hogy Jézust lássa tanítójában, a ki tanítja őt a menybeli Atyjának tanaira.

* * *

Habár ez a szeretet nem fakad egyszerre a gyermek szívében, mégis lassan-lassan megtanulja és megszokja azt tanítója tanításaiból és példájából.

Midőn vasárnapokon hozzám jönnek a gyermekek, hogy mindenki elvegye a héten át megérdemelt jutalmát, magam köré gyűjtöm őket a templom oltára előtt. Mindenek előtt iparkodom szívéből azt a természetes gyűlöletet kiirtani, mely arra ösztönzi őket, hogy a társadalmat, de különösen a bírakat, a csendöröket és a gazdagokat gyűlöljék, felhozva előttük szomorú sorsukat, anyjuk nyomorát s elítélt apjuk szerencsétlenségét. Ilyenkor azt mondom nekik:

— *Imádkozzunk jótevőitekért. Nektek a **háladatosság** érzelmét kell táplálnotok irányukban. Azok nélkül ti nem lehetnétek itt; nem volna mindennapi kenyeretek, puha ágyatok, meleg ruhátok, melyeket most élveztek; hanem ma is azon szomorú állapotban tengődnétek, melyben voltatok, mielőtt ide kerültetek. Kell tehát, hogy **szeressétek** azokat, kik jót tesznek veletek. S miután nem vagytok képesek jótéteményeiket másképpen meghálálni, imádkozzatok értük.*

Ilyenkor összeszeszem kezeimet imádságra s látom hogy ők is ugyanazt teszik. Felemelem szemeimet az oltár felé s ime ők is emelik szemecskéjüket és mily áhitatos s szerény arczczal. Midőn pedig megkezdem az imát, mindnyájan utánam mondják.

Ilymódon megtudják, hogy mivel tartoznak ők a *társadalom szeretetének*. Így szoktatom őket arra, hogy ne tekintsék a társadalmat szeszélyes és kegyetlen mostoha anyának, hanem jó és szerető anyának, ki a szenvedőket tárt karokkal fogadja, a szegényt és szerencsétlent támogatja, a szükségeseikkel ellátja, megmenti.

Ezenkívül felébresztem bennük a vonzalom érzelmét s mindenekelőtt szülőjük iránt, kik a tömlöczökben sinlődnék. E tekintetben következőképpen beszélek nekik :

— Imádkozzunk az Istenhez szüleitekért, kik most a börtönben szenvednek. Ők tényleg bűnösök voltak s a társadalom igazságosan ítélkezett felettük. De a társadalom könyörületes és sajnálja őket, mert nem látja többé bennük a bűnösöket, hanem a szenvedőket. Mert Jézus Krisztus a szeretet tanai közé azt is felvette, hogy a börtönökben sinlődőket látogatni és vigasztalni kell, éppen úgy, mintha ő maga volna ott. S most, midőn a társadalom veletek jót tesz, szüleitekkel is jót tesz, mert ez által elüzi szívéből azt a gyötrelmes tudatot, hogy gyermekeik nyomorban szenvednek.

S így azon iparkodva, hogy a gyermek szívét megbarátkoztassam a társadalommal, a gazdagokkal, a birákkal, megérintem szívük legérzékenyebb oldalát is.

— *Jegyezzétek meg jól a szeretet hatását, Krisztus*

szeretetének a hatását. Mindamellet, hogy szüleitek azokat a büntetéseket, melyeket most szenvednek, megértelmelték, ha ők azokat megnyugvással viselik, megszerzik a türelem érdemét, melynek révén ők is menyországba juthatnak. S így a büntetés türelemmel viselve, a sziv megtisztítójává válik s a léleknek a menyországot megszerzi. Ime mit cselekszik Krisztus szeretete; s ti ezen szeretet következtében még egyszer azon helyzetbe fogtok jutni, hogy szüleiteket teljes boldogságban megölelhetitek. Mondjunk tehát a Mindenhatónak egy imát, hogy meglátogatva e perczben szüleiteket a börtönökben, sugallja szivükbe ezt a türelmet.

E pillanatban azonban látom — nem benső elégtétel nélkül — miként szemeik könyekben usznak. Áldásos könyek ezek! Kifejezésteljes könyek! Azok a könyek kifejezik az összes gyermeki gyengédséget. Ők ezen könyek által beismerik, hogy szüleik nem igazságtalanul vannak büntetve, de érzik azt, hogy mégis kell őket szeretniök, mert ők gyermekeik s mint gyermekek soha sem szabad, hogy megfélekedzenek szülőikről, s miután másképpen nem segíthetnek rajtuk, imádkoznak értük. Azok a könyek, melyek előttem a jó, az érzékeny és gyengéd szívet feltárják, reám nézve nagyon erős emeltyüt képeznek arra, hogy ezen gyermekeket a nemes érzésekre még ösztönözni lehet; biztosíték arra, hogy az ugynevezett született bűnösből gyengéd szívvvel bíró ifju lehet.

Az az ima, melyet ők boldogtalan szülőjükért mondanak, mindig egyesítve van mély vonzalommal, fájdalmas sóhajtással.

Ezen tényekből könnyen következtethető ama nagy hiba, melyet a tudósok akkor követtek el, midőn

ezen intézmény ellen szavukat emelték csupán az előítéletből, nem pedig tapasztalatra fektetett meggyőződésből; midőn azt mondták, hogy arra kell törekedni, hogy ezen gyermekek feledjék el bűnös szülőiket, nehogy azoknak borzalmas tettei rossz példaként szolgáljanak. Nem, nem, ez a természet törvényei ellenére volna, ez ellenszegülne teljesen az isteni parancsolatnak. A mi nevelési rendszerünk szerint, a gyermek szívében fellobban a részvét, fellép a kegyelet az iránt, a ki neki az életet adta; de ugyanazon időben meggyőződván arról, hogy szülője rosszat követett el, megsiratja szerencsétlen sorsát és üdvös alázatosságba zárkózik be; azon alázatos-ságba, mely a gyilkos, a rabló fiát megmenti az arczátlan erőszakoskodástól s figyelmezteti őt azokra a bűnökre, melyek szülőit a börtönbe, — a szerencsétlenségbe juttatták.

S miután ily módon előkészítettem a gyermek szívét, egy két év után fogamatba veszem *az én csalhatatlan eszközümet*, mely az összes eddigi győzelmeimnek a titkát képezi.

A GYERMEKSÉG.

A gyermekség az embernek az első kora, mely magában véve is, egy kis világot alkot. A gyermekségnek két jellege van, mely tulajdonképeni jellemzését képezi:

1. *Lényegesen szemlélődő és akaratán kívüli megfigyelő.*

2. *Természetes utánzó.*

A gyermekség a szakadatlan tanulásnak a korszaka. A gyermek szabad időben éppen úgy tanul, mint az iskolában; ő az iskolában kapott leczkékből éppen úgy tanul, mint azon játékokból, a melyeket mi felesleges és semmi haszonnal járó idővesztésnek tekintünk.

A gyermek mindent lát, mindent figyel. Az ő esze a nyugalom és a nyugtalanság lefurcsább vegyüléke; az folyton jár, folyton működik, gondolkodik.

Kevés ember juthat még csak fele részben is ahhoz a hatásos szemlélődő tehetséghez, melyet gyermekége szeszélyes és kifáradhatlan ténykedésében birt.

A gyermek, mely folyton tanul, zavartalanul figyel, öntudatlanul szemlélődik és figyel, anélkül, hogy törődne azzal, vajjon az a mit ő tudomásul

vesz, eredeti-e vagy sem: rövid vagy hosszú életen át majd kibontakozik az.

A *jövő élete szinpad*, melyen a gyermek előadja látványosságait egyik a másik után, mint annyi dráma, melynek élénksége vagy szomorúsága, szépsége vagy tunyasága kétségkívül emlékezetébe hozzák a szülőhelyet és környékét, a házat vagy kunyhót, melyben tüdője életének legelső leheletét tette. Emlékeztetnek az *elemi iskolára* jó és rossz benyomásaival; a tanítóira, kik ezt vagy amazt mondták; a csintalanságokra, melyeket valamelyik iskolatársától vagy kortársától megtanult s melyek zsenge szívében oly kitörölhetlen benyomásokat hagytak hátra. Emlékeztetnek az édes atyai gondoskodás benyomásaira, az anyának szeretetteljes bánásmódjára, testvéreinek elfelejthetlen kecsegtetéseire és jóindulatára.

A család, az iskola, a templom: mind oly fogalmak, melyek ugyan sok más fogalommal összevissza zavartan fogamzottak meg a gyermek eszében, de idővel reális alakot öltenek a kor előhaladása szerint s soha sem töröltetnek el lelkéből.

Az életen át sok *aratás* van, de csak *egyetlen egy vetés*; s a termések kezdetben mind látszólagos összevisszaságban mutatkoznak, de később egy rendezett egymásutánban fejlődnek, melyet bizonyos törvény szabályhoz. De ez a törvény nem teljesen független a körülmények befolyásától.

Mint fáradhatatlan figyelő, a gyermek folyton tanul, sőt többet tanul, mint amennyi kíváncsi volna, hogy tanuljon. Tehát, ha azt akarjuk, hogy a gyermek tanulja meg az *Istent*, ő felfogja, anélkül, hogy mi arra gondolnánk is.

Az Istenről való képzelete ébren és alva fog fejlődni, ép úgy mint az atya, az anya s testvérei felől való képzelte.

Az a fejlődés öt keveset érinti, de azért mégis tény, melyet időközben vehetünk észre, midőn egy-két év múlva, az *Isten-fogalom* a gyermekben teljesen kifejlődött, helyet foglal lelkében ép úgy, a mint az atya, az anya, a testvér fogalma helyet foglalt és szeretet fakasztott.

Tanitsátok a gyermekeknek az Istent és tanitsátok példaképpen az ő *atyai jóságát*, mely annyi szükséges és hasznos dolgok teremtésében nyilvánul; *bölcsességét*, melyet annyiféle virág, fű, növény csodálatos teremtésében ismerhetünk, látván, miként ezen növények, fűvek, virágok ősszel elhálnak, elpusztulnak, hogy tavasszal ujonnan ugyanazon erővel és szépséggel támadjanak fel a földből; *mindenhatóságát*, a melyről az égboltozat nagyszerűsége meggyőződött, látván fejünk felett annyi csillagot ragyogni és mozogni, melyek mind egy rejtélyes és titkos törvény által ide s tova mozgatva tekervényes pályájukon soha egymáshoz nem ütköznek, hanem hűen követik nagy Teremtőjük által előirt irányt és célt, mintha egymással láthatlan fonalak által volnának összekötve és fel nem fogható vonzerő által igazgatva. Tanitsátok a gyermekeknek az Istent, hogy *kegyes* s mindent megbocsájt; hogy *gondoskodó atya*, a ki mindenről gondoskodik, a mi e földön van, még a legkisebb rovarról is; annyival inkább fog az emberről gondoskodni, kit saját képe szerint teremtett s kiért még egyszülött Fiát is feláldozta. Megtörténhetik, hogy ezen isteni dolgok feletti gondolkozás, ezen isteni erények keltette

érzelmei, ezen isteni tulajdonságok ismerete a gyermekekben kezdetben csak felületesen és zavarosan fog jelentkezni, de a korral előrehaladva, a gyermek csodálkozni fog, hogy mily mélyen hatoltak ezen természetfeletti érzelmek az ő szívébe; és lelke mintegy ösztönszerűleg az Istenben részt vesz, kezdi az e világon levő dolgokat mint mulandókat tekinteni, az isteni szemmel fogja azokat tekinteni, a ki azt mondja, hogy: „*Neked nincsen itt állandó lakásod, tehát keresd magadnak a jövődöbelit.*“

A gyermekségnek második adománya az *utánzás*.
A gyermek természetes *utánzó*.

De mindenekelőtt nyívánul benne a törekvés az *apját utánózni*. S első sorban utánozza őt *viselkedésében*.

Ismertem egy gyermeket, egy nápolyi nemes családból, a ki kicsi korától fogva arra törekedett, hogy édes apjának a járását utánozza, sőt utánozta még hangját s kiejtési módját is.

Nem régen meglátogatván egy római ügyvéd barátom házáat, nagy meglepetésben részesültem, midőn láttam, hogy az egyik gyermek barátomnak hangját, a hanglejtését, sőt még annak sziszegő beszédmódját is utánozza.

Innen aztán következik az, hogy ha az atya csunya és illetlen szavakat használ, a gyermeket is azokra szoktatja; s ellenkezőleg, ha az atya szépen, illedelmesen beszél, a fiu is szépen és illedelmesen fog beszélni.

A kicsike tehát megkísérli még az Istent is utánózni. S vajjon miképen? Az által, hogy *megbocsájt* testvérének egy sérelemért; hogy a szegénynek *kényér-*

darabot nyújt, hogy ne éhezzenek; az által, hogy apját, anyját *tiszteli* s barátait szereti.

Ő ez által az Isten iránti tisztelet és imádás, a szülők iránti engedelmesség és becsülés *szokását* fogja megszerezni, a törvényt szentnek fogja tekinteni, a munkát pedig isteni parancsolatnak; azt az erényt fogja elsajátítani, hogy magát nélkülözéseknek teszi ki, csak hogy máson segíthessen. S ezen szokások csakis az észrevehetetlen utánzásnak a folyamányai.

Tehát egy természetes családban a gyermek hangja az apjáé, az ő szokásait utánozni fogja.

S ha így áll a dolog, akkor egy szegény, elhagyott gyermek, kit a társadalom erőszakos módon megfosztott apjától azért, mert az a törvényt megsértette, más vagyonát megrontotta, becsületétől sőt életétől megfosztotta; *ez a gyermek természetesen az apját fogja utánozni*. De neki nincs az apja szeme előtt. Neki az apjának hangja egy elhaló hang, mely messziről visszhangot ad, olyan visszhangot, mely valaha oly édesen és boldogan hatott rá, midőn esténként még szegényes családi asztaluknál az anyjával együttesen ültek. Lehet, hogy ez a szülői hangtól eredő visszhang káromlás, átkozódás. Sőt az is lehet, hogy a visszhang épen azokat a káromkodásokat adja vissza, melyeket az apja a törvény, a társadalom ellen ejtett akkor, mikor a csendőrök őt megkötözték s magukkal elvitték . . .

Oh, ez esetben jobb, ha a gyermek soha sem emlékezik meg apja hangjára, tetteire és cselekedeteire: jobb, ha a gyermek mindent elfelejt.

Jaj és jaj, ha ily gyermek magára van hagyva s felnő, követve a természetes törekvést: *a szülők utánzását*,

De miképen felejtethi el a gyermek, ha meggyőződünk arról, hogy a gyermekség *öntudatlan megfigyelő, fáradhatlan gondolkozó* és az atyjának *természetes utánzója*?

Oh, létezik egy *eszköz* és egyedüli arra, hogy egy jótevő átalakítást eszközöljön, mert az ember természete nem bűnre hajlik, melyben született ugyan, hanem az erényt, a jó példát követi.

— Helyettesítsétek az ő bűnös apját egy igazságos, ártatlan és szent atyával; a távollevő, a bebörtönözött, kinok s szenvedélyekkel elhalmozott apját helyettesítsétek *Jézus Krisztussal*.

Igen, mutassátok be a gyermekeknek Jézus Krisztust *mint az ő atyját, jótevőjét*, mint az ő barátját, mint az ő munkatársát: s ezen uj atyának a képe nemsokára mélyen be fog vésődni a kis fiu zsenge szivecskéjébe. S még nagyobb erőt fog adni ezen képzelet a gyermek szívének, ha elébe fogjuk tartani ezen második atyának életét s tetteit, melyeket példaképen hozunk fel.

— Jézus Krisztus, ki szegénységben, nyomorban az emberek által tekintetbe sem véve egy istálló homályában született; Jézus Krisztus, ki látja földi apját és anyját miként menekülnek hazájukból igazságtalan üldöztetésük folytán; Jézus Krisztus, ki mint gyermek mesterséget tanul és egy ács műhelyében dolgozik s mindennapi kenyerét saját verejtékével áztatja; Jézus Krisztus, ki azért jött a földre, hogy az embereket megmentse és az emberek megölik őt; megverve lévén nem védekezett; megsértve a sértéseket nem viszonzta; meggyalázva nem tett senkinek szemrehányást; vádolva hallgatott; átkozva is ugyan

azokat áldotta s vérét a kereszten ontotta, hogy az egész emberiséget megmentse . . .

Ime a megváltozott kör, melyben most a gyermek él; azon házból, a hol a gyermek nem lélegzett mást, mint szenvedélyektől megfertőzött levegőt, átköltözött oly házba, melyben az atya, maga a „Szentség.“

Oh, ezen új kör gyönyörűsége, melyben most a gyermek jutott, kell hogy a maga idejében áldásos gyümölcsöt hozzon; szokatlan nagylelkűsége hatást gyakorol még a jóra kevésbé hajlandó szivekben is.

Jézus Krisztus követését, anélkül, hogy őt utánozni törekednek, mindennap bámulva tiszteletgerjesztő képzeletében, tetteiben, példáiban és tanításaiban, melyek az egész keresztényi dogmát képezik, melyeket a gyermek a kis Katékizmusból megismer: magában véve megszentelő proceszszus, mely természetszerűen nem marad meg magában, hanem azonnal vagy későbbben valódi utánzásba fog átváltozni.

* * *

Most áttérve a tudományos elvekre, ki fogja a gyermekeket tökéletesíteni, mert ők természetszerűen utánzók?

— A tökéletes példa: *a minta ember.*

De ki az, a ki azt állithatná magáról: *Én vagyok a tökéletesség mintaképe?* ha nem egy Ember a ki egyszersmint Isten is? És az az ember, a ki egyidőben Isten és Ember is, éppen *Jézus Krisztus.*

Azok a gyönyörű elvek, melyek Krisztus életéből erednek, kifejlődnek a gyermekek lelkében s észrevétlenül képleteket képeznek, — mert Krisztus nem olyan néma mozdulatlan mintakép, nem egy

holt minta, hanem *egy beszélő és élő mintakép*, ki folyton közöttünk van. Ő élő és igazi, a mint őt valaha a Samariai és Judaeai utak látták.

Ő az *Ige* s most is beszél ugyanazon mindenható hangjával, mellyel valaha a Farizeusoknak és a zsidópapoknak a jeruzsálemi templomban szemrehányásokat tett; Ő most is gyakorolja azt az erkölcsi feltámadást, melyet egy napon a Golgothán tett.

— De hol van Ő? kérdezni fogják gúnyos mosollyal a tudósok, kik elveszítették már a hit becses adományát, — mi nem látjuk Őt?!

Oh, ti vallomásra kényszerítették engemet, *hitem megvallására*; de én büszke vagyok, boldog vagyok hitem felett egy nyílt vallomást tenni. Jézus Krisztus él, beszél, tehát a szivbe szokatlan nagylelkű hatásokat gyakorol, még a leglanyhább szivekben is, a leggyávábbakban is, mert Ő él valóságban *ott a szeretet szentségében*, mely folyton köztünk van. Ő megtartotta ígéretét: „*S veletek leszek a világ végéig.*“

S ugyan ő mondta: *Én vagyok az út, az igazság és az élet*. Ennéltozva, a ki azt mondja magáról, hogy én vagyok az *igazság*, nem hazudhat.

Annyit beszélnek és tárgyalnak az anthropologiai és paedagogiai kongresszusokon és annyi irnak a gyermekek nevelése felett! Ma is azzal foglalkoznak a tudósok, vajjon lehetséges-e *a bűnöst javítani* vagy a korai bűnösségnek szánt gyermeket *nevelni*?

De minek az a sok erőfecsérlés, annyi fejtörés, annyi pénzköltés és idővesztés? Akarják az *igazsághoz* vezető utat megtalálni, pedig az igazság személyesen jött közénk lakni! Egy megnyilatkozó Isten volt az,

a ki magáról azt mondotta: *Én vagyok az igazság*, sőt még azt is hozzá tette: *Én vagyok az út*.

Vitatkoznak feltett vélemények felett, annyi tévedést szellőztetnek, hogy az *igazságot* felfedezzék, miképen volna elérhető az a kíváncsú eszköz, melylyel *lehetséges volna* a bűnösségben született gyermekeket felnevelni, a bűntől elválaszthatlanoknak tartott szülőköt javítani. Iparkodnak utat-módot találni arra, hogy erkölcsi életet adjanak annyi embernek, kik azt elveszítették; értelmi és erkölcsi életet annyi gyermeknek, kikről egy új tan, az ugynevezett „*embertan*“ azt állítja, hogy képtelenek felfogni, követni; — akkor, midőn *az igazság*, mely nekünk még az utat is mutatja arra, hogy megtaláljuk, azt mondja: *Én vagyok az élet!*

Mert az, a ki azt mondotta: *Én vagyok az igazság*, vajjon képes volt-e hazudni, az embereket tévútra vezetni?

Nem, egy hazudozó Krisztus, egy hamis Krisztus fogalma mindenki előtt teljes képtelenség, még a hitehagyottak és renegátusok bölcseségével sem fér össze. Mert még egy Petrucelli, egy Rénan, ki Krisztus istenségét tagadta, *az ember mintaképének*, az igazságos, szent és jótevő ember mintaképének nevezte. Tehát ha csak mint embert is tekintjük Jézus Krisztust, meggyőződünk, hogy Ő nem volt képes hazudni, ennél fogva, miképen volna lehetséges egy hazudozó Istenről való fogalom?

Következtetem: ha Az, ki az igazság, nem hazudhat és mondta: „*Én vagyok az élet*,“ akkor miért nem sietünk mindnyájan az élet felé? miért nem veszik igénybe a tudósok, a tanítók, a nevelők az

CZIPÉSZEK,

igazságot s miért nem követik azt az egyedüli utat, mely jóra vezet, mely úgy a gyermekek, mint a serdülők erkölcsi és értelmi életéhez vezet? . . .

Visszatérve most a gyermekekhez, lássuk a következtetést.

Ha a gyermek a természettől fogva *utánzó*; ha tökéletes lesz egy tökéletes mintakép követése által; akkor bármily gyermek, legyen az az elítélt szülőknek gyermeke is, ha a legtökéletesebb mintaképet követi, tehát Jézus Krisztust: javulhat, sőt tökéletes is lehet.

Jézus Krisztust folyton csodálni, egy egészen új természetet alkot a gyermekben; tekintvén folyton az Ő tökéletességeit, a gyermek kezdi magát összehasonlítani vele s így a szokás átváltozik idővel akarattá.

Ha a gyermeknek, ki naponta megtanulja Jézus Krisztus tanait s megtanulja komolyan, úgy, hogy azok mélyen be lesznek vésve szívébe; ha a gyermeknek, ki természetszerűen *utánzó*: bemutatjuk naponta Jézust Krisztust mint az utánzásnak egy mintaképét, mint az ő atyját, kit követnie kell; s ha mindehhez még azt is hozzáadjuk, hogy Krisztus vele összeolvad, egygyé válik, egyesül vele, átváltoztatja őt s magához hasonlónvá teszi, vajjon mit mondanak a tudósok ehhez?

Óh, akkor a győzelem biztos, akkor a bűnös szülőktől származott gyermek átváltozása bekövetkezett tényt képez. Ezen átváltozás a legnagyobb csodának a hatása, mely e földön létezhet, mely felülmulja a csillagok s a többi természeti szépségek teremtetésének a csodáját.

Ma büszke és nyugodt vagyok, hogy a tudománynak és a társadalomnak bemutatathatók több száz ily elítélt szülőktől származó gyermeket mint jó, erköl-

csös, szorgalmas gyermeket, felnevelve arra, hogy családjuknak viszaszerezze azt a tiszteletet és becsületet, melyet elveszítettek volt bűnös szülőik tetteivel.

Családapák, nevelők, emberek, kik vagy hivatások folytán, vagy szívetek jósága révén arra törekedtek, hogy neveljeteek egy jó nemzedéket, mely hivatva van a jövő társadalmat képviselni, gondoskodjatok első sorban arról, hogy a gyermekek ne álljanak távol a templomtól, ne idegenkedjenek Krisztus tanaitól; neveljétek fel jó korán a templom, a hatóságok tisztelésére s iparkodjatok minden erővel szívüket nemesíteni.

Ime ez az én titkom! ez a tény. Az én gyermekeim, kiket a tudomány javithatatlanoknak, nevelhetetleneknek mondott ki, ime most javultak, az egyik pap lesz, a másik nyomdász, a harmadik iparos, a negyedik egy jó módu család öröme; és ezen átváltoztatás eredménye: *a hit által elért szívnemesítés.*

* * *

Ez az én erőm, mely felbátorított ezen vállalkozásra, mely sem a gazdag amerikaiak, sem a nagy angoloknak nem sikerült s melyről a modern tudósok jogosan lamentálnak. Ők erejükkel önmagukra támaszkodtak, *Isten nélküli* tudományukban; én azonban erőmet nem magamra sem a tudományos ismereteimre, hanem csupán *az Istenre* támasztottam.

De midőn ezen nyilatkozatot teszem, mintha hallanám már némely író, némely tudós hangját, mely engemet vádol, mondván:

— Hiszen, Ön nem csinál ezen gyermekekből mást, mint ugyanannyi álszenteskédőt!

Óh nem! Ki egy ily káromlást mond, nemcsak hogy *a gyermekek ellensége*, hanem *egyszersmind az emberiség, a társadalmi rend ellensége is*.

A gyermekek ellensége, mert miután eltaszította magától ezen gyermekosztályt, nem okozott azzal mást mint szégyent és nyomort. S miután elhalmozta őket szégyennel: deliquente nato-nak, vagyis: született bűnösöknek nyilvánítván őket, méltatlanoknak a társadalomba való felvételre, a természetes elzárkózásnak szánva, tehát arra, hogy éhen és nyomoruságosan haljanak meg, vagy pedig legyenek gonosztevők vagy öngyilkosok; s még oly messzire megy a kegyetlenséggel, hogy megtagadja ezen értelemmel bíró lényektől még azt a vigasztalást is, melyet nekik a vallás adhat.

De mondják csak meg, mi lenne a mai társadalomból Krisztus tanai nélkül?

Tudjuk azt már mindennapi tapasztalatból és nem borzalom nélkül gondolunk arra az eredményre, melyet ezen istenellenes elméletek fognak létesíteni, ha majd a nép tömege közé jutnak.

De kik azok, kik ilyesmiket állithatnak? Azok, kik az ártatlan gyermekeket javíthatlanoknak, nevelhetetleneknek, született gonosztevőknek mondják ki, s miután megbélyegezték őket az elzüllés bélyegzőjével, éhen halni hagyják. Miután meggyalázták őket azzal, hogy a társadalom szeméjtjének nevezték, arra ítélik őket, hogy úgy haljanak meg, mint az állatok.

Tudósok! ne fosszátok meg a szegény és szenvedő emberiséget, a szerencsétlen gyermekeket, kikről azt reméltétek, hogy idővel csak tolvajok, rablók, gyilko-

sok lesznek, az egyedüli reménységtől, melyet a vallás nyújt. Ti Pozitivisták vagytok, tehát én Pozitivismusra hivlak fel titeket; tettekre hivlak, mert a tettek beszélnek; ma statisztikákat kíván a világ s nem hasztalan elméleteket, ennélfogva: *több nevelő intézetet s kevesebb okoskodó könyvet.*

Mi lett az eredménye annak, hogy Francia- és Olaszországban kiszorították Krisztust az iskolákból? Semmi más, mint az Anarchizmus és a modern Atheizmus. Ezek ama rosszul értelmezett és felfogott szabadelvűségnek a szüleménye.

S miféle eredményre jutottam én azáltal, hogy ezen kitaszított Krisztust ujonnan bevezettem az elítéltek gyermekei nevelő intézetébe? Azt, hogy átváltoztattam őket tisztességes és erényes ifjakká, kiket a tudomány a leggyalázatosabb sorsnak szemelt volt ki.

Tehát, ha nem is a gyermekek szeretetéért, mely a társadalom éltető részét képezi, legalább *a társadalmi rend kedvéért, legalább az emberiség becsüléseért* saját érdeketekben kell, hogy visszabocsássátok a vallásos nevelést ily viszonyok között.

A gyermeket Krisztussal megismertetni nem álszenteskedés. Az álszenteskedés az ájtatosság és a kegyeletnek hamis érme.

Azonban figyeljétek meg azt, hogy ha létezik hamis érem, okvetetlenül kell, hogy létezzen valódi is, máskülönben nem lehetne hamisítani. Ha hamis erkölcsöt, hamis ájtatosságot lehet előállítani, akkor kell hogy létezzék valódi is.

De melyik a valódi s melyik a hamis? Hogyan lehetne ezt megkülönböztetni?

A valódi és igazi erények után, melyek a polgárt az államnak becses elemévé teszik.

De azért soha sem fog létezni igazi hazaszeretet, faji, családi vagy felebaráti szeretet *önfeláldozás nélkül*; már pedig önfeláldozásról szó sem lehet, ha szemünk előtt nem lebeg *az isteni vértanu magasztos mintaképe!*

IV. RÉSZ.

Ezen új intézményeknek tudományos
eredményei és erkölcsi hatásai.

A TUDOMÁNY A TAPASZTALAT ÁLTAL LEGYŐZVE.

Ismertettem eddig azon főelveket, melyektől áthatva van ezen ártatlan gyermekek nevelése, lássuk most azonban ezen új emberbaráti intézmények eredményeit és hatásait úgy tudományos mint erkölcs-társadalmi szempontból is.

Létezik most egy új tudomány, mely „Pozitivizmus”-nak nevezteti magát s mely elméleti feltevései által sok gondot okozott a Paedagogusoknak, Criminalogusoknak s egyáltalában az igazságszolgáltatás kezelőinek, valamint mindazoknak, kik figyelő szemmel kísérnek mindent, a mi e világon előadja magát. S úgy tűnik fel, mintha ezen Pozitivisták iskolája nagy hajótörést szenvedett, mintha az *emberi tudomány* vereséget szenvedett volna saját elméletei által, míg a szeretet győztessé vált saját tapasztalatai révén.

Nem akarok s nem is veszem magamnak azt a jogot, hogy mérlegeljem azokat az előnyöket és hátrányokat, melyeket ezen sokat kürtölt új tudomány az emberiségnek okozott; vagy, hogy egy futólagos pillantást vessek azokra az egyenetlenségekre, vitatkozásokra és viszályokra, melyekben rövid idő alatt is oly gazdaggá lett ez az új iskola. Csak azokat a nagy

ellenmondásokat akarom feltüntetni, melyekkel ezen új iskola hívei maguk alatt a talajt aláásták. És teszem ezt pedig azon okból, hogy ha találnánk valahol egy szerencsétlen gyermeket, kinek a nyomor, szorultsága és a sok nélkülözések gyenge testét lesóványították, ne lássuk benne mindjárt a *született gonosztevőt*, hanem igenis a gümő és a görvélykór tüneteit; szánjuk meg és ne féljünk tőle, arra gondoljunk, hogy segítsünk rajta és ne zárjuk be őt, mert *orvosra* van szüksége s nem *birákra*.

Kétségkívül páratlan látványosság a maga nemében, látván Ottolenghi anthropologistát, a mint felülmulhatatlan állhatatossággal vizsgálja több ezer élő lény orrát és ötszáz halottét. Azonban úgy látszik, hogy ezen fáradozásainak, valamint azon megvizsgált személyeken való alkalmatlankodásainak eredménye nem felelt meg a kíváncsúnak. Annyi ezer embernél ejtett vizsgálásainak eredménye kétes és határozatlan, sőt egészen mai napig teljesen ismeretlen maradt amaz összeköttetés, mely az ember szervezete és fonáksága között lehetne.

Pedig mily kár! Tényleg nagyszerű dolog lett volna a csendőrök és rendőrök részére ezen új tudományos találmány. Hiszen ezek látván egy embert az utcán s az orrára tekintvén, nemcsak hogy megismerték volna benne a gonosztevőt, hanem megállapíthatták volna még a bűncselekmény fajtáját is.

Ma azonban nemcsak hogy az orrok tanulmányozása abbahagyatott, hanem még a született gonosztevő alakja is a tudomány látköréből, komoly megfontolások után, eltűnni látszik.

Hány szegény rabnak megméretett élve és halva

a feje mindenféle részben és mindenféleképen! Hányszor lett megmérve testi súlyuk, homlokuk szélessége vagy alacsonysága; hogy vajjon orruk egyenes-e vagy görbe, jobbra vagy balra hajlitott; hogy füleik egyenesek-e vagy lefelé hajlók, hogy arczsontjaik kiállók-e vagy be vannak esve, s Isten tudja mi mindenféle még.

Nem kimélték sem kellemetlenséget, sem fáradtságot, csak hogy megállapítsák azt, mily súlyos van általánosságban a gonosztevőnek; vajjon a kövérek vagy a soványok adják-e a legnagyobb contingenszt; hogy milyen a járásuk s testi magatartásuk.

Ilyképen sikerült aztán papirra festeni a gonosztevő alakját s csak arra iparkodtak még, hogy határozzák meg végképen a fizikai és fiziológiai jellemvonásokat, melyek által megkülönböztethetők volnának a gonosztevők a többi emberektől.

De éppen itt egy csapással, a helyett, hogy ez az alak, a született gonosztevő körvonalait vennének fel, megsemmisül, megszűnik a közvéleményt tévutakra vezetni, részint feltalálónak homlokegyenes ellenmondásai által, részint más kutatók és figyelőknek a büntető tudomány terén tett tapasztalatai által.

Elég ha csak egy pár esetet említék ezen iskolának radikális egyenetlenségeiről, annak a beigazolására, hogy mily hibákat követett el *a lélek szellemiségének* s ennél fogva *a szabadságnak* megsértése által, mely az erkölcsösség, az ember tettei és cselekedetei feletti felelősségnek az alapját képezi. Más szóval, mily könnyelműség volt a régi szellemű büntető iskolának elveit szétrombolni, melyek anélkül, hogy megtagadták volna *a természetes hajlamok befolyását*, azt

állítja, hogy nem a természet az, mely a gonosztevőt teremti, hanem igenis a *társadalmi kör*, melybe jutott, s csak végül a *szabad akarata*.

Nagyon bölcsen irt Francotte „L' Anthropologie criminelle“ czimű könyvében (Paris 1891, 18 lapon) midőn mondja:

„Az Anthropologia criminale iskolája, mely eddig frenologiai figyelések alapjául nagy előszeretettel a gonosztevők *koponyáját* vagy pedig *agyát* vette, s ezen tanulmányozást különös gonddal ápolta, nem jutott valamelyes komoly eredményhez. Hiányzanak teljesen a határozott következtetések s minden tekintetben jelentkeznek ellenmondások és egyenetlenségek.“

Tényleg Lombroso állította, hogy a gonosztevő koponyájának súlya felülmulja a többi emberek koponyájának közepes súlyát. Ellenben Manouvrier azt találta, hogy a gonosztevő koponyája könnyebb mint más embereké.

Lombroso a gonosztevőknél kisebb szellemi képességet talált. Ellenben Ranke és Manouvrier azt találták, hogy a gonosztevők közepes szellemi képessége egyenlő a közönséges méreteivel; míg Dallemagne, Héger és Bordier azt állítják, hogy a gonosztevők szellemi képessége nagyobb mint a becsületes embereké.

Ugyszintén Héger és Dallemagne megmérték egy bizonyos számú gyilkos koponyájának átmérőjét s azt következtették, hogy a gonosztevők koponyája felülmulja a közepes nagyságot a többi emberekéhez viszonyítva.

Ellenben Corré fentartja amaz állítását, hogy a gonosztevők koponyája sokkal kisebb, mint a tisztessé-

ges embereké. Sőt ő és Bordier egy statisztikát nyújtanak a koponyák területéről egyszázthúzi fokozatban, a megmért személyek társadalmi állása szerint. Ezen fokozatban egy nagyon furcsa azonosságot tapasztalhatunk, és pedig:

Tudósok = 100.

Szolgák = 100.

Birák, jogászok, ti híres ujságírók s mindazok, kik a tudományokkal évek óta foglalkoztok, örüljétek! koponyátok a szolgákéval van egy társaságban. Lássátok mily kombináció! a ti fejétek s azoké a szolgáké a legnagyobb mindnyájuk között!

S követvén ezen Bordier által nyújtott skálát, azt találjuk, hogy a nemesek koponyája korlátoltabb mint a tudósok-é, tehát mint a *szolgák-é* is, mert az ök területi mértéke nem haladja meg a 98.9-et.

A többi polgároké kisebb mint a nemeseké, koponyájuk csak 98-at mér.

És a gyilkosok-é?

Itt a rejtvény csomója. A gyilkosok koponyája a legkisebb, mert nem mulja felül a 96.4-et.

Ezen utóbbi állítás felett Francotte nem tarthatja vissza magát, hogy ki ne nevesse, mert ő ugyanazon méretet az araboknál találta, kik a legkisebb számát adják a gonosztevőknek.

Ellenben Lombroso és hivei mintegy föelvként felvetik, hogy nemcsak *horizontális irányban* kell a koponyát megmérni, hanem az *előfélkör* területét és a *hátsó félkör területét* is.

Most tehát világos, hogy ha valaki gonosztevőnek születik, a bűnösség az ösztönszerű működésekhez tartozik. Ennélfogva várható is, hogy a született

gonosztevő nyakszirtje sokkal terjedelmesebb legyen, mint a homloki rész.

De már ott áll Héger és Dallemagne a fegyverrel a kezében, készen mindezeket a Lombroso-féle eszményi légvárakat lerombolni; azután jönnek még Baienhof és Marro, kiknél 100 gonosztevő-koponya között 65-nél az előrés, 30-nál a hátsó rész nagyobb volt, míg 5-nél egyenlő.

Ugyanezt lehet mondani a koponya aránytalanságáról is.

Lombroso azt állítja, hogy ez az aránytalanság a gonosztevők fejének jobboldalán tűnik föl; Amadei azt mondja, hogy az balra igazolódik; Corré úgy vélekedik, hogy nincs semmiféle aránytalanság. Manouvrier pedig azt következteti, hogy az aránytalanságok a bűncselekmények szerint váltakoznak.

Sőt Lebon is, miután 1200 párizsinak a koponyáját megmérte, azzal a következtetéssel áll elő, hogy az aránytalanság hol jobbra, hol balra fordul elő s az emberi közösségnek egyike a legközönségebb tüneténye, s hogy a legbecsületesebb embereknek is van egy jobboldali kinövés, sőt még baloldali is.

De mit lehet mondani még az arc, az állcsont, az orr és az agy aránytalanságai felől?

Legutóbb Feré, Topinard, Luys és ugyanaz a Lebon azt mondták, hogy úgy a tisztességes embereknek, mint a gonosztevőknek lehet jobb vagy baloldali koponya-rendetlenségük, különböző tekintetük és arcuk lehet, különböző nagyságu és hajlásu orruk és fülük.

Ugyanezt lehet mondani a fájdalommal szemben való ellenállásról, az öt testi érzékről, a fizioiogiiai, meteorikus és magnetikus érzékenységről is.

Hiába vizsgálják a Psychologusok a műveltségi fokot, a ravaszságot, a kézírást, a járást, a hajlamokat és fáradoznak az ember gonoszsági fokát az írásban, a járásban stb. stb-ben keresni. Hiába mondják, hogy a *lelkiismeretesség, az erkölcsi érzés hiánya a gyávaság*, a fizikai érzéktelenségnek, a fájdalommal szemben való ellenállásnak a következménye.

Laurent azt tartja fenn, hogy ő soha sem talált a gonosztevők írásaiban a Lombroso által jelölt jelleget.

Jolly, a fájdalommal szemben való ellenállásra vonatkozólag, melyet a gonosztevőnek tulajdonítanak, azt mondja: „A jó nép, a becsületes munkás, a családapák, kik a „Charité“ és a „Hôtel Dieu“ kórházakban műtéteknek alávetik magukat, sokkal nagyobb bátorságot és fájdalom elleni ellenállást tanusítanak, mint a „Santé“-ben levő beteg letartóztatottak . . . A különbség mindenkinek szembetűnő . . .“

Azt mondják, hogy ezen tudósok kezdettől fogva arra irányították törekvésüket, hogy tanaikat bizonyítékokkal megerősítsék és híressé tegyék, de nem arra, hogy annak ellenmondjanak és megtámadják. S mind azonáltal az eredmény nagyon kedvezőtlen, mert az új iskola barátai és hívei vizsgálódásaik hevében kísérletezéseiket és összehasonlításait azzal végezték, hogy teljesen megölték azt a „gonoszembert“, a ki úgy látszik emez iskolának a legnevezetesebb teremtménye lett volna. S az egész új iskolának az alapépitménye le lesz rombolva, s pedig éppen azok által, a kik azt fel akarták építeni.

Mindenki, a ki még csak közepes mértékben van is tájékozva ezen új iskolának vizsgálódásai felől, lehetetlen, hogy meg ne tudja azt, hogy össze-

hasonlítván a gonosztevő koponyáját azzal a becsületes emberével, első sorban meg kellett volna határozni az összehasonlítás céljának és nevének erejét és értékét. A fogalmak, melyeket a *modern erkölcsök* birnak úgy az egyikről, mint a másikról, nagyon ingadozók és határozatlanok s nem alkalmasak arra, hogy hasznos módon lehessen felhasználni a szoros tudományos osztályozásoknál; vagy pedig, kell hogy beismerjük azt, miszerint a gonosztevő koponyaképződése úgy váltakozik mint a *törvénykezelő szeszélyei*, avagy mint az *ethikai fogalmai ama népnek*, melyben ő él.

Ily körülmények között a dolico-cefalia, vagyis a fej aránytalan hosszúsága — az Anthropologisták hadi főeszköze, — lehetne a gonosztevő jellemzője, de egyszersmind tudva van az is, hogy ily fejalak, bizonyos régiókban élő embereknek a tulajdonosságát képezi, akik a gonosztevőkből legkisebb számot mutatnak fel. Tekintsétek meg és vizsgáljátok meg egy gonosztevő koponyáját s ha dolico-cefalónak találjátok, hasonlitsátok össze földjeivel s akkor meg-
lepetéssel fogjátok tapasztalni, hogy az a mit a *jellem és a temperamentum ismertető jeleinek* véltetek benne feltalálni, semmi más mint a topografiai ismertető jele azon helységnek, melyben a megvizsgált él.

Lombroso koponya-vizsgálódásainak alapjául az olaszországi elitélteket vette, tehát majdnem kizárólagosan egy és ugyanazon fajból eredő gonosztevőket s így csak a tájék különbségeit tapasztalhatta; ha azonban itt nálunk tenné meg koponya- és arcz-vizsgálódásait, a hol magyar, székely, román, német, szász, szerb, horvát, cseh, tót, rutén, zsidó stb. fajból való gonosztevő koponya-alakokat látna; ha egy

SZABÓK.

vasárnap vagy ünnepnapon egy pillantást vetne a templomba összegyűlt elitéltek fejei felett, azt tapasztalná, hogy daczára a nagy sokaságnak: *a hány ember annyi koponyaalak*, s valószínűleg önkéntesen lemondana eddigi — különben úgy is — ingadozó feltevéseiről.

De végre is, hány ily dolico-cefalo-alaku koponya tulajdonitható a szülésznő hanyagságának? Hány sokkal kerekdedebb *fej*, mint a néhai angol Puritanusok-é, nem a természet, hanem a szülésznő különös és ügyes gondozásainak az alkotása?

— A szülésznő, így mondja a tudós dr. Pasanisi, ujonnan képezheti azon gyermek fejét, a melyik a kezeiben látja a napvilágot.

Az egész emberiség a teremtés első napjától, ezer éveken át egészen mai napig bizonyította és bizonyítja azt, miként az embernek van egy *ereje*, mely, ha jól van dirigálva, csodákat képezhet. Neki van *szabad akarata*, mely, ha fel van világosítva, ha rossz tulajdonságoktól kimélve van, oly erővel bír, hogy az embert megszabadíthatja a szenvedélyek igájából s jóra irányítja.

Bufalini, a híres olasz tudós, tanulmányozási tárgyul választotta magának a két franczia nagy *genialitásnak* — I. Napoleon és Szent-Franciscus Saveriusnak — a koponyáját, testi alkotását, színét és arczvonásait.

Mind a két nagy ember egy és ugyanazon alkotásu volt, haragos természetü, ideges, inkább alacsony termetü, szívós akaratu, határtalan hiuság és felülmulhatatlan büszkeséggel felruházva, és a legnagyobb veszélyekben sem ismertek féltékenységet.

Az első egész erejét és életét arra áldozta, hogy

határtalan hiúságának egész Európát meghódítsa; a másik arra használta egész *jellemi erejét*, hogy egész Indiát hódítsa, de nem dicsővágyának, hanem Krisztus tanainak. Az első milliók ember életét oltotta ki, hogy azok tetemein trónja minél magasabbra emeltessék; emez kezeivel millió pogány bálványt semmisített meg és saját kezéből örök életet adott millióknak a keresztelek által.

Íme tehát az eredménye a sok ellentétes állításoknak, az erőszakolt egyirányú tanulmányozásoknak.

Ezen eredmények hatása pedig oly kedvezőtlen, hogy maga Lombroso is a következő kétségbeesett következtetésre jutott:

„Bármilynemű fizikai, anatómiai, fizionómiai vagy fiziológiai jellegek, bűnös vagy nem bűnös szülöktől eredő emberé, még nem szükségképes következése a veleszületett gonoszságnak.“

Lombroso szemében a gonosz ember megkülönböztető jele a *visszaesés*.

Tehát a *visszaeső gonosztevő a született gonosz*.

E szerint a különböztetés nem rejlik többé a vélt anatómiai, fizionómiai és fiziológiai jellegekben, miután ugyanazon ilyképen megjelölt gonosztevők közül némelyek *született gonosztevők* s ennél fogva visszaesők: *de a többiek mifélek?*

— Oh, a többi — így felel Lombroso — *alkalmi gonosztevők*; például: erős felindulásban elkövetett emberölésből lett gyilkos, véletlenségből lopásra alkalmas tárgy elsajátítása folytán lett tolvaj és nem *az alkotási kiálynak a folyománya*.

Erre azonban mi is teszünk egy kérdést: Ha az alkalmi gonoszok birnak azon koponya, arcz, orr és

homlok-aránytalansággal mint a visszaesők, mit kellene akkor mondanunk?

Lombroso következtet:

„Bármilynemű fizikai jellegekből nem következik a gonoszság szükségessége, sem az alkalmi sem a visszaeső gonosztevőknél.“

És mi ezeket a logikai következtetéseket helyeseljük.

Most az a kérdés merül fel, melyet minden elfogulatlan és tisztességes szándékkal bíró ember magának feltesz ezen tudományos ellenmondásokhoz, és pedig:

— Miért annyi fejtörés? Miért annyi fáradság és pénzköltekezés a sok tudományos könyvek, szaklapok, statisztikák, kritikák szerkesztésével és nyomtatásával? Miért iparkodnak oly nagy hévvel azokat az ősi tanokat megsemmisíteni, melyek bennünket arra tanítottak, hogy az ember lelke halhatatlan, hogy eszményi, és miért akarják az emberi szabad akaratot megtagadni és ez által őt szabad akaratától megfosztani?

— — — — —

Minden ember jó és rossz törekvésekkel jön a világra. Az ő jövője csak azon körülménytől függ, hogy mily környezetbe került; olyanba-e, melyben a jó törekvések, vagy olyanba, a hol a rosszak fejlődhetnek; ennélfogva az ember jellemének a minősége nem a végzet, a rendeltetés alkotása, hanem az idők folyamán különböző körülmények befolyásának a műve. Igaz, hogy eme következtetésem ellentétben áll a Pozitivisták új iskolájának tanaival, de ne tagadjuk egészen az ők állításait sem és mondjuk: hogy igenis vannak emberek, kik nagyobb hajlammal bírnak a rossz törekvések fejlődésére, éppen úgy, a mint olyanok is, kik a jó törekvések fejlődésére.

Ezeket tényekkel akarom bebizonyítani az által, hogy élő példákat veszek a következőkben Com. Bartolo Longo ügyvédnek az elítéltek gyermekei nevelő-intézetéből, mely példák teljesen meggyőzhetnek bennünket arról, miszerint az Anthropologia criminale-nek a született gonoszság feletti új tanához az alap semmi más, mint *egy ingadozó és bizonytalan feltevés* és nagyon korai még arra nézve, hogy komoly fontosságot lehessen neki tulajdonítani.

Placidius 3.....

Ez a szicziánus gyermek szerencsésnek nevezhette magát, a midőn szegényen, minden segítség és reménytől megfosztva ezen menedékház ajtaján kopogtatott s itt felvételre, anélkül, hogy az alienisták, criminalisták és anthropologisták vizsgálódásai és ítélkezéseinek alávetett volna. Ő a szeretet nevében kért itt befogadást és a szeretet nevében ki is nyílt előtte az ajtó befogadására.

Az atyja, egy m... i bognár, megölte egy pár késszurással azt az embert, a kivel egy csekélységért szóváltásba került, miért is hosszú ideig tartó, de megérdemelt büntetésre lett ítélve.

Az anyja kétségbeesve, a legnagyobb nyomorban maradt, s hogy vigasztalhatlan életét valahogyan fentarthassa, szolgálatba lépett egy jótékony személyhez. Addig ez a szerencsétlen kis fiú az utcákat járogatta, messze az anyai felügyelő és körültekintő szemtől. Zsenge kora megmentette ama környezet rossz befolyásától, a melybe ő most belekerült volt. Következőleg Placidius birt mind ama követelményekkel, melyek szükségesek voltak ezen házba való befogadásához, az elhagyatott és szenvedő gyermekek házába. Az ajtó, melyen ő kopogott, felnyitott. Felruházták, táplálták és gondoskodtak róla azon jó indulattal, mely megilleti a jó és szegény gyermekeket; s részére most egy egészen új élet kezdődött, az eddigitől teljesen különböző.

Ezalatt senki sem tekintette a kis szicziánust a frenologus hideg szemével, hogy benne a született törekvéseket az arcz és a koponya alaktalanságában felderitse; senki sem beszélt neki mást, mint jóakaratu szavakat, milyeneket ő ép úgy nélkülözött, mint akár a táplálékot is. Ő azonban, daczára ezen jóindulatu gondozásnak, nem volt egyetértésben nevelőivel. Legyőzhetetlen hajlammal birt a *pizkos-ságra*; s ha tőle függött volna, éjjel-nappal a pizkokban ült volna. Ennélfogva nem könnyen s nem is sirás nélkül szoktathatták rá, hogy kezeit és arczát megmossa; cipőinek a tisztítását és fényesítését borzasztó áldozatnak tartotta, melytől magát elvonni mindenképen iparkodott, s csak azért tisztította magát, mert félt a büntetéstől.

De Placidiusnak a tisztaság elleni borzalma nem csak ennyiben állott. Valami emésztési hibája volt, mely más gyermekeket arra készítetett volna, hogy éjjelenként ágyából felkeljen szükségleteit végezni; addig ő nyugodtan heverészett saját pizkokjában s úgy tűnt fel, mintha ebben valami gyönyörűséget talált volna. Természetes dolog, hogy azok, kik a nevelő intézet kifogástalan tisztaságához szokva voltak, panaszt emeltek ez ellen. Placidiust megbüntették s míg ezen bajából meggyógyul a mezőre küldték, hogy a mezei munkákat tanulhassa és hogy a tiszta, szabad és ózondus levegő befolyása által könnyebben meggyógyulhasson.

De hasztalan fáradozás volt. Az éjjeli kellemetlenségek kétségbeejtő pontossággal ismétlődtek és csak ritkán maradtak el, akkor, midőn az elmúlt napi büntetése még jól bele volt vésve emlékezetébe.

Azonban nemcsak ez volt Placidiusnak a gyenge oldala, nemcsak ezen fogyatkozás volt az ő jellemző rossz tulajdonsága. Mindjárt megérkezése alkalmával szembetűnő volt a telhetetlensége, a *falánksága*. Kezdetben azt gondolták felőle, hogy ő is mint a többi gyermekek, miután hosszabb időn át ki volt téve a nyomornak s így az éhségnek is, hozzá szokott az ételekre való falánkságra; de ez a falánkság ebben a szicziánus gyermekben oly különös volt, hogy teljes lehetetlenség volt a dolognak nagyobb fontosságot nem tulajdonítani.

Beléptünk az étterembe. A gyermekek az asztalokat mind körülvették, mindenki a maga helyén volt s rövid imát végzett. Tányérukban a leves párolgott s a kellemes gőz izgatta szaglásukat, kik bizony a teljesített munka után éhesek is voltak.

Azonban mindenik visszatudta magát tartani: ájtatos tekintettel, szerény arczczal, csendesen és minden zaj nélkül mondták imádságukat. Csak Placidius vetette tekintetét a tányérra s ha észrevette, hogy a tányérban levő leves az ő ízlése szerint van, azonnal egy másik még nagyobb pillantást vetett rá, szárazon nyelt egyet-kettőt s úgy tett, mintha szemével is megehetne volna.

A jeladásra míg a többi társai leültek, a kanalat vették és megkóstolták a levest, addig Placidius már végzett vele. Aztán mindjárt komoly és szomeru lett, fejét a tányér felé hajtotta, melynek oly gyorsan látta a fenekét.

Természetes, hogy a szolgálattevő nevelő mindezt jól látta; jelt adott és Placidiusnak azonnal még egy tányér levest adtak. S midőn ő ezt látta, örömeben majdnem ujjongott, úgy nevetgélt a tányérnak, mint egy barátságos személynek; arczzvonásaival mindenféle grimaszokat csinált s olyan nyöszörgést hangoztatott, mely az emberben azt a benyomást keltette, mintha egy állattal állana szemben.

Igen, ezen perczben Placidiuson tisztán jelentkeztek az állatias tulajdonságok; s ha nem biztunk volna teljességgel a vallásos nevelésben, mindenesetre kétségbe estünk volna miatta. Annál inkább, mert Placidius ezen állatias tulajdonságokat nemcsak az ágyban, az asztalnál, hanem minden alkalommal tanusította.

Ha ellenvetéseket kapott társaitól vagy szemrehányásokat feljebbvalóitól, az ellen Placidius sirással tett kifogást, hanem azt is valami sajátságos sirással. Neki nem volt semmiféle érzése, nem voltak sem öröm- sem bánatkönnyei; arczzvonásai mindig mozdulatlanok maradtak; csak száját tátogatta s ordítani kezdett, mint egy állat.

Ez Placidiusnak a külső alakja. Nézzük most érzéseit is.

Egy napon a következő levél érkezett szerencsétlen anyjától:

„Azon intézetben — ugymond — van Placidius Z . . . is, a kinek atyja szerencsétlenségből a fogságba került, s a ki 1894 évi deczember hó 4-én a szenvedések országából jobblétre szenderült, a legnagyobb nyomorban és bánatban hátrahagyva szerencsétlen özvegyét. De kérem szépen, erről ne értesítsék fiamat, mert biztos vagyok arról, hogy megbetegedne, s egyik fájdalomra ne jöjjön még a másik is. Meg vagyok azonban győződve arról, hogy nem fogják megmondani. Majd ha fiam saját kezével fog velem levelezni, értesíteni fogom én lassankint. Alázatos szolgálja — Antonia.“

Megértettem a szegény anya aggodalmát. Ő félt, hogy gyermeke apja halála hírére megbetegszik, s egy ily hír csak fokozná fájdalmát, ez egy újabb seb lenne a régi sebre. Én pedig éppen azt akartam, hogy magam adjam tudtul ezt a szomorú hirt, s nem kevés óvatosság nélkül határoztam el magamat e nehéz közlésre.

Előhívtam Placidiust.

Ő eljött a szokásos közömbösséggel és sajátságos érzéketlenségével.

— Placidius, — szóltam hozzá, nem akarván őt megfélemlíteni, — anyád ugyebár M . . . -ban van? Nem igaz? Te szereted anyádat?

Felemelte szemeit s nézett reám.

Én folytattam.

— Halljad csak! anyád irt nekem, s azt írja . . .

Megálltam. Azt akartam, hogy ő kérdezzen, hogy mit irt az anyja. Szerettem volna felfedezni szemében azt a mulékony lángot, melyet ily koru gyermeknél az anya említése egyszerre képes meggyújtani. De hiába vártam. Placidius szeme teljesen közömbös és érzéketlen maradt.

Ez meglepett. Megkíséreltem másképpen is folytattam:

— Akarod látni anyádat? Ha látni akarod, az nem nehéz dolog. De még apád is szeretne tégedet látni . . .

Ő most szenved, mert börtönben van. De hát megérdemelte büntetését s így most kell, hogy türelemmel bűnhődjék is.

S ha türelemmel fogja büntetését elviselni, maholnap szabadon fog kijönni a börtönből minden büntől megtisztulva.

Az ő példája azonban szolgáljon neked leczkéül. Látod mi következik abból, ha az ember nem hallgat arra, a mire őt a vallás tanítja és a mit neki a törvény meghagy . . . Most pedig úgy illik, hogy te imádkozzál érte. A szegény, a mint hallottam, most beteg, nagyon nehéz beteg s nagy szüksége van arra, hogy az Isten erőt adjon . . . megbocsásson . . . S te mindezt elérheted az Istentől, ha teljes odaadással s szivedből imádkozol; ha megígéred, hogy mindig jól fogod magadat viselni, hogy apád példája mindig szemed előtt fog lebegni, hogy mi történik az emberrel, ha másnak rosszat tesz . . . Mit gondolsz . . . Mondjunk egy rövid imát azon szegényért . . .

A gyermek hallgatott rám, vagy legalább úgy tűnt fel nekem, hogy hallgatott, de arcán és szemében nem lehetett semmi olyasmit felfedezni, ami érdeklődésre vagy meghatottságra mutatna.

Ekkor a türelemtől elhagyva, megtettem az utolsó kísérletet :

— Placidius ! apád meghalt ! . . . Ő megáldott tégedet . . .

Folyton ránéztem : közömbös, teljesen érzéketlen volt, nem szólt egyetlen egy szót sem !

Kezdetben azt hittem, hogy a bánat megbénította őt. De mindjárt gondoltam arra is, hogy ezek a gyermekek, úgy tekintenek engemet, különbség nélkül, mintha én volnék az igazi apjuk s soha sem titkolnak előttem semmit, még a legcsekélyebb dolgot sem. Arra is gondoltam, hogy talán túlságos szerénysége készítette arra, hogy nem beszélt ; de akkor szemei beszéltek volna nyelve helyett s egy könnyzárpor lett volna a felelet erre a szomorú és fájdalmas hirre.

Magamban gondoltam, a szegény anya hiába hizelgett magának. Placidius amaz *erkölcsi érzéketlenségben* szenvedett, amelyről a Psychiatrok beszélnek. Figyelemmel kísértem. S miután megtekintettem nagy figyelemmel egész külsejét, gondoltam magamban : Oh, ez az arczképződés, ez a koponyaalkotás, a pizsokra való hajlama, falánksága, erkölcsi érzé-

ketlensége arra készítetnek, hogy vagy megtébolyodottnak, vagy teljesen bolondnak tekintsem.

Szegény fiu! Vagy jobban mondvá, szerencsés fiu! hogy a kereszténység szeretete oltalma alá kerültél, amely nem tekint, nem vizsgálódik azokon, kiket jótéteményeiben részesít, nem veti őket alá a *tudomány ismertetéseinek*, sem az *anthropometria vizsgálódásainak*. Mi lett volna belőled, ha a nemes szívek bőkezűsége nem alapította volna Valle di Pompeiben ezt az intézetet, mely nem a megtébolyodott, sem elzüllött, vagy a bűn és a rosszaság örököseit fogadja fel, sem nem foglalja magában végzetszerűen a bűnnek kiszemelt teremtetéseket, hanem csak egyszerűen nevelésre szoruló *szegény gyermekeket*.

Igy gondolkoztam abban a pillanatban s örülök, hogy nem csalódtam. Valamivel lassabban a többinél, de Placidius is teljesen megfelelt azon gondozásoknak és költségeknek, melyeket érte áldoztunk.

Ma ő nem piszkos többé, sem falánk. Dolgozik mint czipész szorgalommal és becsvágygyal. Azok a szabályellenességek, melyek nála kezdetben mutatkoztak, teljesen eltűntek, anélkül, hogy legkisebb nyomokat is hagytak volna hátra. Még az ugynevezett jellemző arcvonásai is kezdenek eltűnni.

S azon mértékben amint a társadalmi élethez való vágyódása növekszik, az a borzasztó *erkölcsi üresség*, mely szívében volt, nemes érzésekkel népesedni kezdett.

Ime, mit képes a *szív nevelése* keresztülvinni; ime, hogy maradnak szégyenben az alaptalan előítéletek.

Márián V.....

(Egy többszörösen visszaeső gonosztevő fia.)

1897 február havában egy szerencsétlen anya levelét vettem. Ezen levél tartalmának egyszerűsége, a szív tiszta szavai tanuskodnak ama mélységes és becses lelki kincsről, a milyen az *anyai szeretet*. Egyedül a világon, most még egyet-

len gyermekétől is elválasztva, a ki most az intézetben van, kér róla információkat és többek között azt mondja:

„Ha az intézeti hárszabályok megengedik, hogy a gyermekek lefényképeztethessék magukat, nagy örömet szerezne nekem és a költségeket szívesen viselném én. Így látván Márián fényképét vigasztalnám magamat legalább annyival . . .“

Szegény és szánakozó anya! Ő nem gondol másra, mint ezen egyetlen gyermekére s ha tudjuk, hogy Szicziáliából való, mily nagy fájdalommal válhattak el egymástól akkor, a mikor a kis fiu oly messze útnak indult. Mert a szerető anyának most nincs más gondja, aggodalma: csak a gyermek jövője lebeg mindig szemei előtt s melyet ő biztosítva szeretne látni, úgy, a mint azt az anyai szív óhajlja.

De nézzük mit ír tovább:

„Nem mulaszthatom el megkérni arra, Márián szívében azt a hajlamot felkelteni, hogy pap legyen s ha lehetséges a Minori Osservanti rendben . . .“

Vajjon miképen fogamzott ezen egyszerű mezősségi asszony fejében az a gondolat, hogy fia pap legyen? Vajjon a vallásos érzésének tulajdonítható-e ez a körülmény, vagy talán az a meggyőződés készítette erre a gondolatra, hogy a papi állás egyike a legbiztosabb állásoknak stb? Nem, én abban a nézetben vagyok, hogy a szerető anyának eme forró kívánsága azon köztiszteletnek a folyománya, melyben ezen derék, a szeretetnek és az önmegtagadásnak szolgálai a néposztály között örvendenek. Ugy látszik, hogy a szegény anya, abban a hitben volt, hogy csak ezen állás tehetné úgy őt, mint egyetlen fiát: boldoggá.

De most nem minden érdeklődés nélkül tekinthető az, hogy mennyiben állanak ellentétben az ő törekvései férjének tetteivel és életével. Egy azon *kevesek* között, kik vak hitelt adnak az ösztönök örökösödésének, az érzések és szenvedélyeknek, teljesen megbotránkozott volna ily merészség hallatára.

A Pozitivista azt mondaná:

— Hogyan? Egy papot felnevelni egy gyilkos, egy visszaeső vérontó gyermekéből, a ki Lombroso szerint egy delinquente nato? Az ő apja gyilkolt s rövid időköz-

ben az első bűncselekményétől, egy másikat követett el, egy pár botütéssel földre terítvén egy embert, a ki nem csinált mást mint azt, hogy igazat mondott. Összezúzta fejét s áldozata rimánkodásai közben szétfröcsentette annak agyvelejét minden szájalom nélkül; s most ennek a fia a papi talárt vegye fel magára és azt a jogot merészelje magának venni, hogy őt a köztisztelet is megillessen? Belőle legyen a szegények fentartója, a kétségbeesettek vigasztalója, az árvák és özvegyek védője, a szegények atyja és az elnyomók és zsarolók réme? S vajjon nem lesz belőle más? Vajjon nem fog felébredni benne az elaludt ösztönök egyike, s vajjon nem lesz ő a közbotránynak az indoka?

Én pedig azt mondom az anyának:

— Tévedsz, ha azt gondolod, hogy azzal biztosítani fogod gyermekednek jövőjét, ha belevésed szívébe azt a kívánságot, hogy az egyháznak szentelje magát. Hivatás nélkül, elhibázott dolog volna. Majd ha ő képes lesz saját eszével megfontolni a dolgot, akkor fogja ő választani azt az utat, melyen életpályáját hajlandó folytatni, úgy a mint talentuma lesz; akkor vagy lesz belőle egy jó, szorgalmas és mindenki által szeretett és becsült mesterember, vagy egy hű Isten-szolgája, kit mindenki tisztelni és áldani fog.

De a tudósna is visszafelelem:

— Márián egy visszaeső gonosztevőnek a fia s az a borzasztó benne, hogy a fiu is tudja ezt! De jól van; jöjjön velem és vizsgáljuk meg ezen gyermeknek vérmes ösztöneit. Látni fogjuk, vajjon az anyai szív eltalálta-e azt, hogy a fiu azt az utat kövesse, mely a templomhoz vezet, hogy önmagát feláldozza a közszolgálat érdekében.

A tudós nincs egy nézetem velem. De azért karomra veszem és vezetem. Belépünk az intézetbe. Felszállunk a lépcsőkön. Ő követ engemet.

Belépünk egy nagy terembe, mely jól van világítva és szellőztetve, úgy amint a betegek kívánják. A fal mellett látszanak tiszta és fehér ágyak szép sorrendben felállítva; kettő vagy háromban kilátszik a paplan alól egy-egy gyermeknek a feje. A nagy csend, a rend és a tisztaság teljes biztosítéka

annak, hogy itt a betegség nem időzhet sokáig, mert nem találja a kedvező talajt.

A mi tudósunk konok egy ember. Ő tudományos szempontból teljesen elhagyná a visszaeső gonosztevő gyermekeit vagy más szóval a *született gonoszokat*, ő nem törődik azzal, hogy éhen halnak-e vagy valamelyik betegségnek vagy a nyomornak az áldozatai lesznek; de azért, ha egy gyermeket sirni lát, jajgatni hall, sajnálja és nem talál nyugalmat addig, míg oda nem szalad és ha lehet segítséget nem nyújt. Ugy ezen szenvedések termében is, elszomorkodott s reá tekintvén, tapasztalom, miként arra iparkodik, hogy előttem kedélyhangulatát eltitkolja.

Én azonban megkérdem:

— Nem lát semmit?

Ő hallgat, de tekintete egy fiúra van szegezve, a két ágy között járkál fel és le, lábujjhegyen, teljes aggodalommal. Az a gyermek, hol a legyeket kergeti, melyek a betegeket nyugtalanítják, hol az izzadságot töröli egyik-másik beteg homlokáról. Majd megy az egyikhez és vált vele egy pár szót, majd a másiknak ad egy pohár vizet, szóval úgy jár el, mint egy tapasztalt ápoló.

Az én barátom, a megrögzött és konok Pozitivista, figyel és nem mulaszt el egyetlen egy részletet sem, még a legcsekélyebb dolgot sem. Aztán hozzám fordul, fejét rázza és nagy kíváncsiságot árul el. Egész tekintete egy kérdés.

Én az arczáról olvasok és mondom neki:

Azt akarod tudni, hogy hol tanulta ő mindezt? Jól van, tudd meg, a tanítók tanítójától, a tudósok tudósától: a *szívétől* tanulta ő ezt mind. Ez a gyermek nem tudott semmit, senki sem tanította őt erre: ő szívét kérdezi meg s ime, látod, miféle tanácsokat kap attól.

Ez a gyermek Márián V a.

— Ezek furcsa dolgok . . . igazán furcsák!

„Furcsa“, ime az a szó, melyet a tudomány fentartott magának ezen intézetben javított és felnevelt gyermekek részére. „Furcsa“, ime az a szó, melylyel a tudomány férfiai kételkedésüket, zavarukat palástolni iparkodnak. Ez az a szó,

a mely teljesen megfelel ama másiknak: „tűnemény“,¹ igen, az az új tűnemény, melylyel az avatatlan tudomány magát megszabadítani iparkodik azon intéstől, melyet naponta kap a „csodaképen“ felépült Pompeiből.

Elhagyom a Pozitivistát s folytatom, hogy Márián egy példás magaviseletű és szorgalmas gyermek, egy szeretetre méltó fiu, kit az intézetben mindenki szeret mint saját testvérét, vagy saját gyermekét.

Nem régen az anyja küldött neki egy kosár mogyorót s ő maga körül gyűjtötte társait s osztogatott addig, míg neki nem maradt egyetlen egy szem sem, s akkor a legnagyobb örömmel nevetett.

Ime, egy többszöri gyilkos és visszaeső gonosztevőnek a fia. Hogy mi lesz belőle pap-e vagy egy szorgalmas munkás, azt még most meghatározni nem lehet. Annyit azonban előre láthatni, hogy akármely hivatásban, erénye mindig érdemessé teszi őt bámulatra és dicséretre.

Domenico P

Domenicóval nyitattott meg 1892-ben az elitéltek fiai nevelő intézete Valle di Pompeiben. Egy durva, sőt azt lehet mondani vad, büszke vagy inkább gőgös gyermek volt, kit az irigység annyira kinzott, hogy nem ritkán könnyekre fakadt.

Ma Domenico nem gyermek többé, már férfi, mindenkítől nemcsak szeretve, hanem tisztelve is. Hajlamai, foglalkozásai, melyekkel fiatal korában nevelőinek annyi gondot okozott, nevelése és gondozása által lassan, de teljes eltűntek. Ma nem lehet benne semmi mást látni, mint a derék és helyes férfit, tekintete és egész lénye nem fejez ki mást mint az erény képét; ő nem beszél máskép, mint a kötelesség hangjával, mely hanggal ő soha sem ellenkezik halasztással vagy ingadozással.

Elég hosszú időn át viselt a gyermekek között nagy bölcseséggel egy kényes hivatalt: ő volt a legkisebbeknek a

nevelője. És ezek tisztelettel és engedelmességgel hallgattak reá. A szabad órákban azok a kicsinyek körülvették őt s nagy figyelemmel hallgatták azokat a magyarázatokat és meséket, melyeket nekik mondott; vagy nagy kedvvel játszottak valamely játékot, melyet tőle tanultak volt. S midőn a gyermekek tőle eltávoztak, ki-ki vagy a műhelybe, vagy az iskolába, vagy máshová ment, ő mindegyiknek tanácsokat osztogatott oly imponáló komolysággal, mely egyidőben az embernek furcsának és megindítónak is tetszik.

A legmeghatóbb dolog esténként történt, midőn a kicsinyek lefeküdni mentek. Egy sem mulasztotta volna el Domenicóhoz menni s neki jó éjszakát kívánni; a miből kitűnik az, hogy az erénynek vonzó ereje van, melylyel magához vonza a sziveket és azokat meghódítja. Ezen gyermek természetes büszkesége és ambíciója alá erős, méltó és nemes sziv volt rejtve; s amint kezdetben, úgy az egész nevelési időn belül soha sem ingadozott magatartásában egy perczig sem, mi által reménységünket csökkentette volna. Tehát az út, mely előttünk nyitva állott nevelése tekintetében, teljesen nyílt és egyenes volt.

Fejleszteti szívének jó sajátságait, megjavítani, azt a mi nekünk mint büszkeségének egy ferde kinövése tűnt fel, arra törekedni, hogy megerősíttessék benne az a szellem, hogy maga magát meggyőzhesse, mire jellemének legnagyobb szüksége volt; ime, az út, a rendszer, melyet mi ezen oly szilaj jellemű gyermek nevelésében követtünk.

Azon nyolcz év alatt, melyet Domenico az elitéltek fiaí nevelő intézetében töltött, ritka, erős lelkű bátorságot tanusított és különös hivatás mutatkozott benne a papi pályára. Anélkül, hogy álszenteskedő vagy a képmutatástól elfogult lett volna, vallásos volt. Egy napon két öregebb társa felszólította, hogy menjen velük játszani; ő azonban azt felelte nekik, hogy nem mehet, mert dolga van. Azok nézték egymást és megjegyezték neki, hogy: hiszen ők csak jót kívánnak neki, de ezentul még szemébe sem fognak nézni.

— Nem bánom én, ha jót vagy nem jót kívántok,

felelé Domenico komoly tekintettel, csak az Isten legyen jó akaróm, a ki engemet azért hozott ide, hogy dolgozni tanuljak, nem pedig játszani.

Egy unokabátyja megígérte neki, hogy ha jól viseli magát és szorgalmasan tanul, annak idején segíteni fogja, hogy tanulmányait folytathassa és pappá nevelteti őt, a mi Domenicónak legforróbb kívánsága volt. De midőn a 17-ik életévet érte s midőn rokonai arról értesültek, hogy Domenicóból ügyes nyomdász lett s a mellett a „Contrabasso“ hangszeret oly ügyességgel játsza, hogy akár-mely polgári vagy katonai zenekarba szívesen fogadnák fel, senki sem akart többé tudni a megígért segélyezésről.

Akkoriban történt, hogy egy nevelője azon iparkodott, miszerint kiverje fejéből azt az eszmét, hogy pap legyen s mondá neki: Az Isten midőn valakinek hivatást ad, arról is gondoskodik, hogy ahhoz a szükséges segédeszközei is meglegyenek; mert a hivatás a fődolog, az eszközök csak mellékesek, s a Mindenható, ha neked megadta volna a fődolgot: a hivatást, mindenesetre az eszközökről is, erről az elenyésző csekélyiségről is, gondoskodott volna.

De, Domenicó daczára annak, hogy nem volt bölcsész, nem elégedett meg ezen indokolással, hanem folytatva a beszélgetést nevelőjével, következőképen felelt neki:

„Azt akarja következtetni, hogy ha nincsenek eszközeim, nincs hivatásom sem. Már pedig bocsásson meg, mert hogy hivatásom van, azt én legjobban érzem, s ha az Isten ezzel, a mi a legfontosabb, megajándékozott, az eszközökről is gondoskodni fog, mert ő Mindenható.“

Domenico nem veszítette el bátorságát, hanem folyton tanult s mind szorgalmasabb és példásabb magatartást tanusított, úgy hogy 1900 év deczember havában, az intézetbeli nevelése teljes lévén, felvétetett püspöke által a c i papnöveldebe.

Távol társaitól, kikkel annyi időn át jó viszonyban élt, mindig köztük volt szívével és lelkével, de nem kevésbé tanusított elismerést azok iránt is, kik neki nevelésével jót tettek. Com. Bartolo Longo ügyvéd névnapja alkalmával,

Domenico irt egy levelet, melyből nagyon könnyen kivehető jelleme és előrelátható jövője is. Ime:

Méltóságos Lovag Úr!

Kegyess jó Atyám!

Visszaemlékezni jőtevőire, de különösen arra, ki az igazi atyát helyettesítette és helyettesíti annyi elhagyott és szegény gyermeknek, szent kötelesség. Ennélfogva, egy ily hatalmas kötelezettségtől indítva irom ezen pár sort azon a napon, mely oly drága ugy Övéinek, mint azoknak, kik az Ön jótéteményeiben részesültek és részesülnek.

Szerettem volna ott lenni és személyesen résztvenni azon ünnepélyen, melyet gyermekei napok óta előkészítenek s hogy átnyujtsam mint máskor kívánságaim kíséretében valamely munkámat, — de sajnos most már azt nem tehetem; de azért mint hálás fia, a mi mindig voltam és leszek, távolból sem maradhatok némán. Kivánom tehát, az összes égi áldást és a földi boldogságot, Istent kérve, hogy sok éven át hosszabbítsa életét, hogy tovább folytathassa annyi szerencsétlennek a boldogítását. Szent Bartolomeus, kinek nevét annyi méltósággal viseli, általam megkérve, közben fog járni, hogy az Isten szerény kérésnek helyt adjon; Önt azonban, Méltóságos Lovag Úr, megkérem, fogadja ezen kívánságaimat mint olyanokat, melyek egy igazán szerető szívből erednek, oly szívből, a mely mindig fogja tudni kötelességét jőtevői irányában.

Felkérem, méltóztassék átadni kiváló tiszteletemet és kézcsókomat a Grófnő Ő Méltóságának, maradván mindig legháládatosabb fia: Domenico P o“.

Ma midőn e sorokat irom, Domenico már lelkész, s vajjon, ha hely adatott volna az Anthropologia criminale új iskolája tanainak, lehetett volna-e e gyermek a társadalom hasznára? Azok a rossz hajlamok, melyeket a nevelés eltávolított tőle végképen, mire vezették volna őt, ha nevelés nélkül marad? A felelet felesleges, mindenki tudja, hogy mi lett volna belőle . . .

AZ INTÉZET LEGJOBBJAI.

Luigi de S

Luigi de S a legjelesebb ifjak közé tartozik, kik Valle di Pompeiben nevelésben részesültek.

Tekintetbe véve ezen ifju boldogtalan ifjuságát, elég arra, hogy eldobjuk amaz igazságtalan társadalmi előítélet, mely borzalommal taszítja el magától az elitáltak gyermekeit; valamint az anyagelvű tudomány előítéletét, mely megengedi a fatális született gonoszságot az atavizmusi törvény révén.

Az apját fiatal korában a c i Semináriumba helyezték. Szülei igen gazdag emberek voltak s azt akarták, hogy egyetlen fiuk kiváló nevelésben részesüljön. Ő azonban nem volt ezen a nézetten velük, elhagyta az iskolát, megnősült és kicsapongó életmódot kezdett. 30.000 darab arany örökséghez jutott, ennél fogva oly vagyonnal rendelkezett, melylyel úgy ő, mint övéi a legkényelmesebb módon élhettek volna. De soha sem akart jóakaróinak tanácsára hallgatni, kik mindig figyelmeztették, hogy ne engedje magát hamis barátjai által a korhely életbe beleszoktatni, minek következménye az volt, hogy nemsokára családjával együtt a nyomorba jutott. Akkor jutott eszébe az, hogy bizony most még a mindennapi kenyérről is gondoskodni kell. Vett tehát egy pár ökröt s azokkal dolgozott napszámba. De azt a mit ő szerzett vajmi kevés volt arra, hogy szükségleteit fedezhesse, szülei, kik fájdalom még éltek, neje és nagyszámu gyermekei fentartására. S mindezen szomorú körülmények nem voltak képesek őt visszatartani a bűnös életmódtól, a hányszor csak érzett zsebében egy pár garast.

De miután a családja sorsa mindig nyomorultabb lett, úgy hogy gyermekei és övéi már éhséget is kezdtek szenvedni, az elzüllött ember neki fogott figyelemmel kísérni egy szerencsétlen szomszéd özvegyasszony életmódját.

Ennek az éltesebb özvegyasszonynak volt két fia Amerikába kivándorolva. Az első fiu, a ki korábban kivándorolt volt, egy jó helyre talált meglehetősen keresettel, úgy hogy havonta küldött az édes anyjának egy bizonyos összeget, melyből az özvegy szerény követelményeivel elég kényelme-

sen élt. Mindennel ellátta magát, a mit szükségesnek vélt téli időre, abban a hiszemben lévén, hogy ez által létét könnyebbiti, de nem gondolt arra, hogy éppen ez által megrövidíti.

A szomszéd irigy szemei már figyelemmel kísérték. Egy reggelen holtan találták, nyaka és kezei szorosan megkötözve és szétroncsolt fejjel. Az özvegy ellenállására következtetni lehetett azon rendetlenségből, melyet a meggyilkolt szobájában találtak. A hideg és gonosz megfontolás könnyen megállapítható volt azon körülményből, hogy a gyilkos a háztetőn keresztül juthatott csak az özvegy lakásába. A gyilkosság okát azonnal lehetett tudni, a pénz és több értékesebb dolgok eltűnése által.

A rettenetes tett az egész falut borzalomba ejtette. A gyanu csak egy emberre irányult, a közvélemény vádjá csak ő reá esett. Letartóztatták tehát és vád alá helyeztetett. A bizonyítékok oly evidensek voltak, hogy tagadni nem lehetett többé, sőt saját édes apja a lelkiismeret gyötrelmei közben, fia ellen vallott. 30 évi fegyházra ítéltetett.

Ez az ember a szerencsétlen kis Luiginak az apja volt. A kis fiu a képzelhető legrosszabb helyzetbe jutott, a mi abból is következtethető, hogy ő július havában lett felfogadva ezen intézetbe és csak októberben juthatott ide, mert annyi időn keresztül kellett koldulnia, míg össze tudta hozni az utiköltségeket.

De alig hogy Luigi Valle di Pompeiben érkezett, megtört anyja szenvedései terhe alatt összeroskadt és meghalt. A nyolcz éves kis fiut buskomorság fogta el, egy oly komorság, mely midenkinek feltűnő és imponáló volt, s mely még maig sem hagyta el őt.

A mig Luigi ezen intézetben volt, mindig az első kitüntetést nyerte s soha de soha semmivel sem vétett, s egyformán szerették ugy felebbvalói, mint összes társai.

Lehetséges-e, hogy valaki magának oly gyermeket képzelhessen, hogy az soha se részesüljön valamely büntetésben vagy szemrehányásban, vagy legalább egy megjegyzésben arra vonatkozólag, a mi az ő magatartását, kötelességteljesítését illeti?

S ha egy ily gyermeket nehezen találhatunk a becsületes szülőkől eredő gyermekek közül, mennyivel nehezebbnek, sőt lehetetlennek tűnik fel olyant a gonosztevők gyermekei között találni?

A kitüntettek között, Luigi mindig a legelső volt. Ő mindig szorgalmas volt ugy a tanulásnál, mint a munkánál; figyelmes, szerény, komoly, engedelmes, jószívű volt és mindenkit tisztelt.

1901. évi augusztus hó 25-én a Gondviselés gondoskodott ezen jó fiuról is. Szent Bartolomeus ünnepély volt. E napon érkezett Valle di Pompeibe incognito alatt egy fiatal prelátus, s kérte, hogy engedjessék meg neki, miszerint e napon misézzen. Tudomásul vevén, hogy ez a prelátus egy püspök, megkértem, hogy maradjon az napon Valle di Pompeiben, mert jelenlétével a családi ünnepély, melyet az árva leánykák és fiuk az ezen intézetek alapítójának névnapja alkalmával rendeznek, nagyobb fontosságot nyerend és így az öröm is nagyobb lesz; itt pedig öröme roppant nagy szükség van.

Gróf Carlo Pietropoli, triventói püspök volt. Szívesen elfogadta ezen meghívást.

Az isteni tisztelet után meglátogatta a leánykák menedékházát. A püspök meghatott volt ily nagy számú árva leányka láttára, kik itt biztos menedéket találnak, a veszélytől megmentve erkölcsös és vallásos nevelésben részesülnek, a többi vendégek nevében köszönetet mondott ezen emberbaráti gondozásért.

Átmentünk az elítéltek gyermekei nevelő intézetébe. Itt óvácziókkal fogadták a gyermekek, kik mindnyájan egy nagy terembe voltak összegyűlve. Azonnal elémtettek egy tálczát levelekkel, melyen névnapi köszöntők voltak.

A nemes püspök tekintete egy levélre esett. Engedélyt kért, hogy elolvashassa. Felnyitotta. Luigié volt. A tartalma pedig a következő:

„Méltóságos Commendatore!

Végre megérkezett a legszebb nap, Méltóságod névnapja! Hányan vártuk türelmetlenül, de sokkal nagyobb óhajjal

mint övéi, mi az intézet növendékei. Már napok óta nem volt más a beszéd tárgya, mint ezen szép és ünnepies nap, sőt még a legkisebbek, a fogságban szülöttek is, az utolsó napokban sokkal nagyobb élénkséget és örömet tanusítottak.

De mely kívánság, mely szó volna a legalkalmasabb arra, mellyel hálámat kifejezésre juttatni tudnám annak, ki engemet a nyomorból, az ördög körmeiből kirántott; a ki életemet megmentette, a közmegvetéstől elvont és a rokonszenv tárgyává tett?

De én csak ígéretet tenni vagyok képes s ígérem, hogy mindig jól fogom magamat viselni, hogy ez által meghálálhassam fáradozásait és gondozásait, kárpótoljam azokért az álmatlan éjjelekért, melyeket az asztal mellett tölt el, könyveket, szaklapokat szerkesztve.

Örülj azonban, ó atyánk, mert mi soha sem fogjuk azt az atyai alakot elfelejteni, a ki nekünk oly megmérhetetlen jót tett! Mennyit és mennyit tudnék én mondani, ha nem vettem volna észre, hogy a toll nem elég hű tolmácsolója szivem érzelmeinek.

Megcsókolva jótevő kezeit, leszek mindig
a legengedeimesebb fia: Luigi de S

1901. aug. 25.

Ugy a püspök mint a többi jelenlevők teljesen megtettan álltak, látván mily élénk hálaérzelmeket táplál szívében az a fiu, ki ezt a levelet irta.

Én is meghatva lévén, megjegyeztem a püspöknek, hogy ennek a fiunak legforróbb kívánsága az, hogy pap legyen. Monsignor Finoia egy évvel ezelőtt vitte el innen éppen ezen ifjunak a barátját, Domenicót, s clericust csinált belőle, de persze ő nem veheti az összes fiukat saját költségén való felnevelésre.

Ekkor a püspök közbeszólt s örömmel mondá:

— Ohó, akkor én viszem el!

Ezen szavakra Luigi de S kilépett a sorból, azt akarván, hogy kezét megcsókolja a püspöknek, de az karjai közé szorította s homlokát csókolta meg igaz a tyai szeretettel.

A jelenlevők mind könnyekre fakadtak ily nemeslelkű cselekedet láttára.

Luigi ma papnövendék. A gyilkos fiából maholnap pap lesz. Az a gyermek, ki Lombroso tanai értelmében a gonoszsággal együtt született, tíz év leforgása alatt, a mennyi ideig tartott az itteni nevelése, a legkisebb hajlamot sem tanusított arra, a mi nem jó és helyes.

S miután ez az ifju nem az első s nem az utolsó, a ki teljes neveléssel mint tisztességes ifju került ki ezen új intézetből, hanem igenis most évente 10—20 ily ifju adatik át a társadalomnak, mint példás magaviseletű és kitartó szorgalmu ifjak, idő és anyag nyújtatik a Pozitivistáknak, a tanaikkal egészen ellentétben álló *ezen tények, ezen valóságok* tanulmányozására.

Pellegrino F.....

(Luiginak jó barátja.)

E jó gyermek több évet töltött intézetünkben, és ezen hosszú idő alatt ezer alkalom nyílt arra, hogy gondolatait ismerhessük, hogy megvizsgálhassuk lelki állapotát és örködhessünk érzelmei felett. Ennélfogva a dolog felett teljesen tájékozva lehet állítani, hogy ő győztesként jött ki mindenféle kísértésből s mindig szelid és szorgalmas fiu volt. Egy oly embernek gyermeke, kit a törvényszék *heves és vérengző* férfinak nevez s kit életfogytig tartó fegyházra ítelt, előre megfontolt gyilkosság miatt. S mindazonáltal a szerencsétlen fiu teljesen szelid, nyugodt jellemet tanusít. S a hányszor láttam őt előttem, mindig úgy tűnik fel nekem, mintha a szelidség és a jóságnak a mintaképe volna.

Innen könnyen látható ama nem éppen emberies társadalmi előítéletnek hatása az elítéltek *ártatlan gyermekei ellen!* Az apja elleni utálatból az egész család ellen irányult a falu megvetése. Senki sem tekintett többé rájuk. S ha az irgalmas nővérek nem lépnek közbe, a szegény család éhen hal meg!

Pellegrini csodálatra méltó pontossággal megtartja mindig

az első kitüntetést, felebbvalói örömére és dicséretére ; azon dicséretre, mely oly szükséges, oly épületes és lelkesítő a jó gyermekek részére.

Megjegyzendő, hogy érdeme oly nyilvánvaló és elvitázhatlan, és annyi szerénységgel van egybekötve, hogy tanítói és felebbvalói jó akarata és szeretete nem ébreszt fel társaiban semmiféle irigységet vagy féltékenységet. Hiszen ismeretes dolog az, mily könnyen megirigylik a gyermekek mihelyt észreveszik, hogy valamelyikük elsőségben részesül. S mind e mellett Pellegrini társainak szeretete és tisztelete oly nagy volt irányában, hogy nemcsak hogy nem irigyelték, hanem úgy tekintették a neki adott előnyöket és kitüntetésekét, mintha ők is részesek lettek volna azokban. Ez tényleg oly dolog, melyen gyönyörködni lehet.

Pellegrini megtanulta a könyvkötészetet. Alapos remény van arra, hogy nemsokára átadatik a társadalomnak egy ügyes, szorgalmas és tisztességes mesterember, kit máskülönben a tudomány a gonoszságnak, a tömlöcznek szánt volt.

Marcellino 3.....

Ugy 1894. vége felé, a midőn még az elítéltek gyermekeinek száma intézetünkben nem volt még oly nagy mint ma, megérkezett a kis Marcellino. S ő nem is volt az egyedüli, kit azon vidék reánk bízott. Az öcsöce, a kis Hugó, egy évvel később jött utána.

Óh, mennyire hasonlított egymáshoz e két testvér ! Mindkettő erős, kerek és piros arczu, szóval az egészség mintaképe, de nem az értelem és az életrevalóságé, mely az ily fajta gyermekekben sokszor kicsapongó.

Ugy tűntek fel, mintha csupán az élet örömére születtek volna, de nem egy munkás és szenvedésekkel telt életre, élni mások kontójára. Mert a dologról a két testvér még hallani sem akart, annál kevésbé vettek volna részt benne.

Figyelmeztetésekre, szemrehányásokra nem is hederítettek ; sőt a büntetések sem voltak képesek lustaságukból ki-

hozni. Sokszor, miután szigorúan meglettek büntetve, azért mert teljes piszokban találtattak, ismét a piszokba tértek, éppen úgy mint a disznók.

Kétségbeejtett e két gyermek siralmas állapota, eszünkbe jutott, hogy ezeknek az anormalitásoknak az oka talán az a szájalomra méltó helyzet, melyben családjuk jutott volt. Apjuk többször volt letartóztatva és elítélve, még mikor Marcellino a világra se jött.

De azt a mit nem képesek keresztülvinni az emberi eszközök, keresztülviszi a vallási érzelem, mely sokszor azokban a durva természetű és értelmileg hátramaradt gyermekekben is meggyökerezik.

A Z család egy leirhatatlan erkölcsi zűllésben élt; a szegény gyermekek sokszor szemtanui voltak a legborzalmasabb jeleneteknek, a kegyetlenség netovábbjának, a mit a vadállatias ember feleségével véghezvitt.

De nem is telt el sok idő addig, míg a törvény őket árvakká tette, mert apjuk 32 évi fegyházra ítéltetett azon kegyetlen bűncselekményért, melyet egy öreg tisztességes emberen ejtett, midőn husz késszurással megölte, azon okból, hogy elsajátíthassa magának kevés pénzecskéjét, a mit az öreg ember nagy kinnal megtakarított volt öreg napjaira.

S hogy a gyermekek szerencsétlensége teljes legyen, anyjuk szabadnak érezvén most magát, és elfelejtvén anyai kötelességeit, elment a világba, a legnagyobb nyomorban hátrahagyván e két fiát és két kis leánykáját.

Igy maradtak ezek a kis gyermekek öreg apjuk gondjára, a ki maga sem tisztesség és becsületben öregedett meg; tehát minden mást megtanulhattak volna tőle, csak azt nem, a mi jó útra és erkölcsös élethez vezetett volna.

De az irgalmas nővérek, kik Olaszországban mindenütt örködnek a szerencsétlenek felett, foglalkoztak ezen gyermekek jövőjével is. Ugy találták legjobbnak, hogy a két fiút Valle di Pompeiben elhelyezzék, a mi sikerült is. De ki kísérje őket ily messze útra? Az öreget szemelték ki.

S örömmel jelentjük e helyen, hogy nemcsak a két

flut sikerült megmenteni szerencsétlen helyzetükből, hanem még az öreg atheistát is jó útra téríteni.

Ő egy edzett frankmazon volt, az egyháznak kijelentett ellensége. Valle di Pompeibe megérkezve, még kíváncsiságból sem akart a templomba belépni, hogy az ott lévő művészi dolgokat megtekinthesse. Megelégedett csak azzal, hogy az árva leánykák menedékházát megtekinthesse, mely a templom közelében van. Mikor ide belépett, éppen a reggelizésnél találta a jelentékeny leány-sereget, mind jó kedvvel és tele étellel. Ez alkalommal látja az öreg a keresztényi szeretetet valóságában alkalmazásban, a kegyeletet ezen árva és elhagyott gyermekek részére kenyérré átváltoztatva és a szégyentől legyőzve, mélyen meghatva mondá:

— Oh, itt látom először az Evangeliumot alkalmazásba véve. Először látom életemben az egyházat szeretetet gyakorolni.

Látván őt oly mélyen meghatva, meghívtuk, hogy jöjjön velünk a templomba is, és tekintse meg az ott lévő művészi dolgokat. Épen a reggeli misét celebrálták. A templom nagyszerűsége, a leánykák gyönyörű éneke teljesen áthatották a jó útról letért öreget s könnyekbe borult szemekkel, lehajtott fővel lépdelt lassu, de nehéz lépésekben az oltár felé, a hol megérkezve, térdre esett és sóhajtozva buzgón imádkozni kezdett.

* * *

Pár évvel később jött Valle di Pompeibe két házastárs azon szándékkal, hogy az elitéltek gyermekei közül egyet saját gyermeküknek adoptálhassanak. Két jómódu ember, abból a régi fajtából, kik megelégedve sorsukkal, ha nem is voltak tulságos gazdagok, mégis oly viszonyok között éltek, mely könnyen irigyelhető volt földjeik által. Szerették az ére-nyeket, az egyszerűséget és szerénységet s így ez a két házastárs tudta az életet élvezni minden alkalmatlanság nélkül. Azonban boldogok még sem voltak, mert a boldogság főkel-
léke: a *gyermek* hiányzott.

Ezek Valle di Pompeibe érkezte, miután a templomból kijöttek, meglátogatták az elitéltek gyermekei könyvnyomtató

műhelyét. Az itt lévő intézeti nevelővel beszélgetve mondták, hogy szeretnének egy idevaló gyermeket örökbe fogadni; de mindenek előtt szeretnék Com Bartolo Longo ügyvéd úrtól az engedélyt megkapni, hogy tekinthessék meg észrevétlenül az összes gyermekeket. A nevelő, a ki azonnal tisztában volt azzal, hogy mit akarnak ők, azt mondá nekik, hogy ha már a nyomdában vannak, tekintsék meg előbb az itt lévő gyermekeket. E pillanatban előttük termett a kis Marcello, ki közel lévén hozzájuk, meghallotta az egész beszélgetést s minden félelem vagy restelés nélkül bátran szólt közbe:

— Tudják mit, én megyek magukkal, nekem úgy sincs már senkim . . .

A két házastárs meglepve és meghatva a gyermek szavaitól, aztán elragadtatva a szép és egészséges fiu imponáló alakjától: karjaik közé véve őt kiállították:

— Te és nem más lesz a mi gyermekünk, mert úgy látszik, a Gondviselés küldött elénk! s örömtől sirva csókokkal halmozták el mindketten a szerencsésé lett fiút. A két uj szülő nem tudta mit cselekszik örömében, hogy annyi éven át siratott gyermeküket most feltalálták.

Az a nép, a mely pár év előtt nem volt hajlandó ezen szerencsétlen lényeknek nyomoruságukban még egy falat kenyeret sem nyújtani, ma átöleli, megcsókolja s boldogsággal viszi be házába szeretet gyermeke gyanánt. Hogy mennyiben egyeztető össze ezen tény az Anthropologia criminale új iskolájának tanaival, a feleletet azoktól kérjük, kik őket gonoszságra, nyomor és gyalázatra ítélték volt, még mielőtt születtek volna.

B)

ANTHROPOLOGIAI ÉS PAEDAGOGIAI MEGFIGYELÉSEK.

Vannak a népek életében némely szokások, melyeknek első pilanatra csekély fontosságot tulajdonítunk, de nem kerülük ki a figyelő történész tekintetét; s hogy meggyőződést szerezhessünk arról, hogy azok tartalmaznak valamit, a mi sokkal hasznosabb mint a mennyit a látszat mutat, elég azt a tényt felhozni, hogy állandóak a hagyomány által, sőt az idő régisége szerez nekik nagyobb érvényességet és állandóságot.

Ilyenek a házi ünnepélyek, melyek a családokban tartatnak a családfő névnapja alkalmával, s melyek annál fontosabbak, minél öregebb az ünnepelt s minél nagyobb a gyermekek, unokák és dédunokák száma.

Ezen ünnepélyek még inkább megerősítik a benső családi összetartást s hozzájárulnak a gyermekek neveléséhez, az öregekhez való ragaszkodáshoz, a hagyományok és szokások fentartásához, melyek az emberi társadalmat fentartják s észrevétlenül nagy befolyást gyakorolnak a jövőre.

Az összes pompeji intézmények az igazi tudományon alapszanak s a mint látszik örülnek is

a valódi művelődés eredményeinek. Az elitáltak gyermekei nevelésében mindig követték a paedagogiai tudományok szabályait; azon szabályokat, melyek a Psychológián és Fiziológián alapulnak.

Tágas műhelyek, jól szellőztetett hálósobák, széles folyosók, nagy testgyakorló tér, fürdők, kényelmes sétaterek, egészséges élelem, mérsékelt és kellően megjutalmazott munka, zene, művészet és ipar iskola: mind ezek alkatrészei a Bartolo Longo ügyvéd által elfogadott nevelési rendszernek. Tehát nem is lehet csodálkozni azon, hogy ily nagy és gyönyörű eredményekhez jutott.

Bartolo Longo nevelési rendszerében nagy fontossággal bírnak az évi ünnepélyek, melyek nyilvános kitüntetésekkel vannak egybekötve azon gyermekek részére, kik a nevelő intézetben szorgalmuk, magaviseletük és egész magatartásuk által arra érdemesek.

Igaz, hogy a nevelési rendszer eme pontja némileg ellentétben áll a tudós nevelők elveivel, kik azt vélik, hogy ezen kitüntetések bizonyos erkölcsi veszélyekkel járnának, amennyiben alkalmat adnának az *irigység és a féltékenység felkeltésére*.

Évek hosszú során szerzett tapasztalat azonban világosan bebizonyította, hogy a nyilvános kitüntetések mindig a legdúsabb és a legtartósabb eredményeket aratták, sőt a kitüntetés sokszor az erkölcsi javulásnak a kezdete, a jóknak a felbátorítása, az erénynek a forrása volt.

Ha igaz az, miszerint a nevelőnek kell javítani a rossz hajlamokat, kiirtani a rosszság csiráját és beleoltani és művelni a gyermek zsenge szívébe az erényt; ha ez igaz, akkor miképpen akarja az az iskola,

hogy a testi fenyítések vagy komolyabb büntetések mellőzésével jóra indíthassa a rosszhajlamu és abnormalis gyermekeket? Miféle eszközökhöz kell nyulni, hogy a rossz hajlam jóra hajlítottassék és azok a gyermekek jó utra tereltesse, kik nem hallgatnak az ész indokolásaira, sem a sziv sugallatára; kik reá sem hederítenek a szemrehányásra, legyen az bármily komoly s kik nem értik meg a jó tanács bölcsességét?

A jutalmazások által mellőztetnek a büntetések, melyek jutalmak nélkül elkerülhetetlenek volnának; *ennélfogva a rosszak javítása: a jók jutalmazása által éretik el.*

Képzeltető, hogy mi történik az elítelt gyermekének a szívében, a ki ezen intézetbe csupán rongyban és szennyben érkezett volt, a ki addig soha egy jó szót nem hallott, most a jutalmazás ünnepélyes napján egy püspök, egy tábornok, egy főispán avagy egy előkelő uriasszony által felszólítva érzi magát, hogy jutalmat kapjon, vagy, hogy valamely kitüntetésben részesüljön, a legkedvesebb dicsérőszavak kíséretében?!

S hogy alkalom ne adassék zugolódásokra s arra, hogy az irigység a gyermekekben jelkeltessék, Bartolo Longo ügyvéd felvette nevelési rendszerébe a *legújabb jutalmazási rendszert, a Dr. Berlème-Nix által adoptáltatott és a dáni Flakkebjerg hires intézetében alkalmazott rendszert, a mely kitünőnek bizonyult, különösen ha a nevelők azt bölcseséggel és kellő discretióval alkalmazzák.*

Dr. Berlème-Nix-féle rendszer t. i. abban áll, hogy a gyermekek maguk szavazzák meg társaiknak a jutalmakat, és pedig úgy, hogy a gyermekek felszó-

littatnak, hogy ők jelöljék meg, ki mily jutalmat érdemel saját nézetük és ítélkezési módjuk szerint. Ez afféle plebiscitum, egy rendszer, mely amennyiben demokratikus, annyiban kitűnő is, mert kideríti a legjobb tanulókat a nélkül, hogy felkeltené a többiben az irigységet.

Egyrésről a gyermekek *kölcsönös szavazása* pontos és biztos, mert ők ismervén egymást bizalmasan, nagyon ritkán csalódhatnak, s az ők szavazatuk eddig mindig egybehangzó volt a nevelők által előre összeállított névjegyzékkel. Másrésről pedig, a gyermek kell, hogy meggyőződve legyen a jutalmazások igazságos voltáról és ez egyszersmind nemes felbátorítás arra, hogy társaik bizalmát kiérdemeljék, hogy azi ma-holnap megnyerhessék.

Tekintsük csak meg Bartolo Longo ügyvéd eredeti kísérletezésén alapuló megfigyeléseit, melyek tudományos szempontból nagy fontossággal bírnak.

Az 1898 évi jutalmazások alkalmával, tehát az intézet fennállásának 6-ik évében nyerték

az első kitüntetést:

2 gyilkosnak a fia,

2 szándékos emberölésért elítéltnek a fia,

1 rablási szándékkal elkövetett emberölésért elítéltnek a fia,

1 saját nejének megöléséért elítéltnek a fia, és

1 utonállónak a fia.

S hogy teljesen meggyőződhessünk arról, hogy mily nagyok voltak ezek a bűncselekmények, elég ha felemlítjük az ezen gonosztevőkre kimért büntetéseket:

- 3 életfogytig (minden kegyelmezés kizárásával),
 1 30 évi fegyházra,
 2 21—21 évi fegyházra,
 1 15 évi fegyházra.

A második jutalmat nyerték:

- 3 szándékos emberölésért elítéltnek a fia
 1 visszaeső " " "
 3 saját nejüknek megöléséért " "
 2 gyilkosságért " "
 3 minősített lopásért " "
 Ezen szerencsétlenekre kimért büntetések:
 2 életfogytig tartó fegyház,
 2 30 évig " "
 2 20 " "
 4 15-től 18 évig tartó "

A harmadik jutalmat nyerték:

- 5 gyilkosságért elítéltnek a fia,
 7 szánd. emberölésért " "
 1 utonállásért " "
 2 közokirathamisításért elítéltnek a fia,
 1 felfegyverkezett kézzel elkövetett rablásért
 elítéltnek fia.

Az ezekre kimért büntetések:

- 2 életfogytig tartó fegyház,
 2 20 évi fegyház,
 2 17 évi "
 10 10 éven aluli fegyház.

Végül azon gyermekek, kik kitüntetésképen kinevezettek műhelyekben felvigyázóknak és mint zenekarvezetőknek:

5 gyilkosnak a gyermeke,
 1 hamisítónak „ „
 1 tolvajnak „ „
 1 utonállónak „ „ és 10—21 év között
 váltakozó fegyház büntetéssel.

Ezen számbeli adatok leghathatósabb bizonyíté-
 kai annak az elvnek: hogy a *szülők gonoszsága* nem
 lehet összefüggésben mint következtető szükségesség
a gyermek gonoszságával.

Ezen szerencsétlen gyermekek szülőinek bűncse-
 lekményei és reájuk mért büntetések olyanok, hogy
 azok elidegenítettek volna tőlük minden kegyeletet,
 minden szánalmat, ha az nem lett volna felébresztve
 a vallás teremtmő bölcsesége által; s ők ma bizonyára
 azon az uton volnának, mely őket szülőiktől elválasz-
 totta s talán annak egy jó részét meg is tették volna.
 De elvannak vonva a rossz példa hatásától, felsza-
 badítva a nyomor kísértéseitől, a jóra és a tisztességre
 felnevelve, mindig jobban előrehaladnak az erény
 útján s olyan jutalmazásban részesülnek, melyben
 sok jó családból való és gondosan felnevelt gyerme-
 kek nem lehetnek részesek.

Tekintetbe véve az elítéltek gyermekei jutalma-
 zására vonatkozó 1900 évi statisztikai adatokat, tehát
 a nevelésben tanusított előhaladást, nagyon érdekes
 adatokat fogunk találni. Alapul vétetett 100 fiu,
 kik közül 14, 8 éven alul lévén, a jutalmazásban
 részt sem vett s így a 86 felnevelt gyermek a követ-
 kező eredményt mutatta fel.

Feloszlottak három nagy csoportra, a *jó* és a *rossz*
 fogalomból kiindulva, melyet minden egyesről általános-
 ságban alkothatunk magunknak, több évi együttélés után.

	I. kitüntetéssel	II.	III.	Jutalom nélkül	Összesen
Túlnyomó jó törekvésűek	3	7	6	7	23
„ rossz „	3	2	7	18	30
Ingadozók jó és rossz között	2	5	10	16	33
Együttesen :	8	14	23	41	86

Ezen táblázat nagy figyelemmel átvizsgálva, örömmel kell hogy eltöltse a lelkiismeretes nevelő szívét, mert gyönyörrel győződhetik meg arról, miszerint 86 gyermek közül 23-an vannak dotálva túlnyomó jó törekvésekkel; 23 a 86 oly gyermekből, kiket a tudomány örökre elveszettnek mondott. Ezek egy jó és erényes gyermek sereget képeznek, kikről biztosan lehet állítani, hogy soha sem lesznek rendzavarók, sem félelmes gonosztevők.

Azonban ezen számok nem elég ékesenszólók, ha nem hasonlítjuk össze azon számokkal, melyek a megjutalmazások előzményeire vonatkoznak. Ezt pedig a következő táblázat tünteti fel:

	Állhatatos	Haladó	Állhatatlan	Megjutalmazott
Túlnyomó jó törekvésűek	11	3	2	16
„ „ „	3	7	2	12
Ingadozók jó és rossz között	6	3	8	17
Összesen	20	13	12	45

Ebből látszik:

1. Hogy majdnem mindazon gyermekek, kik túlnyomó jó törekvésekkel birnak *állhatatosak*. (11 állhatatos és 3 haladó a 16-ból.)

2. Hogy állandó haladást mutatnak s nehezen eshetnek vissza azok, kiknek a jutalom sok évi

ÖT ÉVEN AT JUTALMAZOTTAK.

küzdelem, áldozat és önmegtagadásba került. (12-ből 3 állhatatos és 1 haladó.)

3. Ingadoznak s még nincsenek elhatározva azok, kikben a jó és rossz törekvések váltakoznak s hol egyik, hol másik törekvéstől vannak uralva a kor és szellemi körülményei és állapotai. (6 állhatatos, 8 állhatatlan és csak 3 haladó a 17-ből.)

Ezen gyermekekről, kik még nem fedezték fel a tájékozási módozatot és folyton váltakoznak a jó és rossz között, nem lehet mondani hogy hátrálnak, hanem világosan látható a jótevő hatása ama egészséges környezetnek, melybe ők most jutottak és ama nevelésnek a hatása, melyben ők most részesek.

Érdekes megtekinteni azt a táblázatot is, melyben a gyermekek a szerint vannak csoportosítva, a mint a *munkánál* viselik magukat.

	I.	II.	III.	Jutalom nélkül	Összesen
	kitüntetéssel				
Szeretettel dolgoznak	3	7	7	3	20
Kötelességből „	5	4	5	3	17
A büntetéstől való félelemből dolgoznak	—	3	9	11	23
Legyőzhetetlen makacssággal dolgoznak	—	—	2	24	26
Együttesen	8	14	23	41	86

Ezen táblázat sem kevésbé tanulságos az előbbieknél. 45 megjutalmazott fiu között csak kettő dolgozik legyőzhetetlen akaratnélküliséggel s ezek a 12 vel összesítve, kik a büntetés félelmétől dolgoznak, lennének összesen csak 14-en, a kik még nem szoktak hozzá a munkához s kik még nem ismerik azt a

megbecsülhetetlen szükségességet és előnyt, melyet egy mesterség vagy iparág megtanulása által magunknak biztosítunk. S mind a mellett ezen fogyatkozásnak mintegy kárpotlásául birnak más erénnyel, s ha nem is jutalmaztattak első kitüntetésekkel, még sem lehet őket összetéveszteni a meg nem jutalmazottakkal.

Nagyon érdekesek azon statisztikai adatok, melyeket Bartolo Longo ügyvéd az 1899 évi jutalmazásokról közöl. Ezek tudományos megfigyelések, melyeket nem hagyhat figyelmen kívül az az ember, a ki hozzá szokott ahhoz, hogy minden tényt saját tapasztalatai és meggyőződése alapján ítéljen meg.

A következő táblázat hű és jellemző tükör a megjutalmazott gyermekekről.

Az I-ső kitüntetéssel jutalmazott gyermekek állhatatossága feletti táblázat ez:

A megjutalmazott fiu	1895-ben	1896-ban	1897-ben	1898-ban	1899-ben
Luigi de S	I kitünt.	I kitünt.	I kitünt.	I kitünt.	I kitünt.
Pellegrini F	I „	I „	I „	I „	I „
Domenico P	I „	I „	I „	I „	I „
Pietro M	III „	I „	I „	I „	I „
Emanuele de C	II „	II „	III „	I „	I „
Marianno V	III „	III „	II „	I „	I „
Aurelio F		III „	III „	I „	I „
Mario M			II „	II „	I „

A nyolcz megjutalmazott közül, három öt éven keresztül mindig az első kitüntetésben részesült. Tényleg, ez a kitartás és az erős akarat ritka példája, ha tekintetbe vesszük azt, hogy a jutalom nemcsak egyik vagy másik ügyességért lett kiosztva, hanem az egy általános és komoly ítélet a megjutalmazott

gyermek egész lénye felett. Tiszteletteljes magatartás a felebbvalói irányában, barátságosság társaival, szótfogadás és engedelmesség, szorgalom a tanulásban, munkában és zenében, tisztaság személyében, ruházatában, iskolai dolgozataiban és szerszámain; vallási kegyelet álszenteskedés nélkül, haladás az erkölcsi érzelmekben — szóval nincs semmi, a mi nem vétetett volna bírálat alá, mielőtt a jutalom kiosztatott volna.

Ebből a táblázatból látjuk, miként három gyermek egymásután követő öt éven át mindig az első jutalmat nyerte.

Nem kevésbé fontos azt is tekintetbe venni, hogy egy másik gyermek, Pietro M, már harmadszor nyerte el az első jutalmat; és hogy ezen jutalmat úgy érte el, hogy egy következetes haladást tanusított és pedig, első évben a III-ik kitüntetést, a másodikban a II-ikat, azután három éven át az I-sőt.

Következetes haladást nem lehet konstatálni az ötödik gyermeknél, Emanuelónál, a ki a fele utban belefáradt, mert a II-ik kitüntetésből a III-ikba esett vissza. De annyi önérzete és akaratereje van, hogy egyetlen év alatt annyira javul, hogy az első kitüntetést nyeri.

Egy más figyelemre méltó ugrást tesz még a hetedik fiú, Aurelio F, a ki két egymásután következő III-ik kitüntetéstől, két egymásután következő I-ső kitüntetéshez jutott; a hatodik gyermek pedig, Marianno V, habár annak a vulkanikus és forró Sziciliának a gyermeke, a legnagyobb nyugalommal megáll két éven át a harmadik kitüntetésnél, aztán rendszeres munkával és kitartással

megtartja két éven át a II-ikat és végül megnyeri az I-söt is.

De azért a legfigyelemreméltóbb gyermek e táblázatból mégis a nyolczadik, Mário M, t. i. az a gyermek, a kinél a legkétségteljesebb előjelek mutatkoztak.

A feleségét megölő gyilkosnak a fia, ki életfogytig tartó fegyházra ítéltetett, tehát oly embernek a gyermeke, kiben a gonoszságot a legnagyobb fokban lehetett volna az *Anthropologia criminale* új iskolája tanai szerint beigazolni, s még hozzá az is, hogy a gyermek szemtanúja volt eme borzalmas bűncselekmény elkövetésének. Innen lehet talán következtetni az ő izgatott, boszús és kegyetlen jellemére. Tényleg, látván ezen gyermek erősen kifejlődött és kiálló mirigyeit, melyekben Gall és Levater a *ravaszság tehetségét* látja; látván azokat a hideg és ércszínű szemeit, azokat a ritka és apró tigris fogait, azt a rövid és dagadt állkapcsot; tanulmányozván ténykedéseit és mozdulatait: kénytelenek lettünk volna következtetni az *Anthropologia criminale* iskolájának tanai szerint, hogy benne teljesen megvoltak a rossz-hajlamok és pedig a tolvájé egyesítve az utonálló gyilkoséval.

Történt vele egy eset, mely némelyeknek egy kinyilatkoztatásnak tűnne fel. Ugyanis nyugtalan, arcátlan, merész volt a végtelenségig, a mikor kezeit beledugta a könyvnyomdai gépkerék fogai közé, melyek kezeit összezuzták és ujjait kificzamították. S mindezen kinok mellett, a gyermek nemcsak hogy nem mutatott semmiféle fájdalmat, hanem ellenkezőleg teljesen közömbös, mintha nem is történt volna vele semmi,

tapogatva a jobb egészséges kezével, a bal kezét, mintha kutatni akarta volna, vajjon nincs-e teljesen összetörve.

Átkisérve a nápolyi Pelligrini kórházba megengedte az orvosnak, hogy bányák a kezével mindenféleképen; teljes nyugalommal állotta ki a tiz varrást, a mit rajta végezni kellett s mindent a mit mondott e két szóba van összefoglalva: „*Végezzen gyorsan!*“

S daczára ezen a *gonoszság legjellemzőbb jeleinek*, ő mégis oly magatartást, oly szorgalmat tanusított, hogy az I-ső kitüntetést nyerte meg. Tehát ezen dicséretes változás, mely e gyermekben előfordul, a leg-evidensebb bizonyítéka annak, hogy Bartolo Longo nevelési rendszere, melyet nevelő intézetében alkalmaz, csak kitűnő lehet.

A II-ik és III-ik kitüntetéssel megjutalmazottak táblázata tudományos szempontból nem oly fontos, mert még nagyon korai, s ennél fogva nem lehet a gyermek állandóságáról semmiféle biztos következtetést vonni, azért térjünk inkább arra a táblázatra, mely kitünteti a 37 megjutalmazott gyermek törekvéseit.

Ezen táblázat a következő:

	I	II kitüntetéssel	III	Összesen
Állhatatos	3	3	8	14
Haladásban	5	2	—	7
Állhatatlanok	—	—	4	4
Haladásra való törekvéssel	—	2	3	5
Hanyatlásra való hajlammal	—	—	3	3
Először megjutalmazva	—	3	1	4
Együttesen	8	10	19	37

Ezen adatok szembetűnők s további magyaráza-

tokat nem is igényelnek. 37 megjutalmazott közül 14 állhatatost birni, hármát a kik öt éven át folyton az első kitüntetést nyerték, ép oly előnyös és kellemes körülmény, mintha egy hadseregből a katonák harmadrésze olyan, a kik a tűzpróbát kiállották s már hozzá szoktak ahhoz, hogy győzelmet arassanak.

Ezen öröm és vigasztalás mindig növekszik, ha látjuk miként heten ezen megjutalmazott gyermekek közül haladásban vannak és hogy több mint a fele (21-en 37-ből) biztos tanúságot adtak arról, hogy haladást tanusítanak.

És összehasonlítván a hármát, kik hanyatlottak azon haladással, melyet a 30 a 37-ből tanusított, azt a biztos reményt nyújtják, hogy ők is megerősödnek idővel szorgalmukban ép ugy mint társaik.

Hogy meggyőződhessünk arról, miként ezen törekvések állandóak és biztosak, tekintsük a következő táblázatot, mely feltünteti négy éven át a megjutalmazottak számát.

	1896	1897	1898	1899
I-ső kitüntetéssel	4	4	7	8
II-ik „	10	16	11	10
III-ik „	12	16	17	37
Összesen	26	36	35	37

Ezen számok tisztán mutatják a jutalmazási rendszer komolyságát és következetességét is, mellyel évente eljárnak.

Ha ezen adatokból, melyek tisztán a gyermekekre vonatkoznak, áttérünk azokra, melyek a *gyermekek érdemeit a szülők gonoszságával* összehasonlítják,

teljes megerősítést nyernek a fentebb kitüntetett táblázatokban foglalt adatok.

Első helyen szembetűnik nekünk a gyermekek erényeinek a szülői bűnökkel való ellentéte, mint egy reális és megcáfолhatlan tüntetése ama igazságnak, mely a nép közmondásaiban rejlik, a mely oly költőies bölcseséggel tudja származtatni a *jót a rosszól, a rózsát a tövisekből*.

Másodsorban pedig alapos meggyőződést szerezhetünk arról, hogy ezen szerencsétlen gyermekek összegyűjtve még mielőtt ártatlanságuk megmételyezett volna azon környezet fertelmes erkölcsével, melybe rendesen jutnak apjuk szerencsétlenségbe jutása után, és szeretve egészséges és szellemes kegyelettel, figyelmes és szorgalmas gondozással felnevelve, hozzászoktatva ahhoz, hogy Istent mindig szem előtt kell tartaniok, minden cselekedeteikben, s hogy szívükben csupán erkölcsös és nemes érzéseket tápláljanak: nem lehet, hogy ne teeljenek meg azon kíváncsolmnak, melyet a felebaráti szeretet jó-téteményeivel elérni óhajt.

Az 1899 évi ünnepélyek alkalmával összesen 37 gyermek kapott jutalmat, — kik közül azonban 1 nem egy elitéltnek, hanem egy áldozatnak a gyermeke, tehát a következő táblázatokból ki is marad; a többiek pedig:

3	gyermek	a nejét megölt apáé ;		
13	„	szándékos emberölésért	elitélt	apáé ;
9	„	gyilkosságért	„	„
2	„	„ ban részességért	„	„
1	„	alattomos gyilkolásért	„	„

1 „ felfegyverkezett kézzel elkövetett szándékos emberölésért elítélt apái;

4 gyermek lopás és rablásért elítélt apái;

3 „ okirathamisításért „ „ voltak.

A következő táblázat nem kevés vigasztalással tünteti szemeink elé *a szülők bűnös cselekedeteit a gyermekek erényeihez viszonyítva.*

	Megjutalmazva lettek az		
	I-ső	II-ik	III-ik
	kitüntetéssel		
Gyilkosságért elítéltek gyermekei	1	2	6
Szánd. emberölésért „ „	4	4	5
Feleségölésért „ „	2	—	1
Utonállásért „ „	1	—	—
Okirathamisításért „ „	—	1	2
Rablás és lopásért „ „	—	3	1
Emberölésbeni részesességért elit. gyerm.	—	—	2
Alattomos gyilkolásért „ „	—	—	1
Összesen	8	10	18

Itt alkalmunk van oly megjegyzést tenni, a melyre még visszatérünk. A *vérontásért elítéltek* gyermekei megnyernek 28 jutalmat 36-ból, míg a más bűncselekményekért elítélteké csak 8-an. Amazok elnyerték az összes I-ső kitüntetések és 6-ot a II-ik kitüntetésből, míg emezek csak a legkisebb kitüntésekben részesültek.

Folytatván ezen vizsgálódásokat, azt találjuk, hogy a mint a szülői bűncselekményeik összehasonlítottak a gyermekek erényeivel, úgy vannak összehasonlítva a következő táblázatban a szülők *büntetései gyermekeik jutalmával.*

	Megjutalmazva lettek az		
	I-ső	II-ik	III-ik
	kitüntetéssel		
Életfogytiglanra elítéltek gyermekei	3	2	4
30 évi fegyházra " "	2	—	2
20 éven felüli " "	1	2	3
20 évi " "	—	—	1
15 évi " "	2	2	5
10 évi " "	—	2	2
10 éven aluli " "	—	2	1
Összesen	8	10	18

Itt is meg kell jegyeznünk, hogy az életfogytig elítélt 9 egyénnek megjutalmazott gyermekei közül hárman nyerték el az I-ső, ketten a II-ik kitüntetést. A 30 évre elítélteknek 4 megjutalmazott gyermeke közül kettő, tehát a fele az I-ső kitüntetésben, a másik fele pedig a III-ik kitüntetésben részesült. A 20 éven felüli elítélteknek megjutalmazott hat gyermeke közül egy nyerte meg az I-ső, kettő a II-ik és három a III-ik kitüntetést.

S különösen fontos azon tény, hogy a 8 első kitüntetéssel megjutalmazott gyermek közül háromnak az apja életfogytig, kettőnek 30 évre, egynek az apja és az anyja 21 évre és csak kettőnek az apja van 15 éven aluli fegyházbüntetésre elítélve.

De hogy ezen vizsgálódás még hasznosabb legyen s hogy nagyobb fontossággal birjon, kell hogy összehasonlitsuk a megjutalmazott gyermekek ebbeli táblázatát az elmúlt éviével, miáltal a következő érdekes táblázatot nyerjük:

Kitüntetve lettek	1898. 1899.		1898. 1899.		1898. 1899.	
	I.		II. kitüntetéssel		III.	
Gyilkosságért elítéltek gyermekei	—	1	4	2	5	6
Szánd. emberölésért „ „	4	4	3	4	3	5
Feleségölésért „ „	1	2	1	—	1	1
Utonállásért „ „	1	1	—	—	—	—
Okirathamisításért „ „	—	—	—	1	3	2
Rablás és lopásért „ „	—	—	3	3	2	1
Gyilkosságban részesességért e. gy.	1	—	—	—	2	2
Alattomos gyilkolásért elit. gyer.	—	—	—	—	—	1
Összesen	7	8	11	10	16	18

Itt is az I-ső kitüntetéssel megjutalmazott gyermekek vérontás miatt elítélt szülők és képezik a nem csekély 13 számot 2 ellenében, a kik különben szintén ily szülők nemzedékének tekinthetők, mert szülők felfegyverkezett kézzel elkövetett utonállásért lettek elítélve.

Általában véve a 70 megjutalmazott gyermek $\frac{3}{4}$ része a legvadabb, legborzalmasabb gonosztevő szülők gyermeke.

Ezen vizsgálódást, a szülők büntetésére vonatkozólag folytatva, nem nyerünk valami eltérőbb eredményt.

A szülők büntetése összehasonlítva a fiaik jutalmával 1898—1899 években, a következő táblázatot nyerjük:

Megjutalmazva lettek		1898.	1899.	1898.	1899.	1898.	1899.	
		I.		II.		III.		
		kittüntetéssel						
Életfogytig tartó fegyházra	}	elitáltak fiai	2	3	2	2	2	4
30 évi			2	2	2	—	—	2
20 éven felüli			2	1	—	2	2	3
20 évi			—	—	1	—	1	1
15 éven felüli			—	2	3	2	4	5
10 éven felüli			1	—	2	2	4	2
10 éven aluli			—	—	1	2	3	1
Összesen			7	8	11	10	16	18

Olyan világosak és határozottak az eredmények, melyeket ezen két utolsó táblázatból lehet következtetni, hogy minden további kommentárt feleslegesnek tartok. Itt csak annyit jegyzek meg, hogy nem vagyok képes eléggé csodálni azon állandó törvényt, a mely — úgy tűnik fel, hogy — a Gondviseléstől ered, s mely által *az atya bünténye egyenlő mértékben van kárpótolva fia érdényével* s ennél fogva, az ő büntetése ki van egyenlítve emennek jutalmával.

Elmélkedve ezen hivatkozás felett s tanulmányozva ezen táblázatokban foglalt tényeket, mindinkább meggyőződünk a *társadalom ama kötelességéről*, mellyel ezen ártatlan és szerencsétlen lényeknek tartozik; kik árvákká lettek szülőik bűnössége által, de egyszersmind a társadalom érdekeinek megóvása szempontjából történt birói ítélet, intézkedés által is, s végre pedig: *az igazságtalan és embertelen megvetés által*.

* * *

Azon nagy és gyönyörű eredmények, melyeket Bartolo Longo az elítéltek gyermekei nevelésében

elért, könnyen adhatnak alkalmat valakinek ezen kifogásolásra:

— Hiszen ezen gyermekek jók, mert még nagyon fiatalok s nincs még erejük az elfogadott nevelési rendszer ellen cselekedni. De hagyjátok csak, hogy nőjenek s látni fogjátok, miként beleesnek az ösztönök végzetes rabságába, az örökölt törekvések és szenvedélyekbe.

De ily kifogásokra nagyon könnyen lehet felelni, ha bemutatjuk a következő táblázatot, mely feltünteti az 1899. évben megjutalmazott fiuk életkorát:

Megjutalmazva lettek	I.	II.	III.	Összesen.
		kitüntetéssel		
9 évesek - - - - -	—	2	1	3
10 " - - - - -	—	3	1	4
11 " - - - - -	—	1	4	5
12 " - - - - -	1	—	6	7
13 " - - - - -	1	2	1	4
14 " - - - - -	5	1	2	8
15 " - - - - -	—	1	3	4
17 " - - - - -	1	—	—	1
<hr/>				
Összesen	8	10	18	36

Tudva van, hogy az elítéltek fiai, kik ezen nevelő intézetbe befogadtatnak, legfeljebb 8 évesek lehetnek, és legtöbbször 5—6 évesek. S mind a mellett a megjutalmazottak közül egyetlen egyet sem lehet a 8 évesek közül találni, daczára annak, hogy ezen korban nem könnyen lehet a nevelési rendszer ellen cselekedni. Ellenkezőleg a jutalmaztatási jogra azok tesznek szert, kiknél az akarat már fejlődésben van.

S a mint láttuk a megjutalmazott gyermekek közül hárman 9 éves, négyen 10 éves, öten 11 éves, heten 12 éves és nyolczan 14 évesek voltak.

Tehát be van bizonyítva tényekkel, hogy a kor előrehaladásával és az öntudat kifejlődésével, nemcsak hogy az erény csirája, mely be lett oltva a gyermek szívében, nem pusztult el, hanem ellenkezőleg gyümölcsöt hajtott. Ez oly igazság, mely nem pusztá feltevésekkel, hanem tényekkel van bebizonyítva, mert ime az I-ső kitüntetés legnagyobb számát (5-en) a 14 évesek nyerték és a 12 éven aluli egy sem juthatott ily kitüntetéshez.

Nem kevésbé fontos az a körülmény, hogy a nyolcz 14 éves megjutalmazott fiu a $\frac{2}{3}$ -át képezi az ily koru fiuknak, kik ez intézetben vannak s hogy az egyedüli 17 éves fiu már 5 éven át egy másután mindig az I-ső kitüntetést nyerte.

Megjegyzendő, hogy a megjutalmazottak közül vannak olyanok is, kik a született gonoszság előjeleivel birtak s hogy több visszaeső bűnösöknek a fiai.

Innen aztán tisztán tűnik ki a nevelés győzelme az ösztönök fölött s következtethető az is, hogy a kor haladtával az erény csirája is fejlődik, mely beleoltatik a gyermek szívébe a nevelés által.

Szükséges még e helyen megemlíteni Dr. Marro figyeléseit a *diákok magaviselete az életkorhoz viszonyítva*.

Ezen jeles tudós szerint: a jó magaviseletek az első években fokozatosan ejtegetve járnak a míg a 14-ik évvel a legnagyobb hanyatlást eléri; honnan azután folyton nő, a míg a legnagyobb fokot éri el a következő években.

Ezen következtetés nem alapszik csupán a

3000 diák magaviseletének vizsgálásán, hanem több gimnáziumi igazgató ítélete szerint is, kik hosszú éven át figyelemmel kísérték a tanulók magaviseletét s hosszú tapasztalataik alapján mindnyájan azt állítják, hogy a legveszedelmesebb kor a 12—15 év közötti, míg a 15 éven felül, az esetek különbözők.

Az elítéltek gyermekei nevelésével tett tapasztalatok alapján bebizonyult, hogy ezek a 16-ik életkorral nyerik meg a határozott erkölcsi jellemet. Sokan az itt nevelt ifjak közül komolyak, szorgalmasak, munkaszeretők és állandók kötelességük teljesítésében.

Ennélfogva, a *Szentírdának* azon része mellett, a hol olvasható, hogy az ember követni fogja azt az utat, melyet fiatal korában választott magának, még a *tapasztalat* is bizonyítja, hogy az ügyes és szorgalmas ifjuk magaviselete folyton javul és szabályoztatik a következő években még akkor is, ha kezdetben rossz hajlamokat is tanusított.

Ezen nevelő intézet eredményei bizonyítéku szolgálnak arra, hogy meggyőződhecssünk teljesen arról, miszerint az elítéltek gyermekei is nevelhetők, kiket eddig a tudomány nevelhetetleneknek, született gonosztevőknek tartott.

1902 évig kijött ezen új intézetből 7 ifju teljes neveléssel és 14-en lettek felfogadva örökbe, kikről eddig csak a legjobb hírek jönnek, a mi annak a bizonyítéka, *hogy a nevelés az a tényező, mely befolyással bír az emberi törekvések fejlődésére.*

Ha tekintetbe vesszük, hogy 1902 évben ezen nevelő intézetben az elítélteknek már 132 fiugyermekei voltak elhelyezve, és pedig:

68 emberölésért elítéltnak fia,

2 okirathamisításért	„	„
19 nejét megöléseért	„	„
21 gyilkosságért	„	„
14 lopásért	„	„
2 lázadásért	„	„

6 nem gonosztevő, hanem ezeknek az áldozatainak a fiai:

ki lenne képes leírni, mennyi könny lett felszáritva, mennyi fájdalom csillapítva, és mennyi igazságtalanság jóvátéve?

Ők nem sirnak többé s ajkaik sincsenek megmételvezve piszkos szavak által, szitkozódásokkal, hanem azokról ájtatos imák hangzanak jótevőikért és szülőik szenvedéseinek enyhítéseért. A *munka* által előkészítik magukat a társadalom részére, hogy jó polgárok legyenek, a *példa* által visszahívják a jó útra *eltévedt szülőiket*.

S amennyivel halad ezen humanitárius intézmény, annyival gyarapodnak az általa létesített jótétemények is; ezen nevelési rendszerbe helyezett remények teljesen megfeleltek a várakozásnak, az elért eredmények által. Mert ime, ezen eredmények úgy a büntetőjogi tudománynak, mint a neveléstannak széleskörű közreműködésre tapasztalatot szolgáltatnak azon gyermekosztály felett, kiket eddig a társadalom, minden irgalom nélkül, a gyaláztatnak és az elkülönítésnek dobott oda volt, anélkül, hogy valaki fáradságot vett volna magának őket közelebből megismerni, tanulmányozni.

Manapság kevés komoly férfi hajlandó hitelt adni a végzetes gonoszságnak, a szükséges és állandó atavizmusnak, az elítéltek gyermekei nevelhetetlenség-

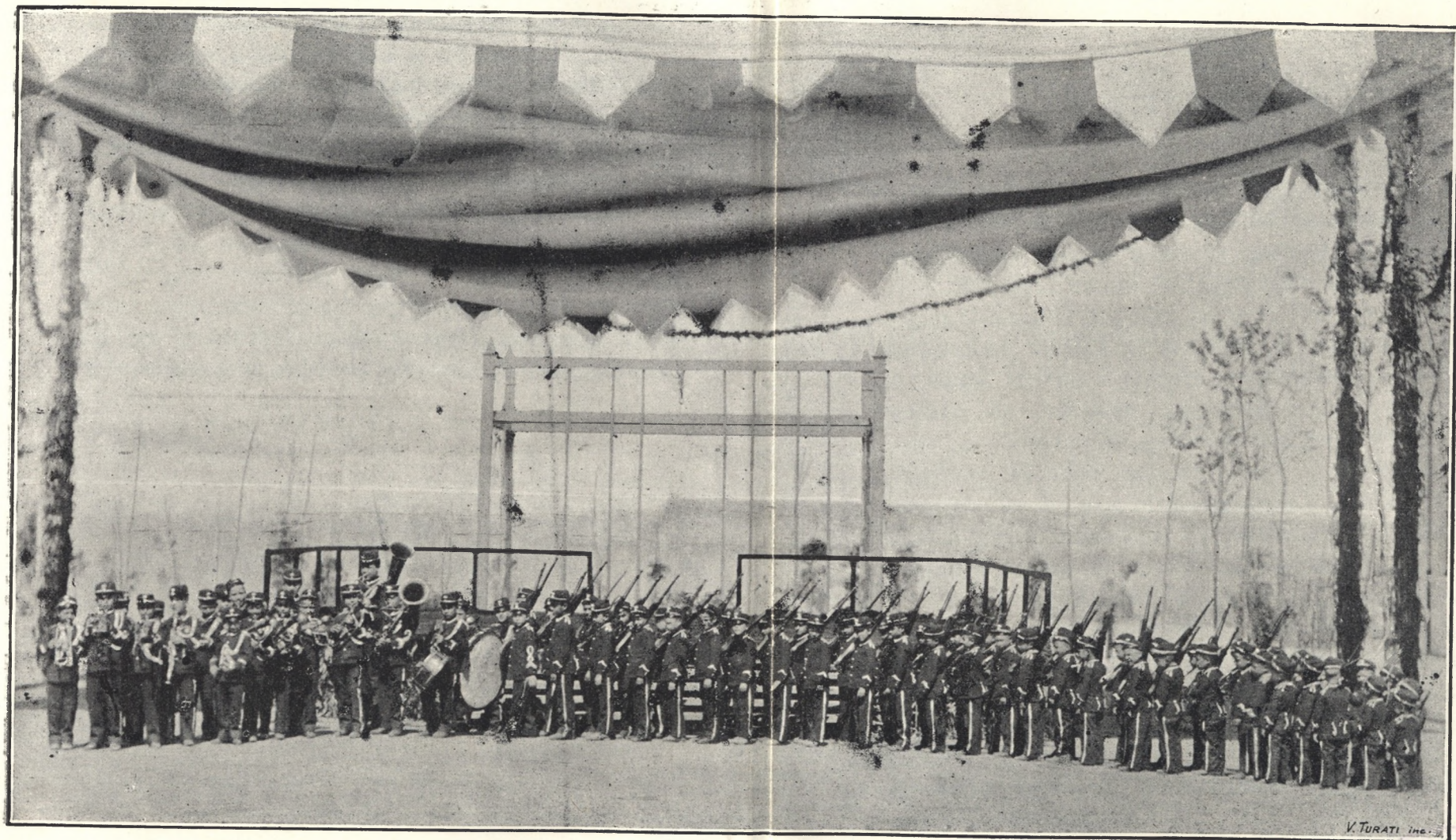
gének; sőt maga a tudomány úgy tekinti az előforduló szabályellenességeket eseteit, mint rendkívüli jelenségeket, melyek előfordulhatnak akármily születésű gyermekek között, habár megengedhető az, hogy az elítéltek gyermekei között sűrűbben előfordulhatnak, mert hiszen a körülmények is olyanok.

Ezen csekély statisztikai adatokból következő biztos és alapos következtetéseket lehet levonni, melyek a tudományra nézve nagyfontosságúak, és pedig:

1. Az összes gyermekek természetesen jók. Elrontja vagy megjavítja: *a példa vagy a nevelés.*

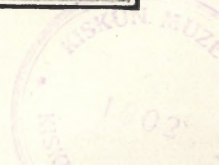
2. Ha az összes gyermekek természetesen jók, magától értetődik, hogy a legrosszabb gonosztevő, s visszaeső bűnös szülőktől származó gyermek ép úgy kitüntetheti magát jóságban, szorgalomban és erényekben, mint akármely szülőktől származó gyermek.

KATONAI NEVELÉS.

V. TURATI INC. 31

c)

A SZERETET GYŐZELME.

A szeretet, a jótétemény vagy a mint a szabadabb gondolkozók kifejezni szokták : az elmúlt század altruizmusa, összegyűjtötte a pompeji völgyben a bizonyítékokat; sőt az önmegtagadás, az érdektelenség, a nemeslelkű kegyelet, az igazi felebaráti szeretet halhatatlan diadaljeleit is. Hol is tüntethette volna ki magát jobban a szeretet nagylelkűsége, a vallási igazság és felebaráti szeretetre nevelt sziv, ha nem ezen szegény és szerencsétlen gyermekek megmentésére felállított intézményben? . . . Azon intézményben, mely nem is tapasztalatlan emberek által, hanem igenis tudományos és szakférfiak által mintegy *hiábavaló, semmis és esztelen vállalkozásnak állított.*

És tényleg Bartolo Longo ügyvéd eme intézményének győzelmei nagyszerűek, mert nemcsak a végtelen nagy anyagi nehézségeket kellett leküzdenie, a legkomolyabb pedagógiai akadályokat elhárítania, hanem mindenki attól félt és biztosnak vette, hogy minden, a szerencsétlen gyermekek érdekében tett igyekezett hiábavaló, a társadalom és a tudomány előítéletével szemben.

A társadalom, a mely meghatódott a kicsinyek szenvedései, fájdalmai és könnyei láttára, bizonyos

irtózáttal viseltetett ezen gyermekek irányában, kik úgy tunk fel neki, mintha megmételvezve lennének a szülők szégyene és gyalázata által, s kikben ugyanazon személyeket vélték látni, a kik a társadalmat oly mélyen megsértették volt. S ezen szavak: *az elitelt gyermeke*, elegendők voltak arra, hogy elhidegítsék a legmelegebb és a legjótékonyabb sziveket; képesek voltak arra, hogy az ezen segélyre szorult és szeretetre szomjas kis szerencsétlenek segélyezésére nyújtott jótévő kezét borzalommal visszahuzzák.

A tudomány is, a melynek soha sem volna szabad az ellenszenv által magát befolyásoltatni, azt állította, hogy ezen szerencsétlen és zsenge korban szülők által a legnagyobb s kétségbeejtőbb nyomorban hagyott lények *örökössei* a szülői bűnnek, s mint ilyenek természetszerűen lévén megmételvezve szülők rosszasa és gonoszságával: megbélyegezte őket, a született gonoszság visszataszító bélyegzőjével és nevelhetetleneknek nyilvánítván őket, elvonta tőlük a törvényhozás vigyázó figyelmét, valamint a jótévő szeretetteljes gondozását.

S mégis rövid idő alatt az anyagi nehézségek eltunk, helyt adván jogosan ama biztos reménynek, hogy a többiek is legyözve lesznek. A komoly nevelési akadályok diadalmasan legyözettek. A *tudomány* őszintén megváltoztatta nézetét és a *társadalom* elismerte ezen szegény gyermekekben az ő törvényes árváit.

Helyet engedek itt Com. Bartolo Longo ügyvéd saját szavainak azon diadalmas győzelem felett, melyet ezen intézmények által a szeretet aratott.

„Kihirdettem volt — mondja Bartolo Longo, —

hogy június havában a mi gyermekeink közül többen részesülni fognak a bérálás szentségében. Reméltem látni és azon vigasztalásban részesülni, miként a hívők sokasága versenyez ezen ünnepélyen, körülvevén a szimpatikus gyermekereget, kik úgy magaviseletük mint szorgalmuk által megfeleltek az egész világ bőkezű szeretetének; a szánakozó szivekhez fordultam azon kéréssel, hogy szánják meg ezen gyermekeket és fogadják el a keresztapai tisztséget bérálásuk alkalmából. Ha nem is hittem lehetségesnek — miután addig nem volt elenyésztetve a társadalom előítélete az elitáltak gyermekeivel szemben, — hogy nagy lesz a nemeslelkűek száma, kik képesek lesznek határozottsággal a szív ösztönzését követni s rokonsági viszonyba lépni a gonosztevő családjával, kik sok évre vagy örökre be vannak zárva valamely börtön falai között.

S ime, a mi kétes és bizonytalan reménykedésünket, a legnagyobb eredmény koronázta. Az ártatlan szívek fohásza eljutott egészen az érző és nemes szívekhez s mi mindnyájan teljesen meghatva maradtunk. Bármily nagy is a templom, június 21-én, a bérálás napján, zsufolva volt kiváló személyekkel, Olaszország minden részéből összegyűlve, hogy segíezzék azon szerencsétlen kis gyermekeket, kik kevéssel előbb mint a társadalom szégyene és szeméjte voltak tekintve, hogy részesüljenek abban a szentségben, mel szívéket megerősíti az ezen világ viszontagságai elleni való küzdelemben.

De a mi még bámulatunkat fokozta és mint egy csoda volt tekinthető, az a körülmény, hogy a kicsinyek minden oldalról körül lettek véve keresztapák-

tól, és pedig a társadalom minden osztályából. Lehetett köztük látni nemeseket, gazdagokat, tudományos férfiakat, politikusokat, egyháziakat, katonákat, iparosokat, földészeket, kik mindnyájan arra törekedtek, hogy szert tegyenek egy ily kis szerencsétlenre és lelki-atyáik legyenek nekik az elveszett természetes atyák helyébe.

Ily módon jutottak az elítéltek gyermekei oly keresztapákhoz, milyenekre még gondolni sem lehetett volna, ha nem lettek volna szülők szerencsétlensége által a keresztényi szeretet méltó tárgyává. Ily módon ők, kik a világi törvények *igazsága* által szegény árvákká lettek, az egyházi törvények *szeretete* által uj szülőkhez jutottak, s a kik szeretik, gondozzák s mindenkor készek segíyezni és a jó utra vezérelni.

S a midőn az intézet gyermekei *ifjakká* válnak és valamely mesterséget hajlamuk és kedvük szerint megtanultak; a midőn *jó polgárok* és *jó keresztényeknek* neveltettek, a társadalomba való belépésük alkalmával, mindig találni fognak egy támaszra, egy tanácsadóra, egy védőre, a ki egész életükön át örködni fog felettük. Ők, kik a sors által oly szülők gyermekei, kiket a törvény cselekedetükért elítélt, oly atyákhoz jutottak, kik az erényes példával mindig biztos vezetőjük lesznek az életnek utain. A keresztapák pedig érezni fogják azt a *jogot*, hogy részt vegyenek keresztfiaik örömei és jó eredményeiben; *a kötelességet*, szenvedéseikben és fájdalmaikban részesülni, melyek a földi élet elválaszthatlan kísérői; *az erőt*, folytonosan felettük örködni s vezetni mindig arra az utra, melyre nézve megkívánják, hogy saját gyermekeik is kövessék.

Ezen, modern szereteti legujabb intézmény

alapítójának szavaiból világosan kitűnik, hogy ezen intézmények által elért eredmények várakozásait és reménykedéseit jóval felülmúlták.

S mégis a szeretet teljes győzelme nem ebben rejlik, hanem egészen másban, melyre pár év előtt még gondolni sem lehetett volna annak, a ki csak valamennyire is ismerte a társadalom magatartását ezen szerencsétlenné vált gyermekek szülői bűncselekményei miatt.

Helyet engedek megint Bartolo Longo szavainak, mert csak ő képes hűen kifejezést adni azon érzelmének, melyet szívében érezhetett akkor, mikor munkáját nagyszerű eredménnyel koronáztatva látta.

„Május hónap utolsó vasárnapján mindig meglesz ünnepe a Valle di Pompei-i templomban a szeretetnek legnagyobb diadala: azon szeretetét, mely a mig felbuzdítja művészies talentumával a hitre, a mig ellátja tanítással és munkával a munkásosztályt, a mig gyámolítja és megmenti annyi kicsike ártatlanságát: elhárít egy fenyegetődző társadalmi veszélyt, átváltoztatván hasznos elemekké a társadalom részére azon elemeket, kik saját gyenge erejükre hagyva, a nyomor és a szenvedések közepette, biztos megtámadói és rombolói lettek volna a közbiztonságnak és a békének.

Azon szerencsés nap, mely ezen város évkönyvében mindig emlékezetes lesz, ezen városnak, mely a vallás és a jótétemény metropolisa lett, a legnagyobb, a legnemesebb győzelmet mutatja; egy győzelmet, melyet még reményleni sem merésztünk volna.

Óhajításunk az volt, hogy körülöttünk gyűjtsünk össze mintegy száz gyermeket, a kik a törvény intézke-

dései folytán mint árvák maradtak, hogy őket vallásos és erkölcsös nevelésben részesítsük, a szeretetre, a munkakedvre, a tisztességre és a törvények iránti tiszteletre szoktatva. Nyíltan kifejeztük ezen óhajtásunkat és sokan kinevettek: de a guny daczára a körülünk összegyűjtött gyermekek száma már jóval felülhaladja a 100-at, a kik javulásban nagyobb eredményeket mutatnak fel, mint a mennyit reméltünk.

Óhajtásunk volt még az is, hogy a gyermekeket megmentvén, elérhetjük a szülőknek javítását és erkölcsük helyreállítását is. S midőn bátrak voltunk, ezen nem csekély igényeinknek kifejezést adni, bizonyos hitetlen tudományos férfiak azzal leptek meg bennünket, hogy nemcsak korai és felesleges vállalkozásnak jelentették ki emez óhajtásunkat, hanem egyenesen szemünkbe kaczagtak. S mégis alig pár évi munkálkodásunk után, a leghivatottabbak elért eredményünket magasztalták, mert nemcsak a bűnös szülőkre hat kedvezőleg és javítólag ezen intézményünk működése, de még a legmegrögzöttebb visszaesőkre is; különben erről a Párisban tartott nemzetközi börtönügyi Congressus elismerőleg és bátorítólag emlékezett meg.

Utolsó óhajtásunk pedig az volt, hogy szembe szálljunk és legyőzzük azt a három igazságtalan előteletet, és pedig:

1. *a társadalmi előítéletet*, a mely arra készítet, hogy ezen ártatlan gyermekek megvetéssel tekintessenek, mint a szülői bűnnek örökösei és nem mint *áldozatai*;

2. *a tudomány előítéletét*, a mely nevelhetetleneknek állította őket, s mint olyanokat az elhagyásra

és természetes elkülönítésre ítélte s ennélfogva kitette a biztos romlásnak; és

3. a *jogi előítéletet*, mely azt állította, hogy szülőiktől, mint visszaesőktől, semmi jót sem lehet többé reményleni.

S ime minden várakozás ellenére ez az óhajtásunk is beteljesedett és egy tagadhatlan ténynyé vált. Ennélfogva, nemcsak hogy előre látni nem lehetett, de még hinni sem mertük, hogy a társadalom oly gyorsan megváltoztassa nézeteit ezen szerencsétlen gyermekekkel szemben; azonban ez is megtörtént, mert:

„Ugyanazon gyermekek, kiket tegnap még szolgáltnak sem akart senki házába befogadni, ma örömmel és boldogsággal befogadtatnak tisztességes és jómódu családokba, mint örökbefogadott gyermekek, s úgy tekintetnek, mint örömük és reménységük tárgyai s vagyonuknak örökösévé teszik.“

Előkelő és tisztességes családok, meggyőződve gyermekeink jóságáról és nevelésünk hatásáról, örökbe fogadják őket szeretett gyermekeik gyanánt. És a jó eredmények pedig másokat is buzdítanak ezen cselekedetre, úgy hogy ma már majdnem naponta érkeznek kérések, hogy gyermekeinket adjuk oda örökbe fogadott gyermekeként“ . . .

* * *

Minden joggal lehet ezen eredményt, mint a szeretet legnagyobb diadalát tekinteni. Mert ezen gyermekek, kiket a társadalom undorral és borzalommal tekintett, gyanusítván őket, hogy az atyai gonoszságot magukban hordják, vagy hogy ők legalább is azzal a bosszuvágygyal nőnek fel, hogy szülőik-

nek szenvedéseit a társadalommal valamikor éreztetni fogják, mondom, ezen gyermekek nemcsak hogy a szeretet gondozottjai, hanem több családnak az örömei és jövőendő reményei lettek. Ezen általános szeretet oly magasztos lett, hogy ma nemcsak hogy neveli és gondozza a legrémesebb gonosztevők gyermekeit, hanem azoknak szerető és kedveskedő *anyja* is lett. Mert egy hallatlan példakép a bérnálás szentsége által *hetven* gonosztevő fia rokonsági viszonyba lépett ugyanannyi előkelő családdal.

Igaz, hogy a keresztényi civilizáció folytán, 19 század lefolyása alatt sok oly eset fordult elő, hogy magas állásu és előkelő származásu személyek elhatározták magukat arra, hogy alacsony származásu és szegénysorsu gyermekeknek keresztapjaik legyenek; de az, hogy egy mágnás, egy tábornok, egy főispán, egy főügyész vagy törvényszéki elnök arra határozza magát, hogy egy oly nyomorult gyermeket válasszon keresztfiának, a kinek apját, vagy sok esetben mindkét szülőjét, a társadalom törvényei elítélték, megvetették és tőle teljesen elkülönítették: ez egy egészen új szerzeteti lelkesedés, melyet eddig a társadalom nem ismert.

Az örökbefogadás pedig, oly magasztos ténykedés, mely Bartolo Longo ügyvéd ezen új intézményének a dicsőségét képezi s melyről a hirneves tudós, Dr. Wolfgang Mittermayer, a heidelbergi jogakadémia tanára, ezt mondja egyik levelében: „Mily gyönyörű eszme, ezeket a gyermekeket előkelő családok által adoptáltatni! ime a nevelés nagy és boldogító csodája, mely oly hasznos ugy az intézetnek, mint a családnak.”

AZ ELITÉLTEKRE GYAKOROLT ERKÖLCSI HATÁS EZEN INTÉZMÉNYEK ÁLTAL.

Ha a Bartolo Longo ügyvéd által alapított új nevelési intézmények nem is felelnének meg teljesen óhajításainak — a mi azonban teljesen kizárt dolog az eddig tapasztaltakkal, — mégis létezik egy eredmény, és pedig egy roppant fontos, mely ezen új intézmények által éretett el, egy eredmény, melyet az Anthropologia criminale új iskolája még kétségbe vonni sem merészel. *A gyermekek gondozása és nevelése által eléretett a szülők erkölcsi javítása és helyreállítása*; s így egy jót akarván elérni, kettő éretett el; mert miként a jó mag bő termést ad, úgy a jó célzatok is az Isten bőséges és teljes sikerű támogatásában részesülnek, mely sikerek nem is ejtik csodálkozásba azt az embert, a ki az Isten Mindenhatósága és Jóságában hisz, hanem igenis ezen tények új erőt és bátorságot adnak neki nagyobb dolgok véghezvitelére.

Az a fájdalom, melyet az elítéltnél az a tudat idéz elő, hogy ő gyermekeit nyomorban, elhagyatva és szegényben hagyta, sokkal kínzóbb mint akármely más büntetés, melyet a törvény reá mért vagy fog mérni; mert abban a néma és szomorú csendben,

mely őt a börtönben körülveszi, folyton megjelennek szemei előtt éhes és rongyos gyermekei, kiket a társadalom eltaszit magától, mert ezeknek is felrója — habár igazságtalanul — az atyai bünt.

Ezek oly szakadatlan fájdalmak, oly keserőségek, melyeket bizonyos pontig felfogni és elképzelni csak az képes, a ki *atya*. Nem csoda tehát, hogy a rábeszélés egész művészete, a vigasztalás ékes szólása teljesen sikertelen és tehetetlenül áll egy ily mély és vigasztalan fájdalommal szemben?

A bűn nemcsak hogy rombol, hanem lazítja az egész családi köteléket; s midőn a bűnös a törvény engesztelhetetlen szigora alá került, az elkövetett bűncselekményért való lelkifurdalásai, a büntetés végrehajtása alatti szenvedései, az egyformaság és az unalmas élet alatt összes gondolatai egy irányban összpontosulnak, visszagondol arra, hogy mit cselekedett és mit kellett volna cselekednie, beismerni kezdi a bűncselekménye által elkövetett sérelem és kár horderejét, mely nemcsak a társadalomra, hanem saját gyermekeire hárult. S ime ezen lelkifurdalások által az atyai kötelék tudata ujonnan felébred benne, habár későn, de mégis felébred!

Ha vannak is ellentétek az *Anthropologia criminale* új iskolájának művelői között a gonosztevők javithatása és nevelhetése tekintetében, egy tény azonban beteljesedett, egy oly tény, a melynek teljesedése nemcsak hogy lehetetlennek tartatott, hanem még csak remélni is valóságos esztelenségnek mondták, s mégis a valódi tényállás az, hogy:

Bartolo Longo ügyvédnek az elítéltek gyermekei számára Valle di Pompeiben alapított új intézményei

közvetlenül erkölcsösítőleg hatnak a börtönökben levő bűnös szülőkre.

A Valle di Pompeiben felnevelt fiuk megjavítják a börtönben levő apjukat.

Hiába rendelkezik a pozitív törvény, a büntető-törvény, szabályrendeletek és rendeletek által a börtönök erkölcsösítése iránt. Mennyi költséget áldoznak az államok arra, hogy a jó erkölcsök valahára a börtönökbe bevezetessenek. De bizony kevés eredményyel.

A letartóztatott elítéltnek a szive csupán csak egyet óhajt, egy határozott célra van irányítva: magát a szenvedésekből megmenteni s hogy szabadságát visszanyerje.

Ha az elítéltet bármely órában, bármely perczben megkérdeznők az iránt, hogy hány éve, hány hónapja, hete, napja sőt órája van még a szabadságig, a legnagyobb pontossággal meg fogja mondani. Napokon és egész éjjeleken át csak ezzel az egyetlen egy gondolattal foglalkozik, a mely nem ritkán egészségét is megrontja. Ezt nagyon határozottan bizonyítják a börtönügyi statisztikák.

Borzasztók, sőt rémitők azok a napok és éjjelek, melyeket lelki nyugalom és álom nélkül tölt el a hosszú időre, vagy éppen életfogytig tartó fogságra elítélt bűnös. Hiába iparkodik érzelmeit a *cinizmus* alá rejtteni; eme cinizmus ereje nem más, mint egy nagy üressége, egy vad kétségbeesése, a hit nélküli és a holnapi napban már nem reménykedő szivnek.

Csakis a vallás az, a melynek oly nagy ereje van, hogy felemeli az embert a mocsárból s adhat neki oly erőt, mellyel képes szenvedéseit meg-

nyugvással és türelemmel viselni, és oly reményt nyújtani, mellyel örömmel és kedvvel nézhet jövőjébe.

Bartolo Longo a midőn az elítéltek gyermekei részére ezen intézetet alapította, létesített egyszers-mint egy nyomdai müintézetet is, melyben a „Valle di Pompei“ czimü folyóirat mellett, számos vallásos és erkölcsjavító könyv jelenik meg, melyek száz és száz ezer példányban osztatnak szét a különböző fegyházakban és börtönökben az elítéltek között. Ezen könyvek czélja, hogy a kétségbeesett szivekben feltámassza az Istenben való hitet, a keresztényi reményt, melyeket visszanyervén, s büntetését elviselvén, mint újjászületett ember jön ki a börtönből, mint az, aki az Istennel és az emberekkel kibékült s többé nem ellenségük.

Gondoljunk csak arra, hogy egy életfogytiglan elítéltnak nyomorult élete legborzalmasabb óráiban, a midőn kétségbeeséstől és az emberi társadalom elleni boszútól teljesen megrohanva van, tudomására jut, hogy az általa megátkozott társadalom felkarolta gyermekeit, táplálja, gondozza és neveli őket. Ezen váratlan hír, melyet ő soha sem remélt, azonnal megváltoztatja gyűlöletének a hatályát s készíti őt arra, hogy türelemmel viselje megérdemelt büntetését és béküljön ki azzal a társadalommal, melyet ő annyira gyűlölt. De ha ez egy meghatározott időre elítélt volna, abban azonnal megfogamzik a javulás eszméje, hogy egy napon kevésbé érdemtelen legyen a vallásosság- és erkölcsösségben felnevelt gyermekének átölelésére.

Ime mily eredményeket lehet ily könyvekkel és ily hirekkel a börtönök falai között elérni. Erre

nem lehet mondani, hogy *a gonoszság támogatása* volna, annál kevésbé a bűnbeesésre való ösztönzés. Nem, mert a szeretet eme működésével ugyanazt cselekszi, a mit minden állam törvényeivel és különböző rendeleteivel iparkodik elérni: *a bűnbeesett erkölcsi javulását.*

Vajjon miért intézkedett a kormány akképen, hogy a borzalmas gyilkosnak a szalmazsákját azonnal cseréljék ki egy matráczczal, mihelyt az beteg lesz? Azért mert ily alkalommal az igazságszolgáltatás szigora teljesen elenyészik a műveltség humanizmusával szemben.

Ugy az állam, mint ezen új emberszerető intézmények intencziója nem más, mint a *megbukott ember erkölcsének megjavítása.* S ezen megbukott emberek iránti gondozás a kereszténység tanaival teljes összhangzásban van, mert a világ Teremtője midőn Eyszülöttjét a földre küldötte, a bűnösök részére küldte, sőt Krisztus maga protestált az ellen, mintha Ő az igazak részére jött volna, a midőn azt mondta: „Nem az igazak, hanem a bűnösök részére jöttem,” és Ő rendelte el, miszerint *a börtönbe levőket látogatni és vigasztalni kell.*

Azt megengedi akárki, hogy az Istenben csalhatatlan igazság van, de egyszersmind határtalan könyörület is. Midőn arról van szó, hogy jót kell tennünk, akkor nem szabad kérdezni, hogy ki az, a kit segíelyezni kell. A *szeretetnek* nincsen szeme arra, hogy lássa másnak a bűnét.

Két haldokló halálos ágya előtt álló lelkész nem fog vitatkozni a felett, hogy a haldokló azért hal meg, mert ez a saját bűneinek a folyománya

vagy azért, mert az apjától örökölte az ölü tuberkulozist.

A kórház ápolótermében az irgalmas nővér letörüli a halálverejtékeket két haldokló fiatal asszony homlokáról: az ő figyelő és jóakaró szeme nem tekint másra, mint az élet utolsó nyomoruságára, az emberi lény összetétele felbomlásának végzetes pillanatára, s nem bocsátkozik abba, hogy kutassa azt, vajjon az a fiatal haldokló nő egy bűnös vagy egy ártatlan-e?

Mi azonban, ha keresztények vagyunk s azoknak tekintettjük magunkat, kétszeresen vagyunk kötelezve arra, hogy vigasztaljuk a szenvedőket. Nekünk követni kell Krisztust, a ki megmenteni akarja ezeket az embereket.

Mert, ha úgy hagyjuk az elítélteket, nyomoruságos helyzetükben, minden támogatás és keresztényi vigasztalás nélkül: akkor azok örökre el vannak veszve.

Tehát újra bevezetni az elítéltek szívébe a hit és a vallás elveit: annyit jelent, mint őket javítani, bennök azon reményt támasztani, hogy egy napon szabad emberek lévén, jó polgárok lesznek és nem a bűn visszaesői. Vagy pediglen meghalván a börtönben, bevezetve már egy jövődöbeli élet ismeretébe, azon reményben hálnak meg, hogy annyi kin és szenvedés után lelkük valaha könnyebbüléshez jut.

De a mi több. Az elítélten az atyát is kell tekintenünk. Az ember ha elítélt is, nem veszti el az Isten által adott jellegét, nem szűnik meg *atya* lenni.

Az isteni parancsolat azt mondja: „Tiszteljed

apádat és anyádat . . .“ s ezt rendeli minden különbség nélkül jó-e vagy rossz, szabad-e vagy letartóztatott az illető szülő. A legnagyobb gonosznak a fia is köteles apját tisztelni.

Mint atya, úgy a tisztességes, mint az elítélt ember egy és ugyanazon jogokkal bír a természet törvényei folytán. A szent törvények egy szakasza egy és ugyanazon arányba helyezte a bűnös és a becsületes apa jogait, midőn mondja: „Tiszteljed apádat és anyádat . . .“

De térjünk át és bámuljuk azokat a jó eredményeket, melyek az elítéltek gyermekei részére alapított új intézmények által értek el a börtönökben. Statisztikai adatokból látni fogjuk, hogy ezen gyermekek a Gondviselés által a legmagasabb hivatásra vannak kiszemelve: *jóra áttéríteni, erkölcsös életre terelni saját apjukat, kik bebörtönözve vannak.*

Van egy seb, mely folyton rágja a szerencsétlen elítéltnak a szívét s nincs egyetlen egy levél, egyetlen egy könyv, nincs semmiféle erkölcsi vigasz, mely ezt a fájdalmat tudná enyhíteni: *ő atya!*

Csak az, a ki maga is atya, képes megérteni azoknak a fájdalmát és kínját, a kik kényszerítve vannak öveiktől, azoktól, kiknek ők adtak életet — távol és elkülönítve élni hosszú éveken át vagy örökre, kiket ők bűncselekményük által nyomorban és szegényben hagytak hátra.

Ezt a fájdalmat enyhíteni, az elszomorodott szív keserüségét édesíteni ugyanannyit jelent, mint ezeket a szerencsétleneket a tisztesség és a vallás szent czéljainak megnyerni.

Mikor ezen szülők nincsenek többé elkeseredve

azon nyomor felett, melyet bűncselekményük által gyermekeiknek okoztak: akkor magukba térnek, gondolataikkal egészen a lelkiismeretig leereszkednek, javulásuk ilyenkor sokkal könnyebb, sőt jogosan remélhető, hogy teljes is lesz.

Lássuk azonban mit mondanak maguk az elitáltak ezen új intézményekről.

1. Levelek.

a) Egy elitelt anya levele.

Olvassuk csak figyelemmel a következő levelet, melyet egy 21 évi fegyházra elitelt anya ír.

A szerencsétlen nőnek tudomására jutott, hogy az ő fia Emánuel, kit az utczán hagyott hátra, felvétetett ezen intézetbe és meghatva az itteni szereteti ténykedés által, a melyben az részesül, oly szavakat ír, melyek azt bizonyítják, hogy ő sokkal jobban megértette ezen új intézmények nagyszerű jelentőségét, mint akármely bölcsész vagy pedagógus.

„Női fegyintézet Velence.

Tekintetes ügyvéd úr!

Türelmetlen voltam bevárni azt az időt, hogy írni lehesen és megkiséreljem hálámat kifejezésre juttatni.

A mióta hallottam, hogy az én fiam Emánuel az Ön által végphetetlen szeretetből alapított intézetben van, biztosítom Önt, hogy szerencsétlenségem sokkal kisebb lett s nem találok elegendő és kellő kifejezést, hogy az Istennek és Önnek jótevőmnnek megköszönhessem.

Midőn az én kis Emánuelem sorsára gondolok, a ki most azon szent házban van, mint a Szűz Mária oltalma alatt, szivem örömmel telik el, mert biztosítva vagyok arról, hogy

SZÜLŐIKET LÁTOGATÓ NÖVENDÉKEK.

ily oltalom alatt fiamból nem lehet más, mint egy becsületes fiu, felnevelve igazi keresztényi szellemben.

Ily gondolatok mellett teljesen elfelejtem szerencsétlen helyzetemet *s lelkesítve érzem magamat mindent türelemmel elviselni* s arra iparkodni, hogy ébreszthessek magamban oly érzelme-
ket, melyekkel kevésbé érdemetlen legyek egy ilyképen fel-
nevelt ifjunak az anyja lenni.

Sok és sok köszönettel tartozom Önnek, Tekintetes ügyvéd Úr és Jótevőm azon könyvecskék-, képek és folyóira-
tokért, melyeket oly szives volt megküldeni s melyek ugy
nekem, mint sok más ily szerencsétlennek mint én vagyok,
vigasztalásul és bátorításul szolgálnak.

De én nem adhatok mást viszonzásul mint forró imád-
ságomat, azonban biztosítom, hogy ez soha sem fog hiányozni.

Megkérem fiammal közölni, hogy én jól vagyok, csókol-
tatom és megáldom s hogy Karácsonyra küldök neki egy
5 Lírás postautalványt, de várok tőle mindig egy pár sort.

Mély tisztelettel kérem engemet ugy tekinteni,
mint legalázatosabb szolgáját,

Celeste B

b) Néhány apa szavai és érzelmei.

A santo-stefanoi fegyház egyik magánzárkájában
van bezárva Giuseppe T.....i, a ki életfogytig
tartó fegyházbüntetéssel lévén sujtva, 10 évet kell
hogy töltsön a törvény intézkedésének folytán ezen
magános elzárásban.

Az ily fegyházak — mint a Santo Stefanoi —
a legsúlyosabbak, mert csupán magánzárkában örök
hallgatással és munka nélkül töltik benne az időt,
nem mások, mint valóságos *élő sirok*.

Az ilyen elítélt, kinek egyetlen egy remény-
sugara sem mosolyog többé, kinek a mai nap
ép oly szomorú, mint a holnapi, nem várhat

mást, mint szabadulásának pillanatát. De az ő szabadulása itt e földön nem következhetik be. Tehát mire vár még? Hogy örült legyen vagy meghaljon?!

Zárkája, melyben az elítéltnak 10 éven át kell laknia, nem nagyobb mint 4 m. hosszú, 2 m. széles és 3¹/₂ m. magas. Itt kell neki élni vagy meghalni, ha nem lesz képes a kinokat elviselni.

Az elítélt hallgatag, gondolkozó és szomorú; és ez a szomorúság is olyan, hogy az emberben borzalmat gerjeszt.

Az öngyilkosság az, a mire ezek legtöbbszörre gondolnak, mert hiszen az Istenre való gondolás régóta eltűnt eszükből: a mióta a bűn erőt fogott rajtuk, — Isten nem létezik ily szerencsétlen részére.

Egy rémes gondolat kinozza szivét, siralmas képzeletek járnak eszébe: *egy fiatal asszony két kis gyermekkel a nyílt utcára hagyva, minden támogatás nélkül és a legnagyobb nyomorban!*...

Ez a szerencsétlen ember, a kiről eddig beszéltünk, Pellegrini T. inek az apja, azon gyermeknek, kiről e könyvben említés tétetett.

Azt a nagy vigasztalást, melyet a társadalom jótéteménye ily szerencsétleneknek nyújt, azon levelekből lehet legjobban kivenni, melyeket ők Bartolo Longohoz intéznek. Ilyenek:

„Santo Stefanói fegyház.

Méltóságos Uram!

Azt írták nekem, hogy Uraságod befogadta egyik fiamat az Ön által alapított árvaházba, a ki ily zsenge korában a teljes nélkülözésnek lévén kitéve, ezen nemeslelkű cselekedettel őt tényleg a végromlástól, a haláltól mentette meg; végtelenségig elszomorodva és elkeseredve az én nagy

szerencsétlenségem miatt, ez a hír valóságos balzsam volt az én szívemnek, a lelkifurdalások s gyötrelmeknek az enyhítésére, tehát miképen tudnám én ezt meghálálni? Heves szivdobogásom teljesen legyőzi gyenge eszméletemet. Dicsőség Önnek, Méltóságos Uram, nemes és jótékony cselekedeteért. Kövesse ezen magasztos czélt a Mindenható jobbjától vezérelve s biztosan meg fogja nyerni a megérdemelt jutalmat az igazságos Bíró előtt. A földi jutalom mindig Önnel lesz: az egészség, a lelki nyugalom és a boldogság.

Igy még reményem van, miszerint az én kis Pellegrinom-ból egy tisztességes polgár lesz a társadalom hasznára.

Ajánlom Önnek, teljesen Önre bizom, hiszen az Ön nemes tette csak olyasmire készített. Megmentette és gondoskodott egy szerencsétlen, de nem roszakaratu ember ártatlan gyermekéről. A jó Isten meg fogja hallgatni imádságaimat és teljesíteni fogja kívánságaimat. Csak neki ajánlhatom azt a mi megmaradt.

Folyó hó 8-án felolvasta nekem a lelkész úr gyermekem levelét s fájdalomtól szaggatott szívem mintha minden szótól új erőt meritett volna, én sirtam. De annyi idő után ezen könnyek az öröm könnyei voltak s többé nem a fájdalomé; nagyon szépen köszönöm ezen előzékenységét. Köszönöm gyermekeim jótevőinek és folyton imádkozom Istenhez értük.

Fiamnak egy forró csókot küldök, mást úgy sem küldhetek. Tiszteli Méltóságos Uramat a legkiválóbb módon

örökre lekötelezettje

Giuseppe T“

*

„Tekintetes Uram!

Helyi viszonyok és akaratomtól teljesen független dolgok akadályoztak eddig egyik legszentebb kötelességem teljesítésében: hogy az 1893 évi május hó 4-én kelt becses levelére válaszoljak és legháládatosabb elismerésemet kifejezésre juttassam a küldött könyvekért.

De meg fogja bocsátani és elfogadni ama biztosítékot tőlem, hogy mindig tisztelője leszek ezen jótéteményü intéz-

ménynek és Uraságodnak, ki oly bölcsen tudja sorsunkat a vallás oltalma alatt vezetni; mert a vallás az egyedüli még, a mely szükségünknek és szenvedéseinknek megfelel.

Uraságod mint máskor is, mindig a legnagyobb örömet szerez, midőn arról méltóztatik értesíteni, hogy az én szegény és árva fiam, kit a keresztényi szeretet azon intézetbe fogadott fel, jól viseli magát, s életemnek legboldogabb napja az volt, midőn egyik folyóiratából olvastam, hogy az én kis fiam az intézet egyik legjobb tanulói közé tartozik.

S vajjon ezen vigasztalásokért kinek tartozom? Önnek, Tekintetes Uram! És ha egy szerencsétlen atya nem tehet egyebet, imádkozni fog folytonosan és szakadatlanul az Istennek, hogy ellássa minden földi és mennyei javakkal.

Jól tudom, hogy nincsen rászorulva az én szerencsekívánataimra, de mit adhat egy szerencsétlen atya jótevőinek? Az elimerést. Megkérem tehát, fogadja el ezt tőlem és elégedjék meg ezen őszinte érzéseimmal.

Ezen intézet javára küldöm postautalvánnyal összes vagyonomat 7 lira összegben.

Tudom, hogy ez egy csekélység, hanem megkérem Uram, fogadja ezen kis adakozásomat mint érzelmeimnek kifejezőjét.

Egy csókot küldök kis fiamnak s kérem legyen mindig jó és imádkozzon buzgón az Istennek, hogy tartsa meg sokáig és egészségben jótevőit, kik annyi szerencsétlen és szenvedőnek az örömét képezik.

Fogadja kiváló tiszteletem nyilvánítását, melylyel vagyok
alázatos szolgája

Potito de Cs.

c) Gyermektelen elitéltek hangja.

Ime miként ír az anversai fegyházból Damiano J fegyencz:

„Könnyekig meghatva a tisztelet és bámulat legmélyebb érzésével, elmélkedem azon nagy és jótékony intézmény felett, mely az elitéltek szegény gyermekei javára állított fel.

S minél jobban vizsgálom ezen intézményt, mely a mi részünkre tétetett: annál dicsőbb, annál szentebbnek és annál érdemesebbnek találom azt a határtalan háládatosságra és elismerésre.

Arra is gondolok, hogy ezen, az Ön által kezdeményezett hallatlan könyörületesség nemcsak az elítéltek gyermekeinek nyújtott annyi jót és szeretetet, hanem maguknak *az elítélteknek*, a szerencsétlen gyermekek szüleinek is nagy enyhítést okozott.

Én is kis gyermek koromtól fogva árván marad am minden segély nélkül. És lehet hogy . . . Óh, mennyire sirattam azon gyermekeket, *kik szülőiket a börtönben tudják!* s mennyire boldogabbaknak tartom most őket, mikor tudom, hogy segélyezésükre van már egy kinyújtott kéz; ellenben én nem találhattam egyetlen egy keresztényi szívet, a mely megmenthetett volna a gonoszság útjáról, hogy terelt volna a tisztesség és a becsületesség útjára . . . nem! Ime hová jutottam s mi lett belőlem! . . .“

*

„Tekintetes Bartolo Longo ügyvéd úrnak!

Küldök egy 25 Liráról szóló postautalványt azon kéréssel, hogy juttasson 15 Lirát a Rosario di Pompei szent templomának, 5 Lirát az árvaleánykák menedékházának és 5 Lirát az elítéltek gyermekei nevelőintézetének. Elszomorkodva a felett, hogy nem küldhetek annyit, amennyit szívem kíván, felkérem fogadja el ezen összeget mint érzelmeimnek tolmácsolóját.

Az Isten áldja meg a szeretet szent intézményét, mely az egész világot megindította. Az Isten Anya védelmezzen minden szerencsétlen gyermeket s engedje, hogy mi legyünk az utolsók ezen szenvedésekben, a kik ifjuságunkban nem lévén segélyezve, a szégyen és gyalázat örvényébe jutottunk.

Bűnös, de tisztelője vagyok

Benedetto Ca“

*

„Méltóságos Uram!

A szegények ajándéka, ha nem is foglal magában nagy értéket, de legalább a kegyelet őszinteségét foglalja magában.

Küldök Méltóságodnak 6 lírás csekély összeget az elítéltek gyermekei részére felállított nevelőintézet javára.

Sajnálom, hogy többet nem küldhetek, de azon reményben, hogy Méltóságod ezen csekély összeget is elfogadja ama örööm és vigasztalásomnak jeléül, mely akkor fogott el, midőn azt a hirt vettem, hogy már ily nevelő intézmény is létezik.

Méltóságod tisztelője

Giuseppe L o.“

Ezer az ily levelek száma, tele oly érzésekkel, melyek nem szokásosak ily fajta embereknél, mint a kik irták s mégis ez az ők érzelmeiknek a tolmácsolója.

Az az ember, a ki beletörődött a sorsába, az már magába szállt; az pedig, a ki magába száll, az sajnálja azt a mit elkövetett s úgy tekinti a törvény által reá kimért büntetést, mint a jó erkölcsökhöz való visszahelyezést a társadalommal és az Istennel szemben.

A börtönök igazi erkölcsösítése nem eszközölhető másképen, mint *a vallással*: mert csak az állítja azt, miszerint az Isten megbocsájt annak, a ki egy szenvedésekkel tele élet után megbánja bűneit. Olvasván tehát az elítéltek leveleit, feltaláljuk azokban ezen intézmények új jótéteményének a jelét, és pedig: *hogy az elítéltek fiai erkölcsre tanítják saját szülőiket*, ennél fogva, a mit eddig az állam törvényeivel és mindenféle szabályrendeleteivel eszközölni és elérni nem birt, megteszi *a vallás szereteti* eszközeivel.

S így megint csak a *tapasztalat* által azon meggyőződésre jutottunk, hogy

1. az elítéltek, habár rosszak és bűnösök, javíthatók ;

2. hogy a legjobb eszköz a börtönök erkölcsösítésére : a *vallás* ; és

3. hogy hathatós és erős eszköz a leggonoszabb elítéltek javítására, habár közvetve — az, hogy gyermekeik, felkarolva a gyalázat és szégyenből, azokat felneveljük.

II. *Egy elítélt végrendelete.*

E czim hasonlít egy népies drámához vagy egy regényhez, mely a sokaság érzékenységét érinti.

Ez azonban nem dráma, sem történeti regény, sem mese vagy a képzelet szüleménye. Ez a mondat : *az elítélt végrendelete*, teljesen megfelel a valóságnak, egy magasztos és ünnepélyes valóságnak.

Magasztos, mert szemmel látható bizonyítéka egy oly ember javulásának, a ki egész életét a legborzasztóbb bűncselekmények elkövetésében töltötte el ; *ünnepélyes*, mert szabadulási ideje egy szenvedésekben töltött életnek, haldokló pillanata egy szerencsétlen és elkeseredett életnek.

Igen, a szeretet átkarolja az egész emberiséget kivétel nélkül, nemcsak az életnek bizonyos szakában, hanem mindenkor, minden állapotban, rangkülönbség nélkül, ugy a gazdagot mint a szegényt, a szerencsést mint a szerencsétlent, a bírót mint az elítéltet. Innen következtethető aztán az a körülmény, hogy ezen emberszerető intézmények az egész világ által

segélyeztetnek folyton és szakadatlanul; ezen segélyezések által előidézett jótétemények pedig nemcsak *időnkénti jótétemények*, u. m. a visszanyert egészség, a megszűnt nyomor stb., hanem egy egész sorozata olyan jótéteményeknek, melyek sokkal magasztosabbak, s melyek az anyagiak alsóbbrendűségét sokkal felülmulják. Ezek: *a hit adományai, a lélek vigasztalásai*, a családok visszanyert békéje, a botrány, a gyűlölet és a bosszu elüzése; az ész és a szív áttérítése, melyek egyszerre lemondottak a hamis elvekről, a melyekre alapították volt évtizedeken át életüket. Egy új fény által megvilágítva, egy egészen új utat követnek, azt az utat, melyet Krisztus tanai által az emberiségnek teremtet.

És midőn a lélek vigasztalásáról, a szív békességéről beszélünk, melyek sem az esetektől, sem az emberi akarattól nem függnek, hanem csupán az Istentől: teljes joggal nevezhetjük az ezen intézmények által elért eredményeket az *Isten művének*.

*

Vérontással bemocskolva, a társadalom által eltaszítva éli napjait a firenzei fegyház egyik csendes zárkájának falai között *egy gonosztevő*.

A szerencsétlen saját nejét ölte meg.

A vasalt ajtók előtt közömbösen lépkednek fel és le az örök s várják türelmetlenül a váltási időt.

Hallgatag, sápadt és beesett arczczal, még annyi vigasztalása sincs, hogy saját szerencsétlenségét még mással is közölhesse. Nem, mert kötelezve van a házszabály szigorú előírása által a siri csendre.

Mint egy sirba oda dobva, az elítélt szívét buskomorság, egy elviselhetetlen szomoruság fogja el,

mely rendesen azzal végződik, hogy a szerencsétlen elméje elhomályosodik, öngyilkossági kísérletekkel kezd foglalkozni, vagy pedig kiket az Isten még szeret: imádkozásban keresnek némi szórakozást.

. . . Merev nézésű: bágyadt és száraz szemeinek többé már nincsenek könnyei. Egyetlen egy érzés fogja el egész lényét és ad mozgást annak a szervezetnek: *a kétségbeesés.*

Még nagyon élénken van előtte annak a négy gyermeknek az arczkifejezése, kiket ő anya nélkül az utcán hagyott el. Két fiu: Maximilián és Gusztáv és két leányka: Magdalena és Angelika. A nagyobbik fiu, Maximilián, a kire ő mindig bizonyos apai büszkeséggel tekintett, nem nagyobb 8 évnél, a legkisebb leányka, az Angelika, a ki őt mindig csókokkal árasztotta el, még 5 éves sincs.

De még más gyilkosságok is terhelik lelkiismeretét.

Az a gyötrő gondolat, hogy ő másnak az életét oltotta ki, mélyen rágja lelkiismeretét; az a folytonos és töle elválaszthatlan képzelet, mely mindig szemei előtt van: a neje, kinek az életét vette, és a gyermekei, kiket egy falat kenyér nélkül az utcán hagyott; kik hiába várnak egy szerető mosolygásra, mert nincs ki tegye azt; ezen képzeletek kinozzák mint egy seb, mely folyton nagyobbodik s szorosabban szorítja szívét, mely minden vadsága és kegyetlensége mellett *mégis atyai szív.*

A megbukott emberben, kiben az erény nem más mint egy ismeretlen fogalom, egy ábránd, megfogamzik a *czinizmus*, a mely aztán minden erénynek a megtagadása. Tehát a szenvedő emberben a

czinizmus nem más mint a kétségbeesés. A firenzei elitelt pedig *tényleg egy kétségbeesett ember.*

Az ő zavaros ábrándjaiban látja a kis Angelikáját a mint éhségtől elesik egy teljesen elhagyott utcán, a sivár mezőn, a nélkül, hogy látna valahol egy könyörületes kezet mely segítséget nyujtana, mely megmentené nyomorából; látja Maximiliánt — az ő büszkeségét — koldulni, s a helyett, hogy egy falat kenyeret kapna, egy pofont, egy rugást kap apjára vonatkozó becsmérlő szavak kíséretében . . . Valószínűleg olyas valaki, a kit ő valamikor valamivel megsértett, s most bosszút áll rajta ilyképen . . .

A szerencsétlen ebben a pillanatokban nem képes helyt állni: ő, a ki saját karjaival többet egy embernél terített le a földre, most képtelen saját gyermekeinek segélyezésére menni, ökleit összeszorítja, ép úgy a mint valaha a kés markolatát szorította volt. A levegőben karjával egy akaratlan mozgást tesz, de a szűk zárkája akadályozza őt minden oldalról; teljesen le van fegyverezve.

Ez az ember el van veszve úgy *testileg*, mint *erkölcsileg.*

A szervezete nem fog ellenállni ama szigornak: a betegségek csakhamar erőt vesznek rajta s idő előtt a sirba viszik.

A kétségbeeséstől és a lelkifurdalásoktól gyötört szive teljesen martaléka szomorúságának, meg gondolatlanságának s mindent szeretne rombolni s magával a mélységbe sodorni; az öröket, bírait, rokonait a kik elfelejtették, hazáját törvényeivel együtt, az egész emberiséget, melyek úgy tűnnek fel neki, mintha mind ellene esküdtek volna s melyeket

ha birna és kezébe volna, mint egy óriás megsemmisítene.

*

1894. október 4-iki virradóra volt.

Egy könyörületes pap, kinek Krisztus a könyörületességet mesterséggként meghagyta, — az a Krisztus, a ki azt is meghagyta, hogy az elítélteket látogatni és vigasztalni kell, — a letartóztatott vasalt ajtaja előtt megjelent.

A reteszt félrehuzzák, az ajtó megnyílik. Az Úr szolgálja belép teljes nyugalommal az elítélt zárkájába, mely úgy tűnik fel, mint egy vadállat ketrecze. Abba nem lép be senki; s ha valamikor valamelyik tisztviselő hivatalos eljárásban kell hogy át lépje egy ily zárka küszöbét, teszi azt szuronyos őrséggel körülvéve gyanus pillantások között.

Csak a pap lép be félelem nélkül. S az napon a pap nem mint máskor komoly arczczal, hanem valahogyan mosolyogva lépett be, mutatván az elítéltnak egy levelet.

— Ki irt? Ki emlékszik még szegény Pietro F re? kiáltá a szerencsétlen.

A levél Valle di Pompei bélyegzőjét és keltét mutatja fel.

— Valle di Pompei! De mit jelentsen ez a Valle di Pompei?

— Maximilián, a te fiad az, a ki neked Valle di Pompeiből ír — mondá neki a pap.

Egy darab forró vas vérző sebre téve nem idézett volna elő nagyobb hatást, mint a Maximilián név ezen szerencsétlen emberre. A kíváncsiságtól

tágra nyílt szemekkel nézett a papírra, hogy lássa az ő Maximiliánjának az aláírását.

Felizgatva s tele kíváncsisággal néz a papra, várva az annyira óhajtott híreket. A pap olvassa:

„Kedves apám !

Értesitelek, hogy úgy én, mint Gusztáv öcsém, a Bartolo Longo ügyvéd úr nevelő intézetébe vagyunk felvéve. Mindketten jól érezzük magunkat s egy-egy mesterséget is tanulunk, a mit remélünk jól megtanulni s magunkat a Szűz Máriának szenteltük, kinek az oltalma alatt vagyunk. Imádkozni fogunk érted is, hogy tegye meg néked a jó Isten a mit mi nem tehetünk, enyhítse szenvedéseid. Boldog vagyok értesíteni, hogy október 1-én első áldozásban részesültem.

Az első gondolatom volt, a midőn Krisztust befogadtam s megkértem, hogy miután lehetetlen hozzád mennem, látogasson és vigasztaljon Ő...”

E pillanatban egy tompa nesz hallatszik, a pap félbeszakítja az olvasást, mert az elítélt meghatottságában könnyekre fakadt.

A lelkész nem vette volt észre, hogy a mig ő a levelet felolvasta, az elítélt arcza folyton sápadtabb lett, s midőn hallotta, miszerint az ő első szülöttje, kit ő teljesen elrongyosodva, éhezve képzelt magának, *most biztos helyen van*, egy nevelő intézetben, s hogy már az első áldozásban is részesült, akkor már nem birt ellentállani a váratlan vigasztalásnak; az az ember, a ki oly sok durva szenvedésnek ellentállott, most elgyengül, lábai felmondják a szolgálatot és leesik.

Óh igen, még a gyilkos is atya! A törvény megfosztotta őt minden polgári jogától, de azon jogoktól, melyeket neki a természet törvényei biztosítottak, e

világon nem foszthatja meg más, mint Az, a Ki a természet Ura is. Az atyának, legyen ő király avagy koldus, legyen tisztességes vagy bűnös ember, joga van gyermekeinek szeretetére; mert van egy magasabb törvény, melyet úgy az Ó-mint az Új-Testamentum teljes tiszteletben tart s mely azt mondja: „Tiszteld apádat és anyádat. . . .“ anélkül, hogy valamely megjegyzést tenne a szülők jelleme tekintetében.

Vajjon ez az atya ezen pillanatban nem bánta meg, nem ismerte be bűnének a súlyosságát?

Nem sokára reá Maximilián és Gusztáv kaptak szerencsétlen apjuktól egy levelet, kit a lelkiismeret furdalásai teljesen tönkretettek s kinek a levele teljes joggal *az elítélt végrendeletének* tekinthető.

A levél következő :

„Casa di Reclusione di Firenze.

Kedves fiaim, Maximilián és Gusztáv !

Megkaptam az én Maximiliánomnak a levelét, mely annyi vigasztalást szerzett, különösen midőn hallottam, hogy Maximilián október 1-én az első áldozásban részesült s reményilem, hogy te ezentul mindig jó leszel és mindig emlékezni fogsz arra a szép napra, a midőn Jézus Urunkkal egyesültél.

Nagy megnyugvásomra szolgál az, hogy jól tanultok és jól viselitek magatokat, a mit hiszem, hogy egész élteteken át követni fogtok.

Én hosszabb idő óta betegeskedem, s állapotom mindig rosszabbra fordul, tegnap részesültem az utolsó kenetben. Ti imádságaitokban kérjétek az Isten bocsánatát részemre is.

Ha talán többé irni nem lennék képes, ajánlom nektek : *tartsátok meg ezt a levelet*, melyben egy pár tanácsot adok érdeketekben.

Mindenek előtt iparkodjatok *jó keresztények* lenni, ha azt akarjátok, hogy jó polgárok is legyetek és ha el akarjátok kerülni azt a szerencsétlenséget, mely engemet ért, hogy a fájdalom ezen helyére jutottam.

Hallgassátok és tiszteljétek felebbvalóitokat, mert ezek az Istentől lettek kiszemelve arra, hogy titeket a jóra vezéreljenek.

Szeressétek az Igazgató urat, ki most atyátok, szeressétek tanítóitokat, kik tanításaikkal arra törekednek, hogy nektek szép jövőt szerezzenek.

Szeressétek társaitokat, legyetek részvéttel irántuk ; *ne gyűlöljétek soha senkit*, s iparkodjatok mindenkinek jót tenni.

S mikor valaki *hibátokat javítani akarja*, köszönjétek meg neki szívből, mert ő a ti boldogságotokat kívánja.

Imádkozzatok sokat érettem, hogy az Isten megbocsásson.

Ezt a levelet tartsátok meg tőlem emlékül *azokkal a tanácsokkal*, melyeket *legutóljára* egy szerencsétlen atya adhat.

Fogadjátok egész szívemből a legforróbb ölelésem áldáscsommal egyetemben, melyet az égből mindkettőtökre utolsó lehelletemig könyörgök.

Szerető apátok :

F...i Pietro."

Ime egy haldokló atya tanácsai. Mindenekelőtt azt mondja gyermekeinek: *Kiséreljétek meg jó keresztények lenni, ha azt akarjátok, hogy jó polgárok is legyetek!* A szerencsétlen beismerte akkor, midőn halála közeledett, hogy csakis a vallás képes a gyemekeket jókká tenni és jó polgárokká nevelni.

Ne gyűlöljétek senkit s iparkodjatok jót tenni mindenkinek! Ki tudja mily gyűlölet vagy bosszúság készítette őt az első gyilkosság elkövetésére.

Most teszek egy szerény kérdést : miféle különbség van ezen elítéltnek a levele, a ki többrendbeli vérontásért a börtönbe hal meg s egy tisztességes atya levele

között, a ki saját házában a halálos ágyán írja meg távollevő gyermekének? . . .

Imádkozzatok folyton érettem, hogy az Isten bocsásson meg! Mil fájdalom foglaltatik e szavakban! A bűnökkel megterhelt atya esedezik gyermekei könyörületességéhez, hogy imádkozzanak érte az Istenhez, hogy megbocsásson . . . Ő tudja, miszerint ártatlan gyermekeinek őszinte imája eljut a Mindenható zsámolya elé

Alig hiányzott még egy óra 1895. január 15-dikén viradógig.

A firenzei börtön egyik zárkájában világosság látszik: az elítélt ágya előtt álló lelkész kezében levő gyertya fénye. Eljött az elítéltet az utolsó kenettel ellátni, azon áldással, mellyel az egyház hiveit ellátja, midőn ezt a nehéz földi életet elhagyják.

A haldokló ajkai megnyíltak de *nem azért*, hogy káromkodást, átkot ejtsenek ki, hanem csupán három szót fejezzenek ki, mely három szó egy szerencsétlen ember egész élettörténetét foglalja magában, egy oly embernek a történetét, a ki mint *elítélt* hal ugyan meg, de mégis *mint keresztény*. Azok az ajkak Maximilián nevét ejtették ki, fiának a nevét, a ki atyai szívének a boldogítója, a vigasztalója volt. Azután egy áldást fejeztek ki gyermekeinek a jótevőire s végül az utolsó, egy halk morajhoz hasonló ima volt, melyet mindenestre a mennyei Biróhoz intézett . . .

Ilyenképen halt meg Pietro F i, azon gyermekeknek az apja, kiket példaképen említetünk fel e könyv III-ik részében. Ő nem halt meg feldühösödve a társadalom ellen, amint az elítéltek rendesen elhalnak, nem átkozva, sem káromkodva, hanem áldva halt

meg. Az ő nyomoruságos élete igaz, hogy börtön falai között ért véget, *de azért mégis keresztényi megnyugvással* . . .

III. *A fegyházban.*

1899 évi május 10-én egy álmatlanul töltött éjszaka után Marcello Z...., Luigi B.... és Vittorino M...., a Bartolo Longo nevelő-intézet növendékei — tehát elítéltek gyermekei — a nápolyi kikötőben voltak s türelmetlenül vártak a Procida-sziget felé induló hajóra.

Olvasván a gyermekek a levegőben lengő lobogón a hajó nevét, örömben pajkos éljenzésre fakadtak.

A hajóra érkezvén, kutató pillantást vetettek a tengerre azon óhajtással, hogy vajjon nem láthatják-e már azt a partot, melyen apjuk van; gondolataikban azzal foglalkoztak, hogy miképen fogják ők apjukat csókolni, miként fognak vele együtt sirni és mit fognak tudni nekik jót mesélni, mert rosszat bizony eleget tudnak ők is.

Az utazás alatt a gyermekek semmit nem beszéltek. Csak néha-néha egy mély sóhajtás hagyta el mellüket, a mi apjuk iránti kegyeletnek a jele volt.

A szenvedések szigete partjára érkezve, szemeik azonnal megakadtak azon a régi kastélyon, mely mintegy óriás tűnt fel félelmes tekintetével. A három gyermek teljesen elfelejtve a tengeri betegség kellemetlenségeit, férfias magatartást vett, hogy a következő pillanatban méltóan jelentkezhessenek apjuk előtt.

Az elindulás előtti napon az összes Valle di Pompei társaikkal megbarátkoztak, még azokkal is, a kikkel

AZ INTÉZET ZENEKARA.

nem éppen rokonszenveztek, azon okból, hogy tőlük minél több szent képet, könyvecskéket s egyéb ajándékokat kapjanak, melyeket apjuknak vihessenek. S tényleg meg is kapták, még a legkeményebb szívéktől is, mert mindnyájan részt akartak venni azon előttük szent hivatásban vagy küldetésben, mely úgy tűnt fel nekik, mintha arról volna szó, hogy vigasztalást szerezzenek oly embereknek, kikhez bizonyos ismeretlen rokonsági kötelékek fűzik.

De a három szerencsés azon az estén, daczára a kirándulás gyönyörűségeinek, természetük ellenére komolyak voltak; a szomorúság teljesen erőt vett rajtuk, melyet olvasni lehetett szemükből, mosolygásukból s egész magatartásukból.

Procidába érkezve, teljesen elfelejtették a tengeri betegség által előidézett gyengeséget, neki fogtak gyors lépésben azt a hegyet megmászni, melyen a fegyház állott, úgy hogy az őket kísérő nevelő csakis fáradság árán tarthatott velük lépést. Egymás-közt csendes hangon mesélték apjuk bűntényeit, gyermekési szenvedéseiket s családjuk őszinte de szerencsétlen történetét.

Elérkezvén a fegyház kapuja elé, a három gyermek megszűnt beszélni. Megdöbbentek, midőn a vasrácsos kapun át vagy 10 fegyenczet láttak, a kik reájuk szegeztek tekintetüket, tetőtől talpig nézván őket, s nem valami vigasztalást gerjesztő tekintettel. Elhalványultak, reszketni kezdtek, szívéük erősebben dobogott, lélegzetük nehezebb lett.

Nemsokára megnyervén az engedélyt apjuk látogatására, a kapu megnyílt előttük s a gyermekek

bevezetve lettek az örparancsnok irodai helyiségébe, a hol apjukra vártak.

Az udvaron való átmenésük alkalmával, a midőn a tiz fegyencz mellett elhaladtak, a kik ugy látszik legjobb magaviseletűek lévén, belső fegyházi munkákra voltak beosztva, megpillantottak közülök egyet, a ki alig lehetett 20 éves.

Bágyadt és hideg tekintetű volt ez a fiatal ember s ugy tűnt fel, mintha teljesen beletörődött, megnyugodott volna sorsával. Ez, miután társainak még dolguk volt, egy pillanatra sem vette le tekintetét a gyermekekről, reájuk nézett oly mosolygással, mely a szenvedések helyén nem tűnt fel másképen mint egy borzalomgerjesztő guny, mely szomorúsággal és egyszersmind könnyörülettel tölti el az ember szívét.

A gyermekek jól megjegyezték maguknak ezt a fiatal embert, anélkül, hogy egy szót is szóltak volna. Abban a pillanatban egész lényük azzal a gondolattal volt eltelve, hogy végre nemsokára megismerhetik *életüknek szerzőjét*, átkarolhatják, vigasztalhatják, megtekinthetik jól, hogy emlékükbé tarthassák egész életükön át apjuk arcvonásait, a kiről annyit és annyi-féleképpen hallottak beszélni.

Oh, azok az arcok oly szomoruak és fájdalmas kifejezésűek voltak, a milyeneket elképzelni nem bir az, a kinek a szive soha sem vérzett. Még mielőtt összetalálkoztak volna ezen ártatlanok és a békecsókot megváltották volna bűnös apjukkal, szívük már előre érezte azt a mély szomorúságot, mely a következő jelenettel bekövetkezik s mely ugy szoritotta kis mellüket, mintha egy haldokló előszobájában lettek volna, avagy egy sir előcsarnokában.

Nemsokára lassu, nehéz lépéseknek zaja hallatszott; az ajtó megnyílt és több felfegyverkezett őr között belépett egy elítélt sápadt arczczal, kábult tekintettel. A szegény ember már napok óta borzalmas örülési rohamoknak volt az áldozatja.

Bekövetkezett egy csendes pillanat, egy véghetetlen fájdalomnak a pillanata.

Fájdalmas csendesség lön, mire az örparancsnok nevén szólítá az elítéltet.

Nevének hallatára azonnal előlépett Marcello s apja elé lépett, inkább halva mint élve.

A szerencsétlen apa fia láttára egy vad kiáltást ejtett, nekirohant a gyermeknek és úgy átkarolta számtalan csókkal elárasztva, mintha összetörni akarta volna, sirt és sóhajtozott. Azután még jobban elsápadt és szó nélkül, sirva, könnyezve maradt.

Ebben a pillanatban egy roppant fájdalmas jelet következett; Vittorino és Luigi apja is belépett.

De mily fájdalom! a gyermekek nem ismerik apjukat, az apák nem ismerik gyermekeiket. S a szülői szeretet kitörésében már-már készek voltak a gyermekeket megrohanni s egyet közülök csókolni, habár nem is az övét, ha az örparancsnok meg nem akadályozza ez alkalommal az összetévesztést az elítéltek neveinek megszólítása által.

Egy gyors átölelés, egy pillanatnyi öröm volt az egyetlen pillanat.

Fiam! . . . Apám! . . . voltak a szavak, melyeket sirva kiejtettek. Hat átölelt személy volt, apák és gyermekek, bűnösök és ártatlanok! Mily ölelés! A szeretetnek mily uj megnyilatkozása!

Az a forró, természetes szeretet, azok az epedő

csókok, melyekkel az ártatlan gyermekek bűnös apjuk arczát illették, a részvét könnyeit aratták az összes jelenlevők szemeiből.

Mind hallgattak ezen magasztos jelenet hatása alatt a fájdalom és a vigasztalás, az áldás és az elkövetett bűncselekmények borzalmától teljesen és egyszerre megszállyt szívek előtt.

Ezen pillanatban az elítélt reszketett az eddig ismeretlen és teljesen új érzelmektől, áthatva a szeretettől, melyet eddig soha sem érzett; egy egész tenger érzelmekben uszik, melyekről eddig még álmodni sem volt képes. Az elítéltnak a fia pedig nevelt szívvél és észszel, érezvén a homlokán a forró atyai csókokat, milyeneket ő eddig soha sem érzett, látja és beismeri mennyi fájdalom és szenvedés van összekötve az ugynevezett „tömlöcz“-czel, mennyi szerencsétlenség és nyomor áll elő egy bűncselekmény elkövetése által; nyert nevelésével képesítve van arra, hogy szemei előtt tartsa a rossz gondolat borzasztó következményeit és természetes módon következik az, hogy akármily rossz hajlam is lett volna benne, annak azonnal teljesen el kell pusztulni.

Mindnyájan, a mint átölelve álltak, egy ismeretlen óhajtástól voltak megszállyva. A fájdalom, az öröm és a vigasztalás egy és ugyanazon szívben volt összevegyülve. Egyszerre tört ki az erkölcsi érzések forradalma oly emberek szívében, kik nem tudták addig, hogy mi a jótétemény, mi a felebaráti szeretet; kik az emberi társadalmat csak halálos ellenségükként ismerték, mert az tartja őket itt ezen fájdalmas állapotban csakis azért, hogy biztosítsa magának a teljes nyugalmat, személy- és vagyonbiztonságot. Most

azonban nézetük egyszerre megváltozott. Így átölelve, a gyermekek mondják apjuknak mily jól érzik magukat, mily jól bánnak velük a társadalom szeretetéből felállított nevelő-intézetben s mily jó nevelésben részesülnek ott. Mondják továbbá, hogy nevelő-intézetüket szakadatlanul látogatják miniszterek, püspökök, tábornokok, bírák, egyszóval a társadalom minden osztálya, s nincs egyetlen látogató sem, a ki nem könnyezve tekintene rájuk s nem járulna segélyezésükre tehetsége szerint.

Ezen szavak hallatára a kétségbeesett apa, a ki gyermekét éhezve, lerongyolódva, az utcán csavarogva, s kit ma-holnap ott vélt látni a fegyházban mint lakótársat: azt a gyermeket látja most maga előtt mint jól nevelt ifjút, úgy, a mint ő gondolni sőt képzelni sem lett volna képes, hogy valaha gyermekét láthatja — teljesen meghatottan állott. Ez a valóságból szerzett meggyőződés, teljesen lehetetlen, hogy ne gyakoroljon javító befolyást egy apai szivre, legyen az akármily nagyon elromolva is.

Egyik ezen elszomorodott, de egyszersmint vigasztalt szülők közül, ölébe tartván fiát, mondá:

— Van még tizenkét évem . . . és szabad leszek. Imádkozzál fiam az Úr Istenhez, hogy adjon erőt kitölteni ezt az időt is, a mint kitöltöttem az elmúlt tiz évet, hogy kimehessek innen és éljek még egy néhány napig veled és szerencsétlen anyáddal, kinek annyi kimondhatatlan fájdalmat okoztam! . . . A reád való gondolkozásom, fiam, erőt ad nekem és fentartom magamat annyi kín és szenvedés között; de ha hallanám azt, hogy te letértél a jó utról, melyre tégedet az a társadalom szeretete terelt,

melyet én könnyelműségemben oly mélyen sértettem volt — óh, fiam, akkor én nem volnék képes továbbra fájdalmaimat elviselni, meg kellene halnom . . .

Ezen szavakra a szegény ember keserves sirásra fakadt.

* * *

Félbehagyom ezen érzékeny leírást s csak röviden megemlítem, hogy három egymásután követő éven át ezen elítélt atyák, kik máskülönben a fegyház rémei voltak, a legszelidebb és legjobb magaviseletűek lettek; oly magaviseletűek, a milyent senki sem remélt tőlük. A gyermekek pedig mindhármán az intézet legjobb és legszorgalmasabb növendékei közé tartoznak s legnagyobb örömük az, mikor szülőiknek irhatnak, vagy azoktól levelet kapnak.

Ime, mit képes a szeretet előidézni. A mit nem lehet elérni a törvény sokféle és szigorú eszközeivel, az elérhető a vallás szelid eszközeivel: *a szeretettel és jótéteménynyel.*

V. RÉSZ.

A közvélemény.

A TUDÓSOK ÉS A SZAKFÉRFIAK NÉZETE.

Hogy helyes és igazi fogalmat alkothassunk magunknak azon végtelen hosszú útról, melyet ily rövid idő alatt végig futottak a Valle di Pompeiből elterjedt eszmék az elitáltak szerencsétlen gyermekei érdekében s melyek megfoghatatlan gyorsasággal haladnak előre folyton újabb és szélesebb tért hódítva, megemlítem itt a művelt világ nézetét, melyeket különböző alkalommal nyilatkoztattak ki Bartalo Longo ügyvédnek, mint ezen intézet alapítója- és igazgatójának.

A Pozitivisták iskolájának az *elmélete* meg kellett hogy adja magát a *tapasztalatnak*, mert az évek folyamán, küzdelmek és sok kísérletezés alapján szerzett tapasztalatok arra tanítottak bennünket, hogy hiába törekednek némelyek arra, hogy a társadalmat egyszerűlván reákényszerítsék ferde és bizonytalan nézeteik támogatására. A társadalom nem maradhat érzéketlen azok fájdalmával szemben, kik könnyörögve folyamodnak segélyezésért: s messze attól, hogy kegyetlen, kérlelhetetlen vagy érzéketlen legyen, azonnal segítségül siet s képes kimerithetetlen eszközöket rendelkezésére bocsátani mindazon vállalkozások létesítésére, melyekben igazi kegyességet, szeretetet és igazságot talál.

Azon kimerithetetlen eszközökhöz, melyek ezen új emberbaráti intézmények létesítéséhez és fentartásához

hozzájárultak, tartozik első sorban *az erkölcsi támogatás*, a művelt világ hozzájárulása és méltatása, melyet ezen intézmények iránt tanusított. Mert a társadalom előnyére való nagy horderejű intézmény részére az erkölcsi támogatás ép oly becses és hasznos, mint akár az anyagi. Mert az ilyennemű intézmények nem élnek csupán kenyérből, vagyis azon eszközökből, melyek a mindennapi szükségletek fedezésére szolgálnak, de szükségük van szellemi segélyre is, tanácsokra, bátorításra, és méltatásra; ezek pedig nem találhatók máshol, mint a hivatottak szavában.

* * *

Mauritius de Baets, a louvaini Alma mater egyetem hirneves tanára, következőkben foglalta nézetét az elitáltak gyermekei nevelésére vonatkozólag Genuában 1896. szeptember havában tartott Anthropológia criminale nemzetközi Congressusa alkalmával; és pedig azt mondja többek között:

„... maga a természet által adományozva és a született hajlamokkal ellátva, a *gyermek szive* képes külső benyomásokat befogadni. Az utánzási szellem, a természetes tanulékonyság, ámbár viszonylagos azokkal szemben, melyeket a természet első vezetőjéül adott, az oka annak, hogy szívébe mélyen és alaposan vésődnek be a kapott oktatás és a látott példák. Midőn a gyermek nő, a nevelő, ha kötelességét elfelejti, hanyagsága és gondatlansága által megengedi, hogy a rosszság csirája fejlődjék; akkor ily rossz befolyások rövid idő alatt azt eredményezik, hogy az *elitált gyermekéből* tökéletes gonosztevő lesz.

Mindig megtagadjuk azokat követni, kik az elitált gyermekében egy végzetszerűen szerencsétlent és menthetetlenül a gonoszság- és a bűnre kiszemeltet vélnek látni; megtagadjuk azt is, hogy őt mint előzőleg javithatatlant és nevelhetetlent tekintsük.“

Azután arról tárgyalva, hogy az elítéltek gyermekeit egy *specziális nevelésben* kell részesíteni s nem olyanban mint a többi gyermekek, Baets azt mondja:

„Természetes, hogy egy *specziális nevelési* rendszernek eszméjétől vagyunk áthatva azok irányában, kik átöröklés folytán hajlammal birnak a bűnre; s még inkább, hogy a gonosztevők gyermekei részére állittassanak fel különös menedékházak.

E célra az ily intézeteknek egészen másoknak kellene lenniök, mint a milyenek többféle országokban már léteznek.

Nem kell hogy javító intézetek legyenek, mert a gyermekek, kik ezen menedékházakba fogadtatnának, nem adnak magaviseletük által alkalmat arra, hogy a hatóságok beavatkozzanak. És nem is lehetnek olyan közönséges jellegű iskolák sem, mert a cél, egy specziális szervezést és hatáskört igényel.

Nézetünk szerint az egyedüli formája az ily intézeteknek: *az elítéltek gyermekeinek menedékháza volna.*

Szülöik bűncselekménye és a törvény jogos szigora által természetes gondozóiktól megfosztva, ezen gyermekek jogosan *árváknak* nevezhetők. Szükséges tehát ezen szerencsétlenek részére menedékházakat felállítani, melyekben pártfogást találjanak szomorú elhagyatottságukban s ugyanazon időben egy különleges nevelést is, melyre szükségük van.

S főkérdés volna: szükséges-e, hogy az államok állítsák fel ezen intézeteket? Vagy kell-e, hogy a privát kezdeményezéshez folyamodjanak?

Részünkről nem habozunk magunkat azoknak a táborába sorozni, a kik a privát kezdeményezést előnyben részesítik, az állam által felbátorítva és fentartva, de nem az állam által kezelve. Tényleg, a mennyire csak lehetséges el kell kerülni azt, hogy az ily nevelő-intézet homlokzatán az a bizonyos hivatalos bélyegző legyen reányomva; üdvös volna, hogy az ezen házakban felnevelt ifjak, felemelt fővel lépjenek ki a társadalomba. Mert tartani lehet attól, hogy a hivatalos jelleg által, ezen az elítéltek gyermekei részére

felállított menedékházakból könnyen válhatnak *oly fajta fegyházi függelékek vagy börtönfiókok.*

Egyedüli ilyforma intézet a Valle di Pompeji, mely csupán a *kegyesség* eszményéből eredt a szerencsétlen és elhagyatott gyermekek javára.

Szeretnők látni, hogy ugyanaz az emberbaráti eszme mindenütt ugyanazt az eredményt mutatná fel.

A. *Levoz*, az elítélteket és gyermekeiket támogató egyesület elnöke Verviersből (Belgium), bocsánatot kérve Bartolo Longótól hogy nem jelenhet meg az ünnepekre Valle di Pompeiben, azt mondja:

„Szerencsétlenségből nemcsak hogy jó egészségnek nem örvendek, de hivatali teendőim is visszatartanak, hogy mehessek. Nagyon sajnálom: az utazás nemcsak hogy alkalmat adott volna, hogy megbámuljam gyönyörű országukat remek műveivel; de azért is, hogy meglátogassam intézetét s hogy dicsérhetném azon szép eredményeket, melyeket ezen két év alatt elért.

Köszönetemet fejezem ki a küldött közleményért: bármilyen más adatokat az ön intézményeire vonatkozólag szívesen veszek, mert reám van bízva a „Revue de Patronage pour le Bulletin de la Commission royale de Patronage de Belgique“ szerkesztése.

A. *Lebeau*, az elítéltek és gyermekei védelmére alakult egyesület titkárja Charleroi-ban (Belgium), az ő és az elnök nevében azt mondja:

„Legyen biztosítva arról, hogy lelkünk egész hevével jelen leszünk az évforduló megünneplésén s hogy őszintén kívánjuk a legnagyobb sikert emberbaráti művéhez. A távolság szétválaszt bennünket, hogy egyesüljünk egy és ugyanazon kegyességi érzelemben a szerencsétlenekért.

H. *Dupuis*, a belgiumi jótékonyági gyarmatok vezérigazgatója következőleg nyilatkozik:

„Nem tehetek mást mint sajnálni, hogy a távolság miatt nem lehetek e hó 28-án önök között, s meg kell elégednem azzal, hogy legmelegebb üdvözetemet fejezzem ki¹⁾ azon

odaadásért, melyet az oly szükséges intézmény irányában tanusít, melyre vállalkozott.

Megkérem uram, fogadja stb. . . .“

Dr. A. Typaldo Bassi ügyvéd és az athéni jogegyetem büntetőjogi tanára következőképen nyilatkozik egyik levelében :

„Kedves és tisztelt kartárs !

Elismerem a két műnek az átvételét, a melyet szives volt megküldeni emberbaráti intézményéről, melyet annyi buzgósággal támogat. Engedje meg, hogy üdvözöljem ezen csodálatos művének eredményeért s hogy kötelességemnek tartom azt honfitársaimmal megismertetni legközelebbi alkalommal a hazai sajtó útján.

Fogadja kérem, kedves uram, ismételten stb. . . .“

Dr. Angel Fernandez Caro y Novilas senator és jeles madridi orvos, következő levelet írta :

„Senado particular. Madrid, 1898. október 15.

Tisztelt Uram és Barátom !

Én örömet vennék részt gyönyörű ünnepélyén, melyel Uraságod megünnepli az évfordulóját a keresztényi szeretet érdemű intézményének ; de a távolság és foglalkozásom akadályoz ebben ; ennél fogva innen is csatlakozom teljes szívemmel Önhöz és küldöm legforróbb üdvözlétemet az elért eredményért.

Lehetnek sokan oly emberek mint Ön, teljesen érdekenküliek és önmegtagadók, kik készek saját érdekeiket feláldozni és saját életüket ily nagy mű sikerülésének szentelni. De ez egy egészen kivételes eset s azért is oly bámulatos.

Látván minden ingadozás nélkül a bámulatos eredményt, mely oly rövid idő alatt éretett el, reményleni engedi, hogy jönni fog a nap, a midőn be fog teljesülni az, a mi eddig csak némely nemes szívek törekvése volt.

Fogadja, Méltóságos barátom, stb.“

Dr. A. Baer, a ploetzenseei fegyház híres orvosa, következőképen nyilatkozik :

„Kedves meghívása, hogy résztvegyek a jótékonyság

és magas emberbaráti szeretet ápolására való intézet 7-ik évfordulójának ünneplésén, nagyon megtisztelt és megörvendeztetett; nagyon szívesen tennék eleget szívélyes meghívásának, hogy szemtanúja lehessen nemes munkássága eredményeinek, melyeket modern intézményével ért el, ama classicus és győzelemteljes földön.

A távolság, mely bennünket szétválaszt, nem fog akadályozni abban, hogy önnel ne lehessen szellemileg és csodálkozásomat ne fejezzem ki a szép műveért, örömet az elért eredményekért és szerencsekívánataimat a jövőre nézve. Hogy intézménye virágozzék és hogy megvalósítsassék bőségesen a jó, nemes és magasztos cél, melyet elérni óhajt.

A nagyszerű és felette szép eszme, melyet valósít, olyan, hogy mindazoknak a bámulatát megérdemli, kik megértik fontosságát a Criminalogia, az Anthropologia és a társadalmi filantropiával szemben.

Itt Berlinben megkezdettük a munkát a szegények részére létező intézeteknek egy intézetbe való egyesítése által, az elítéltek gyermekei felett való védősséggel.

Mely okból levelét éppen jókor kaptam s ha alkalom adatik, nem fogok késni nagyszerű intézetét az itteniekkel is megismertetni és utánzásra ajánlani. Nagy örömet okozna tehát s nagyon lekötelezne, ha megküldené hivatalos közlönyét „Valle di Pompei“-t s esetleg más könyveket is, melyek az intézetre vonatkozólag közelebbi leírásokat tartalmaznak.“

Com. Francesco Santamaria Nicolini, Olaszország volt igazságügyminisztere, következőleg nyilatkozik:

„Tisztelt Ügyvéd úr!

Nagy érdeklődéssel olvastam az elítéltek fiainak nyomdai iskolájában megjelent két könyvet, az ön által felállított új emberbaráti intézményekre vonatkozólag és elismerésre méltóknak találtam. Reám nézve pedig annál nagyobb fontossággal bírnak, mert én folytonosan figyelemmel kísértem nagy intézetének haladását.

Szem előtt tartva azon célt, melyet nemes és szeretetteljes küzdelmében kitűzött magának, úgy tekintem maga-

mat, mintha avatatlan volnék, habár az erkölcsi tudományokban kellő jártassággal bírok s bámulom azon nyilatkozatát, midőn azt mondja, hogy: „*Krisztus szeretete az, a mely engemet e tetre vezetett. Habár én nem vetem meg a tudományt sem, de ott, a hol a tudomány a keresztényi szeretet ellenségévé válik, mellőzöm a tudományt és követem a szeretetet.*“ Erre én, a magam részéről, azt mondom: Kövesse, tisztelt ügyvéd úr, szokott hűséggel és a régi buzgósággal azt az utat, melyre indult s ne terelje arról le soha se félelem, se kételkedés. S teljes bizalommal vagyok azon reményben, hogy a szeretet az óhajtott célhoz, sőt bátor vagyok állítani, hogy a győzelem dicsőségéhez fogja vezetni.

Kérem, fogadja ezen intézmény céljára a mellékelt összeget stb. stb.“

Pietro Rosano, a híres büntetőjogtanár és nagy olasz államférfi, többek között azt mondja ezen intézetről:

„Az az intézmény, melylyel ön iparkodik ily magasztos célhoz jutni, nemcsak hogy sokkal kegyesebb mint akármely más, de egyszersmint *szociális* és felette *civilizáló*. Mert addig, míg megmenti az igazán elhagyatott gyermekeket, ugyanakkor megérinti a bűnös szívét is, a ki büntetését tölti s a gyermekei iránt tanusított kegyességben háladatosságot talál azon társadalom irányában, melyet ő oly könnyelműen s oly mélyen sértett meg de egyszersmint indokot talál javulására is.

Nekem ezen intézmény úgy is mint embernek, valamint jogásznak, polgárnak s mint politikusnak egyformán nagyon tetszik: s kívánom hazámnak, miszerint prosperáljon akként, hogy lehessen abban a helyzetben mindazoknak segélyezést nyújtani, kik ártatlan áldozatai az ember durva szenvedélyeinek . . .“

Tancredi Canonico, a római semmitűszék elnöke és a Senatus alelnöke, következőképen ír:

„Nagyon sajnálom, hogy nem vehetek részt személyesen, de jelen leszek szellemileg és szívemmel, teljesen megnyug-

tatva arról, hogy az ön fáradhatlan szeretete bőségesen gyümölcsözni fog a társadalom legszerencsétlenebb osztálya érdekében.

Kivánok önnek hosszú életet ezen szerencsétlenek boldogítására, fáradságai örömeire és mindazoknak a megelégedésére, a kik szeretik, bámulják és tisztelik, kik között én is vagyok.

Tancredi Canonico.“

Cutinelli Eugenio, olasz kir. főügyész, mondja többek között a következőket:

„Fogadja őszinte üdvözlétemet az elért szép eredményekért s legforróbb óhajvásomat a még nagyobb, jövőben elérendő eredményekért, alapítván ebbeli reményemet az ön tántoríthatatlan hitére és szeretetére. Lombrosnak a született bűnös feletti elméletei megbukván, megerősítést nyert az a feltevés, hogy a nevelés képes a rossz törekvéseket átváltoztatni, melyek az elhagyatott gyermekekben jelentkeznek.

Nem nehéz különbséget tenni a szabad gondolkozók között — kik csupán beszélni, és bankettirozni hajlandók — és azok között, kik magukat feláldozzák felebarátjaik fájdalommainak csillapítására. Az a borzalmas feladat, mely a társadalmat megfélemlíti, csak akkor kezd megoldáshoz jutni, a midőn szentesített törvények lesznek, midőn nem fogunk jajveszékelní a miatt, hogy az árva gyermek hiába kér segílyt, hogy az elhagyatott hiába keres két kitárt kart megmentésére; midőn az elítélt gyermeke biztosan tudni fogja, hogy részére van egy ház, melynek ajtóí nyitva állnak befogadására, s hol nevelést is nyerhet; s végül midőn azt fogják tanítani, hogy nem az élet önző küzdelmei teszik az embert tiszteltre és becsülésre méltóvá, hanem a társadalmi egyenlőségre és a felebaráti szeretetre alapított lelkiismeretes kötelességteljesítés minden testvéreink irányában.“

Cav. Tito Cicinelli, Olaszország egyik leghíresebb fegyházigazgatója, következőképen nyilatkozik ezen új intézményről:

„Engedje meg, hogy felhasználjam az alkalmat és cso-

dálkozásomnak adjak kifejezést azon magas emberbaráti szeretetről tanuskodó intézmény felett, melyet ön oly nagy bölcseséggel létesített az elitáltak szegény gyermekei részére.

A nézetek különbözhetnek az ön meggyőződésétől, hogy t. i. csak a vallásból lehet azt az erőt meríteni, melyel a bűnösöket jó útra lehet téríteni: de azt senki sem tagadhatja, hogy ön egy ily eszközzel halad előre, bizonyítva és könnyedén munkálkodva egy oly cél felé, mely sokkal nemesebb mint akármely más: megakadályozni a gyermeknek biztos bukását és elősegíteni a megbukott apa felemelkedését és javulását.“

Az ezer számra menő hasonló nyilatkozatok között találunk még sok híres tudós férfit, mint például dr. Liszt, a berlini jogegyetem híres tanára, dr. Georg v. Mayr, monakói egyetemi tanár, dr. Wolfgang Mittermayer, heidelbergi egyetemi tanár, dr. M. Pols utrechtii (hollandiai), dr. De Dymsha pétervári, dr. Zucker prágai, dr. Pedro Dorado salamancai, dr. Silovic zágrábi egyetemi tanárok, valamint dr. Arthur Desjardins a párisi semmisítőszék ügyésze, dr. Weiszäcker württembergi igazságügyi tanácsos stb. stb. . .

VI. RÉSZ.

Következtetés.

Ha egy és ugyanazon szülőktől származó és teljesen egészséges két gyermek zsenge korától fogva szétválasztatik, s míg az egyik szeretettel és nagy gonddal jó nevelésben részesül s mindennel, a mi életfentartásához szükséges, bőségesen ellátva, jellemes férfi lesz, addig a másik belekerülván egy olyan lebuja, melybe nagyvárosokban az alsó osztály minden söpredéke kerül, hosszú időn át éhséggel és nyomorral küzdve, azzal végzi, hogy a börtön lakója lesz s minden nemesebb érzésre teljesen érzéketlen: *vajjon ezen egy és ugyanazon törzsből származó ágaknál tapasztalt különbséget a fizikai szervezetben fogjuk-e keresni, midőn teljesen világosan ki lettek tüntetve a hely és a viszonyok, melyekben felnőttek, kifejlődtek?*

Az egyik jó talajba kerülván, a tiszta levegőnek kitéve egészséges, erős és izmos lett; a másik a legsilányabb talajba jutván, mindenféle nélkülözéseknek és rossz levegőnek kitéve, beteges, gyenge és nyomorék maradt.

Ime, itt a dolog veleje!

A tapasztalat tanúsága szerint téves az az állítás, hogy a bűnre való hajlam öröklékeny és hogy bizonyos szervezeti abnormitásokat az emberrel vele született gonoszság jegyeiül lehetne tekinteni. Nagy tévedés azt hinni és hirdetni, hogy az emberek egy-

részét születésük alapján a társadalom züllöttjeinek osztályába kellene sorozni, éppen úgy, mint a kik szőke vagy barna hajjal, kék vagy fekete szemmel jöttek a világra, a szőkék vagy barnák fajtáját képezik; s a mint ezek velük született színüket nem változtathatják meg egész életükön át: éppen úgy nem volnának javíthatók azok sem, a kik a gonoszság csirájával születtek?!

A Pozitivisták iskolájának ezen téves állítását teljesen megsemmisítették Bartolo Longonak az elítéltek — tehát a gonoszok — gyermekei részére felállított nevelő-intézetében eddig elért nagyszerű és váratlan eredmények. Ezen intézetben a legborzalmasabb gonosztevők, mint gyilkosok, utonállók, rablók fiai fogadtatnak és neveltetnek fel. Beérkezve az intézetbe mint lázítók, gondozóikkal szemben háládatlanok, fegyelmetlenek és erőszakosak: mert ők már meg vannak mérgezve az erkölcstelen levegő által, melyet beleheltek, a míg ide kerültek. De lassan-lassan kezdenek érzékenyebbek lenni és a nevelőiktől nyert tanításokra fogékonyabbak; a rendet és tisztaságot szeretni kezdi s az élelem elegendősége által s mind azzal, a mi az élet fentartásához okvetlen szükséges, kezd enyészni, míg végre teljesen eltűnik az embertárs iránt való bizalmatlanság és bosszuérzés, melyet a zsenge szívbe a szenvedett éhség és nyomor beoltott vala. Így a szellemi nevelés és ápolás által, mely egyszersmind a testre is befolyással van, a börtönöknek végzetszerűen szánt kicsinyek rövid idő alatt tanulékonyak, szófogadók, kedvesek, szorgalmasak s jótevők irányában háládatosak lesznek s azt a szokást veszik fel, hogy az élet küzdelmeit

— a mint Cav. D. Ruiz ügyész mondja* — nem a megbecstelenítő erőszakkal, hanem a munkával győzzék le.

A gyermekeknek egészséges és józan nevelése a legjobb és a legüdvösebb eszköz a korai bünbeesés ellen, s ez sokkal biztosabb eszköz, mint akármely más büntetőkönyvi intézkedés vagy börtönrendszer. Azonban nem elég csak tanítani, hanem szükséges, hogy minden iskola legyen egyszersmind az erkölcsiség tüzhelye is. Mert ha jól be vannak oltva a gyermekek zsenge szívébe az igazság, a jog és a tisztesség elvei, akkor ezek a legjobb gyümölcsöket is fogják teremni. Egy fiatal sarj, ha kellő időben gondozzák és egyenesítik, idővel nagy és erős fává válik, mely képes lesz ellentállni mindazoknak a viharoknak, melyek az idő folyamán megtámadják.

Bartolo Longo intézménye hatalmas bizonyíték azoknak az elvei ellen, a kik összetévesztik a vérmérsékletet a jellemmel, tehát azt, a mi az embernek eredetileg a természet által adva van, azzal, a mi gyakorlattal, saját tevékenysége vagy mások tevékenységének hatása által éretett el; a kik a rossz törekvéseket szervezeti rendellenességekből eredőknek magyarázzák a nélkül, hogy figyelembe vennék a szellemi tevékenységet, a mely hatalmas segédeszköze a nevelésnek, az oktatásnak és a fegyelmezésnek. Bartolo Longo oktató és nevelő rendszerével képes átváltoztatni az örökölt abnormitásokat annyi szerencsétlen gyermeknél. Ő a mellett, hogy egy fontos tudományos rejtélyt fej-

* Relazione Statistica dei lavori compiuti nel Circondario del Tribunale Civile-Penale di Catanzaro nell'anno 1899. Tipografia Giuseppe Calio 1900. Catanzaro.

tett meg, a legnagyobb jótéteményt nyújtja a társadalomnak, melyet valaha emberi sziv nyujthatott, azáltal, hogy a korai bünbeesés veszélyét, melybe az elhagyatott és gondozás nélkül maradt ifjuság rendesen beléesik, elhárítja s belőlük tisztességes polgárokat nevel fel.

A nevelés és az oktatás bölcsességgel és józansággal párosulva, a vallás teljességében ismertetve: olyan eszme, mely arra vezet, hogy mindazt, a mi veszélyes és az ártatlan lények szívének romlására vezet, gyűlölni és utálni kell, s azt jelenti, a mint Bartolo Longo tapasztalataival bizonyította, hogy közte és a tudomány okoskodásai között végtelen nagy ür van, s ez: *az átöröklési elmélet.*

Midőn figyelemmel olvassuk a három gyermeknek szülőiknél tett fegyházi látogatását a Procidaszigeten, s látjuk, hogy ezen bünös szülők a javulás egy pillanatában magukba térnek, beismerik nyomorult voltukat, és sirnak fájdalmukban: akkor a mi szemünk is könnyezik és következtetjük, hogy az elítéltek gyermekei részére alapított emberbaráti intézmény eredménye és hatása felülmulja azt a célt, melyet ezen ártatlan lények irányában maga elé tűzött volt s lehetségessé teszi is azt, a mit a társadalom a börtön intézménynyel elérni óhajt.

„A társadalom — úgy mondja E. Gaeta nápolyi kir. főügyész* — átültetvén és gondozván a fiatal ültetvényt, az egyenesen és erősen fog kifejlődni s képes lesz mindig ellentállani az élet viharainak. Az elhagyatott *ifjuság védelme*, a bünbeesésre vonat-

* Statistica giudiziaria 1898. Napoli Ciamaruta 1889.

kozólag annyit jelent, mint: *a gonoszság igazi és szent hygienája.*“

Ezen következtetéssel szivemből egyetértek, azonban megjegyzem, hogy ha a gonoszság igazi és szent hygienája abban áll, miszerint az elhagyatott ifjúságot összegyűjteni, oktatni és nevelni kell; akkor ropant *szigoru kötelességük* azoknak, kik hivatásuknál fogva örködnék a közrend és biztonság, a társadalmi béke és jólét felett, hogy gondoljanak azon nagyszámu, ártatlanul szenvedő szerencsétlenekre, kik szülőik bűnössége által magukra vonták a társadalom jogtalan és igazságtalan megvetését.

Ezen szerencsétlen lények nagyon könnyen és korán lesznek a bűn rabszolgái, mert a nyomoruk mellett még a szülői rossz példa is elősegíti romlásukat.

Említettem, hogy a kriminalitás a társadalomra nézve nem valami új csapás, de egy veszélyes büntetés, mely óriási lépésekkel folyton nő, megsemmisítvén a családi boldogságot félelmes módon a társadalom minden rétegében.

Vegyünk példának csak egy intézetet a nyolcz hazai nagyobb letartóztatási intézet közül s tekintsük csak az ily intézettel egybekötött nyomornak statisztikáját s könnyen következtetjük, mily nagy terjedelmű lehet az a nyomor, mely az országban levő összes börtönökkel egybe van kötve.

A nagyenyedi fegyrintézetben 1904. évi június hó 2-án e tekintetben felvett adatok táblázata a következő:

A 682 létszámból		Gyermekekkel	Gyermekek nélkül	Hány gyermekről		Hány apa nem tud gyermekeiről semmit
				van gondoskodva	nincs gondoskodva	
Nőtlen	359	—	359	—	—	
Nős	282	227	55	49	405	2 atya 2 gyermekről
Özvegy	41	35	6	13	59	4 atya 14 gyermekről
Összesen	682	262	420	62	464	6 atya 16 gyermekről

Ezen táblázatból kitűnik, hogy a 682 fegyencz közül 359 nőtlen, 282 nő és 41 özvegy. Hogy míg a nő és özvegy fegyenczeknek csak 62 gyermeke van gondozva — t. i. megvan a mindennapi kenyérük, mert más gondozásról ritka esetben lehet szó, — addig 464 gyermek a sors kezére van bízva. Ezen 464 gyermekhez hozzá számítva még vagy 250 feleség is: lesz összesen 700-on felül azoknak száma, kik még olyan gondozásban sem részesek, mint a társadalom legborzalmasabb gonosztevője.

Az utolsó rovat pedig oly adatokat tartalmaz, melyeket még említeni is fájdalmas: 6 atya nem tud semmit 16 gyermekéről, kik anyja és rokonok nélkül az utcán maradtak...

Midőn ily statisztikát olvasunk s komolyan gondolkozunk a dolog felett, azt következtetjük, hogy az igazságszolgáltatás eljárása eredményében véve nem igazságos; mert akkor, a midőn a társadalom vagyoni és biztonsági érdekei megóvása szempontjából 282 egyént letartóztatott, elítélt s családjuk

köréből hosszú időre vagy örökre elvont: ugyanazon intézkedése által 700 egyént koldusbotra juttatott, s míg a gonosztevők teljes ellátásáról gondoskodik — a büntetés végrehajtásában a humanizmust elvként elfogadva, — addig az emberi durva szenvedélyek ártatlan áldozataiért még annyit sem tett, hogy legalább munkát kaphassanak, mi által tisztességes úton szerezhessék meg kenyerüket.

Az emberiség szerencsétlensége sokféle . . . s ha a törvényhozók és a nép kormányzói tényleg arra törekednek, hogy a kriminalitás csökkenjen, akkor nagyobb gondot fordíttassanak:

1. az elítéltek után maradt gyermekek nevelésére ;

2. az elítéltek feleségeiről annyiban, hogy azok részére tisztességes munka biztosíttassék, miáltal legalább a mindennapi kenyerükhöz juthassanak ; de különösen a fiatalokról, kik reménytelen özvegységre kényszerítve, ki vannak téve a kor veszélyének, a nyomornak, a bukásnak ; és végül

3. a *visszaesés* akadályozása szempontjából, gondoskodjanak arról, hogy a büntetését kitöltött egyén, midőn a társadalomba visszalép, tehetségeihez képest munkához juthasson ; mert ezen szerencsétlenek, midőn a börtön falait elhagyják, rendesen minden ajtót zárva találják maguk előtt, s így teljesen képtelenek tisztességes úton a mindennapi kenyérhez jutni.

Com. Bartolo Longo ügyvéd az elítéltek gyermekei részére alapított intézmények által megoldotta *egyikét a legfontosabb társadalmi kérdéseknek*. Igen, mert tisztán tapasztalati úton teljes bizonyítékot nyújtott azon elmélethez, hogy a gonoszság sokkal

inkább az elesett erkölcsiség által, melyben az elitáltak gyermekei felnőnek és melyben családjuk körében élnek, — mint a végzetes átöröklés által — folytatja romboló munkáját. Ő bebizonyította azt, hogy egy elesett és romlott törzs szerencsétlen sarja, a ki a világra a physikai elzüllés jeleivel jött — miként az Anthropologia criminale iskolája állítja, — *javítható a jó nevelés által*, egészséges oktatás által. Bartolo Longo páratlan és hasonlíthatatlan buzgósa által, az Istenben való bizalom hitével oly eredményeket ért el, a milyeneket eddig senki sem. Ő neki sikerült a *hit* hatalma által, a *munkával*, a vallásos érzelmekkel és a jó példával oly *erkölcsi beoltáshoz* jutni, mely által megvédi, megmenti ezen gyermekeket a végzetes erkölcsi bukástól; ő ugyanazt a munkát végezi, melyet a modern nagy orvosi kapacitások iparkodnak elérni, azokkal a különféle serumokkal a tuberkulózis, a rákbetegség, a cholera és még a pestis ellen is. De Bartolo Longo és ezen orvosi tehetségek között nagy a különbség; mert míg ezek arra törekednek, hogy a különféle *bacillusok művelése* által, az emberiséget korai haláltól megóvják: ő a gyalázattól iparkodik megmenteni, mely sokkal rosszabb, mint a halál; s ezen nagy emberbarát által elért tényleges sikerek oly természetűek, hogy még Lombroso, Ferri stb. ellenfelei sem tagadhatják nagyfontosságát.

Egy pillantást vetve ezen intézmények által elért eredményekre, nem tarthatjuk magunkat vissza azon mély csodálkozástól, mely bennünk felgerjed ama diadalmas haladás láttára, mely ily rövid idő alatt értett el. Egy intézmény sem volt kezdettől fogva és egész

fejlődési ideje alatt annyira támogatva és annyi rokonszenvvel, mint ez, mely azon czélt tűzte ki magának, *hogy összegyűjti és megmenti a törvény által teljesen gondozatlanul hagyott szerencsétlen és ártatlan árvaakat.*

És ha azt a kérdést tesszük fel magunknak, hogy vajjon Bartolo Longo mily eszközökkel volt képes a világ figyelmét és rokonszenvét ezen új intézményre terelni, ő mindjárt felel, mondván :

— Krisztus szeretete az Evangelium szerint volt az első és egyedüli sugalmazója ezen új emberbaráti intézménynek: ő támogatta és áldotta meg s ennél fogva az az eszme, melynek ily nagy és hatalmas pártfogója van, soha sem bukhatik meg.

Ilyképen született meg és jutott győzelemre az annyira keresztényies és egyszersmind szociális eszme.

Ilyen és annyi bizonyítékok mellett a pozitivista tudomány sem maradhatott közömbös és a következő kérdést tette fel magának :

— Vajjon tényleg lehet az elítéltek gyermekeit született gonosztevőknek tartani? S igaz lehet az, hogy a nevelésnek ezen megbélyegzettekre hatása nincs?

A tudomány — teljesen elfogulatlanul s komolyan mérlegelvén úgy az Anthropologia criminale megjegyzéseit és észrevételeit, mint Bartolo Longo tapasztalatait és az általa elért és beigazolt eredményeket, — *egészen megváltoztatta nézetét.*

Ugyanazon módon *a társadalom* — utána gondolván ama kegyetlen és igazságtalan eljárásának, midőn hidegen visszautasította az ily szerencsétlen és éhes gyermekek kérését, megtagadván tőlük azt a kis falat

kenyeret is, melyet akármily fajta csavargótól sem vont volna meg —: *érzelmeit megváltoztatván, felkarolja és magáévá teszi őket* tekintet nélkül arra, hogy azok gyilkosok, utonállók vagy rablók gyermekei-e.

Végül az a siralmas és könyörgő hang, mely a börtönből, mintegy borzalmas sóhajtás tört fel: „*gondoljatok szegény gyermekeinkre, kik éhen halnak meg a mi bűneink következtében és segítsetek*“ — a társadalom által nyújtott segély folytán megszűnik és átváltozik egy áhitatos és szívből eredő forró imává: ***gyermekeik jótevőiért.***

TARTALOM.

I. RÉSZ.

Bevezetés.

A törvény árvái	9 oldal.
-----------------	----------

II. RÉSZ.

A legujabbi erkölcs-javító és emberbaráti intézmények.

A) Valle di Pompei	21	»
B) Az elhagyatott leánykák menedékháza	24	»
C) Az elítéltek fiai nevelő-intézete	55	»
D) A fogságban született gyermekek menedékháza	70	»

III. RÉSZ.

Com. Bartolo Longo elvei és nevelési rendszere.

A) Az elítéltek gyermekei nevelésére alkalmazott rendszer	87	»
B) A született bűnösöknek kimondott gyermekek nevelhetése	96	»
C) Az én titkom	106	»
D) A munka és az imádság	109	»
E) Az imádság ereje és hatása	120	»
F) A munka	123	»
G) Minden nevelési rendszernek az igazi alapja: a szeretet	128	»
H) A szív nevelése	131	»
I) A gyermekség	136	»

IV. RÉSZ.

Ezen új intézményeknek tudományos eredményei és erkölcsi hatása.

A) A tudomány a tapasztalat által legyőzve	153	»
B) Anthropologiai és paedagogiai figyelések	186	»
C) A szeretet győzelme	209	»
D) Az elítéltekre gyakorolt erkölcsi hatás ezen intézmények által	217	»
I. Levelek	224	»
II. Egy elítélt végrendelete	231	»
III. A fegyházban	240	»

V. KÉSZ.

A közvélemény.

A tudósok és a szakférfiak nézete - - - - - 249 oldal.

VI. RÉSZ.

Következtetés.

